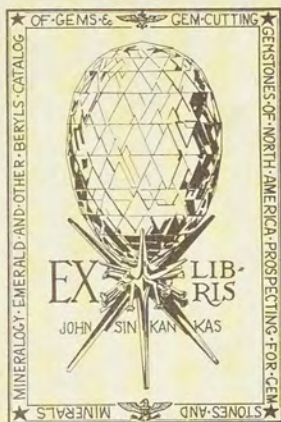

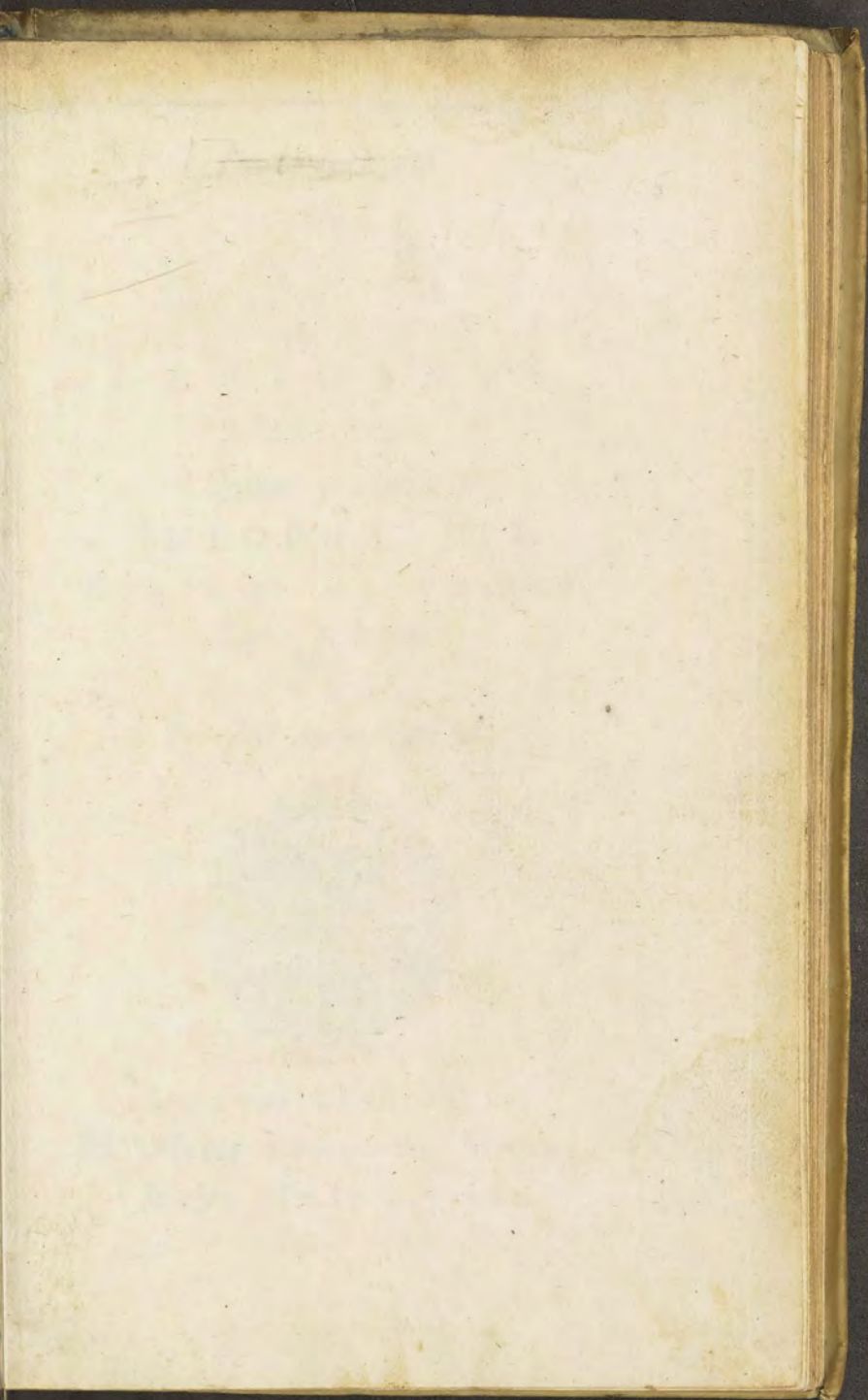
28.50 1965 Gardner

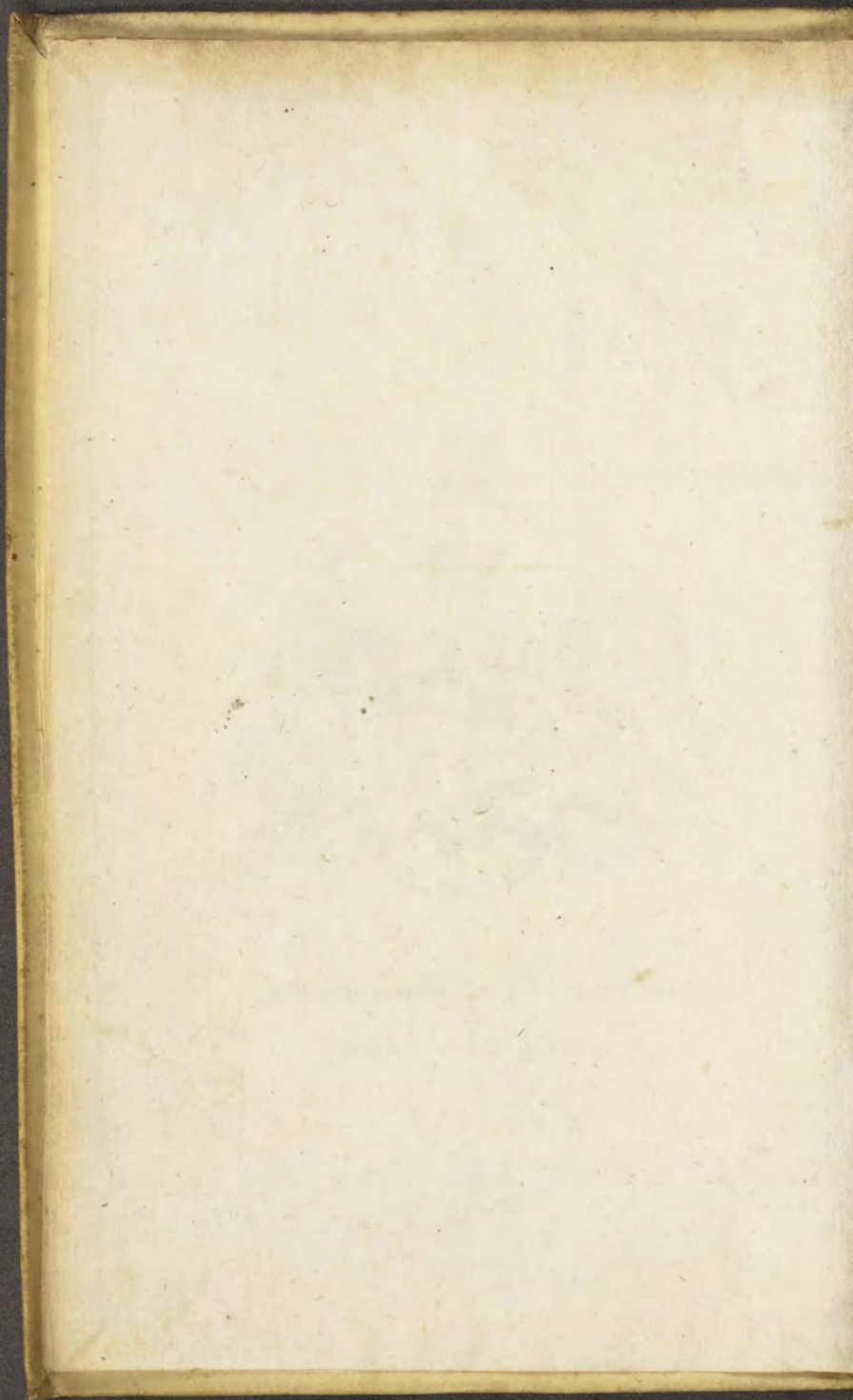
at

IOHANN: WILHELM: MONTEACUTUS

COMES SANDWICH.

BSL
000 22325

IOANNIS DE LAET

Antvverpiani

De

G E M M I S

E T

L A P I D I B U S

LIBRI DUO.

Quibus præmittitur

THEOPHRASTI

LIBER DE LAPIDIBUS

Græce & Latine

C U M

Brevibus Annotationibus.

LUODUNI BATAVORUM.

Ex Officina IOANNIS MAIRE.

ANNO MDCLXVII.

JOHN DE LAET

Antiquarian

C. E. M. I. S.

L. A. P. I. U. S.

LIBR. O. N. O.

St. Louis, Mo.

THEOT. LIB. A. S. T.

Library of the

College of

St. Louis

Presbyterian Association

Library of the

Presbyterian Association

St. Louis, Mo.

Serenissimæ Principi

ELISABETHÆ,

FREDERICI BOHEMIAE REGIS,

COMITIS PALATINI, S. R. IMP.

ELECTORIS, FILIAE NATU

MAXIMAE,

SEXUS SUI PRAESTANTISSIMAE

GEMMÆ,

Hunc suum de Gemmis & Lapidibus
commentarium devotissime

OFFERT ET DEDICAT

IOANNES DE LAET

Antvyverpianus.

*Ad Benevolum & candidum
Lectorem.*

Licet multi Auctores tam Anti-
qui quam recentiores, doctissi-
me & diligentissime de Gemmis &
Lapidibus scripserint, & inter omnes
superioribus annis D. Anselmus Boë-
tius de Boot Brugenſis, RUDOL-
PHI II. Imperatoris Medicus, ta-
men multa adhuc intacta relique-
runt, quædam etiam perperam tra-
diderunt; præſertim illi, qui ſine iudi-
cio à veteribus tradita interpolant,
atque ipſa nomina Gemmarum &
Lapidum, partim à mediæ ævi ſcri-
ptoribus corrupta acceperunt, partim
ipſi corruerunt: ita ut non pauca de-
ſiderentur ad nobiliſſimam hanc hi-
ſtoriam perficiendam. Quapropter
cum à iuventute mea, quædam cu-
riose in hoc genere obſervaviſſem, plu-
rima quoque à peritiſſimis Gemma-
riis & artificibus, qui in hoc ſubiecto

vel maximè audiendi sunt, didicif-
sem; operæpretium me facturum ex-
istimavi, ea quæ ab aliis præterita
fuerunt adiungere, & perperam ac-
cepta atque tradita corrigere, atque
ita peritioribus occasionem dare, suas
quoque observationes publico im-
pertendi. Addidi & Icones aliquot
accuratè expressas; quasdam quoque
è Gesnero & aliis huc transtuli. De-
nique præmisi THEOPHRASTI li-
brum de Lapidibus, qui licet mutilus
sit, tamen uti à summo Philosopho
scriptus, merito magni faciendus est.
Quam meam operam ut boni consu-
las rogo, & si quid rectius nosti, can-
dide impertias.

IN-

INDEX CAPITUM

LIBRI PRIMI.

- CAP. I. De Adamante.
CAP. II. De Carbunculis. Rubino. Balasio. Spinello. Rubacis & Rubacellis.
CAP. III. De Granato.
CAP. IV. De Alabandicis, Træzeniis: Sandastro & Sandareso.
CAP. V. De Amethysto.
CAP. VI. De Hyacintho.
CAP. VII. De Sapphiro.
CAP. VIII. De Smaragdo.
CAP. IX. De Praso & Chrysopraso.
CAP. X. De Beryllo.
CAP. XI. De Topazio veterum, quem recentiores perperam vocant Chrysolithon.
CAP. XII. De Chrysolitho veterum, recentiorum autem Topazio.
CAP. XIII. De Opalo.
CAP. XIV. De Oculo Felis.
CAP. XV. De Crytallo & Iride.
CAP. XVI. De Sarda.
CAP. XVII. De Onyche.
CAP. XVIII. De Beli oculo & oculo mundi.
CAP. XIX. De Sardonyche.
CAP. XX. De Morio & Pramnio.
CAP. XXI. De Chalcedonio.
CAP. XXII. De Achate, Iaspide, Heliotropio.
CAP. XXIII. De Lapide Nephritico.

CAP. XXIV. De Lapide Colico & ad uteri suffoca-
tiones.

CAP. XXV. De Molochite & Turcoide.

CAP. XXVI. De Cyano seu lapide Lazuli & de lapide
Lapis.

CAP. XXVII. De lapide Novacularum Nova Hispania è
Fr. Ximenes.

CAP. XXVIII. De Fluoribus.

LIBRI SECUNDI

Capitulum Index.

CAP. I. De Stellari lapide; Asteria: & de Lapide
Bufonis.

CAP. II. De Corallio, Pseudocorallio, & aliis qui-
busdam Plantis que lapidescunt.

CAP. III. De Glossopetra: Aleatorio lapide; Chelidonio
& Dracontia.

CAP. IV. De lapidibus qui serpentes referunt: de Ovo
Anguino.

CAP. V. De Umbilico marino, lapide Caimanum, &
aliis.

CAP. VI. De lapide Manati, Perca, Limacis, Tubero-
num, Bezear.

CAP. VII. De Aëtite lapide & Callimo, Geode, Enhy-
dro, atque Enorchi.

CAP. VIII. De Amianto lapide.

CAP. IX. De Hematite vero & spurio; Smiri lapide; &
Schisto.

CAP. X. De Ostracite & Ollis nativis.

CAP. XI. De lapide Samio: Talco: Selenitide.

CAP. XII. De Pumice, Foro, Topho, aliisque lapidibus pu-
mici cognatis.

CAP.

- CAP. XIII. De Sarcophago sive Affio lapide.
- CAP. XIV. De Phrygio lapide & Agerato.
- CAP. XV. De lapide Spongia, Renali & Hysteropectra.
- CAP. XVI. De lapide Iudaico.
- CAP. XVII. De Trochite, Entrocho & Encrino.
- CAP. XVIII. De Morochto lapide, & Galactite.
- CAP. XIX. De Thyite, Melitite, Steatite.
- CAP. XX. De Ossifrago lapide; Enosteo; Stalactite.
- CAP. XXI. De Stalagmite, Ammite, & Ammochryso.
- CAP. XXII. De lapide Crucifero, Cornu Ammonis, Tephrite, & Haphestite.
- CAP. XXIII. De Belemnite, Dactylo Ideo.
- CAP. XXIV. De Ceraunia.
- CAP. XXV. De Chelonitide, Brontia, Ombria.
- CAP. XXVI. De Marmore, Lychnite & Phengite: & aliis.
- CAP. XXVII. De Marmore Ophite: & lapide fungifero.
- CAP. XXVIII. De Lapide Geranite, Hieracite & Perdicite.
- CAP. XXIX. De variis lapidibus qui nomen à similitudine rerum quas referunt aut à rebus ipsis in lapides mutatis habent.
- CAP. XXX. De Testis seu Conchis lapideis quæ variis in locis reperiuntur.
- CAP. XXXI. Observationes aliquot ad cap. CCCIII. Boetii, in quo agit de nonnullis lapidibus & gemis

nis variorum Auctorum secundum ordinem Alphabe-
ticum.

CAP. XXXII. De lapide Bononiensi: Cocco & Ita-
Pu.

CAP. XXXIII. De Bucardia.

Pro-

Prolegemenôn loco visum hîc præmittere sequentia ex Animadversionibus Cl. Salmasii ad Solinum pag. 98.

AEoles γέμμα dicebant quicquid ad ornatum induitur: reliqui Græci ἔμμα, Æolicè ἔμμα & addito digamma γέμμα. Inde Latini videri queant fecisse vocem *Gemma* de lapillo pellucido ac precioso, qui auribus, collo ac digitis induitur ad ornatum. Gemma ergo parvus lapillus & rarus, non tantum lævis, nitidus, durus, sed etiam pellucidus. Sic lapillos à gemmis distinguunt Iurisperiti nostri, quod lapilli cæci & obscuri, gemmæ verò tralucidæ materiæ sunt, hoc est Διαφανείς; nec ἔμφασιν tantum habent sed etiam Δέφασιν. Ex his patet non solum τὸ λεῖον, τὸ πυκνόν, τὸ σικπνόν καὶ τὸ Διαφανές lapidem ut gemma sit facere, sed etiam τὸ σπάνιον καὶ μικρόν. nisi enim sit ea magnitudine ut commodè gestari possit, cautes potius vel lapis, quam gemma: nam multi lapides lævore, nitore, duritie & pellucida materia commendantur, sed quia grandioris sunt formæ, marmoribus potius quam gemmis adnumerandi veniunt. Theophrastus de lapidibus: ἐνιοὶ δὲ καὶ σπάνιοι πάντων εἰσὶ καὶ μικροὶ, καθάπερ ἦτε σμαγὰς καὶ τὸ σιέριον, καὶ ὁ ἀνθραξ καὶ χροὸν λόγῳ τῶν εἰς τὰ σφραγίδια γλυπτῶν. Sic legendus ille locus. Huiusmodi parvi & rari lapilli, qui propriè gemmæ sunt, ad annulos præcipue sculpebantur: ideo dicit, χροὸν δὲ εἰς τὰ σφραγίδια γλυπτῆς, quibus fermè comprehendit hoc genus σπάνιων πάντων καὶ μικρῶν. Hinc grammatici veteres Græci, Amerthystum, Sapphirum, Carbunculum & alias eiusmodi gemmas, σφραγίδας interpretantur. Α' μέθυ-

ρος, εἶδ' ὁ σφραγίδ' ὁ. Παιδέως, εἶδ' ὁ σφραγίδ' ὁ.
 & ita de aliis. Hic primus & vetustissimus apud
 Græcos usus horum minimæ formæ lapillorum, ut
 sculperentur & auro includerentur, digitoque gesta-
 rentur ad signandum. Proinde gemma est pro-
 prie σφραγίς. Plinius de obsidiano lapide; *multi*
 ὁ gemmas ex eo faciunt. πολλοὶ καὶ τὰ σφραγίδια γλύ-
 φουσιν ἐξ αὐτῆς. Theophrastus de Smaragdo: διὸ καὶ
 τὰ σφραγίδια γλύφουσιν ἐξ αὐτῆς. ἔσ' ἢ πάντια καὶ τὸ
 μέγεθ' ὃ μέγαν. & in sequentibus de eodem la-
 pide: ὁρῶσιν οὖν ἢ πάντια μέγεθ' ἔχουσα σφραγι-
 δι' ὁ, αἰὲν ἐλάττω αἰ πολλαί. Latinè reddere liceret;
*rare reperiuntur, quæ magnitudinem gemmæ habeant, mul-
 ta etiam minores.* Certa ergo & statâ tunc erat ma-
 gnitudo earum gemmarum quæ ad annulos & σφρα-
 γίδας expetebantur, quibus nec minima forma nec
 grandior conveniebat. Hinc quoddam genus Sar-
 dæ gemmæ quæ paulo amplior esset δίσκον voca-
 bant, quasi magnitudinem haberet duplicis σφραγι-
 δι' ὁ. Græci porro non habent vocem qua gem-
 mam à lapillo discernant, ut nostri fere Iurilcon-
 sulti, sed Ἀφανεῖς λίθες vocant omnes lapides pre-
 ciosos, qui pellucidi sunt: λίθες cæteros qui non pel-
 ludent, unde λιγύροντες appellant in genere translu-
 centium, qui obscuriores sunt ac cæco visu: sed &
 λίθες absolute omnes gemmas: unde Ἀφλίθον & λι-
 γύροντον σκεῦος vas gemmatum.

Translucidis gemmis accidit & color & fulgor.
 Sed aliud in gemma color, aliud fulgor. Etenim ali-
 ter in tralucido fulgent, aliter in deiectu & inclina-
 tione, aliter in suspectu; aliter contra Solem, aliter
 in umbra; & varie in variis relucet posituris gem-
 mæ. Selenitis gemma candida est, quæ melleo ful-
 gore transluet. Sic Melichrysi colore quidem au-

reo sunt, sed melleo colore translucent. In tralucido fulgor ille melleus Selenitis & Melichrysi spectatur, & in corpore gemmæ est, non in superficie relucet. In aliis pro inclinatione ac situ fulgor variatur & à colore gemmæ divertit.

Pretium autem fecisse & auxisse gemmis raritatem illustri testimonio docet Plinius lib. xxxvi. cap. i. cum de Achate Pyrrhi Regis egisset, addit: *Nec deinde alia que tradatur, magnopere gemmarum claritas extat apud auctores; præterquam Ismeniam Choraulem, multis fulgentibusque uti solitum, comitante fabula vanitatem eius, indicato in Cypro sex aureis denariis Smaragdo, in quo fuerat sculpta Amymone, iussisse numerari: & cum duo relati essent, imminuto pretio, male me Hercules curatum, dixisse: multum enim detractum gemma dignitati.*

C. PLINIUS SECUNDUS

Proœmio lib. xxxvii.

UT nihil instituto operi desit, gemmae supersunt, & in-
artum coacta rerum natura maiestas, multis nulla
sui parte mirabilior: tantum tribuunt varietati, coloribus,
materia, decori, violari etiam signis gemmas nefas ducentes.
Aliquas vero extra pretia ulla, taxationemque humana-
rum opum arbitantes, ut plerisque ad summam absolutam-
que rerum naturae contemplationem satis sit una aliqua
gemma.

Idem ibidem cap. i v.

Maximum in rebus humanis, non solum inter gemmas, pre-
tium habet Adamas &c.

Proximum apud nos Indicis Arabicisque Margaritis pretium
est &c.

CAP. V. Tertia autoritas Smaragdis perhibetur pluribus
de causis: nullius coloris aspectus uicundior &c.

CAP. VI. Opali Smaragdis tantum cedentes. Primus
autem Romanorum Sardonyche usus est prior Africanus,
ut tradit Demonstratus, & inde Romanis hanc gem-
mam fuisse celeberrimam: quamobrem proximum ei
dabimus locum.

CAP. VII. Ardentium gemmarum principatum habent
Carbunculi &c.

CAP. VII I. Egregia etiamnum Topazio gloria est suo vi-
renti genere &c.

CAP. IX. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur & ab illis
descendentibus. Principatū Amethysti Indice tenent, &c.

CAP. X. Achates in magna fuit auctoritate; nunc in nulla
est &c.

CAP. XII. Omnes gemmae mellis decoctu nitefcunt, præci-
pue Corsici, in omni alio usu acriora abhorrentes.

CAP.

CAP. XIII. Translucentes matutino probari censent: ant
si necesse est, in quartam horam; postea vetant. Expe-
rimenta pluribus modis constant: primum pondere, si gra-
viores sentiuntur: post hæc corpore; factitiis pustula in
profundo apparent, scabritia in cute, in capillamento
fulgoris inconstantia & priusquam ad oculos perveniat
desinens nitor.

Ibidem. Tantaque differentia est, ut alie ferro scul-
pi non possint, alie non nisi retuso, verum omnes Ada-
mante. Plurimum vero in his terebratum proficis
fervor.

ERRATA

ERRATA

Typographica sic corrigenda.

PAg. 36. l. 2. austeritatis. 48. l. 28. superioris.
 53. l. 8. *Scenites*. 59. l. 4. naturâ. 64. l. 6. Ze-
 nothème. 86. l. ult. formam. 90. l. antepenul.
 Sapphirum. 103. l. 8. percussas. 111. l. 21. *Ila-*
man. 119. l. 10. Pharmacopœus. 163. l. 31. Iu-
 daicum. 149. l. 31. ferens. 158. l. 17. *foudre*. 164.
 l. 8. xxvi, atque ita deinceps capita unitate au-
 genda sunt ut numerus capitum constet.

THEOPHRASTI

De

LAPIDIBUS

LIBER.

ων ἐν τῇ γῇ σιωπῶντων, τὰ μὲν ἐστὶν
ὕδατος, τὰ δὲ γῆς. ὕδατος μὲν, τὰ
μεταλλοδόμῳα, καθάπερ ὄρυγός καὶ
χευσις καὶ τὰλλα. γῆς δὲ λίθος τε καὶ
ὅσα λίθων περὶότερα· καὶ εἰ πινες
διὰ τῆς γῆς αὐτῆς ἰδιώτεροι φύσεις
εἰσὶν, ἢ χρώμασιν, ἢ λειότησιν, ἢ πυκνότη-

τησιν, ἢ ἢ ἄλλῃ πνὶ δυνάμει.

Eorum quæ in terra concreſcunt, alia quidem ſunt ex a-
qua, alia autem è terra. Ex aqua quidem metalla, ut ar-
gentum & aurum, & reliqua: è terra autem & lapis, &
qualia lapidibus præſtantiora; & ſi quæ etiam ipſius terræ
inferiores naturæ ſunt, ſive coloribus, ſive laboribus, ſive
denſitatibus, aut alia aliqua facultate.

Breviſſime explicat Philoſophus differentiam me-
tallorum & lapidum ratione materiæ; dum illa qui-
dem ex aqua, hos vero è terra generari docet. Per,
lapidibus præſtantiora, intelligit gemmas, ut in pro-
greſſu videbimus. Non eſt autem nobis propoſi-
tum, diſquirere, an hæc illius ſententia vera ſit, nec
ne; maioris hoc operæ foret; tantum ipſius men-
tem explicamus.

Περὶ μὲν ἔν τῶν μεταλλοδόμων ἐν ἄλλοις τεθεώρηται.
περὶ δὲ τῶν νῦν λέγων μὲν. ἅπαντα ἔν ταῦτα χερὶ νομί-
ζειν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐκ καθαροῦ πνός σιωπῶντων καὶ
ὀμαλῆς ὕλης, εἴτε βοῆς, εἴτε διηθήσεως διὰ τινος γινο-
μῆς, εἴτε, ὡς ἀνωτέρω εἰρηται, καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐκ-
κεκε-

κεκε-

T H E O P H R A S T I

κεκραιμμένης. πάχα γὰρ ἐνδέχεται, τὰ μὲν ἕτως, τὰ δ' ἐκεί-
νως, τὰ δ' ἄλλως. Ἀφ' ὧν δὴ καὶ τὸ λεῖον, καὶ τὸ πυκνόν, καὶ
τὸ σκληρόν, καὶ διαφανές καὶ τὰ ἅλλα τὰ τοιαῦτα ἔχουσι. καὶ ὅ-
σον ἂν καὶ ὁμαλέστερον καὶ καθαρώτερον ἕκαστον ἢ ποσὸν καὶ ταῦ-
τα μάλλον ὑπάρχει. τὸ γὰρ ὅλον, ὡς ἂν ἀκριβείας ἔχη κα-
τὰ τὴν σύστασιν ἢ πῆξιν, ἕτως ἀκολουθεῖ καὶ τὰ ἀπ' ἐκεί-
νων.

De metallis autem in aliis egimus, de lapidibus vero nunc dicamus. Omnia igitur hac putandum est, ut simpliciter dicatur, ex pura quadam atque æquabili materia concrevisse, sive per fluxum, sive per percolationem quandam facta, sive, ut supra dictum, alio aliquo modo excreta. Fit enim forte aut hoc, aut illo modo, aut etiam aliter. A quibus etiam & levorem, & densitatem, & nitorem, & pelluciditatem, & alia talia, habent. Et quo æquabilius & purius unumquodque fuerit, eo & ista magis accidunt. In totum enim quo accuratior secundum constitutionem fuerit coagmentatio, ita & consequuntur ea que ex istis accidunt.

Aperit iam exactius lapidum & gemmarum materiæ conditionem: esse nimirum terræ portionem maxime puram & æquabilem; per confluxum, aut percolationem depuratam, aut alio quovis modo ab impura separatam. Variis enim modis hoc posse fieri. A varia autem conditione huius materiæ fieri, ut alii lapides aliis leviores sint aut densiores, alii niteant tantum, alii etiam pelluceant, aut etiam alias differentias sortiantur. Nam quo materia purior & æquabilior fuerit, eo etiam lapides nasci præstantiores. In summa, hæc omnia à perfecta coagmentatione suam perfectionem nancisci, & contra. Transit autem porro à materia ad causam efficientem. quam statuit duplicem: calorem, & frigus.

Ἡ δὲ πῆξις, τοῖς μὲν ἀπὸ θερμῆς, τοῖς δ' ἀπὸ ψυχρῆς γίνε-
ται.

DE LAPIDIBUS LIBER.

πῶς κωλύει ᾧ ἴσως ἐδὲν ἐνια γῆ λίθων ὕφ' ἐκατέρων
 ζωοποιῶν τέτων. ἐπεὶ τάτε τ' γῆς ἅπαντα διοξείεν ἀπὸ
 πυρός· ἐπεὶ περ ἐν τοῖς ἐναντίοις ἐκάστων ἡ πῆξις καὶ ἡ
 τήξις.

Coagmentatio autem, his quidem à calido, illis autem à frigido fit. Nihil tamen prohibet quedam genera lapidum ab utroque horum concrefcere. Quandoquidem terre omnia genera videantur ab igne cogi; quoniam à contrariis singulorum coagmentatio & liquatio.

Sententia est Philosophi, coagmentationem lapidum fieri partim à calore partim à frigore; nihil tamen impedire utrumque & calorem & frigus ad coagmentationem quorundam lapidum concurrere: terrestria enim omnia igni cedere eique obnoxia esse, licet interea coagmentatio & liquefactio in contrariis subiectis accadat.

Ἰδιότητες ὅσες εἰσὶν ἐν τοῖς λίθοις· ἐν ᾧ τῇ γῇ
 χρώμασί τε καὶ γλισχρότητι & λειότητι καὶ πυκνότητι, καὶ τοῖς
 τοιούτοις αἰσῶσι διαφοροί· καὶ ὅτ' αἱ ἄλλαι ἀνέμοι.

Lapidum autem plures sunt proprietates. In terra enim & coloribus & tenacitate & lavore & densitate & similibus fluxus differentes sunt; secundum alia vero vari.

Ostendit, diversas proprietates, quæ in lapidibus observantur, inde oriri, quod terrestris materia multas differentias patiatur à multimoda varietate fluxuum; siquidem & quoad colores, & quoad tenacitatem, lavorem, densitatem, & alias huiusmodi qualitates, fluxus diversi observentur; quoad alia autem pauci. Observandum autem, in Aldina editione fuisse πρὸς διαφοροί: Turnebus legendum iudicavit πρὸς διαφορὰς: Sed omnino legendum est ποῶσι, siquidem supra dixit Philosophus, εἴτε ποῶς εἴτε διηγήσεως, &c.

Τοῖς ὅσους λίθοις αὐταὶ τε καὶ πρὸς πάντας αἰ καὶ τὰς διωά-
 μεις, τῷ τε ποιεῖν καὶ πάσχειν, καὶ τῷ μὴ πάσχειν. τηκεῖν γὰρ, οἱ
 * * 2 δ'

δ' ἄτηκτοι. ἢ καυστοί, οἱ δ' ἄκαυστοι. Ἐἄλλα τέτοις ὅμοια. καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καύσει καὶ πυρώσει πλείους ἔχοντες διαφοράς.

Lapidibus autem & ista proprietates sunt & præter istas quæ accidunt secundū vires, efficiendi aut patiendi, aut non patiendi. liquabiles enim, alii non liquabiles; & combustibiles, alii non combustibiles; & alia his similia. & in ipsa combustionibus & ignitione plures habent differentias.

Sententia est: lapides habere & proprietates illas quod coloribus, tenacitate, lævore & densitate differant, pro diversitate fluxuum, è quibus materia eorum coagmentata est: & præter illas etiam eas quæ à diversis viribus oriuntur, quibus fit, ut in alia aut agant, aut ab aliis patiantur, aut non patiantur: exempli gratia, quod alii liquabiles sint, alii non, &c. atque adeo diversimode in liquatione & combustionibus patiantur, ut postea singulatim explicabit. Prius autem, antequam liquationem & combustionem prosequatur, proprietates quasdam peculiare & raras explicat.

Εἴνιοι ὃ τοῖς χρώμασιν ἰξομοιοῦν λέγονται λιναῖμοι τὸ ὕδωρ, ὥστε ἢ σμάραγδοι. οἱ δὲ ὅλως ἀπολιθῶν τὰ πθέμενα εἰς ἑαυτούς. ἕτεροι ὃ ὁλκίω πῖνα ποιεῖν. οἱ ὃ ἐασανίζειν τὸν ἄργυρον, ὥστε ἢ τε καλὰ μελὴ λ. θ. Η' ἐγκλῖα, ἢ ἡ Δυδῆ.

Quidam autem dicuntur similem sibi colore aquam reddere, ut Smaragdus; alii prorsus in lapides commutare quæ in iis sunt posita; alii attractum quendam facere; alii probare aurum, ut lapis appellatus Hercules & Lydius.

Sententia manifesta est. In Smaragdo non potui hanc vim observare. Eorum, qui petrificant, non dat hîc exemplum: sed * Plinius, agens de Assio lapide: Mutianus, inquit, specula quoque & strigiles & vestes & calceamenta illata omnia lapidea fieri, author est.

DE LAPIDIBUS LIBER.

Θαυμασιωτάτη ἢ καὶ μέγιστη θλυάμις, εἶπερ ἀληθής,
ἢ ἢ τίκτων.

Mirabilissima autem & maxima vis, si modo vera, eorum
qui pariunt.

In editis est τῶν πετλῶν : Sed Pal. Codex ha-
bet τῶν πέλων. Et ita sane necesse est. neque
enim mirum, aliquos lapides liquabiles esse ; plu-
ra enim infra daturus est eorum genera. Quem-
admodum autem πετλὸς proprie significat li-
quefactum, tamen supra accipitur pro liqua-
bili; ita & πέλος licet proprie significet qui genitus
est, etiam pro eo licet accipere qui potest parere.
Atque hoc est quod Plinius innuit lib. 36. cap. 18:
Idem Theophrastus, & Mutianus, esse aliquos lapides qui
pariant, credunt.

Γνωριμωτέρε ἢ ἢ, ἔν πελίοσι, καὶ τὰς ἐργασίας. γλυ-
πτοὶ γὰρ ἐνίοι, καὶ τορνεύτοι, καὶ περυστοί. τῶν ἢ ἔδδ' ὅλως ἀπὲρ
σιδήρον ἐνίων ἢ κακῶς ἔ μολίς.

Notissima autem illarum proprietas, & in pluribus, se-
cundum opificia. Sculptiles enim quidam, & tornabiles, &
sectiles sive fissiles; quosdam omnino ferrum non attingit;
quosdam male ac vix.

Εἰσὶν ἢ πελεις καὶ ἄλλαι καὶ ταύτας αἱ
μὲν ἐν καὶ χρώματι, καὶ τὰς σκληρότητες, καὶ μαλακότητες,
καὶ λειότητες, καὶ τὰ καὶ τὰ τοιαῦτα, διὰ τὸ περὶ τὸν, πελίοσιν
ἐπαρῶσιν.

Sunt autē plures & alia secundum illas
quae vero secundum colores, & duritias, & mollitias, & le-
viores, & alia similia, propter abundantiam, pluribus ac-
cidunt.

Lacunam hanc supplet Furlanus per διαφοραί. Sed
maior videtur lacuna quam ut hac una voce sup-
pleri possit : malim itaque supplere, κατὰ ταύ-
τας ιδιότητες διαφοραί. Secundum illas proprietates
differentiae.

THEOPHRASTI

Καὶ ἐνίοις γε κατὰ τόπον ὅλον, ἐξ ὧν διή ηὗ διανομασ-
μῶναι λιθοτομίαι, Παρίων τε ἢ Πεντελικῶν, ἢ Χίων τε ἔ-
Θηβαϊκῶν, καὶ ὡς ὁ παρὰ Αἰγύπτιον ἐν Θήβαις ἀλαβαστέ-
της. καὶ γὰρ ἔστι μῆλας (al. μέλας) τέμνεται. καὶ ὁ τῷ ἐ-
λέφαντι ὅμοιος, ὁ χειρότης καλῶμενος. ἐν ἡ πυέλῳ φα-
σί καὶ Δαρεῖον κείσθαι, καὶ ὁ παρὰ ὅμοιος τῷ χρώματι ἢ
τῇ πυκνότητι τῷ Παρίῳ, πῶς ἢ κρυφότερα μόνον ἔχων τῷ
πύρρῳ. διὸ καὶ ἐν ταῖς περὶ ἀλαβαστέων οἰκήμασιν, ὥστε
διὰ ζῶμα τιθέασιν οἱ Αἰγύπτιοι μέλας αὐτόν τι
διαφανὲς ὁμοίως τῷ Χίῳ, καὶ παρ' ἄλλοις ἢ ἑτέροις
πλείους.

*Et nonnullis quidem secundum totum locum; à quibus
etiam & denominata lapidicina, Pariorum & Pentelico-
rum, & Chiorum ac Thebaicorum; quemadmodum &
Thebis in Aegypto Alabastrites: nam & hic magnus (aut ni-
ger) ceditur: & ebori similis Chernites appellatus: in quo
monumento aiunt & Dariū conditum: & Porus similis co-
lore & duritie Pario, levitate autem solum similis Poro.
Quapropter & in pretiosioribus edificiis Diazomatis loca
ponitur ab Aegyptiis niger ibidem pellu-
cidus similis Chio; & alibi plures alii.*

De marmoribus agit author, quæ à locis, ubi ma-
xima copia reperiuntur, denominantur; ut Pa-
rium, quod notissimum est, in Insula Paro: de Pen-
telico non memini me alibi legisse. De ceteris Plini-
us & alii. De Chernite quoque Plinius lib. 36,
cap. 17. Mitior est autem servandis corporibus, nec ab-
sumendis, Chernites, ebori simillimus, in quo Dariū condi-
tum ferunt. Pro eo autem quod hic edidimus πυ-
έλῳ, Cl. Salmasium sequuti in Solinum pag. 1204,
ante editum erat πέπλῳ. quod nullum commo-
dum sensum admittit. Porro quod ad lacunam
attinet, ea haud dubio supplenda per δεικνύται
καὶ: nam ita a Plinius: Theophrastus autor est, &
translu-

DE LAPIDIBUS LIBER.

translucidos lapides in Aegypto inveniri, &c.

Αἱ μὲν ἔν τοιαῦται διαφοραὶ, καθάπερ ἐλέχθη κοινότερα πλείοσιν. αἱ δὲ καὶ τὰς διωάμεις τὰς περὶ ἐξημερίας, ὅσα ἐπ τοῖς ὅλοις ὑπάρχουσιν, εἰδὲ συνεχεύαις λίθων, εἰδὲ μεγέθεσιν· ἐνίοι δὲ πάνιοι πάντων εἰσὶ καὶ μικροὶ, καὶ ἴσπερ ἦτε σμάραγδοι, καὶ τὸ σάριον, καὶ ὁ ἄνθεξ, καὶ ἡ σάπφειρος, καὶ σχεδὸν λόγῳ ἢ εἰς τὰ σφραγίδια γλυπτῶν. οἱ δὲ καὶ ἐν ἑτέροις ἐκρίσκοντα διακρίνομενοις. ὀλίγοι δὲ καὶ οἱ πλεονέκτων πύρωσιν ἔκαστον. ὑπερὸν καὶ περὶ ὧν ἴσως λεκτέον, τίνας καὶ πόσας ἔχουσιν διαφοράς.

Afque tales quidem sunt differentiae, quemadmodum dictum fuit, communes pluribus; quae vero secundum vires praedictas sunt, non item totis accidunt aut compagibus lapidum aut magnitudinibus. Quidam etiam rari omnino sunt & parvi, quemadmodum Smaragdus, & Sarda, & Carbunculus, & Sapphirus, & fortassis omnes qui scalpuntur in gemmas. quidam etiam reperiuntur in alius fissis. Pauci etiam sunt qui uri possunt. De quibus & primum tamen dicendum, quas & quales habeant differentias.

In editis lacuna erat post σχεδόν. Quam ita suppleendam iudicat Cl. Salmasius in Solin. pag. 98. atque ibidem observat, primum & vetustissimum apud Graecos usum horum minimae formae lapillorum fuisse ut sculperentur, auroque includerentur, digitoque gestarentur ad signandum.

Κατὰ δὲ τὴν πύρωσιν οἱ μὲν τήκοντα καὶ ῥέουσιν, ὥσπερ οἱ μεταλλοὶ. οἱ δὲ ἄμα τῷ ὄρει καὶ τῷ χαλκῷ ἔσθληται ἢ λίθοι ἢ ἐκ τῶν, εἰ ποῖναι δὲ τὴν ὑγρότητα τῶν ὑπαρχόντων, εἴτε καὶ διὰ αὐτὰς. ὡσάντως δὲ καὶ οἱ πυρμαχοὶ, καὶ οἱ μυλῖαι, ῥέουσιν οἷς διακρίναι οἱ καὶ οὐκ.

Quod autem ad uftionem attinet, quidam liquantur & fluunt, quemadmodum metallici. fluunt enim simul cum argento & aere & ferro lapides qui ex illis sunt: sive propter

T H E O P H R A S T I

humiditatem eorum quæ ipsis accedunt, sive per se. Ad eundem modum & Pyromachi & Molares fluunt, cum iis, quibus superponunt urentes.

Manifeste agit de illis metallicis lapillis, quos hodie vocant fluores, de quibus videndus Agricola & alii qui de rebus metallicis scripserunt. Addit illis & Pyromachos & Molares, quos hodie ut & antiquitus vocamus Pyritas: Plinius autem lib. 36, cap. 19, sic tradit: *Molarem quidem pyriten vocant, quoniam sit plurimum ignis illi: hi autem lapides licet non facile ab igne patiantur, sed illi fortiter resistent, unde illis nomen, tamen in ignem vehementissimum additi, etiam funduntur.*

Οἱ ὃ ἐὼς λέγῃσι πάντας τήνεσσι, πᾶσι δ' μαρμα-
ρος. τῶν δ' καὶ καίεσθαι, ἢ κενίαν ἐξ αὐτῶ γίνεσθαι. δόξειε
δ' ἂν ἕτως ὅλως ὑπὲρ πλείον εἶρησθαι.

Sunt qui absolute dicant omnes liquari, præter marmor. Hoc autem comburi, & cinerem ex illo fieri. Unde videri possit illud absolute pro ut plurimum dictum esse.

Corrigit sententiam eorum qui opinabantur omnes fluere lapides præter marmor; quod non nisi in cinerem abit. quod cum etiam ipsi faterentur, non debuerant dicere absolute omnes fluere. Dat deinceps alias instantias.

Ποιοὶ γὰρ οἱ ἐγγυμφοὶ καὶ διαπηδῶντες ὡς δ' μάχο-
μφοι (κατὰ) τῷ πυρῶσιν, ὥστερ' εἰδὲ ὁ κέραμ'· ὁ καὶ
κατὰ λόγον ἐστίν. οἵπνες ἐξυγροσμοὶ συγχάνουσιν. πῶ
γὰρ τικτὸν, ἐνικμον εἶναι αἰεὶ καὶ ὑγρότητα ἔχει πλείω.

Multi enim rumpuntur & dissiliunt, tanquam non repugnantes ustioni, quemadmodum neque figulinus. quod & rationi consentaneum est: siquidem exsiccati sunt: quod enim liquabile est, esse humidum semper, & humiditatem habet multam.

Prima instantia est in iis qui non fluunt, sed dehiscunt & dissiliunt, haud secus quam vasa aut late-

DE LAPIDIBUS LIBER.

res qui è terra figulina arte sunt facti. Et ratio manifesta est; siquidem in iis, qui liquantur; semper aliquid est humidi, interdum minus, interdum plus; sed in his omne humidum extractum est.

Φασὶ ὅτι καὶ τῶν ἡλιεμφύων σπυρίδι ἀναξηραίνεσθαι τελείως, ὡς ἀχρεῖς εἶναι μὴ καὶ ἄλλοις χέντας πάλιν καὶ σπυρικμασθῆναι. σπυρίδι καὶ μαλακτέρες καὶ διαθερμαίνεσθαι μάλλον. Φανερὸν ὅτι ὡς ἀμφοτέρων μὴ ἐξαίρετον τι, ὑγρότητι. συμβαίνει ὅτι σπυρίδι πυκνὸς ἀποξηρανομένης σκληρυνέσθαι. σπυρίδι δὲ μαλὰς, καὶ ὡς ἡ φύσις τοιαύτη, θερμαίνεσθαι καὶ τηκῆς.

Aiunt autem, etiam eos, qui insolantur, alios exsiccati penitus, ita ut inutiles sint nisi rursus macerati & humefacti: alios vero molliores & fragiliores fieri. Manifestum autem, utrorumque humorem extrahi. Accidit autem, densos, ubi exsiccati fuerint, indurescere; raros vero, & quorum similis natura, fragiles esse & liquabiles.

Sententia est: sicut in quibusdam humiditatis omnino extractio, sive à Sole sive ab igne, efficit ut amplius liquari non possint: ita in aliis efficit, ut qui densioris sunt materiae, extracto omni humore magis indurescant; rarioris vero seu porosioris, fragiliores atque adeo liquabiles esse. Animadvertendum autem, in Ald. Edit. esse, καὶ ὡς ἡ σύμφυσις τοιαύτη. quod & Furlanus expressit; quorum compactio eiusmodi est. licet ediderit φύσις. quod magis videtur convenire.

Εἵναι δὲ τῶν θερμῶν ἀνθερακῶν τῇ θερμότητι, ἢ διαμένεσθαι πλείω χρόνον. ὥστε οἱ περὶ Βίνας ἐν τῷ μεταλλῷ. ἔστι ποταμὸς καὶ ἀφ' ἑρμι. καίονται γὰρ ὅταν ἀνθρακες ὑπὸ πυρρῇ, καὶ μέχρηται χρεῖας φυσῶν. εἴτ' ἀπομαραίνονται, καὶ πάλιν καίονται. διὸ καὶ πλείω χρόνον ἢ χρῆσις. ἢ δ' ὁσμή βαρεῖα σφοδρὰ καὶ δυσχερής. Quæ Furlanus ita vertit.

Quin & nonnulli fragilium lapidum, dum franguntur,

T H E O P H R A S T I

in Carbones evadunt, & diutius permanent. quales sunt ad Benas, in metallo, quos flumen defert. Comburuntur autem iniectis Carbonibus, & instante aliquo donec opus sit; dein siccantur & uruntur iterum. Quocirca & diutius est illorum usus. odor autem gravis & teter est.

Omnino legendum puto, ἀνθρακῶν τῇ καύσει. Sic paulo post dicet, ἐκπῶρεται τῇ καύσει, &c. Quomodo enim fractura aut fissura Carbones fierent? Verterem ergo: Nonnulli fragilium, ustione in Carbones vertuntur, & durant multo tempore. Bena autem oppidum est Cretæ, secundum Suidam: aut Thraciæ, secundum Stephanum: Unde & Beni populi Plin. in Thracia, lib. 4. cap. xi. Magis autem verisimile, locum in Thracia intelligi, quam in Creta.

Quod autem sequitur: καίονται γὰρ ὅταν ἀνθρακες θηπιδῶσι, ἢ μέχρη τέττε χρείας φυσᾷ τις. Sal. legendum censet, εἰάν φυσᾷ τις. Itaque ita vertere: Ardent enim cum Carbones superimponuntur, & eo usque eius usus est, quo inflat aliquis; dein languescunt seu collabuntur, & rursus ardent.

Ὅν δὲ καλῶσι σπῖνον, ὅς ἐστι ἐν τοῖς μετάλλοις, τοιῶν τε διακοπείς, ἢ συνλιθεῖς πρὸς ἑαυτὸν, ἐν τῷ ἡλίῳ τιθόμενοι καίεται, ἢ μάλλον εἰάν θηπιφεκάσῃ ἢ περιεσῇ τις.

Quem autem vocant Spinum, is & in metallis invenitur. hic dissectus, & in se congestus, & Soli expositus, ardet, & magis si irroret aut circumaspergat quis.

Huius lapidis alibi mentionem fieri non invenio; nisi in lib. de Mirabilib. Auscultation. qui Aristoteli tribuitur. Ubi hæc leguntur:

Φασὶ δὲ ὅτι ἐν τῇ Θερμῇ λίθον, τὸν καλέμενον σπῖνον, διακοπέντα καίεσθαι, & συντεθέντα πρὸς ἑαυτὸν, ὡς περ τιμωσμεν λίθον, ὅπως καίκενον εἰς ἑαυτὸν τεθέντα, ἢ θηπιφαινόμενον ὕδατι, καίεσθαι. τὸ αὐτὸ ποιεῖν ἢ τὸν μαρμαρίν.

Ὅς δὲ Λιπαράϊος ἐκπῶρεται (ita legit Cl. Salmasius, cum in edito sit ἐκπῶρεται) τῇ καύσει, ἢ γίνεται κιοση-
ροειδής.

DE LAPIDIBUS LIBER.

ροαδής. ὥςθ' ἄμα πλὴν τε χροάν μετ' ἑαλίειν ἢ πλὴν πυ-
κνήτητα. μέλας τε γὰρ ἢ λεῖός ἐστι, ἢ πυκνός, ἄκαυτος ὢν.
γίνετ' δ' ἔτι ὅτι ἐν τῇ κίονῃ διειλημμένον ἄλλοθι ἢ ἄλλο-
θι, καθάπερ ἐν κυτταρείῳ, ἢ ἐς σινερχήν· ὥσπερ ἢ ἐν Μή-
λῳ φασὶ πλὴν κίονην ἐν ἄλλῳ τινὶ λίθῳ γίνεσθαι. Καὶ
ἐκεῖνον μὲν τῷ τῷ ὥσπερ ἀντιπεπονηός. πᾶσι δ' οὐδ' ἔ-
τι ἔχ' ὅμοιοι τῷ Λιπαράειῳ.

*Liparæus autem lapis exinanitur ustione, & fit pumici si-
milis. ita ut simul & colorem mutet & densitatem: niger
enim & levis est, & densus, antequam uratur. Nascitur
hic in pumice separatus alibi & alibi, quemadmodum in
cellulâ, & non continuus. Vbi & in Melo aiunt pumicem in
alio quodam lapide nasci. Et hic quidem illi quasi oppositè.
siquidem hic lapis liparæo dissimilis.*

Lipara est Aeoliarum Insularum una; Plinius au-
tem scribit lib. 36, cap. 21; Pumices laudatissimi sunt
in Melo, Scyro, & Aeoliis insulis. Quæ autem sit diffe-
rentia inter eos, hic explicat Author.

Ἐκπωρεῖται δὲ ἢ ὅτι ἐν τετραδέ τ' Σικελίας γινόμενος. τῷ-
πο δὲ τὸ χωρίον ἐστὶ τῇ Λιπαράν. ὁ δὲ λίθος ἐν τῇ ἀπρᾷ τῇ
Ἐρμεῖ καλεῖται πολὺς. ὁμοίως τ' Βίναις καλεῖται ὁ
ὁσμὴν ἀφίησιν ἀσφάλτης. τὸ δ' ἐκ τ' κατὰ καύσεως ὁμοίον
γίνετ' γῆν κεκαυμένην.

*Exinanitur autem & qui in Tetrade Sicilia nascitur: qui
locus è regione Liparæ est. Lapis vero in Promontorio Eri-
neade vocato multus. instar eorum qui in Binis reperiuntur
ustus, odorem findit bituminis. quod autem ab ustione sit
reliquum, simile sit terræ exusta.*

Pro τετραδέ Pal. Cod. τεταράδι; sed neutrius in Si-
cilia mentionem invenio apud Geographos. Appa-
ret autem, hos lapides, qui gravem hunc odorem
emittunt, è bituminosa materia constare.

Οὗς δὲ καλεῖσιν εὐθύς ἀνθρώπους, τῶν θρυπομένων
ἐστὶ πλὴν χρεῖαν, εἰς γεώδεις. ἐκκαίονται δὲ καὶ πυ-
ρεῖνται καθάπερ οἱ ἀνθρώποι. εἰς δὲ πᾶσι τε πλὴν Λι-
παράει, γινώσκων.

T H E O P H A R S T I

ἡσικλῶ, ὅπῃ καὶ τὸ ἡλεκτρον, καὶ ἐν τῇ Ἡλείᾳ, Ἐα-
διζόντων Ὀλυμπιάζε τῶ δ' ὄρεσ. οἷς καὶ οἱ χαλκῆς
χερῶν.

Furlan. Quos autem Carbones vocant; qui propter u-
sum franguntur, terreni sunt. uruntur autem & incen-
duntur ut Carbones. Sunt hi in Liguria, ubi etiam Succi-
num est, & in Elide, Olympiam per montes petentibus.
Quibus & utuntur fabri.

Porro pro Θρυπτομύων διὰ τῶν χερίων, Pal. legit.
Θρυπτομύων διὰ τῶν χερίων. Sed prius melius videtur.

Εὐρέθη δὲ ποτε ἐν [τοῖς] Σκαπτησὺλης μετὰ τοῖς λί-
θοις, ὅς τῃ μὲν ὄφει παρόμοιός ὢν ξύλῳ σαπρῶ. ὅτε δ' ὀπι-
χέοιτο πρὸς ἔλαιον, καί τε καὶ ὅτ' ἐκκαυθεῖν, τότε παύε-
ται καὶ αὐτὸς, ὥσπερ ἀπαθὴς ὢν. Τῶν μὲν ἔν καιομένων
αὐτῶν διαφορεῖ.

Furlan. Inventus est & in Scaptisula metallis lapis, pu-
trido ligno non abssimilis. qui, cum oleum affunderes, ure-
batur; quod cum crematum esset, incendium desinebat lapi-
dis, tanquam esset imparibilis.

Scaptisula Thraciæ oppidulum è regione Thasi,
Stephano, & Plutarcho in Cimone, item in libello
de Exilio. Ubi tradit, Thucydidem hoc loco bellum
Atheniensium cum Peloponnensibus scripsisse. Su-
spectus tamen hic locus authoris, quia Plinius lib.
36. cap. 19, ubi agit de Gagates: Niger est, ait, planus,
pumicosus, non multum à ligno differens; levis, fragilis, &c.
mirumque accenditur aqua, oleo restinguitur. & non mi-
rum est, oleo affuso aliquid ardere. Sed nihil hic
definio. Hactenus autem egit Philosophus de la-
pidibus, qui, cum uruntur, vario modo se habent.
alii enim liquantur & fluunt; alii in cineres redigun-
tur; alii in pumices; &c. Prosequitur iam de aliis la-
pidibus qui ab igne non patiuntur.

Ἄλλο δὲ πρὸς τῶν λίθων, ὥσπερ ἐξ ἰνῶν πῶν πεφυ-
χὸς, ἀκαυστὸν ὄλως, ἀνθροῦ καλὰ μὲν. ἐξ ὧν ἐ τὰ σφραγι-
στὰ

DE LAPIDIBUS LIBER.

γάδια γλύφουσιν. ἐρυθρόν μὲν τῷ χρώματι, πρὸς τὸν ἥλιον τι θέρμερον, ἀνθεκτικὸν κακομένεσσι ποιεῖ χροάν. Τιμωτέον δ' ὡς εἰπεῖν. μικρόν γ' σφόδρα πεπαισμένον χροσῶν. ἄγετα δ' ἔσται ἐν Κερκερόνῃ & Μαοσαλίας. & καί ἐστι δ' ὁ περὶ Μίλητον γωνιεῖδης ὢν, ἐν ᾧ περ καὶ τὰ ἐξάγωνα. καλῶσι δ' ἀνθεκτικὰ καὶ τέτον. ὃ ἢ θαυμαστὸν ἔστιν. ὁμοίον γ' τέτον τινὰ ἢ τὸ ἑξάμαλον.

Aliud autem quoddam genus est lapidum, quasi è contrariis genitum, incombustibile penitus, Carbunculus appellatus; è quo & sigilla sculpunt; rubens quidem colore, soli autem expositus, ardentis Carbonis facit colore, pretiosissimū, ut ita dicam; nam valde parvus quadraginta aureis aestimatur. fertur hic Carthagine & Massilia. Non ardet autem qui circa Miletum invenitur, angulosus; inter quos sunt & sexanguli. Vocant autem & hunc Carbunculum; quod mirum est: Similis quodammodo ratio est & Adamantis.

Manifeste hic agit author de gemmis, quas Plinius vocat ardentes; qui videndus lib. 37. cap. vi. Ubi tamen non meminit lapidis qui circa Miletum nascitur: Sicut nec Theophrastus Alabandæ. Quare suspicor, cum Miletum à Ptolomæo ponatur in Caria, cuius & urbs Alabanda, pro uno eodemque lapide esse accipiendum: nam & ibidem Orthosia. Quum autem Theophrastus has gemmas Carbunculos nominari dicat, non tam propterea quod incombustibiles sint, sed quod soli expositi Carbonis ardentis speciem referant, dicit, mirum esse, etiam Milesium illum lapidem Carbunculum vocari; ob id solum quod ab igne non patitur, cum ad eundem modum & Adamas ita posset appellari, quia nec ipse quicquam ab igne patitur. Furlanus hoc aliter accepit. Milesium Carbunculum, inquit, Lychnitem suspicor, quem Carbunculum remissiore à quibusdam vocatum testatur Plinius. Mirum autem dicit esse Theophrastus, quod non uratur, propterea quod fragilis est, neque adeo solidus.

lidus, ut cetera genera Carbunculorum. Plinii locutis ita se habet lib. 37. cap 7: Ex eodem genere ardentium lychnitis appellata, à lucernarum accensarum præcipua gratia. (Salmas. corrigit; à lucernarum accensu; tum præcipuæ gratiæ.) Nascitur circa Orthosiam, totaque Caria, ac vicinis locis, sed probatissima in Indis, quam quidam remissiozem Carbunculum esse dixerunt, &c. Nihil autem Plinius toto hoc loco de fragilitate: sed contra; Omnia, inquit, hæc genera sculptura contumaciter resistunt, partemque cere in signo tenent. Quin etiam si daretur fragiles fuisse, non propterea mirum esset ab igne nihil pati.

Οὐ γὰρ εἰδ' ὡς περ ἡ κίττης καὶ τέφρα δόξεν ἂν, διὰ τὸ μηδ' ἐν ἔχειν ὕγρον. Ταῦτα γὰρ ἀκαυστὰ καὶ ἀπύρωτα, διὰ τὸ ἐξηρηθῆναι τὸ ὕγρον.

Non enim neque sicut pumex & Cinis videantur utique, quod nihil habeant humidi: hæc enim non comburuntur, neque accenduntur, quia extractum est humidum.

Ἐπεὶ καὶ τὸ ὅλον ἡ κίττης ἐν κατακλύσεως δλοκῇ τισὶ γίνεσθαι. πλὴν τῆς ἐν τῇ ἀφρῇ τῆς θαλάσσης σπυσιμένης λαμβάνουσι ἢ πῖσιν διὰ τὴν αἰσθησέως.

Siquidem in totum pumex ex combustione videtur quibusdam fieri. Præter illum qui ex spuma maris concrefcit. Cuius argumentum capiunt per sensum.

Perperam opinantur quidam Alcyonium hîc innui ab Authore quod bene observavit Furlanus.

Ἐκ τε τῶν περὶ τῶν Κρατῆρας γενομένων, ἔκ τε τῶν Διαβάρας λίθων τῶν Φλογεμένων, ἢ καὶ κίττης. μαρτυρεῖν καὶ οἱ τόποι δλοκῶσιν ἐν οἷς ἡ γένεσις. καὶ γὰρ ἐν τῇ μάλῃ καὶ ἡ κίττης. Τάχα δ' ἡ μὲν ἔστω, αἱ δ' ἀπὸ τῆς. Ἐπεὶ καὶ τῶν τοῦ τῆς γενέσεως.

Item ex iis qui in Crateribus nascuntur; & ex diabaro lapide adusto; qui & pumicescit. Testari quoque videntur loca in quibus nascuntur. nam in ardentibus locis potissimū pumex. Forte autem hic quidem hoc modo, alii alio; & plures sunt modi generationis.

Pro

DE LAPIDIBUS LIBER.

Pro eo quod editur, καὶ γὰρ ἐν τῇ μάλει, Salmasius legendum dubitat, καὶ γὰρ ἐν Αἴτῃ : neque enim aliter commode locum exponi posse. Sed quis sit diabarulus lapis, quaerendum; neque enim invenio alibi eius mentionem. Suspicio corruptum esse nomen pro Arabo, de quo Plin. lib. 36. cap. 21 Arabus (pro quo tamen Cl. Salmasius legit Arabicus) lapis ebori similis, dentifriciis accommodatur crematus.

Ἡ γὰρ ἐν Νισύρῳ καθάπερ ἐξ ἄμμου τινὸς ἔοικε συγκεῖσθαι. σημειὼν ὃ λαμβάνουσιν, ὅτι τὸ δεικνυμένον ἐνταῦθα θρύπτον ἐν τῇ χερσίν, ὥσπερ εἰς ἄμμον διὰ τὸ μῆπως σπινθῆναι, μηδὲ συμπεπηγῆναι. δέχονται δ' ἀθρόας καὶ μικρὰς χειροπληθεῖς ὅσον πολλὰς, ἢ μικρὰ μείζους, ὅταν ἀπαμείρῃ τ' ἄνω.

Pumex enim in Nisuro quasi ex arena quadam videtur concretus. Argumentum autem capiunt, quod ex iis, qui inveniuntur, quidam friantur in manibus veluti in arenam: quia nunquam concresecunt aut compinguntur. Inveniuntur autem confertim ad minimum manum implentes circiter multa, aut paulo maiores, cum pars superior ablata fuerit.

Nisuros insula Asiae obiacens haud longe à Gnidō: de qua ita Strabo lib. x. sub finem: teres est, sublimis, ac saxosa, & molaris lapidis copia praedita. Sed hunc lapidem sive pumicem de quo Author, alium fuisse oportet, siquidem manibus in arenam teratur.

Ἐλαφρὰ δὲ σφόδρα καὶ ἡ ἄμμος. ἡ δ' αὖ (καὶ) ἐν Μήλῳ πᾶσα μὲν, εἰα δ' αὖ ἐν λίθῳ τινὶ ἑτέρῳ γίνεται, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον. διαφορὰς δ' ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας, καὶ χρώματι, καὶ πυκνότητι, καὶ βάρει. χρώματι μὲν, ὅτι μέλαινα, ἐκ τῷ ῥύακι. τὸ ἐν Σικελίᾳ. πυκνός τε καὶ βαρεῖα, αὐτὴ τε καὶ μυλῶδης. γίνεται γὰρ τις καὶ ποταύτη κλάσμενος, καὶ ἑὰρ ἔχει, καὶ πυκνότητι, καὶ ἐν τῇ χρήσει πολυμήτερον ἢ ἑτέρας. Τμηλική ὃ καὶ ἡ ἐκ τῷ ῥύακι μᾶλλον

T H E O P H R A S T I

μαλλον τ' κρηνης και λευκης. Τμητικωτατη δ' εν τ' θαλασσης αυτης.

Levis autem valde & arena: ea rursus in Melo quidem omnis: quidam rursus pumex in lapide quodam altero gignitur, utante dictum. Differunt autem inter se & colore & densitate & gravitate. colore quidem, quod niger sit, ex rivo Siciliae. densus etiam & gravis hic, uti & Molaris. Nascitur enim & talis pumex, & gravitatem habet & densitatem, & in usu longe pretiosior est ceteris. Scissilis autem magis ille e rivo quam levis & albus: maxime autem scissilis ex ipso mari.

In editis ante legebatur τε και μαλωδης; pro quo Turnebus legerat αλωδης: Sed Iosep. Scaliger comment. in Aetnam emendavit μυλωδης, quod & Furlanus secutus est. Pro τμητικη autem Furlanus videtur legisse σμητικη. Vertit enim, *ad detergendum magis valet*: quod quidem magis videtur convenire, licet Codices hoc non prodant. Exordium autem huius paragraphi non caret vitio. nam alienum est hic, agere de arena. Legerem ita, ελαφρα δε σφοδρα και αμυλωδης εν Μελω πασα μεν. Nam cum Plinius agit de optimo pumice, ei etiam natales assignat in Melo: & addit, *Probatio in candore, minimoque pondere, & ut quam maxime spongiosi aridique sint, ac teri faciles, nec barenosi in fricando.* Denique pro θαλασσης αυτης e Palat. Cod. substituimus αυτης.

Και περ μη' της κιοσηλιδου θηπι ποστον ειρηθω. περ δε τ' πυρεμενων και των απυρωτων λιθων, αφ' ων και εις το εξεθεμελυ, εν αλλοις θεωρητεον τας αιτίας.

Atque de pumice quidem haecenus dictum sit. De lapidibus autem combustilibus & non combustilibus, a quibus huc usque digressi sumus, causa alibi consideranda.

Των δε λιθων και αλλαι [διαφοραι] τυγχανουσιν. εξ ων και τα σφραγιδια γλυφουσιν.

Furlan.

DE LAPIDIBUS LIBER.

Furlan. Sunt & alia lapidum differentia, ex quibus & sigilla sculpunt.

Sed lacuna in MS^{cis} & ante editis, maior est quam ut per διαφορὰ impleri possit: legerem itaque, καὶ τὰς ιδιότητας διαφοραί.

Αἱ μὲν τῇ ὁφεί μόνον. οἷον τὸ Σάροδιον, καὶ ἡ Ἰάσπις, καὶ ἡ Σάπφειρος. αὕτη δ' ἐστὶν ὥσπερ χρυσόπας.

Quaedam quidem aspectu solum. quemadmodum Sarda, & Iaspis, & Sapphirus. hac autem est quasi stillis aureis compuncta.

Liquet, in lacuna superiori adhuc aliquid desiderari. nam non satis apparet quid illud ὁφεί sibi velit. Furlanus extulit, specie tantum commendantur. De Sapphiro Plinius; Inest & aliquando ei (nimirum Cyano) aureus pulvis, non qualis in Sapphirinis; in Sapphiris enim aurum punctis collucet. Apparet, & Theophrastum & Plinium non aliam Sapphirum agnovisse præter eam quæ aureis stillis compuncta erat. Epiphonio est χρυσσιγής. Isidorus: Sapphirus ceruleus est cum purpura, habens pulveres aureos sparsos. Plura ad hanc rem Salmasius in Solinum pag. 132 & 133.

Ἡ δὲ Σμάραγδος, καὶ διωάμεις πνὸς ἔχει. τῶ τε γὰρ ὁδῷ, ὥσπερ ἐπὶ μὲν, ἐξομοῖται τῷ χρύσειον αὐτῇ. μετρίᾳ μὲν ἔσται, ἐλάττω, ἢ δὲ μεγίστη, πάντως ἡ δὲ χειρίστη, τῇ καὶ αὐτῷ μόνον, καὶ περὶ τὰ ὄμματα ἀγαθὴ. διὸ καὶ τὸ σφραγίδιὰ φορεῖται ἐξ αὐτῆς, ὥστε εὐλεπεῖν. ἐστὶ δὲ σπανία, καὶ τὸ μέγεθος ἔσται μέγαλη.

Smaragdus autem & vires aliquas habet: aqua enim, sicut diximus, colorem assimilat sibi; modica quidem, pauca; maxima autem, totius; deterrima vero eius quæ circa ipsam modo. & aciem oculorum iuvat; quare & sigilla ex ipsa gestant, ut intueantur. Est autem rara, & mole haud magna.

Legendum ἡ δὲ μεγίστη, παντός. Videndus Plinius lib 37. cap 5.

Πλῶ

THEOPHRASTI

Πλὴν εἰ πιστεύῃ τ' ἀναγραφᾷς δέ, ὡς τ' βασιλέων
 τ' Αἰγυπτίων. ἔνιοι γὰρ φασὶ κομιδῇ καὶ ποτ'
 ἐν δώροις ποτὶ τὸν Βαβυλωνίων βασιλέως, μὴν ὅ μιν τε-
 τρεπτηχίω, πλάτῃ δὲ τριπτηχίω. ἀνακείσθαι δὲ καὶ ἐν
 τῷ τῷ Διὸς ὀβελίσκῳ Σμαράγδους τέτταρας, μὴν ὅ μιν
 τετρεπτηχίον τε πηχίων, ὅρῃ δὲ, τῇ μὴν τέτταρας, τῇ δὲ
 δύο. Ταῦτα μὴν ἐν ὅτι καὶ τ' ἐκείνων γραφῶν.

*Nisi credere oportet commentariis de Regibus Aegyptiis.
 quibus traditum est, missam aliquando dono à Babylonio-
 rum rege, longitudine quatuor cubitorum, latitudine trium,
 positos autem in Iovis obelisco Smaragdos quatuor, longitu-
 dine quadraginta cubitorum, latitudine vero partim qua-
 tuor, partim duorum. atque hac quidem ita ab ipsis refe-
 runtur.*

Lacunam autem putat Salmas. haud aliter sup-
 plendam, quam legendo, μὴν γὰρ φασί. Pro ὀβελίσκῳ
 Σμαράγδους; ὀβελίσκος Σμαράγδος. Plinius hunc lo-
 cum ita refert: Theophrastus tradit, in Aegyptiorum
 commentariis reperiri, regi eorum à rege Babylonio missum
 smaragdum munere 14 cubitorum longitudine, & trium la-
 titudine; & fuisse apud eos in Iovis delubro obeliscum è 14
 Smaragdis, xl cubitorum longitudine, latitudine vero in
 parte quatuor, in parte duorum. Videtur ergo legisse,
 ὀβελίσκον ἐκ σμαράγδων τετράγων.

Τῶν δ'. αὐτῶν καλεσμένων ὑπὸ πηχίων, ἢ ἐν
 Τύρῳ μεγ' ἔστι. ἡ γὰρ ἐστὶν ὀβελίσκος ἐν τῷ τῷ Ἡρακλέους
 ἱερῷ. εἰ μὴ ἄρα ψάδης Σμαράγδος. καὶ γὰρ παλαιὰ γί-
 νεται τις φύσις.

Furlan. Ex iis autem qui à multis Bactriani dicuntur,
 maximus in Tyro est. Pila enim est satis magna in Herculis
 templo. Nisi forte pseudo smaragdus sit. Nam & talis
 nascitur quaedam substantia.

Corruptus est locus. Primo lacunam Turnebus
 supplevit, legendo, τῶν quia Plinius inter species
 Smaragdi ponit Tanon. Furlan. Βακτριανῶν. quia
 Theo-

DE LAPIDIBUS LIBER.

Theophrastus paulo post mentionem eorum facit. Sed ut verum fatear, neutra correctio mihi adhuc satisfacit. Plinius: *se autem scribente* (Theophrasto) *esse in Tyro Hercules templo stantem pilam è Smaragdo; nisi potius pseudo-Smaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri, &c.* In editione Aldina est: τῶν ᾧ. . . . ἀνῶν καμμένων &c.

Γίνεται ᾧ ἐν τοῖς ἐν ἐφικτῷ καὶ γνωρίμοις τόποις, διττὰ καὶ μάλιστα, πρὶν τε Κύπερον ἐν τοῖς χαλκωρυχείοις, καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῇ ὀπικειμένη Καρχηδόνι. καὶ ἰδιωτέρως δὲ οὐρανοῦ ἐν ταύτῃ. μετακρίνεται γὰρ ὡς περὶ τὰ ἄλλα καὶ ἡ φύσις. καὶ ῥά βδους ποιεῖ ἐν Κύπερῳ αὐτῷ καθ' αὐτῷ πολλὰς. δεικνύοντα ᾧ σπανίαι μέγεθος ἔχουσα σφραγίδος, ἀλλ' ἐλάττω αἱ πολλὰς. διὸ & περὶ τὴν κρίσιν αὐτῇ χρῶνται & χρυσίς. καλλῶ γὰρ ὡς περὶ ἡ χρυσοκίλλα. καὶ ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπολαμβάνουσι τὴν αὐτῇ φύσιν εἶναι. καὶ γὰρ τὴν χρῶν παρόμοια τυγχάνουσιν.

Nascitur autem in locis accessis & notis, duobus praefertim. In Cypro in aris fodinis, & in Insula obiacente Carthagini: etiam pretiosiores seu genuinos inveniunt in hac. Effoditur enim ut & aliud genus. Et Venas agunt in Cypro coniunctim plures. Inveniuntur autem rari magnitudinem sigilli habentes, sed minores longe plures. Quamobrem & ad ferruminationem auri utuntur. Ferruminationem enim instar Chrysocolle. Quidam etiam existimant, eandem esse naturam: sunt enim colore persimiles.

Salmasius pro Καρχηδόνι legendum censet Chalcedoni. Quem vide in Solin. pag. 195. Plinius tamē lib. 37. c. 5: Carchedonii nescio an in totum exoleverint, postquam metalla eris ibi defecerunt; & semper tamen vilissimi fuisse minimique. Sed hinc quoque Cl. Salmasius legit Chalcedonii. Hæc autem omnia accipienda sunt de pseudo-smaragdis. Idem pro ἐν τῇ νήσῳ legit ἐν Δημονήσῳ. quem vide in Solinum pag. 717-

Ἀλλὰ ἡ μὲν χρυσοκίλλα δαφιλής καὶ ἐν τοῖς χρυσείοις,
*** 2 καὶ

THEOPHRASTI

καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τοῖς Χαλκορυχείοις, ὥσπερ ἐν τοῖς πᾶσι
τοῖς τόποις.

Verum Chrysocolle copiosa etiam in aurariis, & adhuc
magis in arifodinis: sicuti & in locis qui circa illa sunt.

Plin. lib. 33. cap. 5. de Chrysocolle: Laudatio-
nem in aurariis metallis, & proximam in argentariis
fieri, compertum est. Invenitur & in plumbariis; vi-
lior & in aurariis.

Ἡ δὲ Σμάραγδος ἀσπασία, καθάπερ εἴρηται. δοκεῖ γὰρ
ἐκ τῆς Ἰάσπιδος γίνεσθαι. φασὶ γὰρ ὠρεθῆναι ποτὲ ἐν Κύ-
πρῳ λίθον, ἧς τὸ μὲν ἡμῖν Σμάραγδος ὡς, τὸ ἡμῖν δὲ
Ἰάσπις, ὡς ἔπω μεταβεβληκυίας ἀπὸ τῆς ὕδατος. ἔστι δὲ
τῆς αὐτῆς ἐργασία πρὸς τὸ λαμπρόν. ἀρχὴ γὰρ εἶσα ἔ-
λαμπερ.

Smaragdus autem rarus, ut dictum est. Videtur enim
ex Iaspide nasci: siquidem aiunt, inventum aliquando in Cy-
pro lapidem, cuius dimidium Smaragdus erat, dimidium
autem Iaspis: uti nōdum plane mutatus ab aqua. Est au-
tem aliqua opera necessaria ad claritatem illi conciliandam;
initio enim non est admodum clarus.

Αὕτη τε δὴ πᾶσι τῇ διωάμῃ, ὅτι τοῦ λυγρού. καὶ γὰρ
ἐκ τῆς γλῦφεται τὰ σφραγίδια. καὶ ἔσσι τερωτάτη κα-
θάπερ λίθος, ἔλκει γὰρ ὥσπερ τὸ ἡλεκτρον. οἱ δὲ φασιν, ὅτι
μόνον κόρφη καὶ ξύλον, αἰπὰ καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, εἰάν ᾧ
λεπίος. ὥσπερ καὶ Διοκλῆς ἔλεγε.

Hec autem prestant viribus, uti & Lyncurium. namque
ex ipso sculpuntur figilla. Estque solidissimum quemadmo-
dum lapis. Trahit enim sicut succinum: quidam autem aiunt
non solum festucas & lignum, sed etiam as & ferrum, si te-
nue sit: sicuti & Diocles dicit.

Hunc locum respexit Plinius lib. 37. cap. 3. Nec
folia tantū & stramenta ad se rapere, sed aris etiam & ferri
laminae. quod Diocles quidem & Theophrastus credidit.
Ubi legendum censet Salmasius, quod Diocli Theophras-
tus credidit.

DE LAPIDIBUS LIBER.

Εἴπε δὲ διαφανή τε σφόδρα καὶ πυρρά. Βελίω δὲ τὰ τῶν
 ὑγρίων, ἢ τὰ τῶν ἡμέρων. καὶ τὰ τῶν ἀρρέων, ἢ τὰ τῶν θηλείων.
 ὡς καὶ τῆς προφῆς διαφερῆς, καὶ ὅτι πονεῖν, ἢ μὴ πονεῖν, [καὶ
 τῆς σώματος ὅλως φύσεως, ἢ τὸ μὲν ξηρότερον], τὸ δὲ
 ὑγρότερον. Δείσκει δ' ἀνορύττοντες οἱ ἔμπροσθι. καὶ ἀκρύπτε-
 ται γὰρ καὶ ἐπαμᾶται γῆν ὅταν ἐρήσῃ. γίνετο δὲ καὶ κατεγ-
 ρασία τις αὐτῆς πλείων.

Porro autem pellucida sunt valde & ignea: meliora au-
 tem è feris quam ex cicuribus; & è maribus quam è sæmel-
 lis: utpote & nutrimenti differentis; & aut laborare aut non
 laborare, & omnino totius corporis naturæ, quatenus hoc
 ficius, illud vero humidius. Inveniunt autem fossiores peri-
 ti. Abscondit enim & aggerat arenam cum minxerit. In
 poliendo autem multum operæ sumitur.

Animalis nomen non prodit, sed è lapidis etymo
 vult intelligi. Illud autem furculis inclusum est, è Co-
 dice Palatino additum. Respexit ad hanc historiam
 Plinius lib. viii. cap. 38. & lib. 37. cap. 11. De-
 monstratus Lyncurion id vocat, (nimirum succinum,) &
 fieri ex urina Lyncum bestiarum, è maribus fulvum &
 igneum, è sæminis languidius & candidum. Denique ibi-
 dem cap. 3: Fieri autem ex urina quidem Lyncis, sed ege-
 stam terra protinus bestia operiente eam, quoniam invidet
 hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colo-
 rem, scalpique.

Εἴπε δὲ καὶ τὸ ἥλεκτρον λίθος. καὶ γὰρ ὀρυκτὸν τὸ παρὰ Λι-
 γυσκίω. καὶ τῆτων ἀντὶ τῆς ἑλκεῖν δυνάμεις ἀκολυθεῖν. μά-
 λιστα δ' ὅτι δὴ λίθος καὶ φανερωτάτη τῆς σίδηρον ἀγασσαί. γίνετο
 δὲ καὶ αὐτὴ σπανία καὶ ὀλιγαρχεῖ. καὶ αὐτὴ μὲν δὴ σπανία
 θμεῖσθω τῆς δυνάμειν ὁμοίαν ἔχειν.

Siquidem & Succinum lapis est; etenim fossile in Ligu-
 ria; & hos quidem rapiendi vis consequatur necesse est; po-
 tissimum quia clarum & manifestissimum est quod ferrum
 ducat. Nascitur autem & ipsa rara & paucis locis. & qui-
 dem annuueretur similem virtutem habere.

Furlanus locum hunc corruptum esse arguit; & pro μάλα legat μαγνήτις. putatque, sequentia de Magnete accipienda. Sed non est necesse, hic quicquam immutare. Sententia enim Authoris est; tam Succinum quam Lyncurium trahendi vim habere; neque id mirum videri debere, quia lapis, qui ferrum ducat, omnibus notissimus sit. Cum autem loquitur de gemma aliqua, λίθον effert genere fœminino. Sic & supra dixit de Lyncurio, καὶ ἐστὶ περὶ πάντων, &c. Subintelligens λίθον. Quod autem hic Λιγυστικὴν expressimus pro λυγιστήν, & τέτων pro τέτω, id fecimus secundum correctionem Salmasii.

Εἴς τιν' ἢ τὰ σφραγίδια ποιεῖ, καὶ ἄλλαι πολλαὶ εἰσὶν. οἷον ἢ τ' Ὑαλοειδής, ἢ καὶ ἔμφασιν ποιεῖ καὶ διάφασιν. καὶ τὸ Ἀνθράκιον, καὶ ἡ ὀμφαξ. ἔτι ἢ καὶ ἡ Κρύσταλλος, καὶ τὸ Ἀμέθυστον. ἄμφω ἢ διαφανῆ. Ὀρίσκον ἢ καὶ αὐτὰ, καὶ τὸ Σάρεδιον, διακροσθέντων τινῶν πετρεῶν.

E quibus autem sigilla sunt, & alia plures sunt gemmae; uti Hyalocides; quæ & imagines reddit, & pellucida est; & Carbunculus, & Omphax; atque adeo Crystallus, & Amethystus; amba enim pellucida. reperiuntur autem & ipsæ, & Sarda, dissectis quibusdam Saxis.

Quæritur, quæ sit hæc Hyalocides, id est, vitri formis. Furlanus putat, aut Iridem esse, aut Aste-riam, aut aliam ex candidarum gemmarum genere unam. Mihi videretur potius de speculari lapide intelligendum; nisi obstaret, quod ille pro gemma haberi non debeat, neque sigilla ex illo fiant. Suspicio, hoc nomine Adamantem denotari. De Omphace similis quæstio est: Furlanus opinatur, ab immatura uva sic vocatam, & viridem fuisse. A Plinio autem inter Beryllos numerari oleagineos, quod olei colore sint; & hos forte fuisse Omphaces. De quo nihil certi possum affirmare. Saltem Berylli speciem ignobilissimam hic intelligi non debere existimo.

DE LAPIDIBUS LIBER.

Καὶ ἄλλα δ' ὡς περ εἴρηται περὶ περὶ, διαφορὰς ἔχουσι,
 ἢ σπανύουσι περὶ ἀλλήλων. Τῶν γὰρ Σαρδίων, τὸ μὲν Διὰφρα-
 νές, ἐρυθρότερον ἢ, καλεῖται ὅλυν. τὸ δὲ Διὰφρανές μὲν, με-
 λάντερον δὲ, ἢ ἄρσεν. ἢ τὰ λυγκέερα δ' ὡσαύτως. ὡν τὸ
 ὅλυν Διὰφρανέστερον ἢ ξανθότερον. καλεῖται δὲ ἢ κυανός,
 ὁ μὲν ἄρσεν, ὁ δὲ ὅλυν. μελάντερον δὲ ὁ ἄρσεν.

Et alias quoque, ut ante dictum, differentias habent, etiam
 Synonymæ gemmæ. Nam Sardæ pellucida species, letius au-
 tem rubens, vocatur sœmina; pellucida vero, saturatius ru-
 bens, mas. Et Lyncuria ad eundem modum, quorum sœmi-
 na pellucidior & pallidius flavæ. vocatur & Cyanus mas &
 sœmina; saturatior autem mas.

Est ergo hæc alia differentia, quod lapidum pre-
 tiosorum alii mares, alii sœminæ appellentur: in o-
 mni autem genere mares colore sunt nigriore & ma-
 gis saturo. Hoc enim est quod sibi voluit Plinius,
 cum dixit: præterea in omni genere masculi appellantur,
 acrius; & sœmina, languidius resurgentes.

Τὸ δ' ὄνυχιον, μικτὴ λευκῶν & φαιῶν παρ' ἀλλήλων. τὸ δὲ
 Ἀμέθυστον οἶνω πὸν τῇ χροίᾳ.

Onyx vero mixta ex albo & fusco alternatim. Amethy-
 stus autem uvæ maturas colore refert.

Onyx gēma zonis alternatim distincta est. Author
 autem hîc tantum memorat eam quæ zonas habet
 cædidas & subnigras. De hac gemma vide Antiquo-
 rum sententias apud Plinium lib 37. c. 6. Idem c. ix.
 de Amethysto: Causam nominis afferunt, quod usque ad
 vini colorem accedens, priusquam eum degustet, in violam
 desinat: fulgorque quidam in illa purpura non ex toto igneus,
 sed in vini colorem deficiens.

Καλὸς δὲ λίθος ἢ ὁ Ἀχάτης, ὁ δὲ τὸ Ἀχάτης ποταμὸς
 ἐν Σικελίᾳ. ἢ πολλὰ τῶν τιμῶν. ἐν Λαμψάκῳ δὲ ποτ'
 ἐν τοῖς χρυσαῖς δέρεθαι θαυμαστὴν λίθον, ἐξ ἧς ἀνενεχθείσης
 περὶ Τίραν, σφαργίδιον γλυφερὸν ἀνεπέμφθη βασιλεῖ,
 ὅθεν τὸ περὶ τὸν.

T H E O P H R A S T I

Pulcher autem lapis & Achates, ex Achate fluvio Sicilia. & venditur magno pretio. Ac Lampsaci aliquando in aurifodinis inventa fuit mirabilis gemma, ex qua missa Tyram sigillum sculptile missum Regi, propter excellentiam.

Achates, inquit Plin. lib. 37. c. 10, in magna fuit auctoritate: nunc in nulla est: reperta primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, postea plurimis locis &c. Atque hæc causa haud dubio cur viluerit. Lampsacus oppidum Asiæ ad Hellepontum. Utrum autem gemma ibidem reperta fuerit Achates, an alia gemma, non satis liquet ex hoc loco. Suspicio aliam fuisse, quia Author genus mutat. In editione autem Aldi erat πρὸς Σίτιαν. quod Turnebus mutaverat in Τίταν. Furlanus autem in σφύραν. In quo ratio illum fefellit; nam quid est lapidem ad malleum referre? Rectè sane Τύραν leges, urbem Mæsiæ inferioris ad Euxinum.

Καὶ αὐτὴ μὲν αἶμα τῷ καλῷ ἔ τὸ σπάνιον ἔχουσι. αἱ δὲ οὐκ ἐν τῇ Ελλάδι, ἀλλ' ἐπὶ τῇ πελώρει. οἷον τὸ ἀνθρώπινον τὸ ἐξ Ὀρχομενῆς τῆς Ἀρκαδίας. ἐστὶ δ' ἔτι καὶ μελάντερ καὶ χίς. καὶ ποτὶ πρᾶ δὲ ἐξ αὐτῆς ποιεῖται. ἔο Τροϊζίνῳ. ἔτι δὲ ποικίλῳ, τὰ μὲν φοινικῆς, τὰ δὲ λαοκοῖς χρώμασι. ποικίλῳ δὲ ἔο Κορίνθῳ τοῖς αὐτοῖς χρώμασι. πᾶσι τὸ χλωροδέρπον. τὸ δ' ὅλον ποικίλοι τυγχάνουσιν οἱ ποιεῖται.

Et hæc quidem cum pulchritudine varietatē habent. Quæ vero nascuntur in Grecia, vilissime. uti Carbunculus ex Orchomeno Arcadiæ: est autem iste nigrior Chio marmore; specula autem ex illo fiunt. & Træzenus. hic est varius, partim puniceis partim albis coloribus. Varius quoque Corinthius, eisdem coloribus, præterquam quod sit pallidior. In totum autem plures sunt huiusmodi.

Furl. verterat, πᾶσι τὸ χλωροδέρπον, nisi quod viridior est; deceptus homonymia vocis; nam viridis color non potest in Carbunculis, de quibus hic agitur, habere locum. Plinius lib. 37. c. 7: Theophrastus autor est, & in Orchomeno Arcadiæ reperiri, & in Chio: illos nigrie-

DE LAPIDIBUS LIBER.

nigriores, è quibus & specula fieri. Esse & Troezenios varios intervenientibus maculis albis: item Corinthios, ex pallidiorē candidos pro quo Cl. Salmasius legit, sed pallidiores & candidiores.

Ἀλλ' οἱ περὶ πάντες, ἐξ ὀλίγων τόπων. οἷον ἐν τῇ Καρχηδόνῳ, ἐν τῇ Μασσαλίᾳ, ἐξ Αἰγύπτου, ἐν τῶν Καταδύπων, ἐν Συρίας πρὸς Εὐφραντίνῃ πόλει, ἐν τῇ Ψηφῷ καλαμῆς χώρας. ἐν Κύπρῳ ἢ τῇ Σμάραγδῳ, ἢ ἐν Γάσι. οἷς ἢ εἰς τὴν λιθόκολλα χρῶν, ἐν τῇ Βακτριανῇ εἰς τὴν πρὸς τῇ ἐρήμῳ. συλλέγουσι δ' αὐτὰς ὑπὸ [ὄν] Ἐτησίας ἰππεῖς ἐξιόντες· τότε γὰρ ἐμφανεῖς γίνονται, κινεμῆς τ' ἄμμος, δὲ τὸ μέγεθος τῶν πνυμάτων. εἰς ἢ μικροὶ ἐν μεγάλῳ.

Verum praestantiores sunt rari, & ex paucis locis: uti ex Carthagine & Massilia, & ex Aegypto & Catadupis, & Syene iuxta Elephantinam urbem, & ex regione quae Psopho appellatur. Et in Cypro & Smaragdus & Laspis. Quibus vero utuntur ad Lithocolla, è Baetiana sunt versus desertum. Legunt autem eos Etesis flantibus equites exeuntes: tunc enim apparent mota arena à vehementia ventorum: sunt autem parvi & non magni.

Pro eo quod in Aldina editione erat ἐν τῇ κατὰ δὲ τόπῳ, qualiter & MS. Palat., Furlanus expressit, ἐν τῇ Καταδύπων. Secundum emendationem Turnebi. Furlanus quoque legit λιθόκολλα pro λιθόκολλα. Pro κινεμῆς denique legitur in MS. κινεμῆς. Hunc locum ita extulit Plinius lib. 37. c. 5: Proximam laudem habent, sicut & sedem, Baetiani, quos in commissuris Saxorum colligere dicuntur Etesis flantibus. Tunc enim tellure internitent. pro quo Salmasius, tellure aperta nitent: forte compendiosius, tellurem internitent.) quia iis ventis maxime harenae moventur. Sed hos minores multo Scythicis esse tradunt. Ubi τὴν λιθόκολλα pro commissuris Saxorum accepit. De quo vide Salmasium ad Solinum 197.

T H E O P H R A S T I

Τῶν περὶ ἀζομφύων ἢ λίθων ἐστὶ καὶ ὁ Μαργαρίτης καλῶς
μὲν Θ. Δαφάνης μὲν τῇ φύσει. ποῖσι δ' ἐξ αὐτῆς πολυ-
τελεῖς ὄρυγες· γίνετ' ἢ ἐν ὁρείῳ πινί, ὡς περὶ λησίου ἢ πίν-
ναϊς. Φέρεται δ' ἢ τε Ἰνδικῇ χώρῃ, καὶ νῆσι τινὲς τῶν ἐν τῇ
Ερυθρᾷ.

Ex pretiosis gemmis est & Margarita appellata, pellucida
naturâ, ex qua faciunt & pretiosa monilia: nascitur autem
in Ostreo quodam simili pinnis. Fert autem & Indica regio,
& insula quadam in Erythreo mari.

Pro eo quod hîc dicitur Δαφάνης, Salmasius le-
gendum cenfet & Δαφάνης. quem vide ad Solin. 114.
De Margaritis Plin. lib. 1x. cap. 35. Ubi & hoc ha-
bet: Origo atque genitura Conche haud multum Ostrearum
Conchis differens. Ita revera est, nam nihil commune
habet cum Pinna. Ibidem: Præcipue autem laudantur
circa Arabiam in Persico sinu maris Rubri. Quod hodie
notissimum est; quanquam longe plures repertæ su-
perioribus annis in America multis locis, præcipue
ad Insulam Margaritam & illam continentis oram:
etiam in Mari pacifico haud longe à Panama. Addit
ibidem: at in Acarnania, quæ vocatur, pinna gignit. quæ
apparet, non uno Conchæ genere nasci. Atque hoc quo-
que verissimum est, sed laudatæ & alicuius pretii non
nascuntur nisi in Ostreis.

Τὸ μὲν ἔν περὶ τὸν σχεδὸν ἐν αὐταῖς. εἰς ἣ καὶ ἀπὸ πιν-
νῆς. οἷον ὅ τε ἐλέφας ὁ ὀρυκτός, ποικίλ' ὃ μέλανι (ὃ λευκῷ)
καὶ ἡ καλεῖται Σάπφειρον. αὐτῇ γὰρ μέλαινα, ὅσα ἄλλα πέρρεται
ὃ Κυανὸς ὃ ἄρρεν' ὃ. ὃ Περσὶ πιν' αὐτῇ δὲ ἰωδὴς τῇ χροίᾳ.

Præstantia quidem pene in hisce est. Sunt autem & a-
lia quadam. Vti ebur fossile varium nigro & candido: &
quam vocant Sapphirum; ea enim nigra, nec multum di-
stans à Cyano mare: & Prasius gemma, quæ est æruginei
col oris.

Plin. lib. 36. c. 18. Theophrastus autor est, & ebur fos-
sile candido & nigro colore inveniri. Quod autem hic
dicit

DE LAPIDIBUS LIBER.

dicit de Sapphiro, illam esse nigram, de saturo colore cæruleo accipiendum. Idem lib. 37. cap. 8. vilioris est turba Prasius.

Ποκνή ἢ Ἐ Αἱματίτις. αὕτη δ' ἀν' χρωδης, ἢ, καὶ τῶνομα, ὡς αἰμαλὶ ξηρὰ πεπηγότε. ἄλλη δὲ καλὴ μύκη, & Ξανθὴ μὲν τ' χροῖαν, ἐκλόμεν δ', ὁ μᾶλλον καλῶσι χρῶμα οἱ Δωρεῖς ξανθόν.

Densa quoque Hematitidis. ipsa autem arida, aut, secundum nomen, velut è sicco sanguine concreta. alia item vocata Xanthe, non quidem colore; subcandida enim; quem colorem Dores vocant xanthum.

De Hematite vide Plin. lib. 36. cap. 20. Idem lib. 37, cap. 10, de Hematite agens: Est & alia eiusdem generis, quæ vocatur Henui ab Indis, Xanthos appellata Grecis, è fulvo candicans. Quo loco tamen Cl. Salmasius pro Henui legit Menui, & pro Xanthos Xuthos, quem vide ad Solinum pag. 410.

Τὸ γὰρ Κροκόλιον (καὶ γὰρ ἔστι ὡσπερ λίθος) τῇ χροῇ μὲν ἐρυθρόν, περὶ φερὲς δ', ὡς ἀν' ῥίζα. Φύεται ἢ ἐν τῇ θαλάττῃ. τρέπον δ' ἐξ τινὰ πέρῃ τὰς τῇ φύσιν καὶ ὁ Ἰνδικὸς κάλαμος ὑπολειθωμὲν. Ταῦτα μὲν ἐν ἀλλῇ σκέψει.

Corallium enim (nam & hoc instar lapidis) colore quidem rubrum, teres sicuti radix. Crescit autem in mari. Quodam modo non longe ab eo differt & Calamus Indicus in lapidem conversus. Hæc vero alterius contemplationis sunt.

Τῶν ἢ λίθων πολλαὶ τινες αἰσφύσεις καὶ τ' μεταλλομορίων. ἐνταῦθα γὰρ αἶμα χρυσὸν ἔχουσι καὶ ἄργυρον. περὶ φανὲς δ' ἐμόνον ἄργυρον βαρύνεται δ' αὕτη πολὺ καὶ τῇ ῥοπῇ καὶ τῇ ὁσμῇ.

Lapidum autem multa alia genera etiam metallicorum. Quidam enim simul aurum continent & argentum, manifestum autem solum argentum: graviores vero isti multum & pondere & odore.

Καὶ Κυανὸς ἀντοφύης, ἔχων ἐν ἑαυτῷ χρυσοκόλαν. ἄλλη

ἄλλη δὲ λίθος ὁμοία τῷ κράαν τοῖς ἀνθρώποις. Ἐὰρ δὲ
ἔχουσι. τὸ ὅλον δὲ ἐν τοῖς μετάλλοις πλεῖσαι ἢ ἰδιωτικῶς
ἐκρίνονται τῷ τοις τῶν. ὡς τὰ μὲν εἰσι γῆς, καθάπερ ὤ-
χεα, ἢ Μίλθ. τὰ δ' οἷον ἄμμος, καθάπερ χρυσοκόλα
ἢ Κυανός. τὰ δὲ κενίας, οἷον Σανδαρίκη ἢ Ἀρρενικὸν καὶ
ἔσσι ὁμοιατέτοις.

*Et caruleum nativum, habens in se Chrysocollam. &
alius lapis similis colore Carbunculis. Graves autem sunt.
In totum vero in metallis plura & insignia genera inveniun-
tur istorum. Horum quedam è terra constant, ut Ochra &
Rubrica; quedam-quasi ex arena, ut Chrysocolla & Ceru-
leum: quedam autem ex cinere, ut Sandaraca & Auripi-
gemntum, & qualis his similia.*

Quod primo loco dicit author, de Armenio vide-
tur intelligendum. De quo ita Plin. lib. 35. c. 6:
*Armenia mittit, quod eius nomine appellatur. Lapis est
hic quoque Chrysocolla modo infectus. Siquidem La-
pis, quem hodie Armenium appellamus, mani-
festè in se continet Caruleum & Chrysocollam.*

Καὶ τῷ μὲν τοις τῶν πλεῖς ἂν τις λάβοι τὰς ἰδιότητας. ἔ-
ναι δὲ λίθοι ἢ τοῖς τοιαύτως ἔχουσι δυνάμεις, εἰς τὸ μὴ πά-
σχειν, ὥστερ εἰπομένη. οἷον τὸ μὴ γλύφεσθαι σιδήρεσι, ἀλ-
λά λίθοις ἑτέροις.

*Atque talium quidem plures quis sumere posset proprieta-
tes. quidam enim lapides eiusmodi vires habent, ut non pa-
tiantur, quemadmodum diximus; uti non sculpi ferreis in-
strumentis, sed aliis lapidibus.*

Plurimæ sane gemmæ & lapides sunt quæ à fer-
ro nihil patiuntur, sed aut aliis lapidibus sculpendæ
sint, aut mutuo affricu, ut Adamas.

Ὅπως μὲν, ἢ καὶ τὰς ἐργασίας ἐτῷ μεζόνων λίθων πολλὴ
διαφορὰ. ἄλλοι περὶ γὰρ οἱ δὲ γλυπτοὶ, καθάπερ ἐλέ-
χθη, ἢ πορνείοι τυγχάνουσι, καθάπερ ἢ Μαγνητὶς αὐτῇ
λίθος. ἢ καὶ ὅφει πλεονέχουσι, ἢ, ὥς γε δὴ τινες θαυμα-
ζουσι, τῷ ὁμοίωσιν τῷ ὁμοίῳ. μηδαμῶς ἔσσι συγγενή.

T H E O P H R A S T I

non tam à ferro quam ab arena quæ affunditur.
Observandum autem , καὶ ὑποεμφῆ additum è
MS^{ro}.

Καὶ εἰσιν ὡς ἀπλησίως δι' αὐτὸ τὸ μὴ τέμνεσθαι
σίδηρον . καὶ τοὶ καὶ περαιτέρω καὶ ἰσχυρότεροι τέμνει καὶ
σίδηρον , λίθος σκληρότερος ὢν . ἀποπνῖ καὶ κένον φαίνε-
ται , διότι ἡ μὲν ἀκρόνη κατεσθίει τὸ σίδηρον , ὁ δὲ σίδηρος
ταύτῃ μὲν δυνάμει διαίρειν καὶ ῥυθμίζειν , ἐξ ἧς δ' αἱ σφρα-
γίδες , &c . Ἐπάλιν , ὁ λίθος ὡς γλύφει τὰς σφραγίδας , ἐκ
τῆς ἐστὶν ἐξ ὅπερ αἱ ἀκρόναι , ἡ ἐξ ἰομοίης τῆς αὐτῆς . ὅθεν δὲ ἡ ἐξ
Ἀργυρίας .

Furlanus: quod perinde est atque si ferro non secaren-
tur. Quamquam & duriora & solidiora secat ferrum, lapi-
de durius existens. Absurdum autem hoc videtur; quod Co-
ticula depascitur ferrum; ferrum autem illam non valet di-
videre & concinnare; eam ex qua sigilla sunt, nequaquam:
& tamen lapis, quo sigilla sculpuntur, ex eodem est è quo
& Coticula, aut ex simili. Afferitur autem ex Ar-
menia.

Quomodo hanc lacunam suppleverit Furlanus,
ex versione licet intelligere. Facit & mentionem
Turnebianæ emendationis; quam videre non potui.
Quum autem animadverto, quid Philosophus hic
agat; non possum Furlano assentiri: sed magis credo,
Theophrastum hoc velle; plures esse controversias
& disceptationes de eo quod quidam lapides à ferro
nihil patiantur: quandoquidem ferrum durius sit la-
pide. Illud autem absurdum videri: quod, cum fer-
rum & Cos à se mutuo patiantur, Cos in lapides,
quibus gemmæ formantur, nihil possit; siquidem
lapis, quo gemmæ illæ scalpuntur, aut Cos sit, aut
similis illi natura. Admirationis enim & absurdi ra-
tio in eo est, quod cum lapis, qui agit in ferrum, et-
iam à ferro vicissim patiat, non etiam idem fiat in
gemma. Plin. lib. 36. cap. 7: *signis è marmore polien-
dis,*

DE LAPIDIBUS LIBER.

dis, gemmisque etiam scalpendis atque limandis, Naxium diu placuit ante alia: ita vocantur Cotes in Cypro insula genite. Vicere postea ex Armenia vecte. De his agit Author in fine periodi.

Θαυμαστὴ δὲ φύσις ἢ τῷ βασιανιζέσθης τῷ χρυσόν. δοκεῖ γὰρ δὴ τῷ ποιανύτῳ ἔχειν τῷ πυρὶ διωκόμενον. ὃ γὰρ ἐκείνο δοκιμάζει. διὸ καὶ δοκίμασι πίνες, σὺν ἄλλαν οἰκείως δοκίμασιν. καὶ γὰρ τῷ αὐτὸν τρόπον δοκιμάζει. ἀλλὰ τὸ μὲν πῦρ τῷ τῷ χρυσῷ μετὰ βάλλειν, ὃ δὲ λίθος, τῇ πύρρι πρὸς αὐτὸν. διωκόμενον γὰρ, ὡς εἴκεν. ἐκλεμβαίνει πῦρ ἐκαστὴ φύσιν. οὕτως δὲ φάσιν νῦν ἀμείνω πολὺ τῷ πρὸς τερρον. ὥστε μὴ μόνον τὸν ἐκ τῷ καθαίρεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸν χαλκὸν κατὰ χρυσόν καὶ ἄργυρον γνωρίζειν, καὶ πόσον εἰς τῷ στήρα μίμικτον. σημεῖα δ' ἐστὶν αὐτοῖς ἀπὸ τῷ ἐλαχίστου. ἐλαχίστον δὲ γινέσθαι κελύφη. εἴτα κόλυβον. εἴτα τετρατημόριον, ἢ ἡμιόβον. ὃ ἐξ ὧν γνωρίζεται τὸ καθήκον.

Mirabilis autem est natura lapidis qui probat aurum: videtur enim eandem habere cum igne potestatem; nam & ille probat. quare & dubitant quidam, non ita opportune dubitantes. non enim ad eundem modum probat. Sed ignis quidem mutando colores & aestimando: Lapis vero attritu. potest enim, ut videtur, excipere uniuscuiusque naturam. Inventum autem ferunt nunc multo meliorem, quam qui ante in usu fuit. Ita ut non modo aurum perpuratum, sed & aes inauratum & argentum liceat experiri; & quantum in Staterem admixtum sit. Signa autem ipsis sunt a minimo: Minimum autem est granum, deinde Colybus, dein quadrans, aut semiobulus; ex quibus probant quod conuenit.

Pro κόλυβον in Aldina editione fuit κόλυμβον. uti & Suidas videtur legisse. Salmastius legit κόλυβον; & pro ἡμιόβων ὁβολόν (ut fuit in Aldina) εἴτα ἡμιόβον, εἴτα ὁβολόν. & annotat: ἡμιόβον sunt quatuor Chalci, τετρατημόριον sunt duo Chalci: collibus pro Chalco accipitur.

THEOPHRASTI

Εὐρεσκόντων δὲ πιαῦται πᾶσαι ἐν τῷ ποταμῷ Τιμό-
λω. λεῖα δ' ἡ φύσις αὐτῶν καὶ ψηφοειδής, πλατεῖα, &
στρογγύλη. μέγεθ' ὅσον διπλασία τ' μεγέθους ψήφου.
Ἀμφέρει δ' αὐτῆς πρὸς πλὴν δοκιμασίαν τὰ ἄνω πρὸς τὸν
ἥλιον, ἢ τὰ κάτω. καὶ βέλιον δοκιμάζει τὰ ἄνω. τῷτο
δέον, ὅτι ξηρότερα τὰ ἄνω. κωλύει γὰρ ἡ ὑγρότης εἰς τὸ ἐκ-
λαμβάνειν. ἐπειδὴ καὶ ἐν τοῖς καύμασι τὸ δοκιμάζειν χεί-
ρον. ἀνίησι γάρ πινυνοῖς ἐξ αὐτῆς, δι' ἃ ὑπολισσά-
νται. συμβαίνει δὲ τῷτο καὶ ἄλλοις τῶν λίθων, καὶ ἐξ ὧν τὰ ἀ-
γάλματα ποιεῖται. ὅ καὶ σημεῖον ὑπολαμβάνειν ὡς ἴδιον τὸ ἔ-
ειδός.

*Inveniuntur autem tales omnes in fluvio Tmolo. Le-
vis autem eorum natura & calculosa; lata, non rotunda;
magnitudine dupla maximi calculi. Differtunt autem ad
probationem superior eius pars, quæ Soli fuit exposita, ab in-
feriore. & melius probat superior. quod ratione fit, quia
ficcior superior pars. prohibet enim humiditas in educen-
do: siquidem in aestu peius probatur. emittit enim quandam
humiditatem ex se, per quam fit ut non adhaereat & er-
ret. Accidit autem hoc & aliis lapidibus, etiam eis ex
quibus simulacra fiunt. Quod signum, est proprium esse
speciei.*

Plin. lib. 33. cap. 8: Auri argentique mentio-
nem comitatur lapis quem coticulam appellant;
quondam non solitus inveniri, nisi in flumine Tmo-
lo, ut autor est Theophrastus: nunc vero passim.
quem alii Heraclium, alii Lydium vocant. Sunt
autem modici, quaternas uncias longitudinis, bina-
que latitudinis non excedentes. Quod à Sole fuit
in his, melius quam quod à terra. His coticulis pe-
riti, cum è vena, ut lima, rapuerint experimentum,
protinus dicunt, quantum auri sit in ea, quantum ar-
genti vel aëris, scrupulari differentia, mirabili ratio-
ne, non fallente.

Αἱ μὲν ἔν τῳ λίθων ἀμφόροι καὶ δυνάμεις σχεδὸν εἰ-

DE LAPIDIBUS LIBER.

ἐν τούτοις. αἱ δὲ τῇ γῆς, ἐλάττονες μὲν, ἰδιώτεραι δέ. τὰ
μὲν τήκεται, καὶ αἰλοῖσθαι, καὶ πάλιν δοποσκληρύνεσθαι, καὶ
ταύτη συμβαίνει. τήκεται μὲν γὰρ τοῖς χυτοῖς καὶ ὀρυκτοῖς,
ὥσπερ καὶ ὁ λίθος. μαλάττειται δὲ, πλίνθας τε ποιεῖσιν, ὧν τὰς
τε ποικίλας, καὶ τὰς ἄλλας τὰς συνήθεμέναις ἀπέσκει γὰρ πυ-
ρῶντες καὶ μαλακτοῦντες ποιεῖσιν.

Lapidum itaque differentia & vires in his consistunt fe-
re. Terra autem, pauciores quidem, sed magis proprie.
Nam & liquari & alterari & rursus indurari & ipsi acci-
dit. Liquefcit enim cum fusilibus & fossilibus, quemadmo-
dum & lapis. Mollitur etiam, & lateres ex ea faciunt: va-
rios quidem & aliter atque aliter compositos: omnes autem
urendo & molliendo faciunt.

Εἰ δὲ καὶ ὁ ὕδαρ ἐκ τῆς ὑελίδος, ὡς τινὲς φασί, καὶ
αὕτη πυκνώσει γίνεταί· ἰδιωτάτη δὲ ἡ τῷ χαλκῷ μίγνυ-
μένη· πρὸς γὰρ τὸ τήκεσθαι καὶ μίγνυσθαι καὶ διωχάμενη
ἔχει περὶ τῷ, ὥστε τῷ κάλλει τῆς χρῆας ποιεῖν ἄφαρ
φορῶν.

Si autem vitrum ex vitraria terra fiat, ut quidam af-
firmant, & ipsum ustione generatur; præstantissimum autem
ere admixto. Nam præterquam quod liquatur & miscetur,
facultatē habet præstantem, ita ut pulchritudine coloris dif-
ferentiam constituat.

Suspectum est quod hinc dicitur de ære. neque
enim apud Plinium, lib. 36. cap. 26, ubi veteres no-
vosque vitri faciendi modos recenset, æris mixti
meminit: nisi forte Cyprium, quod iungit cum ni-
tro, pro ære velimus accipere; quod tamen mihi
non fit verisimile. Malim legere τῷ χαλκῷ, id est,
Calculis. nam eorum meminit Plinius capite su-
pra dicto.

Περὶ δὲ Κιλικίαν ἐστὶ τις ἡΐλας γῆ, καὶ γίνεται γλισχροῦ.
Ταύτη δ' ἀλείφεται τὰς ἀμπέλους ἀντὶ ἑξὸς πρὸς στυλῆτας
εἴη δ' ἀν λαμβάνειν καὶ ταύτας τὰς ἀφαφορῶν ὅσαι πρὸς τῇ
δοπιλίθωσιν ὀφυνεῖς· ἐπεὶ αἴη, στυλῆτων ποιεῖται χυ-
μὸς

THEOPHRASTI

μὲς Δραφόρας ἀλλήλων, τιν' ἔχουσι φύσιν, ὥστε καὶ αἱ τὰς
φύλων.

In Cilicia autem quaedam est terra quae coquitur & sit
lenta: qua inungunt vites loco visci contra convolvulos. Li-
ceret utique sumere & has differentias, quae aptae sunt natura
ad lapidescendum, siquidem & haec, quae Succos edunt inter
se diversos, certam aliquam habent naturam, quemadmo-
dum & quae Succos subministrant plantis.

Ἀλλὰ μάλλον ἂν τις σὺν τοῖς χρωμασι Δραφιδμήσει,
ὥστε & οἱ γεοφεῖς χρωμάτων. Ἐπεὶ ἡ φύσις τέτων, ὥστε ἐξ
δρόχης εἰσπορεύει, ἥτοι συρροῆς πινος ἢ διηθήσεως γενομένης. καὶ
ἐνία γε δι' ἡ φαίνεται πεπυρωμένα & οἷον κατὰ κεκαυμένα, οἷον
καὶ ἡ Σανδαράκη & τὸ Ἀρβένιον, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα.
πάντα δ', ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅπο' ἂν ἀναθυμιάσεως ταῦτα τὸ
ἐξέρχεται καὶ καπνώδους. ὁρίσκειται δὴ πάντα ἐν τοῖς μεταλλο-
λοις τοῖς δρόνυρκοις τε καὶ χερυδαίοις. ἐνία γὰρ καὶ ἐν τοῖς χαλ-
κωρυδαίοις.

Verum potius quis numeraverit qui ad colores faciunt,
quibus & pictores utuntur. Horum enim generatio, uti
ab initio diximus, aut confluxu quodam aut percolatione
perficitur. Aliqua etiam videntur ambusta & quasi com-
busta: uti Sandaraca, & auripigmentum, & cetera huius-
modi. Omnia autem, ut simpliciter dicam, ab exhalatione
& sicca & fumida. Inveniuntur autem omnia in metallis
argenteis & aureis, & in arisfodinis.

Οἷον Ἀρβένιον, Σανδαράκη, Χρυσκόλλα, Μίλτον, ὤ-
χρος, Κύανον. ἐλάχιστος γὰρ ἔστι, καὶ κατ' ἐλάχιστον. ὅτι
ἄλλων μᾶλλον εἰσι ῥάβδοι. πλεονάζει δὲ χρᾶν ἀθρόαν πως φασὶν
εἶναι. Μίλτον γὰρ παρὰ τοὺς ἀπλῶς, ὥστε εἰς τὰ ἀνδρείκελα χρῆ-
σθαι σὺν γεοφεῖς, καὶ ὥχρος ἀντ' Ἀρβένιον, διὰ τὸ μηδὲν τῇ
χρῶσι Δραφείν, δοκεῖν δέ.

Quemadmodum Auripigmentum, Sandaraca, Chryso-
colla, Rubrica, Ochra, Ceruleum: hoc tamen minimum, &
rarissime. Aliorum autem sunt venae. Ochram vero con-
fertam interdum aiunt reperiri, Rubricam omnifariam, ut
ill.

DE LAPIDIBUS LIBER.

illa ad misturam colorum pictores utantur, & Ochra auri pigmenti loco, eo quod colore nihil differant, videantur autem.

Πρό ἀνδρείκελα Palatinus codex habet ἀνδρείκελα. Vide quæ Furlanus scripsit de voce ἀνδρείκελα è Suida & aliis. Non puto tamen, hic pro colorum mistura sumi, sed potius indicare Theophrastum, pictores ea, utpote vilissima, uti ad prima rudimēta imaginum delineanda. Cl. Salmasius post διοκείν delet διοέ.

Ἀλλὰ Μίλτε τε ἢ ὠχρεὶς ἐστὶν ἐνιαχθ̃ μεταλλα. Ἐκ τὰ ταῦτα, καθάπερ ἐν Καππαδοκίᾳ, ἢ ὀρύττεται πολλή. χαλεπὴν δὲ πῖς μεταλλοῖς φασὶν εἶναι τὸ πνίγεσθαι. ταχὺ γὰρ καὶ ἐν ὀλίγῳ τῷ ποιεῖν. βελτίστη δὲ διοκεὶ μίλτε, ἢ κεία εἶναι. (γίνονται γὰρ πολλοὶ.) ἢ μὲν ἐν ἐκ τῶν μεταλλων. ἐπειδὴ καὶ τὰ σιδήρεα ἔχει μίλτον. ἀλλὰ καὶ ἡ Λημνία, καὶ ἡ καλῶσιν Σινωπικῶ. αὐτὴ δὲ ἐστὶν ἡ Καππαδοκική. κατὰ γὰρ δ' εἰς Σινωπικῶ. ἐν δὲ τῷ μικρῷ μετὰ λαδὲ δ' αὐτῶ.

Verum Rubrica & Ochre sunt aliquot in locis fodinae, atque ita, quemadmodum in Cappadocia, fodiuntur magna copia. Difficultatem autem his metallis esse quod suffocent; celeriter enim & brevi hoc facere. Optima autem videtur Cea esse, (nascuntur enim plures,) & ipsa è fodinis. Si quidem & ferrariae habent Rubricam. Sed & Lemnia, & quæ vocatur Sinopica: hæc autem est Cappadocica, & portatur Sinopeni. In Lemno autem effoditur per se.

Πρό ἐνιαχθ̃ Palat. Cod. ἐνιοχθ̃. pro eo autem quod in Ald. Edit. erat, ἐν διο μικρῷ, Furlanus substituit, ἐν δὲ τῇ Λήμνῳ: coniecturâ haud malâ. Suspecta autem vox κεία. nam Plinius, diligenter de speciebus Rubricæ agens, eius non meminit: Sed lib. 35, cap. 6, tantum dicit: quæ Saxi adhæsit, excellit. Sed locum eius postea dabimus.

Εἴστι δὲ αὐτῆς γὰρ τρεῖς. ἡ μὲν ἐρυθρὰ σφόδρα. ἡ δὲ ἐκ-
 **** 2
 λδ-

T H E O P H R A S T I

λδκθ. ἡ δὲ μέση. πῶς τὴν αὐτάρκη καλῶμεν, διὰ τὸ μὴ μὴνυδῆ. τὰς δὲ ἑτέρας μὴνύουσι.

Sunt autem eius tria geneta. una quidem valde rubra. altera subcandida. tertia media: quam vocamus sibi sufficientem; quia non miscetur; ceteras enim miscent.

Plinius loco supra dicto: species Sinopidis tres; rubra, & minus rubens, & inter has media. Et paulo post: Palmam Lemnie dabant. Et mox: Ex reliquis rubrica generibus, fabris utilissima Aegyptia & Africana, quoniam maxime forbentur picturis. (ut corrigat Salmasius in Solinum pag. 1156.) Nasquitur autem & in ferrariis metallis, & Cea. Ita enim legendum, ut statim dicam.

Γίνεται δὲ ἐκ τῶν ὀχρῶν κατακαυομένης. ἀλλὰ χεῖρων. τὸ δ' ὄργανον κυδίας. συνεῖδε γὰρ ἐκείνθ', ὡς φασί, κατὰ καυθένθ' πρὸς πανδοχείας, τὴν ὀχρὴν ἰδὼν ἡμίκαυστην ἢ πεφοινιγμένην. πηΐας δ' εἰς τὰς καμίνους χύττας κενὰς, ἀεὶ πλάσαντες πηλῶ. Οὕτως γὰρ διάπυροι γινόμεναι. Οὕτω δ' ἀν' ἄλλων πυρωθῶσι, πᾶσι τῶν ἄλλων μελαντέραν καὶ ἀνδροκυανέαν ποιεῖσι. μαρτυρεῖ δ' ἀν' ἡ φρεσὶς αὐτό. δοξείε γὰρ τὸ ὑπὸ πυρὸς ἀπαντᾶ ταῦτα μελᾶ. βέλδρ' ἔπαρ' ὁμοίαν ἢ ἀεὶ πλάσαντων δὲ τὴν ἐν ταῦτα τῇ φυσικῇ νομίζεν.

Fit etiam ex Ochra combusta; verum deterior. hoc autem inventum Cydia: animadvertit enim ille, combusta quadam taberna, Ochram videns, semiusstam rubescere. Ponunt autem in fornacibus ollas novas, circumlinentes luto: assant enim ubi canduerint: quo autem magis canduerint, eo magis saturam & Carbonibus similior em efficiunt. Testatur autem & generatio hoc. videntur enim ab igne cuncta haec mutari; siquidem similem aut proximam oportet hanc naturam censere.

In Aldina Edit. erat, χύττας λευὰς. pro quo Palat. Codic. κενὰς. Sed scribendum fuerat καυὰς; nam κενὰς significat vacuas; quod huic loco non con-

DE LAPIDIBUS LIBER.

convenit. Plinius lib. 35, cap. 6: *Picturis autem apte nascitur & in ferrariis metallis. Ex ea fit Ochra exusta rubrica in ollis novis luto circumlitis. quo magis arsit in caminis, hoc melior. Locus corruptus. quem Salmasius in Solinum, pag. 1156, ita restituit: Sorbentur picturis. Nascitur autem & in ferrariis metallis Ochra. Ex ea fit exusta rubrica.* Nam certum est, Plinium hæc sumxisse à Theophrasto, itaque non est verisimile, contrarium voluisse dicere. Verum puto, hic aliud mendum hære in. *Ex ea.* Et venit in mentem quod ante dixit Author, *Ελπίση ἡ Διοκῆς μίλτῳ ἢ Κεῖα εἶναι*: pro quo in Palat. Cod. *ἡ κεῖα*; Unde conjicio, in Plinio legendum: *Nascitur autem in ferrariis metallis & Cea.* Fit Ochra exusta rubrica &c. Nota autem Insula Cea vel Ceos, de qua Plinius lib. IV. cap. 12.

Εἴτι δ' ὥσπερ ἡ μίλτῳ, ἢ μὲν αὐτῶματῳ, ἢ ἡ πεχνική. ἢ κυανὸς ὁ μὲν αὐτοφυῆς, ὁ δ' οὐδ' αὖτε, ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ. ἢ ἡ κυανὴ τεία. ἢ Αἰγύπτῳ, ἢ Σκύθῃς, ἢ τείτῳ ὁ κύπελῳ. Ἐλλίσις δ' ὁ Αἰγύπτῳ εἰς τὰ ἀκρετα λειώματα. ὁ δ' οὐδ' αὖτε Σκύθῃς εἰς τὰ ὑδαρῆτα. Σκευαὶ δ' ὁ Αἰγύπτῳ. καὶ οἱ γράφοντες τὰ πρὸς τὸν βασιλῆα, ἢ τῶν γράφον, πρὸς τὸν βασιλῆα ἐποίησε πεχνητὸν κυανόν, μιμησάμενος τὸ αὐτοφυῆ. Διὸς τε πέμπτεος παρ' ἄλλων τε ἢ ἐν Φοινίκῃς φέρειν κυανὸν, ἢ μὲν, ἀπύργῃ, ἢ πεπερωμένῃ.

Quemadmodum autem rubrica alia quidem nativa est, alia factitia; ita & ceruleum unum quidem nativum est, alterum artificiosum; ut in Aegypto. Genera enim Cerulei tria, Aegyptium, Scythicum, & tertium Cyprium. Optimum autem Aegyptium ad meraciores inductiones. Scythicum autem, dilutiores. Factitium autem Aegyptium. Et qui scribunt de regibus, hoc etiam scribunt, quis Regum prius artificiale Ceruleum fecerit, nativum imitatus. Munera etiam missa & ab aliis & à Phœnicia tri-

butum Cerulei, tum ignem non passi, tum passi.

In Ald. Edit. erat χυτὸν κυανόν. pro quo Furlanus supposuit τεχνικόν. Posset tamen legi χυτεανόν; Vitruvius enim, de hoc agens lib. 7, cap. 11, massam scribit componi in urceo fictili &c. Plinius lib. 37, cap. 9, de Cyano gemma agens; Optima Scythica, dein Cypria, postremò Aegyptia. Adulteratur maxime Tinctura; idque in gloria regis Aegyptii ascribitur, qui primus eam tinxit. Idem de Cæruleo lib. 33, cap. ult. Cæruleum harena est. Huius genera tria fuere antiquitus; Aegyptium; quod maxime probatur: Scythicum; hoc diluitur facile; cumque teritur, in IV colores mutatur, candidiorem nigrioremve, crassiorem tenuioremve. Præfertur huic etiamnum Cyprium. E quibus proclive videre est, Plinium primo loco perperam ad gemmam retulisse quæ Author de colore dixerat. Λειώματα autem (ut nos docuit Salm. in Solin. pag. 202.) non sunt Lomenta, ut vertunt Interpretes, sed politiones & inductiones è pictura in parietibus; & ἀκρεῖα quæ meracioris & magis saturi sunt coloris; ὑδαρέτεα, quæ dilutioris. Vide & Vitruv. lib. VII, cap. 9.

Φασὶ δὲ οἱ τὰ φάρμακα τείνοντες, τὸ μὲν Κυανὸν ἐξ ἐαυτῆ ποιεῖν χρώματ' ἀπείρα. τὸ μὲν πρῶτον, ἐν τῷ λεπιότατον λευκότερον. τὸ δὲ δεύτερον ἐν τῷ παχυλάτων μελάντατον. Ταῦτά τε τέχνη γίνεται, ἥ ἐπὶ τὸ ψιμύθιον. Πίθεται γὰρ μόλιθος ὑπὲρ ὅξος ἐν πίθοις. ὅταν δὲ λάβῃ πάχος ἡλίον πλήθος, (λαμβάνει δὲ μέγιστα ἐν ἡμέραις δέκα) τότε αἰνίσθουσιν, εἴτ' ἀποξύνουσιν ὥστε εὐρώτα πνα ἀπ' αὐτῆς, καὶ πάλιν (πίθουσι,) καὶ πάλιν, ἕως ἀν κατανάλωσιν. τὸ δὲ ἀποξυόμενον ἐν τεκλῆει τείβουσι, ἥ ἐφθῶσιν αἶε. τὸ δὲ ἔχατον ὑψιπέφυκόν ἐστι τὸ ψιμύθιον.

Aliunt autem qui pigmenta terunt, Cyanum ex se facere quatuor colores: primum ex tenuissimis partibus candidissimum; secundum vero ex crassissimis nigerrimum. Hac autem arte fiunt; quemadmodum & Ceryssa. Positum enim

plum-

DE LAPIDIBUS LIBER.

*plumbum super acri aceto in scitilibus; postquam autem crassitiem acceperit aliquanta magnitudo, (accipit autem ut plurimum diebus decem) tunc aperiunt; deinde dera-
dunt veluti situm quendam ab eo; & iterum atque iterum ponunt, donec penitus dissolverint. dera sum vero in rudi-
cula terunt, & continuo coquunt; quodque denique subsidet,
est Cerussa.*

Pro ἐφθισιν Pal. Cod. legit ἀφθισιν.

Supra attulimus locum Plinii de cæruleo; qui quatuor genera facit ad eundem modum, quan-
quam Theophrastus tantū duo designet, mediis re-
lictis. Quod autem Furlanus negat, se intelligere,
quis sit crassior & tenuior color; non satis attendit,
Plinium dicere, Cæruleum esse harenam. quare il-
lud *crassior & tenuior*, non de colore sed de harena ac-
cipiendum. Plin. lib. 34. cap. 18. De Cerussa: Fit
& alia modo, addito in urceos aceti plumbo, obtu-
ratos per dies x, dera soque ceu situ, ac rursus deie-
cto, donec deficiat materia. quod dera sum est, te-
ritur & cribratur, & coquitur in patinis, misceturq;
rudiculis donec rufescat, & simile Sandarachæ fiat.
Dein lavatur dulci aqua, donec nubeculæ omnes
eluantur. Siccatur similiter: postea & in pastillos
dividitur. Vitruvius lib. vii. cap. 12: Rhodii enim
in doliis Sarmenta componentes, acetum suffun-
dunt, & supra Sarmenta plumbeas massas collo-
cant: deinde dolia operculis obturant, ne Spiramen-
tum obturata emittant; post certum tempus ape-
rientes inveniunt è massis plumbeis cerussam. Vide
& Dioscorid. lib. v. cap. 53.

Παραπλησίως ἢ ἡ οἶος γίνεῖται. Χαλκός γὰρ ἐρυθρός, ὡς ἐρ-
ρυθρός γίνεται, καὶ ἀποξύνει τὸ σπινθηρόμυλον. ἔτι σπινθαί-
νειται πημένῳ.

Furlan. Simili fere modo & ærugo fit. Aes enim ru-
dum super amurca ponitur, & quod insuper genitum fit.

A.

ab

abruditur. Sic enim apparet quod ponitur.

De ærugine vide Plin. lib. 34, cap. xi & xii. Vitruv. ibid. Eadem ratione lamellas æreas collocantes, efficiunt æruginem, quæ æruca appellatur. Mirum autem cur Furlanus ὑπὲρ τευγός verterit super amurcam; nam τευξ est vinum recens; aut etiam flex vini: licet interdum & pro face olei sumatur: Sed oleum hic non habet locum, sed potius acetum, ut liquet è Plin. & Vitruvio. Neque commodum sensum habent. sic enim apparet quod ponitur. Vertendum; ita demum super apparet posita. Videlicet ærugo: aut, ubi super apparet, &c.

Γίνεται ἡ ἐκιννάβαρι, τὸ μὴ αὐτοφνές, τὸ ἡ καὶ ἐργασίαν. αὐτοφνές μὴ τὸ περὶ Ἰβηρίαν, σκληρὸν σφόδρα καὶ λιθώδες. καὶ τὸ ἐν Κόλχοις. τὸτο δὲ φασιν εἶναι κρημνῶν, ἐν κατὰ βῶλκοι τοξεύοντες. τὸ ἡ καὶ ἐργασίαν, ὑπὲρ Εὐφείας μικρὸν ἐξ ἐνός τόπῃ. μόνον δ' ἐστὶν ἄμμος, ἣν συλλέγουσι λαμπυρίζουσαν, καθάπερ ὁ κόκκος· ταύτῃ ἡ τρέψαντες ὅλως ἐν ἀγγείοις λιθίνοις λειοτάτῃ πλυνάσιν ἐν χαλκῷ, μικρὸν ἐν κάλοις. τὸ δ' ὑφιστάμενον πάλιν λαβόντες πλυνάσιν καὶ τρέψουσιν. ἐν ᾧ πέρα ἐστὶ τὸ τὴ τέχνης. οἱ μὴ γὰρ ἐκ τῆ ἴσως πολὺ ἀφαιποῦσιν, οἱ ἡ ὀλίγον ἢ ἐθέλῃ· ἀλλὰ πλυσμαὶ ἐπὶ νω χερσίν, ἐν πρὸς ἐν ἀλείφοντες. γίνετο ἡ τὸ μὴ ὑστάμενον κάτω, Κιννάβαρι. τὸ δ' ἐπάνω, καὶ πλεον, πλυσμα. κατὰ δεῖξαι δὲ φασὶ καὶ εὐρεῖν ἡ ἐργασίαν Καπιδίαν πινὰ Ἀθηνῶν ἐκ τῶν δρυμνίων. ὅς οἱ ὁμοῦ ἔχειν ἡ ἄμμος χερυσίον δὲ τὸ λαμπυρίζειν, ἐπερχματεύετο καὶ σινέλεγεν. ἐπεὶ δὲ ἤθετο ὅτι σὺν ἔχει, τὸ δὲ τὴ ἄμμος κάλλος ἐθαύμαζε δὲ τὴ χροάν, ἕως ὅπῃ ἡ ἐργασίαν ἤλθε ταύτῃ. καὶ παλαιὸν δ' ἐστὶν. ἀλλὰ περὶ ἐπὶ μάλιν· ἐνεκόνοντα εἰς ἀρχόντου Πραξιθέλον Ἀθηνῶσι.

Est & minium aliud nativum, aliud factitium. Nativum quidem in Iberia durum valde & lapidosum; uti & in Colchis; hoc autem dicunt esse in rupibus seu precipitiis, quod sagittarii deliciunt. Factitium autem, supra Ephesum paucum

DE LAPIDIBUS LIBER.

paucum ex uno loco. Est tantum arena, quam colligunt
splendentem instar Cocci. hanc terentes omnino in vasis la-
pideis levissimam lavant in æneis, raro in ligneis vasis. quod
autem subsidet, rursus accipientes lavant & terunt. In quo
ars versatur. Quidam enim ex pari materia multum confi-
ciunt, quidam autem paucillum aut nullum. Sed lotura su-
periori utuntur singulatim illinentes. Fit autem subsidens
Cinnabari. quod autem supernatat, & plus est, lotura.
Ostendisse & invenisse facturam aiunt Calliam quendam
Atheniensem ex argentifodinis, qui opinatus arenam habere
aurum, quia splendebat, comparavit & collegit. postquam
autem sensit non habere, & harenæ pulchritudinem admi-
raretur propter colorem, ad artificium hoc transit. Non est
autem antiquum inventum; sed circiter annos nonaginta,
Praxibulo iam Athenis magistratum gerente.

Plinius lib. 33. c. 7: Theophrastus xē annis ante
Praxibulum Atheniensium Magistratum (quod tem-
pus exit in urbis nostræ cccxix annum) tradit inven-
tum minium à Callia Atheniense, initio sperante
aurum posse excoqui harena rubente in metallis ar-
genti: hanc fuisse originem eius. Reperiri autē iam
tum in Hispaniis, sed durum & harenosum: item apud
Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes
decuterent: id esse adulterum: optimum vero supra
Ephesum Cilbianis argis. Harenam Cocci colorem
habere: hanc teri, dein lavari; fatinam, & quod sub-
sidat, iterum lavari. Differentiam artis esse, quod
alii minium faciunt prima lotura: apud alios id esse
dilutius, sequentis autem loturæ optimum.

Observandum autem, mendum esse in numero
Pliniano Urbis Cond., & legendum cccxix: ut
probat Salmasius in Solin. pag. 349. Praxibulus, in-
quit, Archon extitit anno secundo Olympiadis sexta decimæ
& centesimæ; si nonaginta annos inde subducamus incide-
mus in annum quartum Olympiadis nonagesimæ tertie, qui
fuit

fuit Urbis annus trecentesimus quadagesimus nonus; ita enim scribendum apud Plinium, CCCXLIX, non CCCXLIX.

IN ἸΣΤΟΡΙΩΝ ΣΤΗΝΑΓΩΓῃ, Ο' ΑΤΜΠΙΑΔΩΝ Α' ΝΑΓΡΑΦῃ, edita à Ios. Scaligero, ad ΟΛ. ΡΙΣ'. Β'. ΠΡΑΞΙΒΟΥΛΟΣ. Θεόφραστου τὸ πρὸς Λέγων Εὐλίον ἐχρησθε. Furlanus, cum non animadverteret mendam in loco Pliniano, perperam credidit, à Calliæ inventoris tempore ad Theophrastum fuisse ann. cxc. i. debuisset scire, Theophrastum hîc designare tempus quo scribebat; nam quid opus erat Praxibulum nominare, si ille c. annos ante Theophrastum vixisset? Porro de minio videndus & Vitruvius lib. vii, cap. 8 & 9. & è recentioribus Agricola. & alii.

Φανερὸν δ' ἐκ τέτων, ὅτι μιμνῆσθαι φύσιν ἢ τέχνην, τὰ ὅτι ἴδια ποιεῖ. καὶ τέτων τὰ μὴ χρηστῶς χάριν, τὰ δὲ μόνον Φανερῶς, ὡς περὶ τὰς ἀλιπείας. ἐνία δὲ ἴσως ἀμφοῖν. ὡς περὶ χρυτὸν ἀργυρον. ἐστὶ γὰρ τις χρεῖα ἐν τέτῃ. ποιεῖ δ' ὅταν πὶ (κιννάβαρι) τελεθῇ μετ' ὅξος ἐν ἀγλείῳ χαλκῷ καὶ δοῖδυνῃ χαλκῷ. Τὰ μὴ ἐν τοιαῦτα τέχ' ἂν τις λάβοι πλεῖον.

Manifestum autem ex his, quod naturam ars imitatur, & aliqua peculiaria facit. Et horum quidem aliqua usus gratia, alia tantum propter ostentationem; ut nonnulla pariter utriusque gratia: uti fusile argentum; est enim & huius aliquis usus. Fit autem cum minium teritur cum aceto in vase aeneo, pistillo aeneo. Atque horum fortassis plura quis sumat.

In Aldina Edit. pro ἀλιπεῖς erat ἀλπεις. Sed è neutra lectione commodus sensus exprimi potest: minium autem minime ex ἀλιπεῖς, id est, ut Furlanus vertit, macilentas. Salmasius censet legendum, τὰτ' ἀλοιφέα: id est, tectoria opera: Veteres enim parietes non modo calce tegebant, sed etiam variis coloribus inungebant; quod maxime ad Φανερῶσαν pertinet, & manet intra limites facitiorum colorum. Proverbiū notum, Δύο τοῖχοι ἀλειφῆς: pro quo Latini, duos parietes

DE LAPIDIBUS LIBER,

rietes de una fidelia dealbas. Atque hoc non modo ad simplicem dealbationem, sed etiam variorum colorum inductionem pertinet.

Τῶν δὲ μετὰ τὰς ἀλβίων τὰ ἐν ταῖς γεωφανέσιν ἐπιλοιπὰ· περὶ ὧν ἡ γῆσις, ὡς περ ἐλέχθη, καὶ ὄρεας ἐκ συρόης πνος καὶ ἐκκρίσεως γίνεσθαι, καθαρωτέρας ἢ ὁμαλωτέρας τῶν ἄλλων. χρωματὰ δὲ παντοῖα λαμβάνουσιν, ἃ δὲ τὰ τῶν ἐποικιμένων τε, ἃ δὲ τῶν ποιόντων ἀναφορὰν· ἐξ ὧν ταῖς μελανωτέρας, τὰς δὲ τήκοντες καὶ τρεῖς, συνῆλθεσαν τὰς λίθους τὰς ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς ταύτας ἀγομένας.

Furlan. Mox ex fossilibus adhuc restant insignes terræ, quarum generatio, ut initio diximus, ex affluxu aliquo & percolatione sit, puriori & æquabiliore quàm alia. Accipiūt vero colores varios, tū propter efficientiū, tū etiā propter subiectoriū differentiā. Harum itaq; alias molliunt, alias liquant & terunt, & inde cōponunt massas quas ad nos ex Asia deferunt.

In Edit. Aldina post ἐποικιμένων lacuna est. quam Furlan. explet per ἃ. dein post δὲ τὰ τῶν maior lacuna erat. quā explet per ποί, sequebatur enim ὧν. pro μελανωτέρας substituit μαλακτώστες. Interea mihi nondū videtur hic locus persanatus. Γεωφάνιον, inquit Hefych. μέταλλον τὸ κεεργίτιδος ἢ ἄλλης ἐργασίας. Quare hæc authoris ita vertenda fuerint: *Metallicorū autē adhuc restant quæ in fodinis figulinae terræ, &c.* Agit autem hic deinceps de terris quibusdā quæ constant ex puriori & æquabiliore materia: & quæ varios usus habent.

Αἱ δὲ αὐτοφυεῖς, ἢ ἅμα τῷ περὶ τῶν τοῦ χρησίμου ἔχουσιν, ἀρεδὸν τέτρες εἰσιν, ἢ τέτταρες· ἢ τε Μηλιάς, ἢ ἡ Κιμωλία, καὶ ἡ Σαμία ἢ ἡ Τυμφαϊκή. καὶ τετάρτη περὶ ταύτας ἡ γῆσις.

Nativæ autem, & simul eum præstantia utilitatē habentes, fere tres sunt, aut quatuor; Melina, & Cimolia, & Samia sive Tymphaica, & quarta præter has gypsum.

In Editis erat Μηλιά, pro quo Cl. Salmasius legendū censet Μηλιάς, in Solin. pag. 256. Item, καὶ ἡ Τυμφαϊκή τετάρτη περὶ ταύτας ἡ γῆσις. Nam si disjunctim legas,

legas, omnino quinque efficiuntur. Nam Plinius l. 36, c. 24. de gypso: *è summa tellure & Tymphacium est.*

Χρῶν δ' οἱ γερφεῖς τῇ Μηλιάδι μόνον, τῇ Σαμίᾳ δ' ὅ, καίπερ ὅση καλῇ, δὲ τὸ λίπος ἔχειν ἢ πυκνότητι ἢ λειότητι. τὸ γὰρ ἄραιον, ἤρεμον, ἢ τραχυῶδες καὶ ἀλιπές. ὅπῃ τῆς γερφῆς ἀρμόττει μάλλον. ὅπερ ἡ Μηλιάς ἔχει ἐν τῷ Φάριδι. εἰσὶ δ' ἐν τῇ Μήλῳ ἢ ἐν τῇ Σάμῳ διαφοραὶ τῆς γῆς πολλαί.

Utuntur autem pictores Melina solum, Samia vero non, licet pulchra sit, quia pinguedinem habet & densitatem & lavorem. quod enim rarum, mite, asperum, & pinguedinis expers, picturae magis convenit: quod Melina habet in Pharide. Sunt autem & in Melo & in Samo differentia terra plures.

Non bene videtur hunc locum cepisse Plin. l. xxxv. c. 6. Melinum candidum & ipsum est, optimum in Melo insula. In Samo quoque nascitur; sed eo non utuntur pictores propter nimiam pinguitudinem. Nam etiam si in Samo etiam nascatur terra candida, non tamen potest Melina appellari. Vitruv. l. vii. c. 7: Paratonium vero ex ipsis locis, unde foditur, habet nomen. Eadem ratione Melinum, quod eius vis metalli insula Cycladi Melo dicitur esse.

Ὁρύττονται μὲν ἔν τε σάκῃ ἔστιν ὁρτὸν σῆσσι ἐν τοῖς ἐν Σάμῳ, ἀλλ' ἀναγκαῖον ἢ ὕπτιον, ἢ πλάγιον. ἢ ἡ φλέψ' ὅπῃ πολὺ διαπερνῇ τὸ μὲν ὕψος ἡλίκεν δίπλες, τὸ δὲ βάθος πολλῶν μείζων ἐφ' ἐκαστεργαί. αὐτὴν λίθου περιέχουσιν, ἐξ ὧν ἐξαιρεῖται. διαφυλῶ ἔχει διὰ μέσων καὶ ἡ διαφυὴ βελτίων ἐστὶν ἢ ἐξω. καὶ πάλιν ἐτέρων καὶ ἐτέρων ἄλλα τετάρων ἐστὶν ἔχουσα. ἢ ἐχάτῃ καλεῖται Ἀσῆρ.

Fossor equidem non potest rectus stare in fodinis Samiis, sed necesse aut supinum iacere, aut in latus. Vena enim in longum extenditur, altitudine quidem duorum pedum, latitudine paulo maiori. Vtrunque lapides concludunt vel interveniunt, è quibus eximitur. Interstitium autem habet in medio. Interstitium exterius optimum est. Rursusque aliud atque aliud usque ad quatuor. Extremum autem vocatur Asler.

Plin. lib. 35, c. 6: Accubantes effodiunt ibi inter saxa

DE LAPIDIBUS LIBER.

venas scrutantes. Cap. autem 16: *Samie duæ sunt, quæ Syropicon, & quæ Aster appellatur.* Cl. Salmasius legit *Collyrium*. Vide autem quæ annotat ad Solinum pag. 256, & 257.

Χρῶντι ὃ τῇ γῇ πρὸς τὰ ἱμάτια [μάλισι ἢ μόνον· Χρῶνται δὲ τῇ Τυμφαϊκῇ πρὸς τὰ ἱμάτια] καὶ καλῶσι γύψον οἱ πρὸς Τυμφαίαν καὶ οὗτοι τόπους ἐκεῖνους.

Furl. *Vsus eius præcipuus in vestibus. Utuntur & in vestibus Tymphaica. Vocant hanc gypsum qui Tymphaeam & ea loca habitant.*

Corruptissimus est hic locus. Salmasius illa, quæ inclusa sunt, reiicienda iudicat, quia in optimo libro non habentur. Pro γύψον autem in libris legitur ψυχρον. Nihil autem Plinius de Samiæ usu in vestibus. Quare suspicor, hic aliud mendū hære; nihil enim addit Author de Cimolia, quæ forte in illis hæret quæ inclusa sunt. Nam Plinius lib. 36, c. 17; *Est & alius, inquit, Cimolia usus in vestibus.* Et paulo post: *Græcia pro Cimolia Tymphaico utitur gypso.* Quare fortè locus ita legendus: *Χρῶνται δὲ τῇ γῇ πρὸς τὰ ἱμάτια μάλισι Κιμωλίᾳ. Χρῶνται δὲ καὶ τῇ Τυμφαϊκῇ πρὸς τὰ ἱμάτια &c.* Id est: *utuntur autem terra ad vestes, potissimum Cimolia. Utuntur quoq; & Tymphaica ad vestes, &c.* Coniectura est, quam Doctioribus probandam aut improbandam relinquo. Sequitur iam de gypso.

Ἡ δὲ γύψος γίνετι πλεῖστη μὲν ἐν Κύπρῳ, καὶ περὶ Φαιεσίτη μικρὸν γὰρ ἀφαιροῦσι τῇ γῆς οὐρύττοντες. ἐν Φοινίκῃ ὃ καὶ ἐν Συρίᾳ χαίροντες οὗτοι λίθους ποιοῦσιν. ἔπειτα δ' ἐν Θυρίοις. καὶ γὰρ ἐκεῖ γίνετι πολλή. τρέιτι δ' ἡ πρὸς Τυμφαίαν ἢ πρὸς Περρεβίαν, καὶ καὶ ἄλλους τόπους. ἡ δὲ φύσις αὐτῶν ἰδίᾳ. ληθοδετέρεσθαι γὰρ μάλλον ἐστὶν ἢ γεωδῆς.

Gypsum autem gignitur plurimum quidem in Cypro, & apertissimum; parum enim terræ auferunt fossore. In Phœnicia autem & Syria faciunt urendo lapides. dein in Thuriis; nam & ibi plurimum fit. Tertium vero circa Tymphaeam,

&

THEOPHRASTI

in Perrehis, & aliis locis. Natura autem horum singularis: est enim magis lapidosa quam terrena.

Plin. lib. xxxvi, cap. 24: Cognata calci res gypsum est. Plura eius genera. nam & e lapide coquitur, ut in Syria ac Thuriis; & e terra foditur, ut in Cipro & Perrehis, e summa tellure: & Tymphaicum est.

Ο δὲ λίθος ἐμφερὲς τῷ Ἀλαβαστρίῃ. μέγας δ' ἔτεμεναι ἀλλὰ χαλικάδης. ἢ ἢ γλιχρότης ἢ θερμότης, ὅταν ἐρεχθῇ θυμασί. χρωρὶ γὰρ πρὸς τε τὰ οἰκοδομήματα τῶν λίθων περὶ ἔχοντες καὶ πᾶσι τοῖς ἐκείνων καὶ φαν-
τες ἢ, ὅς ὁ δὴ ὀπρῶντες, ταχέως ἐξυλοῖς. τῇ χειρὶ γὰρ ἢ δυνάμει, ὅς ἢ θερμότητι. ἐρέχσιν ἢ περὶ χροῖμα πρὸς ἢ χροῖαν, ἐὰν μικρὸν περὶ τὸν ταχὺ πῆγνυ. ἢ ὅς ἐστι διελθεῖν ἄμα. ἐστὶ ἢ ἢ ἰσχύς. ὅτε γὰρ οἱ τοῖχοι ῥήγνυνται, ὅς δια-
φθίρονται, ἢ ἢ ἄμμος ἀνίσταται. πολλάκις δὲ ὅς τὰ μὲν πέπλω-
κε ἢ ὑφῆρται. τὰ δ' ἄνω κρεμάμενα ἢ σινεχόμενα τῇ κολ-
λήτι. δυνάμει ἢ ὅς ὑφῆρται, πάλιν καὶ πάλιν ὅς πᾶσι, καὶ γίνεσθαι χροῖαν. περὶ μὲν ἔν Κύπρον ἢ Φοινίκῳ εἰς ταῦτα μάλιστα. περὶ δὲ Ἰταλίαν ὅς εἰς τὸ οἰκεῖον. καὶ οἱ γὰρ φέ-
φεις ἐνταῦθα ἢ ἢ τὸ τέχνη. ἐπὶ δ' οἱ κναφεῖς ἐμπέτοντες εἰς τὰ ἱμάτια. Ἀφῆρται δὲ δοκεῖ ὅς περὶ τὰ ἀπομαμαρ-
πολὺ ἢ ἄλλων εἰς ὃ καὶ χρωρὶ μᾶλλον, καὶ μάλιστα οἱ περὶ τὸ Ἐλλάδα, γλιχρότης ἢ λειότης.

Lapis autem (e quo nimirum gypsum conficitur) similis Alabastræ: magnus vero non ceditur, sed minutus. Visciditas & caliditas, ubi madefactus fuerit, mira. Utuntur enim & ad ædificia, hunc lapidem circumdantes; aut siquid aliud velint ferruminare: tundentes autem & aquam affundentes agitant lignis; manu enim nequeunt, propter calorem. Madefaciunt autem statim ad usum, siquidem paulo ante celeriter coit: nec licet simul dispescere. Est autem & validus. quando enim parietes rimas agunt & vitiantur, & arena dissilit. Sape autem & pars aliqua cadit & separatur, altera vero superius suspensa, & contenta ferruminatione, manet. Potest autem gypsum subductum & ablatum iterum

DE LAPIDIBUS LIBER.

iterum atque iterum torreretur & utile reddi. In Cypro quidem & Phœnicia ad hæc potissimum utuntur: in Italia vero & ad domestica. Pictores quoque aliquo utuntur ad artem: quemadmodum & fullones, inspergentes vestibus. Hic autem præ aliis & ad effigies exprimendas multum excellere videtur. Ad quod & utuntur potissimum, & præsertim in Græcia, propter lentitudinem & levorem.

Pro eis τ οἰκείον legendum censet Salmasius eis τὴν κοινίαν, id est, ad dealbationem parietum. Κοινίαν enim Græcis est, albarii seu tectorii operis inductio, loricatioque: sicut iis κοινίαι vocantur, qui tectoriis parietes inducunt. Furlanus cum in textu edat, οὐκ ἔστι τὰ λείαν ἢ εἰς τ οἰκείον; in Notis tamen habet, εἰς τὸν οἶκον. quod & in versione secutus est, nullam correctionis reddens rationē. quod mirum; præsertim cū fateatur, ne Plinii quidem ævo in Italia gypso vina fuisse condita.

Plin. lib. 36, c. 24, pergens de gypso: Qui coquitur lapis, non dissimilis Alabastrita esse debet, aut marmoroso. In Syria durissimos ad id eligunt, coquuntque fimo bubulo, ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri compertum est è lapide speculari, squamamve talem habente. Gypso maddido statim utendum est, quoniam celerrime coit ac siccatur: tamen rursus tundi & in farinam resolvi patitur. Vfus gypsi in albariis, sigillis ædificiorum, & coronis, gratissimus.

Ἡ μὲν δυνάμεις ἐν ταῖς καὶ τοῖς τοῖς τοῖς. ἡ δὲ φύσις ὅμοιον ἀμφοτέρω πως ἔχον, καὶ τὴν τὰ τὴν κοινίαν, & τὴν τὰ τὴν γῆς, θερμότητά ἢ γλιχρότητα. μᾶλλον δὲ ἐκατέρας ὑπερεχέσας. θερμότερα γὰρ τὴν κοινίαν, γλιχρότερα δὲ πολὺ τὴν γῆς. ὅπ δ' ἐμπυρεῖται καὶ κείθεν φανερόν. ἡ δὲ γὰρ πρὸς ναῦς ἱματηγῆς, ἐρεχθέντων ἱματίων, ὡς ἐπυρώθησαν, συγκατεκαύθη καὶ αὐτή. καί ποτε ἢ ἐν Φοινίκῃ & ἐν Συρίᾳ, καμινδόντες αὐτῶν ἢ καί ποτε. καί ποτε δὲ μάλιστα οὗτο μαρμαρέας καὶ ἀποχέρεας σερεωτάτας μὴ πωδελιθέντες, δὲ τὸ θῆτον καί ποτε & μᾶλλον. δοκεῖ γὰρ θερμότητα εἶναι πυρω-
 919

THEOPHR. DE LAPIDIB. LIB.

δὲν, καὶ πλεῖστον χρόνον ἀσμελῆι. οὐ πῆσαντες δὲ κἀπὶ τοῖς
ὡσπερ τὴν κηρίαν. ἐν ταῖς δὲ ἀνὰ δόξειεν εἶναι φανερόν, ὅτι
πυρρώδης τις ἡ γένεσις αὐτῇ τὸ ὅλον ἐστίν.

Gypsi vis ergo in his & talibus. Natura autem videtur
quodammodo habere utrumque simul, & calcis & terræ
calorem & tenacitatem. magis vero utrasque excellentes.
Calidius enim est calce, multo autem tenacius terra: unde
& quod igneum sit, hinc fit manifestum: iam enim quedam
navis, quæ vestes portabat, madefactis vestibus, cum illæ
ignem concepissent, & ipsa igne consumpta est. Vrunt autem
& in Phœnicia & Syria, fornacibus indentes, & torrentes,
lapides potissimum marmorosos & simpliciores; durissimos
quidem illis imponentes, quia citius & magis uruntur. Ap-
paret enim, ustum & esse calidissimum & plurimum tempus
durare. Vbi autem tostum fuerit, tundunt instar calcis. Ex
quo videatur manifestum, igneam quandam generationem
eius in totum esse.

Mirum videri poterat quod. hîc dicit de navî quæ
vestibus erat onusta, quod vestibus madefactis & ipsæ
arserint, & navem una consumserint: sed observan-
dum est, veteres consuevisse vestibus cretâ, gypsum
& calcem aspergere. cum itaque harum rerum natu-
ra sit, aquâ aspersâ fervere, atque adeo incendi, non
caret ratione quod hîc dicit Author.

LIBER

LIBER PRIMUS

De

GEMMIS PELLUCIDIS

ET SEMIPELLUCIDIS.

CAPUT I.

De Adamante.

PRIMUM locum etiam hodie inter gemmas sibi vendicat *Adamas*, omnium durissima, totaque pellucida & instar aquæ purissimæ nitens. Virtus illius est nullum colorem notabilem habere; vitium, aliqua albedine, flavedine aut nigredine, aliove colore vel leviter tinctam esse. Summa illi dignitas & pretium, cui tamen multum decedit, si arenulis albis aut nigris, sit interspersa aut nubeculâ aliquâ suffusa. Pretium pro magnitudine & pondere, atque perfectione in immensum augetur: mediocris magnitudinis ob copiam superioribus annis multum viluerunt, minorum pretium fere constans, quia magna copia hodie in monilibus usurpantur. Est & aliud vitium huic gemmæ, centra quædam habere longe durissima, quæ nulla pene arte perpoliri possunt, aut saltem artificis industriam & operam diutissime exercent. Vocant eiusmodi *Venosos*, quia ductus illi pertinaces instar venarum corpus ambiunt aut penetrant: quod vitium à peritis artificibus facile deprehenditur, ideoque tales oderunt.

Hæ gemmæ in sola India nascuntur. In Decan

ultra *Balagattam* prope oppidum *Bisnagar*, aliquot
A montes

montes sunt illis foeti, quorum fodinæ se dulo à Regibus Bisnagar custodiuntur: locant enim illas quottannis magno pretio, atque ea insuper conditione, ut gemmæ quæ xxv mangelinos superant (quorum mangelinorum singuli pendunt quinque grana nostratia) Regi cedant, pœna capitis in illos sancita, qui tales occultaverint aut subduxerint. Est & mons in eodem Regno; qui à Lusitanis appellatur *Rocca velha*, id est, Petra vetus, in quo optimæ, perfectissimæ atque adeo durissimæ gemmæ reperiuntur. Porro harum omnium gemmarum forum celebratur in oppido *Lispor*, provinciæ *Decan*, inter Goam & Cambaiam, maximo mercatorum concursu, præsertim Banianum & Guzeratarum, qui illas Goam deferunt, callidissimi mortales & rei gemmarix imprimis gnari, ita ut Europæis, etiam peritis, non raro imponant. Iuxta fretum *Taniapura* haud longe ab Emporio celeberrimo *Malacca*, alia earumdem gemmarum fodina est, unde vulgo Malacenses appellantur. Superioribus quoque annis (uti ab Anglis accepi) in regno *Golconda*, cuius littus ad sinum Gangeticum iacet, casu fuere inventæ opulentissimæ Adamantum fodinæ, ad radices vasti cuiusdam montis, haud procul à flumine *Cristena*, in agro valde sterili atque aspero, circiter cviii mill. Anglica à principali huius regni Emporio Musalapatan. Rex has solebat elocare tercentum millib. pagodum, ea item conditione, ut adamantes omnes pondus x Caratorum excedentes in ærarium Regis inferrentur. Anno autè cio 10 c xxxii fossoribus fuit interdictum ne ultra scrutarentur; cuius interdicti causam reddunt, alii ne hæ gemmæ nimia copia vilescerent; alii, Imperatoris Mogolis postulatam, qui per legatum tres libras præstantiorum adamantum sibi tributi nomine à Rege Golcondæ pendi imperaverat:

rat : Sed magis verisimile videtur nimia fossorum avaritia fodinas iam pene exhaustas esse. Narrat enim *Vilhelmus Metholdius* Anglus se fodinas hasce adiisse & inspexisse : improbo labori, prout à gnaris accipiebat, tum insudabant supra triginta millia operarum, quorum alii glebam egerebant, alii aquam exhauriebant longa & permolesta methodo, certis vasis, de manu in manum, illam attolentes; nam machinarum hi barbari omnino imperiti sunt. Agebant autem puteos rectos in terræ viscera, ad decem aut duodecim orgiarum altitudinem; & egestam glebam (quæ fere rubet, luteæ & candidæ creatæ vel potius calcis venæ permixta) areæ ad hunc usum complanatæ inducunt quatuor aut quinque pollicum crassitudine, eamque à solis æstu arefactam & indurata saxis comminuunt, rejiciuntque silices illi permixtos, & cribrant reliquum pulverem : hac opera interdum plures, interdum pauciores gemmas deprehendunt, non raro & nullas. Inveniuntur in fodinis quædam, sed rarissime, pondere centum, centum & triginta, atque adeo ducentorum Caratiorum : plures octo, decem & quindecim : minoris & minimi ponderis longe plurimæ; ita ut innumeræ reperiantur, quarum octo, decem, sedecim, etiam viginti, tantum unum Caratium pendant. Refert denique *Linschotanus* noster, puteos, postquam ad humanam altitudinem egesti fuerint atque exhausti, relinqui, & post triennium aut quadriennium denuo refodi, novis adamantibus rursus fectos. Quod tamen illum barbaris temere credidisse opinor.

Forma naturalis sive figura huic gemmæ diversa est; alia enim sexangularis est, & æquali octo triangularium laterum lævore undique turbinata; interdum tam perfecte, ut arte factæ videantur. Sed sæ-

pius paulum in hunc vel illum angulum inclinant & nonnihil compressæ sunt & à symmetria illa exacta deviant: priores illæ, quæ iam rarò comparent, à Portugallis appellâtur *Naïffos*: (quare insigniter hal-lucinatur Cæsalpinus lib. 2. cap. 20. dum scribit: *At sponte utrimque turbatos oriri non puto, sed artificio consingi*;) & ab artificibus gemmariis optimæ, per-fectissimæ atque adeo durissimæ iudicantur. His proximæ sunt, quæ tabellæ in modum sternuntur, varia figura & crassitudine; quo autem quadratiores & crassiores sunt, eo meliores & magis expetitæ; vocant *Lasques*. Tertia denique species rotundior est & multis veluti tessulis variegata, vocant *Reboludos* & Malaccenses à loco natali. Atque hæ quidem communes huius gemmæ nativæ figuræ, nam vix ul-las figuras respuit, præsertim si maioris sit ponderis aut etiam minimi.

Ad eundem modum & formæ variant, quas arti-fices illis conciliant: aliis enim figura illa sexangula-ris relinquitur; addito tantum lævore & exacta late-rum & angulorum symmetria; quæ quo exactior fuerit, eo maioris sunt: aliis mucro superior deteri-tur, & sternitur mensæ in modum; uti & inferior mucro, sed parcius, lateribus utrobique ad certam normam & mensuram subductis: vulgo vocant mensas, sicut superiores puncta: atque ea forma ho-die maximi sit, præsertim si mensa bene quadrata sit & quatuor suos angulos habeat acutos, & latera editiora & bene coagmentata: nam si quis angulus obtusior sit aut præruptus, si tabula sit oblongior, si denique latera hac aut illac inclinent, statim multum illius dignitati decedit. Atque has fere figuras (li-cet & alias patiantur) accipiunt primæ & tertiæ speciei adamantes; tertiæ autem quia omnes anguli & latera efformanda sunt plurimum de suo pondere amit-

amittunt: Secundæ vero speciei, cum iustam crassitudinem non habeant, in imperfectas mensas & tenues conformantur, aut rosæ, cordis, trianguli, parmulæve in modum contrahuntur, multisque triangulis, rhombisve, superficie tenus variegantur; qui insignem illis gratiam conciliant, & longe maius quam habent pondus mentiuntur. Olim quum rariores adhuc in Europam inferrentur hæ gemmæ, eas formabant & poliebant ea pene figura, qua inveniebant, ut quam paucillum ponderis sui amitterent, uti videre est in antiquioribus monilibus, inter quæ videre est naves cum malis & antennis & alia opera miro artificio facta: hodie in tanta copia id minime curant, sed sectantur perfectionem.

Formantur, poliunturque atque adeo perforantur hæ gemmæ, tum mutuo attritu, tum pulvere adamantino cum oleo mixto (ita ut neque alii lapides, neque gemmæ, quod temere aliqui credunt, quicquam in illas possint.) Pulvis ille colligitur ex adamantibus attritis, aut etiam ex impuris adamantibus, qui nulli alii usui sunt. Nostrates gemmarii vocant *Boords*; quoddam genus arenulis & scobe sua repletum est. Procedunt autem artifices hoc ordine: duas gemmas, singulas bacillis tenacissima & durissima pasta aptant; ea componitur è latere rubro in tenuissimum pulverem trito, resinaque, ita tenax & dura postquam refrigit, ut non aliud cæmentum ipsi possit comparari: deinde ita aptatas super æneam pyxidem, quæ pulverem excipit, inter se committunt, & fricant donec angulos & latera rudi normâ conformaverint. Tertiò ita mutuo attritu formatas (vel etiam à principio integras, quum metus est ne attritu vitium aliquod & imprimis vomicam contrahant, quod interdum fit cum magno damno, præsertim si maiusculæ sint gemmæ) firmant in conca-

vo instrumento rotundo æneo, idque massa quadam è plumbo & stanno mixta, liquefactaque : quæ ubi paululum refrigerata fuerit, latus adamantis quod poliendum est, detegunt cultello, atque ita detectum una cum instrumento imponunt orbi è ferro perfectissimo facto, quem illinunt oleo, cui pulvis ille adamantinus mixtus est, addito pondere ut firmitus incumbat, orbemque circumagunt. Ex quo satis apparet, quam temere quidam crediderint adamantes à plumbo lædi aut solvi. Longæ interdum operæ res est, quum gemmæ venosæ sunt, ut ante dixi.

Solent quoque artifices gemmarii, ut in gemmis maioribus atque etiam mediocribus prius experimentum capiant, quantum ponderis formatione & politura illis sit decessurum, & quæ forma illi convenientissima sit futura, è plumbo fundere massam forma & mole rudi adamanti parem, eamque industrie variis modis formare, dein ex certa inter plumbum & gemmam ponderis proportionem rationem inire, & sequi quod convenientius & utilius deprehenderint. Denique gemmariorum horum artificum industria superioribus annis plurimum profecit, ita ut non tantum eiusmodi operosis machinis, quales à Cl. V. *Anselmo Boëtio* delineantur, minime opus habeant, sed etiam modum invenerint adamantes dissecandi in duas aut plures partes, atque adeo, felici ut plurimum audaciâ, findendi, quoties usus ita postulat aut lucri spes suadet: etenim hac arte ex una gemma binas & tres interdum, utili compendio producant; & vitium, quod intus lateret & gemmam integram corrupturum erat, eximunt. Dissecant autem illas filo ferreo tenuissimo, cui oleum cum pulvere adamantino allinunt, idque serræ in modum reciprocant, instrumento elegantissime ad-

hanc

hanc operam comparato. Findendi paulo compendiosior est ratio, sed periculosior: quanquam hodie quidam illius artis ita periti sunt, ut rarissime errent.

Adamantes autem ab aliis gemmis ita dignosci tradunt. Proprium est veræ & legitimæ, iam formatae & perpolitæ, tincturam ad se rapere, sibi que ita applicare & unire, ut nitentes micantesque suos radios procul iaciat; quod aliæ gemmæ haud ita faciunt. Tinctura autem hæc fit è mastiche mundata, cui paululum eboris adusti & in pollinem triti miscetur ut nigrescat. Hæc calefieri nonnihil debet, uti & gemma, ut statim uniantur: hanc unionem respiciunt cæteræ gemmæ diaphanæ, unde facile à peritis dignoscuntur. Verum falsarii ut hoc discrimen tegant & simplicioribus imponant, varia commiscuntur: alii ferro candenti è grano frumenti exprimunt oleum, tinguntque fuligine aut atro eboris adusti polline, substernuntque ita pseudo-adamanti ut spaciū aliquod inter tincturam & gemmam vacet: alii particulam nigri holoferici subdunt; alii denique aliud. Præter autem pseudo-adamantes, usurpant ad hæc adulteria topazios, amethystos aut similes gemmas, aut etiam crystal- lum, furto plane improbo. Quia autem *Boëtius* noster accurate de pseudo-adamantibus egit, nihil de illis addam; nisi hoc unum, inter Anglicas maxime probari Cornubienses, & vidi quasdam gemmas in mensas compositas, quæ difficulter admodum à veris discerni poterant: quæ iuxta *Bristolium* super rupem *S. Vincentii*, ut vocant, reperiuntur, nullatenus cum illis comparandæ sunt; reperiuntur autem in tellure rubicante, quod & de Orientalibus observatum. De Cornubiensibus ita *Camdenus*: *Nec stannum hic solum reperitur, sed una etiam aurum &*

argentum, adamantesque ab ipsa natura in angulos efformati & levigati, quorum nonnulli vel iuglandem magnitudine adequant, & Orientalibus nigrore & duritie tantum cedunt. De Bristolienfibus ita: Rupes S. Vincentii Adamantum ita fecunda est, ut quis modios inde impleat. Existimationem vero copia apud nostrates invidit, nam præterquam quod colore ita translucido Indicos provocant, ita duritie solummodo cedunt. Quod vero laterum sex angulo vel quadrangulo levore à natura ipsa turbinati sunt, magis admirandos puto. Altera vero rupes ad occidentalem ripam etiam adamantum est ferax, quos cavi & rufescentes silices (ruber enim hic terra) ceu fœtu gravidæ, in se mira natura solertia continent. Adamas ab igne nullam iniuriam patitur, sed potius melior evadit: quare falluntur qui tradunt, quod calor corrumpat splendorem, colorem & vires adamantis: & ridiculum est quod propterea putant annulos quibus inclusæ hæ gemmæ, cum dormitumitur detrahi &c. Si quid huius faciendum, id non ipsius gemmæ gratia sed tincturæ quæ ipsi supposita est fit, nam si illa corrumpatur fitu ob nimiam humiditatem, aut consumatur ob nimium calorem, efficit ut vitium aliquod in ipsa gemma esse videatur.

Malleum ferre crediderunt Antiqui, quod tamen hodie secus deprehenditur: neque est quod propterea quisquam opinetur, nos hodie destitui genuina gemma adamantis, siquidem plura talia atque etiam absurdiora Antiquos nimis temere credidisse constat in aliis. Magneti quoque illam vires adimere nulla experientia probatur; licet hoc crediderit Iul. Scaliger Exercit. cx. uti & ab Adamante ferrum trahi. Non minus quoque frivolum est quod quidam tradiderunt; Adamantē capiti mulieris, ipsa ignara, suppositum, si illa fidelis sit marito, efficere ut dormiens in amplexus illius ruat, sin adultera sit, eos averse-

averferur. Neque habet virosam qualitatem, ut rectè observat Zacutus Med. libro 11 observat. xvi. Quid multa? nullæ Adamantis occultæ facultates ex vero hætenus observatæ. Cæterum Veterum & Recentiorum hallucinationes non est mihi propostum refellere; vera & scitu necessaria hætenus retuli.

Pretii augmenta pro ponderis ratione, quæ Clariss. Vir *Anselmus Boëtius* diligenter in tabulas retulit, hodie non observantur; quæ à vendentiū & ementium arbitrio pendent: potissimum autem à perfectione & exacta formæ conformatione. *Illud sæpius expertus sum* (inquit Garzias ab Horto lib. 1. cap. 43.) *Adamantes exquisitos mutuo attritu glutinari, ut facile separari non possint.* Sic etiam *Adamantem* vidi, ubi incauisset, *festucas trahere haud secus atque electrum.* Et paulo ante: *maximus quem vidi cXL mangelin. pendebat.* Id est si rationes bene subduco centum septuaginta quinque caratia. *Majorem vero Adamantem in Belgio conspectum haud puto* (inquit Car. Clus. in commentariis ad Garziam) *quam Philippus 11 Hispaniarum Rex ducturus Elizabetham Henr. 11, Gall. Regis filiam majorem natu emit de Carolo Affetato Antvverpiæ Anno 1559. octogies millenis coronatis: pendebat autem Car. XLVII cum semisse, id est, grana 190.* Sunt tamen & ipsi Regi Hispan. & aliis Regibus longe majores & supra septuaginta Caratia pendentes jam formatæ. Credo autem Garziam loqui de rudibus: majores autem rudes maxime informes sunt & raro sine aliquo vitio, quod demendum est, ita ut non raro dimidium pondus atque etiam amplius amittant, antequam exactè formari possint.

CAP. II.

De Carbunculis.

Plinius lib. 37. cap. 7. inter ardentes, ut vocat, gemmas, principatum dat Carbunculis à similitudine ignium sic appellatis, quos alii vocant pyropos. Quorum varia genera recenſet: *Indicos*, inquit, & *Garamanticos*, & quos *carchedonios* vocavere propter opulentiam *Cartaginis magna*, *Aethiopicos* & *Alabandicos*: omnium autem generum alios eſſe masculos, alios fœminas; quorum illi acrius, hæ languidiuſ refulgeant. Masculorum quoque alios eſſe liquidioris flammæ, alios nigrioris: alios ex alio lucidos ac magis in ſole ſagantes: optimos autem eſſe *Amethyzontas*, hoc eſt, quorum extremuſ igniculuſ (id eſt, ſplendor & lux quam fundit gemma) in *Amethyſti violam* exeat: proximoſ vocat *Syrtitas* (Cl. Salmaſiuſ legenduſ putat *Autitas*) innato fulgore radianteſ. Subiicit deinceps Pliniuſ veterum ſcriptorum de ſinguliſ hiſce ſpeciebuſ diverſa iudicia, concluditque; nihil difficiliuſ eſſe quam haſ ſpecies diſcernere, tanta in iſiſ eſt occaſio artiſ, ſubdiſiſ per quæ tranſlucere cogantur. Ita eſt, ſubiiciuntur enim omnibuſ hiſce gemmiſ bractæ, de quibuſ Agricola lib. vi. de natur. Fossil. Tranſluciduſ autem gemmiſ, inquit, non ſolum maioris perſpicuitatiſ gratia datur figura angulata, ſed cum annuliſ clauduntur, ſubdiſiſ ſolent eiufdem fere coloris bractæ per quæ tranſlucere cogantur. Hæ ſiunt hoc modo: maſſa prima conſtat ex auro, argento, ære: deinde ducitur in tenuiſſimaſ bractæſ, tum hæ ſic forcipe tenentur, ut ardenteſ carboneſ non attingant, ſed pauluſ ſublata eorum excipiant ardoreſ, qui illaſ variuſ imbuſ coloribuſ, prout aurum pondere vicerit argentum & æſ: vel argentum aurum & æſ: vel æſ reliqua duo. Artiſceſ noſtrateſ vocant *ſoëlie*. Quia autem Carbunculi, Pyropi &

Anthraces à veteribus nominantur, vulgo creditum fuit, carbonis instar in tenebris lucere, quod tamen in nulla gemma hæctenus deprehensum, licet à quibusdam temere iactetur. Peritissimis autem gemmariis haud dubium est Plinium & alios veteres sub Carbunculorum titulo descripsisse gemmas omnes translucidas rubri coloris & quasi ardentis, quales nostro ævo appellantur Rubini, Granati, Almandini & Hyachinti rubentes: de quibus ordine agemus. Iulius Scaliger Exercit. cxviii scibit: *Rubino- rum colorem igni intendere incolæ Zeylan, in quo diu coqui sinant*: (in quo tamen illum falli opinor, nam ignis potius colorem detrahit; quemadmodum in Sapphiro, & aliis liquet:) *Maruca* vocare eos qui sunt dilutiores, quas vero nos Spinellas, in Pegu appellare *Carab*. optimos Rubinos à Malabaris dici *Nunpueli*.

De Rubinis.

Inter translucidas rubentes gemmas, primum locum flagitat, quæ hodie ab Europæis vocatur *Rubinus*: Indi vocant *Tokes* vel *Manica*, Arabes & Persæ *Iacut*: quam vocem Cl. Salmasius detortam putat ex Hyacintho: adeoque Rubinum nostrum esse verum Hyacinthum: Epiphanius enim inter Hyacinthi species secundo loco numerat *Ροδωδν*; è quo infima Latinitas fecerit Rubinum. Est autem gemma translucida, rutilans, rubensque, exigua autem portiuncula, ut Plinius loquitur, Amethystizans, id est, extremo suo igniculo in violam Amethysti exiens. Rubedo enim illius non est puri minii vel cinnabaris, sed sanguinis potius, Cocci aut Laccæ Indicæ: & quo minus cærulei aut violacei fortitur & exquisitius rubet, eo nobilior æstimatur. Hodie autem Rubinorum quatuor species constituuntur: *Rubinus verus*, *Rubacellus*, *Ballasius* & *Spinellus*.

Excellit inter has species, dignitate, elegancia & pretio

pretio Rubinus absolute & per excellentiam dictus, cocci vel laccæ colorem referens: extremo tamen igniculo (ut Plinius loquitur) nonnihil violacei coloris habet admixtum, quod quo minus aut languidius fuerit, eo præstantior hodie gemma iudicatur: nam si intensius cæruleum colorem iaciat, aut nubeculis violaceis suffundatur, id illi vitio vertitur. Exigui ingenti reperiuntur copia, in India vocant Lusitani *Rubinos de Coria*, qui viceni simul emuntur: mediores rariores sunt, rarissimi grandes. Garfias ab Orto observat eos qui xxiv Caratia aut supra pendent recte Carbunculos appellari; & se talem vidisse apud Magnatem quendam in *Decan*, quem æstimabat vicies mille aureis Lusitanicis. Annotat Carolus Clusius à Philippo 11 Hisp. Rege longe maximum emtum vicies millib. coronatorum. Est & satis magnus magnæ Britanniae Regi, quem sæpe vidi in tabulam exacte conformatum, sed ponderis haud memini.

Reperiuntur autem & candicantes & è purpureo candicantes, vel potius cerasum maturescens referentes: Item media parte rubentes altera candicantes, denique media parte Rubini, media Sapphiri; quos si pulchriores sint, in India appellant *Nilacandi*, à Nil quod cæruleum colorem significat, quod vulgo Indicum vocamus. Hanc varietatem indicat Garfias illi accidere ab origine: Rubinum enim in sua rupe sive matrice récenter conceptum candicare, & ruborem maturitate acquirere, quare si immaturus extrahatur plus minusve candicare: & cum Sapphirus & Rubinus in eadem matrice nasci credantur, hinc fieri ut interdum coniungentur.

Nascuntur autem in rupibus, in regione Cambaia, Calecuta & Bisnagar, optimi vero & nobilissimi in Insula Ceylon, unde *Candi* nomen manasse auctum, quod supra expressimus in Nilacandi; denique in regno Pegu.

Forma

Forma naturalis ipsis varia, uti & Adamantibus, rarissime tamen sunt angulati, sed ut plurimum globulares aut ovaes, inferiori tamen parte magis plani quam convexi. Conformantur ut plurimum ab artificibus in tabulas, concludunturque fundis, subditis bracteis: licet etiam quam plurimi infecti annulis indantur & ad mundum muliebrem applicentur, secus quam Adamantes gemmæ, quarum nulla est gratia nisi formentur & poliantur, cum Rubini etiam sine ulla arte placeant. Superiori ætate & nostra adhuc memoria solebant sponsis donari, aut novis nuptis à suis maritis duo annuli, quorum uni Adamantis alteri Rubini tabula erat inclusa; vocabantur *Mariage*: Sed mos iste iam obselevit. Rubinis quoque iam à multis annis admodum levis fuit auctoritas, quæ iam renatura videtur, mortalium luxu iam Adamantum copiam & vilitatem fastidiente.

Formantur autem Rubini hi primum crebro rotatu super orbem plumbeum cui pulvis smiridis aspersus: deinde poliuntur exactè, super orbiculum æneum, terrâ quam vocant Triplam. Fabricam instrumenti videre est apud Boëtium, quam tamen artifices nostrates paulo aliter iam disponere animadverti, crescente indies hominum industria.

Huic quoque gemmæ virtutes haud spernendæ tribuuntur: gestatam enim aut pulverem eius haustum resistere venenis prædicant & alexipharmacum esse contra pestem: cor exhilarare & tristitiam eliminare: libidinem coercere, somniorum terribilissima avertere; quinimo corpus incolume conservare & illum qui gestat, mutatione coloris, periculi instantis admonere, eoque averso pristinum colorem recuperare: Verum somnum minuere, & sanguinem nonnihil exagitare & gestantes iracundiores facere. Quæ omnia vana esse iudico, è magicis

traditionibus primum hausta, & postea ab authoribus repetita, & temere credita ab iis qui fortasse numquam hanc gemmam tractarant aut viderant. Quod non videbitur dubium iis qui vel semel Ludovici Dulcis, & Camilli Leonardi nœnias inspexerint.

Quibus autem modis hæc gemma ab improbis artificibus adulteretur, & quomodo fraus deprehendatur, accuratissime à Boëtio est observatum.

De Balasio.

Secunda species & priori dignitate atque pretio (nisi insignem magnitudinem habeat) impar, à gemmariis appellatur Balasius, vulgo *Balais*: quidam nominant *Palais*, putant enim, verum Rubinum in hoc veluti in matrice formari, atque inde nominis etymon derivant, tanquam palatium esset dignioris illius: Nugæ: nomen enim est Indicum aut Persicum, & forte descendit à Bala, quod altitudinem & fastigium sonat, à forma quam plerumque habet, ut statim dicetur. Gesnerus: In Ballenao monte Phrygiæ gignitur lapis Aster nomine: qui solet nocte profunda ignis instar splendere sub initium Autumni, cognominatur autem indigenarum nomine Ballen, βαλλην, id est, Rex, ut tradit Hermestianax Cyprius secundo Phrygiacorum, ex Plutarchi libro de fluviis. Robertus Constantinus in Lexico suo Græco-Latino, vulgo hanc gemmam Rubis Balleus à Gallis nominari scribit, solerti coniectura, ex nominis varietate, cui res ipsa convenit. Hæc ille. Sed non video quid huic gemmæ commune sit cum Astere, præterquàm quod fabulosa sunt quæ hic traduntur. Omnes autem gemmæ & lapides ad speciem stellæ relucens iure & proprie ἀστὴρ vel ἀστέρι dici possunt. Marcus Paulus Venetus in Itinerario suo meminit Regionis Balaheia, in qua hanc gemmam nasci tradit. Atque hæc etymi ratio mihi vel maxime arridet. Gemma
autem

autem hæc remissiùs atque dilutiùs rubet, parumque cærulei rubedini admixtum habet, & roseo quodam fulgore nitet, adspectu admodum grata. Putant eisdem locis nasci quibus priorem, sæpiùsque in venis Sapphiri, cuius tinctura huius rubedinem dilui putant, perperam meo quidem iudicio, trahit enim potius aliquid ab Amethysto, uti crediderim hunc esse Carbunculum quem Plinius vocat Amethystizonta.

Forma illius naturalis fere oblonga est & fastigiata, adeo ut pirum aut ficum aut similem fructum pulchre imitetur; quare ut plurimum tantum perforatur ut auriculis commode appendi possit, aut coronis pyramidum forma superaddi: rariùs autem in tabellas formatur & politur, licet etiam sic insignem habeat gratiam. Sed notant artifices, omnium difficillime exactum lævorem accipere; qua nota fere à cæteris Carbunculis distinguitur. Vitiis hæc gemma haud ita obnoxia est, præterquam vomicis occultis, atque interdum salibus, rarissime glarea aliqua infestatur: vomicas autem has esse in causa opinor cur rariùs formetur.

Indi maximi faciunt has gemmas, & memini magnacopia & opulento commercio ex Europa undique corradì & in Syriam atque ita porro in Indiam traduci: quia forte fodinæ ibidem iam exhaustæ. Certe in Thesauris Imperatoris Indiæ, quem vulgo vocant magnum Mogorem, magno numero servari vulgo proditur, & Principes illos has gemmas sumoperè diligere, præsertim maioris molis; reperiuntur enim quæ centum Ceratia & supra pendant. Vires easdem tribuunt quas Rubino, sed debiliores. Corrigunt & adulterant has gemmas eisdem fraudibus, quibus Rubinos veros, difficiliùsque fraus primo intuitu deprehenditur.

De Spinello.

Tertiam Rubini speciem vocant *Spinellum*; intensius & austerius rubentem quam Balasius, minus tamen splendentem quam Rubinus. Pauci eorum tam eleganter rubent, adeoque sunt perfecti ut Rubinos veros æmulentur: quidam rursus ita dilute rubent ut fere candidi videantur: Sed hi admodum sunt rari, & formati in tabulas atque politi insignem habent gratiam: non pauci denique, quos vocant de rupe veteri, Hyacinthorum sunt æmuli & forte eiusdem generis, difficulter enim distinguuntur: solentque gemmarii in hisce speciebus nonnumquam studio hallucinari.

Nascuntur in iisdem locis, quibus cæteri: adulteranturque facilius: licet non sit tantum operæ pretium.

Vitia quibus obnoxii, sunt vomicae & sales: nebulis rarissime aut numquam fere infuscantur.

Hos quoque difficillime poliri affirmant periti artifices, licet facillime formentur: unde quidam pyriten seu marchesitam poliendo usurpant (quemadmodum & in Balasio) in pollinem tenuissimum tustum & oleo mixtum: sed summa cautione opus est, nequid vitii accedat: atque adeo in iis qui planâ formâ sunt hæc politura omnino cavenda est. Quid multa? Duæ hæc gemmæ ingenia artificum hodieque exercent, ob insignem fragilitatem quæ in utraqueprehenditur.

De Rubacis & Rubacellis.

Quarta denique species Rubini, vulgo à gemmariis nominatur *Rubacus* vel *Rubacellus*: gemma itidè rubēs, sed cuius extremus igniculus in quandam flavedinem exit, ita ut ambigatur, utrum ad Rubinorum an Chrysolithorum classem sit referenda: color enim videtur ex utroque mixtus. Ad granatorum Bohemico-

micorum species referri non posse arguunt, quia granatus ignem fert absque vel minima coloris sui mutatione aut iactura; Rubacus vero colorem suum aut mutat aut amittit.

Pretium his longe minus quam cæteris Rubinis, & obscura admodum fama.

CAP. III.

De Granato.

Inter Carbunculorum species recenset & Plinius a Garamanticos, quos & Carchedonios vocavere, propter opulentiam Carthaginis magnæ. Theophrastus de lapidibus: ἄλλο δὲ π γένος λίθων ἐστὶ, ὡς παρ' ἐξ ἐναντίων πεφυκός, ἀκαυστὸν ὅλως, ἀνθερξ καλὰ μὲν. ἐξ ἧ καὶ τὰ σφραγίδια γλύφουσιν. ἐρυθρόν μὲν τῷ χρώματι, πρὸς δὲ τὸν ἥλιον πημέρον ἀνθερξ καὶ οὐ μὴς ποιεῖ χεῖρον. πμώτατον δ' ὡς εἶπεν μακρόν ηὐ σφάδρα τετραεχέοντα χεῖρων. ἀγεται δ' ἔκ Κερκηδόνος καὶ Μεσσαρίας. Hos gemmarii hodie appellant Granatos. Est autem notissima & vulgatissima gemma Granatus, & cui optimè conveniunt Carchedonii Carbunculi notæ, præsertim illa quam notat Archelaus, nigrioris nimirum esse aspectus, sed igne vel sole & inclinatione acrius quam ceteros excitari: item umbrante tecto purpureos videri, sub cælo flammeos, contra solis radios & scintillare. Tales enim sunt nostri granati, rubent ex flavedine instar ignis, vel minii, tam nativi quàm facticii, colore, quo ignis pingi solet: quare pulcherrima eorumdem species nostris & Gallis quoque universum genus *Vermeille* dicitur, eodem pene quo minium nomine.

Sunt autem plures Granatorum species; & quidem primo alii Orientales, alii Occidentales.

a Lib. 37. c. 7.

Orientalium tres statuunt differentias: prima est eorum qui cæteris nigriores sanguinis atrii vel adusti colorem referunt rutilo nihilominus splendore, (Ferrandus Imperatus haud male comparat moris maturis) ita ut bractea candidiore supposita carbonis igniti speciem referant: hi magna mole inveniuntur, atque adeo interdum ovi gallinæ magnitudine & figura. Secunda est illorum quibus Hyacinthi color cum intensa rubedine inest, quos *Boëtius* scribit vulgo *Sorranas* vocari: quanquam si nimia adsit flavedo (loquitur ergo de Hyacinthis qui hodie perperam ita vocantur, ut postea dicemus) ex granatorum classe expungendos putet & potius Hyacinthorum esse illam speciem, quæ Italis dicitur *Hyacinthala bella*. Est autem hæc elegantissima gemma. Tertia est eorum qui cum rubedine martiæ violæ colorem ostendant: Italis vulgo *Rubino de la Roca*. Occidentalium ad eundem modum, alii sunt dilutioris coloris, qualis reperitur in acinis Mali granati (unde universis haud dubio nomen:) tales sunt Hispanici: alii admodum satiri quales Bohemici: tam intensa enim his est rubedo ut nigrescant; nisi excaventur, bracteaque iuventur, exiguum habent gratiam. His autem peculiare est ignem ferre quam diutissime sine ulla coloris imminutione: atque id sine dubio est, quod dicit Theophrastus & Plinius ignem non sentire. Alii denique scabri, vitiis pleni & raro translucidi, quos *Iserinos* vocant quia in finibus Silesiæ ad Iserim inveniuntur. Principatum itaque hodie inter omnes dant Bohemicis, quia vomicis, nebülis, aliisque vitiis omnino carent, quibus cæteri admodum obnoxii sunt.

Orientales, ut scribit *Garfias*, reperiuntur in Cælecut, Cananor, Cambaia & Balagatta; quibus alii addunt & Æthiopiam, unde *Garamanticos* opinor dictos:

dictos: Occidentales in Lusitania, quare & Olisiponis in illo capite meminit Plinius. In Misnia ad Zebilitiam prope Marienburgum, itemque Rochlitzium: in Bohemia denique maxima copia, in valle Ioachimica ad secundum lapidem à Leimeritzio, & aliis locis multis; in Silesia quoq; & Sudetis montibus passim.

Nascuntur autem in Misnia in nigro & durissimo saxo (quod propterea Mater vel matrix granatorum appellatur) è quo eximuntur: in Bohemorum & Lygiorum agris sua sponte occurrunt aut aratro excitantur: Denique inter Regiam speculam & Planam ex fontis cuiusdam arenis eluuntur, ut scribit Georg. Agricola lib. vi de Nat. fossilium.

Forma his naturalis aut rotunda aut ovalis, interdum & una parte plana aut concava, altera convexa, & quæ interdum renis bovilli imaginem referat. Magnitudo ut plurimum pisi, interdum & fabæ, raro maior: formantur autem ab artificibus in tabellas, sæpius tamen in globulos perforantur, qui Rhombis affabre distinguuntur.

Vilissimi hodie sunt pretii, & præ nimia copia in nulla pene authoritate; nisi forte quidam maiores & exquisitæ rubedinis, qui fere ut nati sunt bractea supposita auro includuntur. Memini in tabellas conformatos & bractea conclusos candida, è Bohemia maxima copia in omnes Europæ partes inferri, ut non mirum cuiquam videri debeat, quod *Boëtius* tam anxie pretii quantitatem ad certas formulas comparaverit. Apud quem vide quæ de viribus vulgo creduntur.

CAP. IV.

De Alabandicis, Træzenciis: Sandastro & Sandareso.

Meminit & Plinius, ^a illo capite de Carbunculis, Alabandicorum, eosque cæteris nigriores esse scribit, scabrosque: Boëtius, ambigere inter Granatos & Rubinos, ita ut Rubini nigriori colore tincti videantur, hodieque à Gemmariis appellari *Almandinos*. Hos in Orthosia caute nasci prodit Plinius, perfici Alabandis, atque inde illis nomen. Viliiores multo sunt Rubinis, pretium tamen ferunt Granati Orientalis, ut scribit Boëtius. Scribit Cardanus ^b, Alabandicum lapidem inventum Fribergi simiæ formæ; & alium ex eodem genere qui scutulum habuit rubrum, quod quatuor lineæ ambabant, quarum prima tertiaque albæ, secunda & quarta erant rubræ: Annæbergæ autem alium qui formam habuit Crucis. Verum Agricola lib. v de Nat. Fossil. è quo sua sumsit Cardanus, dicit hos lapides fuisse tertii generis fluorum, id est, lapillorum qui in arduentes fornaces cōiecti fluunt, & silice minus duros esse, ita ut ignis ex illis elici non possit, neque transluere: ut mirum sit Cardano venisse in mentem, Alabandicos vocare. Meminit quidem Agricola paulo ante Alabandicorum, nam quum dixisset, *primi generis lapilli non pellucunt modo, sed etiam resurgent, eisque infidet color idem qui gemmis*: Subjicit post pauca: *Huius primi generis fuit lapis alabandicus, si modo fuit alius à Carbunculo. Alabandico; nā liquatur, inquit Plinius, igni, & funditur ad usum vitri. niger est, ad purpuram tamen magis ad spectu declinante. Nascitur in Caria ad Alabandam & in eadem Mileti.* Alius haud dubio fuit lapis, alius

^a Lib. 37. c. 7.

^b Lib. 7. de subtr.

Carbunculus Alabandicus, quem liquari non potuisse ipsa Carbunculi descriptio arguit. Nam illum describit Plinius lib. 36. c. 8. Hunc lib. 37. c. 7. Itaque caute distinguendi sunt. Et nihil hic lapis Alabandicus facit ad Carbunculum.

Ad Carbunculorum quoque classem refert Plinius *Træzenios*, varios, intervenientibus maculis albis; itemque *Corinthios*, pallidiores & candidiores. Theophrast. *ἡ ὁ τοιζώνιος*. *ἔτ* *ἡ ποικίλ*. *τὰ μὲν ποινικὸς τὰ ἄλκιος χρώμασι*. Hos gemmarii nostri vocant *Amandinos*; sicut superiores *Almandinos*. Iul. Scaliger Exercitat. c. viii. Sect. 2. Apud Turcas habetur in pretio gemma *Almandina* nomine, longe vividior luce atque fulgore quam *Granata*. Ab eo redditur imago velut à speculo. Quod à Plinio accepit, qui scribit: Theophrastus autor est & in Orchomeno Arcadie inveniri, & in Chio: illos nigriores, è quibus & specula fieri. Theophrastus: *αἱ ἡ ἐκ τ' Ἐλλάδος ἑλεστέρας*. *Ὅσον τὸ ἀνθεξιόν τὸ ἐξ Ὀρχομήνης τ' Ἀρκადίας*. *ἔστι δ' ἔτ* *μελάντερ* *ἔ* *Χίος*. *καὶ ποικίλ* *ἡ ἐξ αὐτῆς ποιεῖται*, &c. Nullius auctoritatis aut pretii sunt apud nos, atque adeo paucis notæ hæ gemmæ.

Ad ardentium gemmarum classem etiam *Sandstrum* refert Plinius. Quæ gemma hodie videtur ignorari. nam qui diligentissime de gemmis scripserunt, verba quidem Plinii aut citant aut explicant, sed nullus, quem quidem viderim, recte indicat quæ sit aut quo nomine hodie appelletur. Plinius scribit cognatam esse *Anthraciti* (quam dixerat carboni similem;) nasci autem partim in India & Garamantien appellari: partim in Arabia quæ meridiem spectat: summamque eius commendationem esse, quod velut in translucento, stellantes intus fulgent auræ guttæ, semper in corpore numquam in cute: stellari autem fere Hyadum numero, & dispositione; &

quantum numero stellarum accedat, tantum pretio accedere. Porro & hîc à fœminis mares distingui austeritate, quæ vigore quodam apposita tingat: eamque tantam reperiri in Indicis ut etiam vîsum dicatur hebetare: fœminis blandiorem esse flammâ, quæ magis allicit, quam accendit. Præferri à quibusdam Indicis Arabicas licet fumido Chrysolitho similes. Ismeniam autem negare Sandaistros poliri propter teneritatem & ob id in magno errore esse qui Sandareson vocant. Locus autem hic, prout apud ipsum legitur, obscurus est, quem ita corrigendum & distinguendum puto: *Ismenias negat Sandaistros poliri propter teneritatem: inter omnes constat quantum numero stellarum accedit, tantum pretio accedere; & ob id in magno errore sunt qui Sandareson vocant: assert errorem aliquando similitudo nominis, Sandafer, quod Nicanor Sandaferion vocavit, alii Sandareson: quidam vero hanc Sandastron, illam Sandareson, in India nascentem, &c.* Ut sensus sit, à veteribus gemmarum descriptoribus duas prodi, unam quæ Sandaistros, alteram quæ Sandafer, Sandareson & Sandaferion appelletur; quosdam autem similitudine nominis deceptos, Sandastron gemmam quantivis pretii, vocasse Sandareson quæ vilior fuerit. Gesnerus de figur. Lapid. cap. 11. In ipso quidem, inquit, Sandastri nomine, Barbarica vel Hebraica originis, ut videtur, primam syllabam coloris ardentis significationem habere conjicio ut in Sandaracha quoque & Sandyce: ad quâ & accendere verbum apud Latinos & apud nos zunden accedit. Et post pauca: *Puncta varie disposita in superficie alicuius corporis, stella quandoque nominantur apud veteres Græcos, præsertim si splendeant, &c.* Fuerint itaque hæ stellæ, non quod figuram referant qua stellæ pinguntur, sed quia micant instar stellarum inerrantium: sed illæ sunt in corpore non in cute aut superficie. Quicquid sit
de

de nomine, apparet Sandastron Plinii fuisse gemmam ardentis coloris aureis punctis sive guttis in corpore refulgentem & veluti stellantem. Agricola lib. 6. Nat. Fossil. scribit quosdam Gemmarios falso credidisse esse Hyacinthum (nimirum recentiorum qui est crocei coloris; quam post alios Franciscus Imperatus scribit olim Sandastron dictam seu Rubinum flavum; quo nihil dici potuit ineptius.) Verum in hisce Hyacinthis nullæ sunt aureæ stellantes guttæ. Non explicat autem Agricola neque Boëtius quamnam hodie sit gemma quæ veteribus dicta fuit Sandastros. Allatæ sunt superioribus annis ex India gemmæ haud ita magnæ molis, subrubentis seu fulvi saturi coloris, in quibus veluti arenulæ quædam per totum corpus internitent, gratissimo aspectu: quas uti non ausim certo affirmare Veterum Sandastros esse, ita plane credo nullas alias gemmas hodie propius ad descriptionem accedere, præsertim cum & teneritate similes sint Opalis. Allatæ & aliæ, olei viridis colore in quibus nullæ aureæ guttæ, duritie pene Smaragdorum, (& forte ad illam classem referendæ) quæ Sandaresorum nomen tueri possint, nisi color dissuaderet. Quod autem scribit Plinius lib. 37. c. 7. Arabicas Sandastros fumidæ Chrysolitho (alibi vocat Capniam) similes videri; ita accipit Agricola, quasi veluti fumo obscuratæ nigricassent; non animadvertens Indicis fuisse prælatas: quum hoc tantum voluerit Plinius, Chrysolitho similes videri, sed coloris saturi & veluti fumo aliquo afflati; quo haud dubio fiebat, quod aureæ illæ guttæ magis in corpore stellarent. Cl. Salmasius ad Solinum pag. 132. *In Sandareso gemma, inquit, aureæ quoque insunt guttæ, sed ignis obtentu tralucet celantque sese, & sic minime impediunt quo minus in pellucidarum numero habeatur Sandaresus.* Sic autem eius de Sandareso

verba legenda sunt. Summa eius commendatio, quod velut in translucido, ignis intus celantisque sese transfulgent aureæ guttæ, semper in corpore numquam in cute. *Hinc summopere commendari ait quod aurea guttæ quas intus habet, velut in translucido & sese celantes transfulgeant.* Non ex toto tamen pellucidum illum lapidem esse propter illas guttas res ipsa ostendit. Sed hæc de Sandastro intelligenda sunt, de eo enim loquitur Plinius.

C A P. V.

De Amethysto.

Nunc de purpureis gemmis dicendum, inter quas principatum tenet Amethystus: hæc gemma Græcis dicitur τὸ ἀμέθυσον, Latinis Amethystus. *Causam nominis, inquit Plinius lib. 37. c. 9, afferunt, quod usque ad vini colorem accedens, priusquam eum degustet, desinat in violam; fulgorque quidam in illa sit purpurea, non ex toto igneus, sed in vini colorem deficiens.* adfert & aliam: *Magorum vanitas resistere ebrietati eas promittit & inde appellatas.* Priorem & Theophrastus videtur agnoscere, quum inquit, τὸ ἡ ἀμέθυσον, οἶνω πὸν τῇ ῥεῖᾳ. Amethysti autem omnes veterum, ut scribit Plinius, perlucet violaceo colore: Indicæ quidem absolutum felicis purpuræ colorem habent, atque ad hanc tingentium officinæ dirigunt votas: fundit autem eum aspectu leniter blandum, neque in oculos, ut Carbunculi, vibrat. Hinc veterum purpura Amethystina nomen accepit, quam etiam ianthinam seu violaceam appellabant. Plin. lib. 9. *Non satis est abstulisse gemmæ nomen Amethystum; rursus absolutus inebriatur Tyrio, ut sit ex utroque nomen improbum Tyriamethystus.* Idem: *Purpura violacea me iuvene vigeat,* inquit, Cornelius Nepos, qui D. Augusti principatu obiit. Exat
ergo

ergo in Amethysto Vinosus color, sed parciore : ut scribit Iul. Scaliger Exercitat. 325.

Porro Amethysti quinque genera enumerat Plinius. Primum Indicum de quo iam diximus: alterum quod descendit ad Hyacinthos (de quibus proximo capite.) Hunc colorem, inquit, Indi *Sacon* vocant, talem gemmam *Sacodion*. Tertium dilutiorem ex eodem, *Sapinon*: quæ & *paranites* dicitur, in contermino Arabiæ gentis nomine. Quartum genus colorem vini habet. Quintum ad viciniam Crystalli descendit albicante purpuræ deiectu : credo legendum; albicante purpura in deiectu. Utitur enim & alibi hac voce Plinius; ut cum de Sardonyche scribit: *neque in recessu gemma aut in deiectu veniente, sed in ipsis umbonibus nitente*: ubi deiectum opponit umbonibus; hic autem extremo gemmæ. Pergit Plinius: *Hoc minime probatur, quando præcellens debet esse in spectu velut ex Carbunculo refulgens quidam in purpura leviter roseus nitor. Tales aliqui malunt paderotas vocari, alii anterotas, multi veneris gemmam, quod maxime videtur decere & specie & colore extremo gemmæ.*

Atque hæc quidem Amethysti genera etiam hodie reperiuntur, licet rarius Indicum & præcellens illud: vidi tamen eius generis satis magnam gemmam in tabulam octangulam formatam, cui omnes notæ Plinianæ ex assè conveniebant. Reliqua genera præ nimia copia viluerunt. Perperam autem scribit Boëtius lib. 2. cap. 32. Indicos Amethystos *flavedinem immixtam habere*, quod haud dubio maximum in illis esset vitium: nihil enim, ut loquitur Plinius, in sua sede alieno interpellari placet; quum itaque, ut Boëtius fatetur, color violaceus, qui proprius Amethysto Indico, ex mixtione rubri & carulei emanet, flavedo omnis exulet necesse est.

Natales Amethysto assignat Plinius, Indiam, Ara-

biam Petræam, quæ Syriæ proxima est, Armeniam minorem, Aegyptum, Galliam. (nisi legendum sit Galatiam, uti videtur legisse Agricola lib. 6. de Nat. Fossil.) Agricola addit: *Eadem in Misena Volcheſteini eruitur è fodina, quæ ex Amethyſto nomen invenit: magnæ autè effodiuntur glebæ, quarum radices sunt sexangulæ mucronibus Crystallinis assimiles: cavatur & è plerisque eiusdem & Bohemiæ argentariis: colligitur etiam in Misenæ rivo super Hæſteinam arcem, distantem à Stolpa ad v. M. pass. reperitur præterea in Gombesano tractu à Germanis, qui in Alpinas Sedunorum valles immigrarunt. Sed Amethyſtos vilissimas Thasus & Cyprus mittunt: mediocres, regiones cætere, optimas India: etsi ubique terrarum quæ saturo colore lucent, inveniuntur perraro.* Hæc ille. Addit Petrus Albinus in Metallica historia Misniæ Titul. 18. cap. 7. Amethyſtos quoque reperiri in Geode vel Aëcite lapide ad Motshenam oppidum, quadrangula & sexangula forma, transparentes & colore saturo. Observat denique, Amethyſtos Misniæ & Bohemiæ ut plurimum esse dilutioris coloris & candidioris instar Crystalli, & multis vitiis obnoxias, venisque Crystallinis permixtas, quæ tamen Venetiis poliantur & Constantinopolim vehantur, ubi avidè appetuntur à fœminis Turcicis ad mundum muliebrem. Porro Amethyſti omnes teneriores sunt, præter Indicas, quæ admodum duræ, ita ut pulvere Smiridis lapidis formentur & tripla poliantur, haud secus quam Rubini & aliæ eiusdem duritiæ gemmæ. Dant autem Artifices, inquit Agricola, figuram plerumque angulatam, ut earum fulgor magis excitetur; sed & interdum concavam, qualem natura dare solet Smaragdo. Vertuntur in Adamantes eodem modo quo Sapphiri; de quo vide Boetium.

Gemmis hisce hodie exigua est authoritas & vilissimum pretium, exceptis Indicis, quibus pro magnitu-

gnitudine pretium ponitur. Veteres autem, cum adhuc in pretio essent, Succino adulterabant, ut scribit Plinius lib. 37. cap. 3. Succino enim bractæas subiciebant per quas transluceret, cuius exempla quotidie videmus non modo in hac sed & in aliis gemmis, præsertim Smaragdis & Rubinis: sed Succinum admodum exquisitum esse necesse est.

Putatur hæc gemma gestata ebrietatem prohibere, quod ut magicam vanitatem ridet Plinius: Addunt & alias virtutes recentiores authores: quæ omnia cum à Plinio, non sine contemptu & irrisu generis humani, à magis prodita notentur, mirum est à Christianis toties esse reposita.

CAP. VI.

De Hyacintho.

DE Hyacintho iam videndum, in cuius descriptione recentiores plurimum à Veterum sententia recesserunt: atque ipsa nominis indicatione. *Multum ab Amethysto, inquit Plinius, distat Hyacinthus, tamen è vicino descendens. Differentia hæc, quod ille emicans in Amethysto fulgor violaceus, dilutus est in Hyacintho, primo quoque aspectu gratus, evanescit antequam satiet, adeoque non implet oculos, ut pene non attingat, marcescens celerius nominis sui flore.* Ad eundem modum Isidorus in originibus: *Hyacinthus ex nominis sui flore vocatur. Hic in Aethiopia reperitur caruleum colorem habens.* Epiphanius quoque: *ἔσκε δὲ ὑακινθὸς τῇ ἐξέει ἡ ὑποπορφύρεων ποσῶς.* In Vet. Cod. ἡ γυν. deinde relictum est unius vocis spatium, post quod sequitur *ὑποπορφύρεων.* Prodit autem quinque illius species, *θαλασσίτιω, Ρόδιον, Νάπτεον, ὑδαρῆστερον,* quem & *χαυνάον* dicit appellari & *αἰλάκον.* Ad *θαλασσίτιω* alludit Mar-

Martianus: *nec flucticolor Hyacinthi credebatur abesse profunditas*. Quid autē sibi velit ΝάηϞ, ita explicat Cl. Salmasti⁹: Epiphanio quoq; inter Hyacinthos ὁ Νάπ-
 Εος, qui inter roseū est & dilutiorē. Hic proprie color
 pastelli rubri, Νάπ⁹ Φοινικοπατέλλης ἔρυθρος (ut scribit
 Zosimus Panopolitanus) ἡ λεγομένη ΝάτηΦ παρ' Α-
 ἑγ⁹ ψ⁹. Natef enim vel Natif Arabibus pastillus. Fuit
 itaque Hyacinthus veterum colore violaceo & Hy-
 acinthino. Recentiores autem talem gemmam refe-
 runt ad species Amethysti : pro Hyacintho autem
 describunt alias gemmas in quibus flavedo varia
 proportionē deprehenditur, quas veteres haud du-
 bio Chrysolithos appellarunt, ut postea dicam. Er-
 rorem inde natum suspicor, quod Plinius loco supra
 citato addat; *Hyacinthos Aethiopia mittit & Chrysolithos*
aureo colore translucentes. Puto autem locum illum
 ita distinguendum; *marcescens celerius nominis sui flore*
Hyacinthus. Aethiopia mittit & Chrysolithos, &c. Aut
 si non placet distinctionem moveri loco, quo libri
 editi ponunt, ne sic quidem necessarium fuerit, au-
 reum colorem ad utramque gemmam referre, nam
 Plinius sibi ipsi contradiceret, siquidem Hyacintho
 violaceum colorem tribuit, licet dilutiorē quam
 in Aemethysto, qui nihil commune potest habere
 cum aureo.

Anselmus a Boetius: *Quatuor Hyacinthorum ratione*
coloris genera statuo. Primo genere continentur qui ignis
instar rutilant ac cocci colorē referunt, minii nativi aut san-
guinis biliosi instar. Hos galli Iacinte la bella vocant, atque
proxime granati Bohemici colorem referunt, sed dilutiorē
absque ulla nigredine intermixta. Hi ceteris omnibus prae-
feruntur, ac ad Carbunculi genera referri possunt. Recte.
neque enim ullo modo ad veterum Hyacinthi spe-
cies referri possunt, uti ex iis quæ supra dixi liquido
 patet.

patet. Secundo, inquit, genere continentur, qui rubebine Croci flavescent, planeque vitri è stibio concinnati, aut plumbi cum lateribus ter in laminam ferri fusi & vitrificati colorem representant. Neque hi quicquam cum veterum Hyacintho commune habent, sed ad optimas Chrysolithos forte referri possent, quæ, ut loquitur Plinius, in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt: id est, ut ego autumo, auri colorem ita superant ut aurum præ illis argentum videatur. Tertio qui Succini flavi colorem ita exacte ostendunt ut dignosci à Succino nisi duritie non possint. Hi omnium sunt vilissimi neque omnino pellucet propter atomos & corpuscula quæ in se continent. Hi sane fuerint Chrysolithi illæ Arabicæ Plinii, aut Chryselectri. Quarto qui nihil rubedinis in se habent, quique albi Succini pellucidi colorem referunt. Utique genuini Plinii Leucochrysi. Atque hanc sententiam fere hodierni gemmarii sequuntur. Recentiorum itaque Hyacinthi sunt flavo colore, interdum simplici, eoque aut saturo aut diluto, vel cum rubedine quadam mixto intensius vel remissius: ita ut iam veris Hyacinthis nomen ademerint. Qui autem saturo sunt colore, multis ut plurimum vitiis laborant, unde neque translucent plene, neque fulgent, sed tantum pingui quodam lævore nitent. Nobiliores ex Oriente deferuntur, nascunturque in Calecut & Cananori, deteriores in Lusitania apud Prelas haud procul ab Olisipone, & multis Hispaniæ locis. Ad Iseram quoque (inquit Boetius,) in confinibus Silesiæ & Bohemiæ, torrentemque Georgii prope Hirspergam. Sed hæc nihil ad Hyacinthum veterum.

Huic quoque gemmæ multas virtutes tribuunt, de quibus videndus Cardanus de subtilit. Lib. vii. sed merito virtutem illam contra fulgura ridet Iul. Scalliger Exercit. cxiii.

Credo

Credo autem me habere veram Veterum Hyacinthum (cui icon insculpta) annulo inclusam, nam omnes notæ probe conveniunt: & est violacei coloris diluti.

CAP. VII.

De Sapphiro.

INter pellucas gemmas unica est plane cærulea, quæ elegantissimo suo colore oculos mirum in modum afficit. Indi vocant *Nilah* vel potius *Nilia*, voce Arabica quæ cæruleum denotat; nam ad eundem modum, glastum quod vulgo *Indicum* vocant, quo tinctorum optimum & pertinacissimum colorem cæruleum exprimunt, vocant in India *Anil* & *Nil*.

Hanc gemmam antiquis Scriptoribus hoc Sapphiri nomine ignotam fuisse mihi persuasum est, (nisi forte sub Amethysti aut Hyacinthi generibus censa fuerit, quod quis haud frustra suspicetur) licet & ipsi Sapphirum inter gemmas numeraverint & quidem à Cyano diversam. Theophrastus de lapidibus: primo numerat inter eas, quæ sunt *σπάνιοι πάμπαν καὶ μικροί*: deinde ait, *ἢ ὡς καλεῖται Σαπφείρον, αὐτὴ γὰρ μέλαινα, ὅση ἂν πόρρω ἔκ Κυανῆς ἔῃ ᾖρεται*. & alibi: *Σάπφειρον, αὐτὴ δὲ ἐστὶν χρυσοπας*. id est, ut Cl. Salmasius interpretatur, aureas guttas habens in cute, non in corpore. Plinius lib. 37. cap. 9. de Cyano, *inest ei aliquando & aureus pulvis. non qualis in Sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Cærulea & Sapphiri, raroque cum purpura. Optime apud Medos, nusquam tamen perlucida. Quem locum Cl. Salmasius ita corrigit: In Sapphiris enim aurum punctis collucet. Cæruleæ Sapphirorum cum purpura optime apud Medos, nusquam tamen pellucidæ.*

Pergit

Pergit Plinius: *præterea inutiles Sculpturæ intervenientibus Crystallinis centris. Quæ sunt ex eis Cyanei coloris, mares existimantur.* Vetus quoque auctor de Sapphiro:

λίθος ὡραῖος ἔχων σπιλάδας χρυσῆς, ὡς ἐν σίγμασι. In quorum descriptione hoc observandum, primo, quod in Sapphiro requirant aurea puncta, secus quam in Cyano, cui aureus inest pulvis: Secundo, quod negant pellucidam; tertio quod Sculpturæ inutilem dicant, non quidem absolutè, sed intervenientibus Crystallinis centris. At Sapphirus nostra, nulla habet aurea puncta: egregieque pellucida est, & Sculpturæ vel maximè idonea, neque in illa interveniunt Crystallina centra, quare non potest esse illa gemma quam Antiqui nominarunt Sapphirum. Epiphanius c. v. λίθος Σάπφειρος πορφύρεων, ὡς βλάτης πορφύρας τῇ μελαίνῃ τὸ εἶδος. πολλὰ δὲ τέταρτη γένη ὑπάρχουσιν· ἐστὶ γὰρ ὁ βασιλικὸς, χρυσοσκήης. καὶ πᾶν τὸ ἕτερον θαυμαζόμενον, ὡς ὁ διόλως πορφύρεων. Ex quo apparet, unam puncta aurea habuisse, alteram nulla, sed plane purpuream fuisse; quam & Cl. Salmasius in Solin. pag. 133. indicat translucidam fuisse, cariorem, & Plinio ignoram.

Boetius scribit, Sapphirum nostram florum myosotidis aut scorpioidis colorem referre. Iulius Scalliger, Thalassium colorem qui & venetus dicatur, Sapphirinum effici si fulgor addatur. Quare quis suspicari possit, Sapphirum hanc nostram ab Epiphanio vocari Hyacinthum Thalassitem ὑδαρέτερον. Nam ut Garfias ab Orto scribit, atque ad eundem modum alii, & res ipsa probat; duo hodie observantur huius Sapphiri pellucidæ genera: unum saturre admodum cyaneum; alterum dilute cæruleum & splendens, Sapphirum aqueam vulgo vocant gemmarii. Prius marem, posterius fœminam appellant. Quibus accedunt ita albicantes & prorsus omni cæruleo

ruleo colore vacuę ut adamantes mentiantur: quamquam & arte tales è cæreuleis fiant: nam Sapphiris haud difficulter igne detrahitur color. Denique & quartū genus, pellucidū quidem & ipsum, sed mollius & lactei coloris cui aliquid cæreulei admixtum; omnium vilissimum.

Invenitur hæc gemma in Calecut, Cananor & variis locis regni Bismagar: præstantiores in Insula Ceylon; omnium autem laudatissimæ è Pegu adferuntur. Boetius scribit & satis præstantes reperiri ad limites Silesiæ & Bohemiæ. Distingui itaque possunt in Orientales & Occidentales; quæ tamen multò vi-
liores.

Tamet si vero oculis adeo grata sit hæc gemma, nullius tamen, (inquit Garfias) quantumvis magnæ & vividi coloris, pretium mille Lusitanicos aureos superasse invenietur. Cæterum pro coloris elegantia, mole & perfectione pretium ponunt; & sunt qui post Adamantem, Rubinum & uniones, quartam inter gemmas dent dignitatem. Est autem paulo tenerior Rubino, quemadmodum à perito artifice accepi: formatur smiridis pulvere, politurque tripla super orbem æneum. Scalpitur quoque nonnunquam, sed non nisi pulvere adamantino.

Ea autem quæ candidior est vel aquea à natura vel arte, colore Indico sublinetur ut cæreuleam veram & præstantem mentiatur: quamquam gemmariis hoc sit vetitum, nisi gemmæ aliquid insculptum sit, quo dignoscatur. Nullam autem gemmam maioris esse in medicina usus, omnes pene scriptores prædicant, eique tribuunt virtutes plane admirabiles, quas prolixè explicat Boetius: medici viderint, nobis non est propositum eas excutere: hoc tantum dicimus, non levem scrupulum oboriri, quod eas ple-
tasque ex antiquis scriptoribus hauserint, qui de
alia

alia gemma loquuti sunt, ut iam supra ostendi. Vide quæ postea dicentur de Cyano.

Adulteria huius gemmæ prætereo, quia Boetius accurate illa notavit.

CAP. VIII.

De Smaragdo.

Smaragdus notissima gemma est, *Σμάραγδος* & græcis; Persis & Indis, ut notat Garzias, *Pachee*, Arabibus *Zamarrut*, nō *Zabarget*, ut habet, vulgatus Serapionis codex, aut *Tabarget*, ut pandectarius: ubi tamen Iosephus Scaliger legendum putat *Zamardun*; & dici quoque *Zamargedun*; nomine proxime accedente ad Græcum: Epiphanius scribit à nonnullis *Prasfinon* appellari; ab aliis *Neronianum* vel *Domitianum*: cuius nominis causas addit haud admodum verisimiles.

Theophrastus numerat eam inter eas quæ sunt raræ & admodum parvæ. Scribitque reperiri in Insula quæ adiacet Carthagini: pro qua tamen Cl. Salmasius tam hîcquam apud Plinium legendum censet Chalcedoni: Furlanus servat Carthagini, putatque Cotonen intelligi, in qua ærariæ fuerint: Hanc quidem Strabo lib. 17. Carthagini obiacere dicit, sed non meminit ærariarum; neque ibidem fuisse autumo, nisi aliquis idoneus author producatur. Plinius author est, à veteribus tertiam authoritatem Smaragdis perhibitam, nimirum post Adamantem & Margaritas: nullius enim, inquit, coloris aspectus iucundior est, nihil omnino viridius illis comparatum viret. Præterea soli gemmarum contuitu oculos implent nec satiant. Quin & ab intentione alia obscurata aspectu Smaragdi acies recreatur. Scal-

C

penti-

pentibus gemmas non alia gravior oculorum refectio est, ita viridi lenitate lassitudinem mulcent. Præterea longinquo amplificantur visu, inficientes circa se repercussum aerem, non sole mutati, non umbra, non lucernis, semperque sensim radiantes & visum admittentes, ad crassitudinem sui facilitate translucida. Numerat autem Smaragdorum genera duodecim.

I. *Nobilissimi, inquit, Scythici, ab ea gente in quaperiuntur appellati. nullius maior austeritas, minus vitii. Unde Smaragdus à Martiano appellatur Scythides. Nam neque Schytidis vireta, inquit, nec Cerauniorum vibrans fulguransque lumen, nec flucticolor Hyacinthi credebatur abesse profunditas. Martialis vocat Smaragdos Scythicos ignes:*

Gemmatum Schyticis ut lucet in ignibus aurum,

Adspice quot digitos exiit iste calix.

Atque hi forte Neroniani, vel à feritate & crudelitate gentis apud quas inveniebantur, vel quia Neronem gladiatorum pugnas spectasse Smaragdo scribit Plinius. Distichon in seculum Constantini alludit ad utrumque, tam gemmam quam agnomen.

Saturni aurea secla quis requirat?

Hæc sunt gemmeæ, sed Neroniana.

Ubi oblique notatur Constantini crudelitas in uxorem & filium.

II. *Proximam, inquit Plinius, laudem habent sicut & sedem Bactriani.* De quibus Theophrastus; in MSto erat, $\tau\eta\ \dagger\ \alpha\nu\omega\nu$: Turnebus hanc lacunam explens legit $\tau\alpha\nu\omega\nu$, quia Plinius Tanon Smaragdis inferi scribit: verum alii melius, $\tau\eta\ \dagger\ \beta\alpha\kappa\tau\epsilon\rho\acute{\iota}\alpha\nu\omega\nu$; nam eorum etiam postea meminit Theophrastus: Invenitur, inquit, & in Cypro Smaragdus in aris (non auri ut Furlanus) metallis: quibus vero utuntur ad $\lambda\epsilon\iota\sigma\tau\epsilon\rho\eta\alpha$, è Bactrianæ desertis feruntur: legunt autem

tem egressi equites Etesiiis flantibus, hinc enim sunt conspicui, arena à ventorum vehementia summta. Cl. Salmasius ad Solinum pag. 197. ad locum Plinii quo dicit reperiri in commissuris saxorum, &c. iudicat illum τὰ λιθοκόλλα pro commissuris saxorum perperā accepisse. Atq; deinceps ostendit differentiam inter τὸ λιθοκόλλον & τὴν λιθοκόλλαν, hæc, inquit, ita dicitur, quæ lapides conglutinat: illud quod è lapidibus vinctum est & coagmentatum. Τὰ λιθοκόλλα igitur vasa sunt lapidibus pretiosis vincta, quæ & λιθοκόλληται dicebantur. Smaragdis autem ut plurimum utebantur ad pocula insignienda. nec alia fere gemmis ornabant nisi aurea; unde *aurum gemmatum*. & quia viridis color optime cum auro convenit, gemmas viridantes in oculandis poculis ut plurimum adhibebant, inter quas Smaragdus tenet principatum, &c. Atque hoc verissimum esse liquet: Vidi nuperrime apud amicum gemmarium, poculum elegantissimū ex Orientalibus Smaragdis compositum; gemmis perpolitis & ad capacitatem poculi excavatis, & purissimo auro inter se commissis, opere plane admirabili: ita ut antiquissimum esse satis appareret, & Martialis sententiam confirmaret.

III. Tertium locum Aegyptii habent, qui eruntur circa Copton Thebaidos oppidum, in collibus & cautibus.

IV. Reliqua genera in ærariis metallis reperiuntur: *Principatum*, inquit, *in his obtinent Cyprii, quorum dos est in colore, nec liquido nec diluto, verum humido pingui, quaque perspicitur, lucidum mare imitante: translucet pariter & nitet.* Horū varia sunt vitia, secundum quæ & varia genera distingui scribit Plinius. Ea autem partim sunt in corpore, partim in colore gemmæ. Coloris vitia sunt, quod varie glauci, in eodem Smaragdo,

ragdo, aliis partibus magis minusve non semper custodiant tenorem illum Scythicæ austeratatis. Ad hoc quibusdam intercurrit, umbra, surdusque fit color, qui improbatur, etiam dilutior. Unde aliqui sunt obscuri, quos vocant cæcos: alii densi nec è liquido translucidi; quidam varia nubecula improbari: qua fit ut aspectus non pertranseat; sed candor aut intus occurrat aut in fine excepiat visum. Corporis vitia sunt, capillamentum, sal, plumbago.

V. Aethiopici, qui trium dierum itinere à Copto erunt, ut auctor est Iuba, acriter quidem virides, sed haud facile puri aut concolores.

VI. Herminei, pinguius extumescences.

VII. Perfici, non translucidi, sed iucundi tenoris, ita ut visum expleant, quem non admittunt, felium pantherarumque similes: in Sole hebetantur, umbra resurgunt, & longius nitent quam cæteri: in Sole dilucidi quidem & liquidi, sed non virides.

VIII. Attici, in argentariis metallis reperti, semper minus (forte cominus) pingues, è longinquo speciosiores. frequens illis vitium plumbago, id est, ut in Sole plumbei videantur. Illud vero peculiare, quod quidam ex iis senescunt, paulatim viriditate evanida, & Sole læduntur.

IX. Medici. hi plurimum viriditatis habent, interdum & è Sapphiro; fluctuosi ac rerum imagines complexi, ut verbi gratia papaverum aut avium, &c. qui non omnino virides nascuntur, vino & oleo meliores fiunt; neque est aliorum amplior magnitudo.

X. Carchedonii (vel ut Cl. Salmasius iudicat Chalcedonii) fragiles, coloris incerti vitientium plumarum in caudis pavonum aut columbarum similes, ad inclinationem magis aut minus lucidi, venosi, squamosique, vilissimi denique & minimi. Hos
iana

iam suo ævo defecisse unà cum ærariis suspicatur Plinius. Sed inducor ut credam, omnes quos in ærariis metallis inveniri prodit, potius fluores fuisse, quam veras gemmas.

XI. Qui cholon vel cholun appellantur, quos in Arabia ædificiorum ornamentis includi, auctor est Iuba.

XII. Laconici & Siculi, quorum illi in Taygeto monte eruuntur Medicis similes.

Inferitur & Smaragdis Tanos gemma è Persis veniens, ingrate viridis ac intus sordida. Uti & Chalcosmaragdos è Cyprio, turbida arcis venis. Habeo talem dilute viridem, & veluti æris scobe refertam, qua auri instar scintillat. Atque hæc quidem genera Smaragdorū à Plinio produntur, quæ licet hodieque maximam partem haberi haud dubium sit, non tamen tam operose distinguuntur; siquidē iam vix dividuntur in Orientales: & Occidentales: quorū illi durissimi sunt & perfectissimi, ita ut Scythicorū notæ omnes exactè conveniant. Periti gemmarii hanc differentiam inter utrosque statuunt; quod illorum viriditas quodam modo videatur exire in flavedinem quandam, horum vero in Cyaneum. Adferuntur ad nos ex India, sed incertis natalibus, aut saltem qui ab auctoribus non produntur. Observatum quinetiam à gemmario imprimis celebri, in Aegypto ad oppidum Cairo clanculum ab Aethiopibus Smaragdos venales adferri, unde proclive opinari, haud longe ab illa urbe reperiri: nam quum ille narret se ab agresti homine aliquot extra urbem emisisse, qui se protinus surripuerit, non est verisimile ex India commercio quæritos.

Inter Occidentales excellunt Americani: in illa enim parte orbis variis locis inveniuntur, austeri coloris atque etiam amænissimi, ita ut nonnumquam

Orientales superare credantur, imprimis nitore quodam præcellenti: potissimum autem in Peruvia, haud longè à Promontorio Helenæ in provincia *Manta*: Unde superiori seculo tanta copia in Europam fuerunt illati, ut non modo ipsi viluerint, sed & multum de Orientalium auctoritate & pretio detraxerint. Eruuntur & in Brasilia, nuperque eorum fodina inventa haud longè ab oppido Spiritus Sancti; uti didici è literis Iesuitarum, qui illam studuerunt sibi vindicare.

Notant præterea periti gemmarii, in Smaragdo vitii quoddā peculiare reperiri, quod neque vomica neq; nebula dici possit, sed coloris quibusdam paribus magis eminens & veluti contracta austeritas, vomicæ haud absimilis, sine tamen continui solutione; atque hoc tam familiare illis esse ut etiam præstantissimi, si bene advertas, raro admodum illo careant: huic vitio si vomica, aut nebula aut sal accedant, fit gemma plane iniucunda & lugubris aspectu: cæterum hoc vitium inter formandum aut poliendum minime deprehenditur aut remoratur artificem, uti cætera; vomicis interdum ita manifestis uti lithocolla vulnera consolidata videantur. Gesnerus scribit Smaragdos Brasilienses esse cylindri specie, striatos, vitro, similes porracei coloris & perspicuos; quorum & Iconem exhibet.

Europæi autem sunt viliores, quos & in Britannia reperiri scribit Boëtius: sed Camdenus horum non meminit, neque quicquam ibidem de illis comperi. Theophrastus scribit Smaragdum ex Iaspide videri nasci: ferunt enim, inquit, inveniri aliquando in Cypro gemmam, cuius dimidium Smaragdus, dimidium Iaspis, tanquam nondum ab aqua plane mutata gemma. Vidi, inquit Boëtius, lapidibus metallicis angulares ita innasci ut politi ac impositi arte non
natura

natura viderentur. Certè in Peruvia & aliis Americæ provinciis duris innascuntur petris, unde inter excidendum, vomicas illas, quæ ipsis vitia esse diximus, contrahant.

Nascuntur autem variis formis: Plinius dicit plerumque esse concavos ut visum colligant, (quantum hodie ab artificibus non raro ita formentur ut vitia exscalpant aut melius tegant.) *quapropter, inquit, decreto hominum iis parcitur sculpi vetitis.* Quantum Scythicorum, Aegyptiorumque duritia tanta est, ut nequeant vulnerari. Ita visum antiquis. hodie nulla tam dura est gemma, cuius scalpendæ modum artifices non invenerint. *Quorum vero corpus extensum est, eadem qua speculatione supini imagines rerum reddunt.* Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat Smaragdo. Americani autem, nascuntur fere columnari forma, sexangulis ut plurimum lateribus licet raro æqualibus; in matrice dura, è candido cinerea, semiopaca, quæ diffracta non pellucet & ad Chalcedonium videtur accedere: licet multi opinentur non omnes in tali matrice nasci.

Smaragdi raro reperiuntur magni: Theophrastus tamen tradit, in Aegyptiorum commentariis reperi (si tuto, inquit, ipsis credatur) Regi eorum à Rege Babylonio missum Smaragdum munere iv cubitorum longitudine & trium latitudine. Et fuisse apud illos in Iovis delubro obeliscum è quatuor Smaragdis xl cubitorum longitudine, latitudine vero in parte quatuor, in parte duorum. Eorum autem qui Bactriani dicuntur, longe maximus in Tyro: pila enim prægrandis visitur in templo Herculis, nisi forte pseudo-Smaragdus fuerit, nam & hoc genus reperitur. *Aiunt, inquit, a Iul. Scaliger, Venetiis patinam esse insigni magnitudine solidam è Smaragdo;*

ragdo; etiam apud Genuenses nescio quid. Agricola lib. vi de Nat. Fossil. Smaragdi aut plani sunt aut concavi, qualis in Liguria nobilissimus ille Genuensium, catino similibis, quem acceperunt à Balduino Syriae rege, Tripoli & Cæsarea à Saracenis liberata; & alter in Gallia Narbonensi Cœnobio, quod est in agro Lugdunensi: atque hi quidem permagni. nec parvus in Bohemia Praga conspicitur in Sacello d. Vencestai, dodrante enim maior est: quo etiam longior Magdeburgiis quem continet pars aurea capsula turrita, in qua Eucharistia gestatur. Ottonis I capulum cultelli fuisse dicunt, nam perforatus est. Alioquin, ut iam dixi, Smaragdi haud magni sunt, qui autem maiores celebrantur potius marmora sunt, aut arte concinnati. Legi clarissimi gemmarii qui superiori seculo vixit, observationes: Is narrat, anno 1540 Smaragdus in summo apud magnates & opulentiores ciues pretio fuisse, ita ut cum adamantibus de gloria certarent: maximum tamen quem ipse viderit non superasse pondus xxv c erat. anno 1571, adhuc æstimatum xx mill. coronatis, quum ante triplo maiori pretio venundari potuisset. De Orientalibus loquitur; nam Peruviani longe maiores reperti, ita ut nonnumquam ovum columbinum superent.

Cæterum Smaragdi Orientalis eadem est durities quæ Sapphiri, ad quam proxime accedit Brasiliensis: Americanus omnium tenerrimus est. Formantur autem pulvere Smiridis, in pollinē tusi super plumbeum orbem, & poliuntur tripla; cui interdum & aliquid plumbi adusti additur, quum paulo durior est gemma. Adulteria huius gemmæ vide apud Boëtiū.

Plures & insignes virtutes Smaragdis attribuntur & magni in Medicina usus: Ioannes Langius scribit Smaragdum in Diamargariti Mesuæ compositione primas habere: Viperarum moribus mederi hæmorrhoides sistere femoribus alligatam, partum accelle-

celerare. Huius novem grana levigata & p̄r cribrum excreta in aqua calida ieiuno stomacho hausta profluvium ventris, ex acrimonia pharmaci vel humorum putridorum excitatum sistere; ut Avenzoar in prologo consilii sui Soldanum docet; & Averr. approbat. Eadem habet & Boëtius. Confirmat & hoc nobili exemplo Zacuthus in Praxi admirabili. lib. III Observat. 87. *Malum*, inquit, (loquitur de ventris fluxu diuturno) *solum Smaragdo ex Avenzoaris decreto tenuissime trita, & conserva Cydoniorum obvoluta, conquievit. Hanc alternis diebus ieiuno ventriculo assumebat. Superbibita aqua in qua tragacanthum prius erat incoctum. Smaragdi quantitas erat pondus XII granorum, quam cum quinquies devorasset, à fluxu immunis evasit.* Verum Garfias putat, eos plurimum halucinari qui in Electuariis de gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per Ferruzegi Smaragdū intelligi. Feruzam enim Arabibus esse Turchesiam nostram. Ad quæ Iosephus Scaliger annotat: Garziam in eo falli quod Feruzegi vel Feruza idem esse crediderit: Se quidem nescire quid sit Feruzegi; sed paraphrasim Persicam Hebræorum Nofech explicare per Firuza: Onkelon autem idem Nofech interpretari Smaragdum. Cl. Salmasius ad Solinum pag. 1130. iisdem Persis *Feruza* aut *Firuza* nomen est gemmæ. Ea nostra est Turchesia. Sed ex Græco sumptum vocabulum. Iaspis ἀσπόεσσα vel ἡσπόεσσα & contractè ἡσπῶσα. Unde Persicum *Firuza*. Ἀσπόεσσα autem Iaspis quæ cælini coloris est, plane eadem cum nostra Turchesia. Inde etiam factum Arabicum. *Feruzegi* ex ἀσπίρσον corruptum. Quidam Smaragdum interpretantur, alii Sapphirum. Verum iisdem Arabes Smaragdum vocant Zamardum ex græco infimæ ætatis Ζμαρδός. De Brasilianis Smaragdis adhuc quædam dicenda: horum color sa-

turè virens, quasi fuligine quadam videtur infectus, ingrato aspectu: Gesnerus porraceum colorem tribuit; sed perperam. Forma, ut ante dictum, ut plurimum sunt cylindri, tribus lateribus fere æqualibus: non raro tamen singula latera convexitatem quandam in medio produnt, tanquam natura plura latera fuisset molita: Sæpe etiam latera nonnihil subsident velut sulco per medium ducto: reperiuntur & plurium laterum, nulli plani. Latera autem omnia oblongis lineis perducta sunt veluti arte & runcina factis. Formabantur superiori seculo ut alii, sed postquam præstantissimum genus tantopere viluit, de his hodie vix sermo est, quum ne ante quidem, quum adhuc in usu essent, pretium granatorum æquarent, aut saltem non superarent.

CAP. IX.

De Prasæ & Chrysoprasæ.

PRasus sive Prasius, Theohraſto *περάσις*, ex viridantium est genere, sed vilioris, ut Plinius loquitur, turbæ: porracei esse, coloris nomen indicat, sed remissioris, neque plane prasini; unde Theophrastus scribit; *αὐτὴ δὲ ἰσίδης τῇ χροῇ*, id est, æruginei coloris: nostrique gemmarii colori illius viridi semper aliquid flavi admixtum putant. ^a Plinius tria illius genera agnoscit: Prasium simplicem: alterum sanguineis punctis obhorrentem; tertiam virgulis tribus candidis distinctum. Boetius qui accuratè huius gemmæ naturam & differentias animadvertit, differentias illius, ratione coloris, facit tres: primam eorum qui exacte viridis porri colorem æmulantur: secundam eorum qui multum flavedinis habent ac filicis fere areſcentis colorem: tertiam eorum qui
exigua

exigua viriditate, maiorique flavedine pene lactescunt: hos tamen potius ad Nephriticorum classē ablegandos putat, utpote semiperspicios. Creditur autem Prasius esse mater Smaragdi, quia aliquando in illo reperitur.

Annascitur autem ut plurimum Iaspidi, aliisque gemmis, etiam Crystallis, unde & sæpe aliquid rubri vel albi vel etiam atrii ab illis mutuatur: reperitur vero non tantum in India, sed etiam in Europa, potissimum in Bohemia vicinisque provinciis. Vilis est gemma, & tanta interdum reperitur mole, ut statua ex illa fieri possint.

Paulo maioris dignationis est Chrysoprasus (non Crysopterus ut quidam scribunt.) præfertur enim Prasius. Hæc quoque gemma porri colorem refert, sed paulum declinat à Topazio in aurum, ut loquitur Plinius: qui quum ante dixisset capite quinto, de Chrysoberillis agens, paulo pallidiores esse, sed in aureum colorem exeunte fulgore; addit; vicinum huic genus est pallidius, & à quibusdam proprii generis existimatur, vocaturque Chrysoprasus. Et cap. xi Colos appellavit Chrysoprasum herbaceū. Chrysoprasus itaque, ut scribit Boetius, est Prasius aureum splendorem porri viriditate immixtum habens. Grata admodum ad spectui gemma & iisdem cum Prasio viribus; quas opinantur easdem esse quæ Smaragdi, sed debiliores: hoc tamen Prasio proprium ascribunt, quod præsentē veneno colorem amittat, & non nisi lotus recuperet.

Ad hanc classē quoque pertinet gemma, quam gemmarii nostri vocant Smaragdo-prasum, quia inter utramque ambigit. Graminis enim, inquit Boetius, virorem habet, neque tantum flavedinis in eo reperitur, quantum in Prasio, paulo tamen plus quam in Smaragdo. Accedit quod pene opaca

fit gemma, & tantum aliquando perspicua. Boetius dubitat an sit ^a Chlorites Plinii. *Chlorites*, inquit, *herbacei coloris est, quam dicunt Magi reperiri in motacillæ avis ventre, congenitam ei.* Nihil hæc ad nostram quam tractamus. Rectius ad Nephritici lapidis species referri opinor, siquidem & eisdem viribus dicitur pollere.

Invenitur tam in America quam Bohemia.

C A P. X.

De Beryllo.

Bήρυλλος Græcis, Beryllus Latinis, id nomen hodieque apud multos obtinet; licet à plerisque præsertim Italis, *Aqua marina* appelletur. Boetius scribit Hebræis vocari *Iaschpeck*, atq; inde quosdam opinari à Iaspide nomen esse deductum; malè utrumque: nam ut rectè iudicavit summus Vir Iosephus Scaliger, è duodecim gemmis quæ rationali summi Sacerdotis ascribuntur, tantum duæ hodie suo nomine illo sunt notæ, Sapphirus & Iaspis. Idem putat Berylli nomen commune fuisse pene omnibus gemmis, quæ Crytalli instar diluto aliquo colore tinctæ sunt, atque Italos ad hunc modum vocare Crystallos qui multiplici angulorum reflexu aliquos colores videntur in se habere. Verum neque illius significationis vestigium apud veteres inveni; neque huius video Italos qui de gemmis scripserunt meminisse: Berillus itaque gemma fuerit sui generis. *Eandem multis naturam*, inquit ^b Plinius, aut certè similem habere videntur Berylli; scilicet quam Smaragdi; est ergo color illis quodammodo viridis: sed hæc differentia est, quod Berylli viriditas pallidior sit quam Smaragdi. Glauci enim sunt Berylli & virides,

^a Lib. 37. c. 10. ^b Lib. 37. c. 5.

rides, sicut purum mare; Smaragdi vero herbaceum virorem habent & austerum. Græci enim optimam vocant *γλαυκὴ*. Plinius: probatissimi autem qui viriditatem puri maris imitantur. Proximi, qui vocantur *Chrysoberylli*, & sunt paulo pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Id est, ut Isidorus interpretatur, *Chrysoberyllus* dictus, quod pallida eius viriditas in aureum colorem resplendeat. Vicinum huic genus est pallidius & à quibusdam proprii generis existimatur, vocaturque *Chrysoprasius* (de quo iam dixi.) His adiecit *Hyacinthizontas*, *æroides*, *cerinos*, *oleagineos*, colore nimirum ceræ & olei; qui haud dubio alterius sunt generis, aut in hoc valde vitiosi: nam quibus nihil viroris est, meo iudicio non sunt ad Beryllorum classem referendi. Omnes gemmæ quæ hodie Berylli aut aquæ Marinæ nomine appellantur, magis minusve virore quodam marino pellucunt: licet quidam non multum à Crytallo differant, præterquam duritie: de Natalibus huius gemmæ, vitiis & virtutibus satis accurate scripsit Boetius. Observat Plinius suo ævo ab artificibus politos fuisse sexangula figura, quoniam hebescent, ni color surdus percussu angulorum excitetur: Indosque mire delectatos longitudine eorum, & prædicasse solas esse gemmarum, qui auro carere malint, ideo perforatos Elephantorum setis religasse.

Gemma hæc hodie in nulla est autoritate, licet amænissimo sit aspectu. Vidi sexangula plana forma factas. quibus hominum facies erant insculptæ: quæ à postica parte, quæ nonnihil convexior est, melius spectantur; & habeo ipse talem, cui formosissimæ fæminæ facies insculpta.

Quia autem hæc gemma viluit, non est operæ pretium differentias illius excutere, aut de adulteriis eius laborare.

Hoc

Hoc tamen non prætereundum, veteres etiam Beryllos ad pocula aurea insignienda adhibuisse; uti docet Cl. Salmasius ex illo Iuvenalis:

& inæquales Beryllo

Vitro tenet phialas.

id est, Beryllo textas & per hoc inæquales, asperitate & extuberantia geminarum. Sic enim locus legendus, cum in editis sit Beryllos.

C A P. X I.

De Topazio veterum, quem recentiores perperam vocant Chrysolithon.

ANtequam viridantibus gemmis defungamur, explicanda est Topazii natura, quam gemmam hodie gemmarii perperam vocant Chrysolithon, sicut vice versa Chrysolithon veterum dicunt Topazium; quem errorem & Boetius notavit. Topazio, inquit a Plinius, apud antiquos egregia fuit gloria, quam gemmam veteres omnes consentiunt primum repertam in Insula Arabia obiecta, quæ vocatur Chitis. in illa cum Troglodyte prædones, diutius fame tempestate pressi, herbas radicesque effoderent, eruerunt Topazion. Iuba vocat ipsam Insulam Topazon in mari rubro ccc stadiis à continenti, nebulosam & ideo sæpius quesitam à navigantibus, unde & nomen acceperit à Topazin, quod Troglodytarum lingua significet querere. Verum τοπέζειν græcum est, & significat coniectura aliquid indagare. b Strabo scribit; post sinum in cuius gremio sita est Berenice esse Ophiodem insulam (hinc Chitis corrupta videtur) ab anguibus ita dictam, in qua hæc gemma primum fuerit reperta. Quicquid sit de loco natali: λῆτος ἐστὶ, inquit Strabo, διαφανὴς χρυσοειδὴς, ὑπολαμπὼν φέγγος. Ad eundem modum consentiunt anti-

antiqui, hanc gemmam suo genere virentem esse, ut loquitur Plinius. Alexander Polyhistor apud Strophanum: ὁμοιον τῇ χροῖα τῇ ἔνυ εἰλαίω. id est, habere virorem olei recentis, quod ita viride est ut ex aureo colore aliquid trahat. Agatharcides: ὑάλω περιεμφερέας λίθος. Diodorus: ἐπιτερεπής, ὑάλω περιεμφερέας, καὶ θανμασίω ἐγχρυσον πρὸς ψιν ἀποδιδέας. Orpheus, ὑαλοειδέας ποπάζας vocat. Virgilius: Hyali saturata fucata colore. Servius vitreum & viridem interpretatur. Ad eundem modum antiqui omnes quos quidem viderim, huic gemmæ quam appellant Topazium virorem quendam suum tribuunt, licet aureo fulgore renitentem. Solus Epiphanius: λίθος Τοπάζιος, ἐξυθρὸς τῷ εἶδει ὑπὲρ τ' ἀνθεγκά. At gemmarii nostri ævi in Topazio suo nihil viriditatis agnoscunt, aureum colorem illi proprium indicantes: & gemmas omnes quæ cum virore aureum splendorem habent vocant Chrysolithos: verum Topazium recentiorum nullo modo esse eundem cum Topazio veterum, è collatione notarum quæ à Plinio illi tribuuntur liquet: primo dicit, suo virere genere: deinde amplissimam esse gemmarum; adeo ut statua ex illa facta fuerit Arfinoæ Ptolomæi Philadelphi uxori & quidem quatuor cubitorum: nostrorum vero Topaziorum moles vix adamantes æquat: tertio addit, eandem solam nobilium limam sentire & quidē ipso usu atteri: quod hodierno minime competit, siquidē proximam duritiem obtinet post Rubinum & Sapphirum. Unde recte iudicavit Boetius, gemmam quæ hodie Chrysolithus audit, esse Antiquorum Topazium, optimè enim conveniunt notæ, præsertim durities omnium infima: quanquam perperam iudicet Chrysolithi nomen commune fuisse pluribus gemmis, uti statim dicturus sum.

De præcipuis natalibus huius gemmæ iam dictum est;

est: *Recentissimi authores*, inquit Plinius, & circa Thebaidos oppidum Alabastrum nasci dicunt: & duo eius faciunt genera, *prasoeiden* atque *Chrysopteron* similem *Chrysoprasio*; eius enim tota similitudo ad porri succum dirigitur: E quibus rursus patet, quod ante dictum, in veterum Topazio porracei succi similitudinem requiri; atque inde quidem primam speciem *prasoeiden* dictam à cognatione cum *Prasio*; alteram vero à fulgore in colorem auro similem exeunte *Chrysopteron*. Quanquam Cl. Salmasius *Chrysopetron* legendum existimet, quia est, (ut statim sequitur) amplissima gemmarum. Verum notandum, auri fulgorem in hac gemma accidentarium, porri similitudinem propriam: quod Plinius manifeste docet in sequentibus, cum Callainam gemmam è viridi pallentem, Topazio similitudine propiorem fuisse scribit, quam autoritate. Cæterum hodie *Chrysolithis* nostris, quos veterum Topazios fuisse non dubito, nulla plane est autoritas & pretium admodum vile; quia passim in Germania & Bohemia reperiuntur, & quidem tanta interdum mole, ut Boetius scribat se vidisse duarum ulnarum longitudine, semiulnæ latitudine, licet hoc de Europæis scribat. Quare polituræ operam, pretium haud multum excedit.

Mirum autem quas non virtutes huic gemmæ tam ambigui nominis attribuerint mediis & superiores ævi scriptores; quas commemorare minime necessarium est; non magis quam castigare quæ Boetius noster in huius gemmæ descriptione peccavit, dum in lapicidinis Alabastris reperiri, & à Iuba Mauritanæ rege, teste Plinio, nomen accepisse scribit.

CAP. XII.

De Chrysolitho veterum, recentiorum Topazio.

Diximus superiori capite Topazium veterum non recte à recentioribus vocari Chrysolithū, & contra Chrysolithum veterum nunc appellari Topazium: explicanda itaque iam Chrysolithi veterum natura, in qua à Neotericis multis modis peccatum est, nam præter id quod iam notavimus, etiam cum Hyacintho confuderunt, ex occasione quam supra apervimus.

Colos, inquit ^a Plinius, appellavit Chrysolithum aureus. Item: *Aethiopia mittit & Chrysolithos aureo colore translucentes*. quibus aureum colorem tam peculiarem assignat, ut optimas earum dicat, quæ in collatione aurum quadam argenti facie cogant albicare: quod est, aurum fulgore superare. Epiphania autem dicitur *χρυσίον*. Recte quoque iudicat Agricola, Chrysolitho unum esse colorem aureum, uti & Sandastro. Credo autem cum multæ gemmæ ab accidenti Chryso agnominationem accipiant, hanc per excellentiam Chrysolithum dictam, utpote quæ aureo colore solo transluceat: si quis alius color accedat, id ab accidenti est vel potius vitio: cum cæteræ à fulgore in alio aliquo colore id agnomē fortiantur.

Plinius illi natales tribuit in Aethiopia; sed præstantioribus in India, & si variæ non sint, id est, vitio careant, in Bactriana; deterrimis autem in Arabia, quoniam sunt variæ, & fulgoris nubilo macularum interpellati; atque adeo quæ limpidæ contingere, veluti scobe sua refertæ. Addit & quasdam reperi quæ in Electri colorem declinent & propterea Chryselectri dicantur, fieri & Leucochrysos, inter-

D

venien-

veniente candida vena; item vitriis similes veluti croco refulgentes: denique melichrysos, veluti sincero melle per aurum translucente. Atque ita varias species hic simul accipimus, sed ita confusim, ut non poterit non varios errores, in mediis & quodammodo barbari ævi scriptoribus, & nostris gemmariis hominibus ut plurimum illiteratis, parere. Ut hæc explicemus paulo accuratius, hanc methodum sequemur. Præstantissimi & veri Chrysolithi sunt, quos solus auri color & fulgor commendat, sine vitiiis aut saltem paucis, (sine quibus vix gemmæ nascuntur,) quas gemmas hodie appellant Topazios Orientales, omnibus pene gemmis duriores, præter adamantes: hi instar purissimi auri rutilant: nonnumquam tamen ita tincti sunt, ut nimium crocei in illis accusetur, alias ita diluti, ut ad adamantes quamproxime accedant; modus aurei coloris imprimis in illis laudatur. Quas ex hoc genere in Electri, id est, Succini colorē scribit declinare, omnino sunt Hyacinthi Neotericorum, quibus & cætera illa vitia accidunt, vena candida, vitrum & melleus stupor, de quibus dictum in vi. capite de Hyacintho. His addunt hodie Topazios, ut vocant, Europæos, instar CrySTALLI molles, quique cum aureo colore vel multum vel parum nigricant, ut loquitur Boetius; qua nigredine dilutiores à CrySTALLIS distinguuntur; elegantiores autem qui puro aureo colore splendent, non nisi duritie ab Orientalibus differunt. Porro Orientales Topazii & veri antiquorum Chrysolithi, antequam tanta adamantum copia esset & vilitas, nonnullam authoritatem tuebantur, præsertim si omni vitio carerent; nunc in nullo sunt usu; nisi quod insigni fraude quidam illos urunt, quemadmodum & Sapphiros, ut ita adamantes mentiantur; quæ fraus non facile animadvertitur nisi

nisi ab admodum peritis. Adulterari possunt & ipsæ, sicuti cæteræ gemmæ.

Denique & magnificæ virtutes tribuuntur huic gemmæ, quas non est operæpretium referre; ociosorum hominum commenta sunt, & quibus non fuit curæ rectè describere gemmas, quarum virtutes commendabant. Nam ut hoc obiter dicamus, *Camillus Leonardi*, qui virtutes gemmarum magnifice prædicat in speculo lapidum, agens de Chrysolitho, vocat Crisoletum, atque derivat à *Crisis* Græce, Latine aurum, & olerus, totum, unde *Crysoletus* totus aureus: plures tales ineptias in illo authore est observare, qui tamen hoc sæculo scripsit in tanta luce literarum; & tamen statim subiungit Crisoletum quasi alium lapidem.

Ad hanc classẽ haud dubio referendum *Xystion* (ut habent editiones Plinianæ) vel potius Xanthiũ, (ut rectè corrigit Cl. Salmasius) quam gemmam Indiam quoque parere scribit ^a Plinius, plebeiam ibi gemmam. Theophrastus lib. de lapidibus: ἀπὴν ἡ καλεῖται Ξανθή, ἢ μὲν τὴν χρῆαν, ἐκλευκὴ δὲ, ὁ μᾶλλον καλεῖται χρῶμα οἱ Δῶρες Ξανθόν. Ex quibus apparet Xantham vel Xanthion fuisse gemmam non plane luteam, sed è luteo pallidam: atque hæc sine dubio hodie referenda est ad classẽ Hyacinthorum, uti à Neotericis vocantur, de quibus iam egimus. Alia longe ab hac fuit quam ^b Plinius vocat *Zanthenem*: Zanthenem, inquit, in Media nasci Democritus tradit, electri colore, & si quis terat in vino palmeo & croco, cera modo lentescere, odore magnæ suavitatis. quæ non potest esse Theophrasti Ξανθή, & ne quidem gemma, si quidem adeo mollis est & friabilis.

^a Lib. 37. c. 9. ^b Lib. 37. c. 10.

CAP. XIII.

De Opalo.

Opalus gemma hodieque nomen suum servat, licet non eandem auctoritatem; Veteres enim, ut liquet à Plinio, primum inter gemmas locum tribuebant Adamanti, proximum Margaritis, tertium Smaragdis, quartum Opalis: nunc autem & Rubinis & Sapphiris & aliis quoque gemmis postponitur. Licet elegantissima sit gemma; etenim, ut ille scribit, *est in illis Carbunculi tenuior ignis, est Amethysti fulgens purpura, est Smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia.* Non videntur tamen (ut observat Boetius) omnes hi colores inesse gemmæ, sed ex reflexione unius aut duorum oriri, quemadmodum & in Iride & triangulo Crystallino; quia si frangatur opalus percunt, secus quam in cæteris gemmis, in quibus etiam particule singulæ coloris sui servant tenorem. Notat Plinius, plerosque gemmam hanc propter eximiam gratiam appellare pæderota: quanquam sint qui pæderota privatum genus faciant, ab Indis *Sangenon* appellatum: quod opali quidem gratiam habet, sed mollius nitet, raro non scabrum: summa coloris ex ære (vel ut recte Cl. Salmasius legendum iudicavit ex aëre) & purpura, sed deest viriditas Smaragdi: constatque melior ille color, cuius fulgor vini colore fuscatur, quam qui aqua diluitur. Hanc tradunt præter Indiam, & in Aegypto nasci & in Arabia, & vilissimas in Ponto, nec non in Galatia ac Thaso (alibi dicit Thracia) & Cypro: idem. ^b Plinius denuo de hac gemma agens, dicit candidarum gemmarum ducem esse Pæderota: *coeunt, inquit, in translucidum Crystallum, viridis suo*

more

more aër: simulque purpura & quidam vini aureus nitor, (Cl. Salmafius legit vini & croci nitor) semper extremus in visu, sed purpura coronatus, madere (alii legunt radiare) singulis videtur his & pariter omnibus. Porro laudatissimā nasci in Indis, apud quos *Argenon* vocāt (supra dixit *Sagenon*, melius autem *Argenon* vel potius *Argevon*, Persis enim *argevā* purpureū significat) proximā apud Aegyptios, ubi *Scenires*; (Cl. Salmasius legit *Tenites*,) tertiam in Arabia, verum scabram. Observandum enim, Plinium sæpe eadem aut non multum diversa referre de eadem re, prout è diversis auctoribus illa hausit. Mollius autem radiare Ponticam & Asiaticam, molliores his esse Galaticam, Thraciam & Cypriam. Ita ut appareat illum utrobique de eadem gemma loqui. Pæderotis autem nomen etiam aliis gemmis ob pulchritudinem fuit tributum, quæ admodum à Plinio cuidam speciei Amethysti; atque adeo etiam aliis rebus. Licet autem alii Pæderota sui generis gemmam faciant, quum descriptio plane conveniat, omnino credendum, unum atque idem genus opalorum fuisse, pro natalium tantum differentia & colorum varietate in species distinctum, nominibus quoque variasse apud diversas gentes.

Præter loca autem à Plinio indicata, observat Boetius & in Hungaria nasci. Matrix eius est lapis mollis, albus quidem, sed nigris venis, flavis quoque vel fuscis, distinctus, & interdum eisdem coloribus perspicuus: à quibus gemma pro cocturæ atque mixturæ proportionem, fulgorem illum iucundæ varietatis magis minusve trahit & oculis objicit.

Genera opali apud Boetium videre est.

Opali autem cum sint omnium gemmarum molliſſimæ ac tenerriimæ, aut poliuntur tantum, aut uti natæ sunt auro comprehenduntur, aut interdum, præsertim minores, concluduntur.

CAP. XIV.

De Oculo Felis.

Gemma hæc , quæ Italis *Occhio de Gatta* appellatur , quia illius animalis oculum probe refert , & si invertatur , in altera semper parte candidior , & lucidior apparet. Constare enim videtur duobus coloribus , lacteo pene & fusco ; in medio veluti divortio quodam separatis ; qui utrique obscurius translucent , ita tamen ut alteruter color magis lumen admittat. Male autem observat author ad Musæum Calceolarium é Cardano ; hoc illi ex lucis varietate non obtingere , quandoquidem seu ad lumen seu ad tenebras vertatur , album colorem semper ex ea parte ostendat , qua albus videri solebat , fuscum vero ex altera. Nam aliter se res habet in hac gemma , inspicienti enim desuper dextera pars candida videtur quomodocunque verteris : imo si bene advertas , linea satis lata candida in medio videtur , & utraque latera fusca : ita ut certo certius sit hanc coloris varietatem à lumine illi accidere. Habeo elegantissimam huius generis gemmam aureo annulo inclusam , convexam & pene ovalem , (ut fere sunt omnes quas hætenus vidi) in qua sæpe observavi , quomodo hæc varietas se haberet : ubi autem latus alterutrum , qua longissima est gemma , mihi obvertebam , tunc latus quod mihi proximum , & obversum erat , candidius apparebat , aversum vero fuscum ; variat quidem nonnihil pro ratione cœli quam adspicis , sed semper remotior pars fusca est : Ubi autem obtusum angulum mihi obvertebam , latus quod ad dextram spectabat candidius erat & oppositum ad sinistram fuscum ; idque utrumlibet angulum capias , & tunc linea illa manifestò apparet ,

paret, quasi bipartita esset gemma.

Non potest autem hæc gemma ullo modo referri ad species opali; neque enim aut tam pellucida est, aut eam admittit colorum varietatem, sed tantum duos illos quos dixi. Fuscus autem color nonnihil olivacei admixtum habet.

Vidi & ex India allatas eiusdem generis, ut opinor, gemmas, quæ plusculum virescerent, atque etiam quæ croceum quid in toto corpore admixtum habent. Denique satis grandes quæ toto corpore onychinum colorem habent, & lineam satis conspicuam in medio plane candidam; in quibus tamen lumen non tam eleganter & clare mutatur, quam in primo genere, licet omnino eadem natura videatur. Quanquam suspicor optimè hanc Cerauniam posse appellari. Quam Plinius ita describit: *Est inter candidas & quæ Ceraunia vocatur: fulgorem siderum rapiens. Ipsa Crystallina, splendoris cerulei; in Carmania nascens. Albam esse Zenothenus fatetur, sed habere intrinsecus stellam concursantem.* Optimè enim notæ conveniunt; è candido enim paululum cærulescit, & discurrit in illa lumen quoddam, pro varia inclinatione. Ex hac scribit Plinius lib. 37. c. 12. Sardonychæ adulterari. *Sardonyches*, inquit, è Cerauniis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi ars non possit, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio sumtis, omnibus in suo genere probatissimis. Potest idem adulterium fieri è Sardâ & Chalcedonio; atque Crystallo, vel etiam vitro. Boetius noster existimat, oculum catti esse Plinii Astroitem; qui post opali descriptionem ita scribit: *Proxima candicantium est Asteria, principatum habens proprietate naturæ, quod inclusam lucem pupilla modo quandam continet, ac transfundit cum inclinatione, velut intus ambulanti ex alio atque alio loco reddens, ea deni-*

que contraria soli regegens candicantes radios, unde nomen invenit, difficilis ad calandum. Et post natales discretos: similiter candida est quæ vocatur Astrios, Crystallo propinquans: intus à centro lucet fulgore lunæ plenæ. Et post pauca: celebrant & Astroiten, mirasque laudes eius in magicis artibus Zoroastrem cecinisse, qui circa eas diligentes sunt produnt. Astrobolon (vel ut alii Astrolon) Sudines dicit oculis piscium similem esse & radiare candido in sole. Plures quidem species describit Plinius, quarum quædam non abludunt ab oculo Catti, ut hodie vocamus; & maximè congruere videtur Asteria, nisi quod candicantem dicat, cum hæc fusca sit. Optime autem cum illa, de qua Sudines, convenit maior illa postremo loco à nobis descripta.

Franciscus Ximenes lib. 4. cap. 18. Vocant, inquit, Hoitzitziltetl aut lapidem preciosum, quendam lapillum, quem quidam vocant Oio de Gato, & credo à nostris Hispanis dici Tornasole: horum magna copia reperitur in Tototepec provincia; sed sunt exigui & præ nimia abundantia viles.

Cæterum non magnæ authoritatis est hæc gemma, & à paucis gestatur, licet haud iniucunda sit: non formatur autem, sed auro includitur, uti nata est: semper convexa superius, inferius plana.

C A P. XV.

De Crystallo & Iride.

DE Crystallo diligentissime scripsit Boetius, itaque hic tantum addam quæ ab aliis dicta sunt, & quædam ad illa quæ ipse dixit observabo.

Gesnerus de figuris lapid. Mira præcipue sua Crystallis figura est: Interdum uni Crystallo (inquit & G. Agricola) magnæ & perfectæ annascuntur plures parvæ

parvæ & imperfectæ ac quasi dimidiatæ, quibus triangula latera videntur esse, cum alioquin CrySTALLIS sexangula sint, sed maxima ex parte inæqualia: etenim ex iis bina sæpius tantum lata sunt, quaterna stricta: rarius quaterna lata, bina stricta: quodque vero latus strictum est è regione stricto, quodque latum lato. Omnis insuper CrySTALLI mucro similiter ac reliquum corpus est sexangulus, sed in hoc differt, quod latus strictum non semper est adversum stricto, sed interdum latum est contrarium stricto. Ac mucro plerumque exiguum partem habet CrySTALLI, magnam reliquum corpus angulatum. Veruntamen quibusdam CrySTALLIS, quæ Blochebergi inveniuntur rupibus adhærentes, contra mucro est magnus, corpus exiguum. Lateribus præterea tam mucronis quam reliqui corporis, nisi scabritie infestentur, ferme tantus est labor, ut vix arte possit æquari. Hæc ille. Gesnerus paulo post: CrySTALLI omnes, ni fallor, ab una solum parte in mucronem exeunt; basis crassior est & informior, qua ceu radice saxi & rupibus montium sive enasci sive innasci solent. De Iride Plinius lib. 37. c. 9.

De Iride a Georg. Agricola ita scribit: CrySTALLUS quæ exposita solis radiis, per ianuam, fenestram, rimamve penetrantibus, figuram & varietates colorum arcus cælestis iacit in proximum parietem, ex effectu Iris appellatur. Talis autem est inprimis candida & limpida, suam naturalem habens figuram, id est, sexangulam. Etenim anguli in causa sunt, cur solis radios excipiens arcum in pariete faciat repercussu: quinetiam in eiusdem uno aut altero angulo, si conspicitur luci obversa, intus colores arcus cælestis videntur. Reperitur hæc in iam dictis regionibus (Alpibus Sedunorum & Germanorū, &c.)

D s

una

una cum cæteris Cryſtallis. Sed præcipue in Saxo-
nibus ad Viſurgim, &c. in montibus inter Treviros
& Rhenum ſitis. Eſt altera Iris minus candidi quam
Cryſtallus coloris, quæ luci obverſa luteo citri co-
lore fulget; atque ob id à gemmariis Citrina, *Citrin*
nominatur. Veteres eadem de cauſa ceræ ſimilem
eſſe dixerunt. Quia vero minus candida eſt, Cry-
ſtallo minus pellucet, magis quæ ſpiſſos colores ar-
cus cœleſtis in proximos eiacularur parietes. Repe-
ritur in Miſenæ ac Bohemiæ metallis, ac fere in eiſ-
dem locis, in quibus Cryſtallus: & ut Horus ſcripſit,
in Perſide: quæ cum prædura ſit, noſtra non multum
eſt dura, ſed fere mollis ac fragilis. Cryſtallus qui-
dem in aliam quam angulatam figuram formata, non
arcus cœleſtis colores, ſed ſui ſimiles iacit in proxi-
mum parietem. Hæc ille. Ibidem: Eundem Cry-
ſtalli ſuccum natura interdum in plures quam ſex
angulos formans efficit gemmam, quam ea de cauſa
Græci Pagonion vocant. Quæ ſi reperitur, reperi-
tur autem perraro, in iisdem locis, in quibus Cry-
ſtallus, ei ſimillima eſſe ſolet colore, facilitate tranſ-
lucida, lævore: Sin in propriis, plerumque obſcura
& undique parvis cavernis quaſi favulis plena: qua-
lem Allera & Ochra fluvii deferunt, duodenis na-
ram lateribus, æque ac Cryſtalli, deſinentibus in
mucronem.

Quod autem Plinius credidit, Cryſtallum gelu
concreſcere, *nec aliubi reperiri, quam ubi maximè hiber-
na nives rigent*: Id longe aliter ſe habere, vel ex eo
patet, quod etiam in Braſilia naſcuntur. Plerumque
autem Cryſtallus quæ ibidem naſcitur non ita limpi-
da eſt & candicans, ſed aliquo colore, præſertim cæ-
ruleo diluto tinctæ eſt: unde quidam ſuſpicati ſunt
eſſe Sapphirum aut ſaltem illi proximam, ſed per-
peram,

peram, nihil enim aliud est quam Cryſtallus, naſcitur eadem figura, neque duritie ſuperat Europæam, ut periclo à perito artifice factò deprehendi. Conſtat autem ex his, Cryſtallum etiam naturæ tincturas aliarum gemmarum in ſe recipere, non minus quam arte, quæ iam pervulgata eſt. Benediſtus Cerutus ad Muſæū Calceolar. Sect. 111. Extat in ditione Bergomenſi mons quidam, Salvinum accola nominant, in quo maxima Cryſtalli copia reperitur, variis figuris Geometricis notatæ, præcipue vero quæ exparvæ, ſexangulam figuram egregie referunt. Quod ſi aliqua harum pars à loco eximatur, nō multo interpoſito temporis ſpacio, aliæ veluti à minera eadem eodem in loco pullulare viſuntur. Videant modo hi, an ſit glacies, an vero corpus foſſile aquoſo ſucco à frigore & terrea ſiccitate coagulatum: qui plura deſiderat, legat præ cæteris Agricolam & Matthiolum. Silentio non involvam quæ à Diodoro Siculo traduntur. Cryſtallum lapidem (lib. 3. circa finem) ex aquâ oriri, puta congelata, non à frigore quidem, ſed divina caloris vi, quæ duriciem ſervet, variosque colores ſuſcipiat.

Ad pſeudo-adamantum claſſem etiam referenda eſt adamantum illa ſpecies, quæ copioſe & varia mole reperitur in quibuſdam regionibus ad flumen Amazonum ſitis, qui fere globoli ſunt, licet non exactè Sphærici, numquam autem angulati ut verus Adamas, ſunt autem teneriores ad inſtar Cryſtalli, & formati in tabulas aut alias formas, politique, nitent quidem ſed ſemper in ſe habent aliquid lactei, ita ut facile à cæteris dignoſci poſſint.

Quod autem Boetius cap. 73. diſputat de forma Hexagona, & ita iudicat: *Circularis figura ſit dum materie partes ſunt prorsus unius modi, qualis in iis qui proximi ſunt adamantibus, quos duriores dixi, conſpicitur: Hexagona*

gonâ. cum partes nonnullæ ipsius mixti, reliquis sunt vel subtiliores vel magis ærææ, aut alia ratione differunt: hæ enim à reliquis circa angulos palluntur, vel ipse non tam cito, quam aliæ se centro unire cupiunt: hacque ratione con-
 crescente materia, hexagona figura circulo quam proxima, aliisque omnibus angularibus perfectior, efficitur: Exemplo adamantum facile refellitur. notissimum enim est, optimos & perfectissimos atque adeo durissimos adamantes formâ esse hexagonâ, qui autem globosi aut ovales, plurimum illis cedunt: ita ut potius statuendum sit Crystallo certam formam à Deo datam esse hexagonam ut & aliis rebus.

Hactenus pellucas gemmas descripsimus, nunc transeundum erit ad eas quæ neque pellucidæ plane sunt, nec tamen opacæ, sed quasi inter utrasque mediæ.

C A P. XVI.

De Sarda.

Sarda, inquit ^a Plinius, gemma vulgaris & primû Sardibus reperta, (Cl. Salmasius legit, Sardis, id est, à Sardinia Incolis) sed laudatissima circa Babyloniam, cû lapidicina quedam aperirentur, hærens in saxi corde. hocque modo metallum apud Persas defecisse traditur. Sed reperiuntur compluribus aliis locis, sicut in Paro (ita hodie, cum ante legeretur Epiro) & Aso. In India trium generum: rubrum & quod demum vocant à pinguedine (Cl. Salmasius, quod disemum vocant à magnitudine) tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ pellent; crassiores sunt Arabicæ. Inveniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Aegyptum, quæ bractea aurea subliniuntur. Rationem hanc puto cur aliæ argenteis aliæ aureis bracteis subliniantur, quod illæ saturo sint

^a Lib. 37. c. 7.

sint colore, hæ liquidiore. *Et in his autem mares excitatus fulgent, fæminæ pinguiore sunt & crassius nitent.*

Theophr. de lapid. τὰ ὅσα Σαρδίας, τὰ μὲν διαφανές, ἐρυθρότερον ᾗ, καλεῖται θήλυ· τὸ δὲ διαφανές μὲν, μελάντερον ᾗ καὶ ἄρσεν. Id est, sarda quæ pellucida quidem est sed pallidius rubet, fæmina vocatur; at pellucida quidem sed nigrior, mas. Numerat autem τὸ σάρδιον inter raras & parvas gemmas. Hæc gemma hodie à gemmariis appellatur Carneola à carneo colore: licet quidam perperam Corneolam vocent.

Distinguuntur hodie in Orientales & Occidentales seu Europæos: quæ duritie differunt, illæ enim multo duriores. Utræque tamen substantiæ tenacissimæ unde fit ut & Smiridis pulvere formentur, & tripla poliantur super stanneum & durum orbem, haud secus quam aliæ duriores gemmæ, prout à perito artifice didici.

Differunt præterea colore & ut Theophrastus & Plinius tradunt sexu: quædam enim sunt colore sanguinis biliosi; & pene attri: aliæ carnei coloris & exigua portione sanguinis tinctæ; aliæ denique coloris è sanguineo subflavescentis. Adferuntur etiam ad nos candidi vel lactei coloris, quæque cærulei aliquid diluti ostendant; sed ambigo an hæ ad Sardonum classẽ referri possint, licet vulgo ita nominentur.

Plinius cum diversa ardentium & rubrarum gemmarum genera recensuisset: addit: *omnia autem hæc genera sculptura contumaciter resistunt, partemque cere in signo tenent: E diverso ad hæc Sarda utilissima*: quæ nomen cum Sardonyche communicavit. Nec fuit alia gemma apud antiquos frequentior. Causam cur ceram non retineat arbitror, quod superficies eius pinguior semper appareat. Hinc est quod hodieque tantam copiam reperire est sigillorum ex hac gemma, antiqui

qui operis: nunquam tamen aut magnæ authoritatis aut pretii fuisse videntur, certe hodie sculpturæ pretium non multum excedunt. Maximâ autem copiâ hodie ad orbiculos tornantur.

Varias virtutes & facultates huic gemmæ tribuunt authores, præsertim Albertus Magnus, quæ tamen nulla experientia comprobantur: præterquam una & quidem singularis qua pollet, sanguinem è naribus fluentem sistendi, non quidem statim, sed sensim, quam ipse, cum illi imbecillitati in adolescentia obnoxius essem, creberrime sum expertus, ut & in aliis. Vidi autem multos annulos integros ex hac gemma factos, ita ut nullo auro opus esset.

Falluntur autem qui hanc gemmam cum Onyche confundunt, sunt enim diversi generis, ut statim explicabo. Habeo autem frustum huius gemmæ rude & prout è petra excisum fuit, quod superiori parte dilutius rubet, inferiore ita crasse ut pene nigricet: ita ut utrumque sexum egregie distinguat, secundum mentem Theophrasti & Plinii.

C A P. XVII.

De Onyche.

ONyx apud Veteres commune nomen fuit & gemmæ & marmoris. nam ut scribit Plinius; transfiliit hoc nomen ex lapide Carmaniæ ad gemmam. Lapidem autem illum sive marmor alibi vocat ^aAlabastriten; quia vasa unguentaria ex illo fiebant, quæ non raro à poëtis simpliciter Onyches appellantur; ut ab Horatio; *Nardi parvus Onyx eliciet cadum*. Quod observandum, ne quis temere quæ à veteribus de marmore dicuntur, accipiat de gemma.

Utrumque autem tam lapidem quam gemmam
ita

ita appellarunt ab unguis candore. Unde Sudines apud Plinium dicit, in hac gemma esse candorem unguis humani similitudine; item Chrysolithi colorem & Sardæ & Iaspidis, id est, flavum sive aureum, rubrumque & alios. Zenothenus apud eundem, *Indicam Onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam cingentibus candidis venis* (ubi tamen Cl. Salmasius legendum censet *zonis oculi modo, internitentibus quarundam oculis obliquis venis*. Sotacus & Arabicam Onychen: sed hanc à cæteris distare, quod Indica igniculos habeat, albis cingentibus zonis singulis pluribusve, aliter quam in Sardonyche Indica, illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas Onychas nigras inveniri candidis zonis. Quod autem hic dicitur momentum & circulus, ita distinguit Cl. Salmasius, circulum esse cum zona se colligit & certo limite distinguitur, momentum vero cum zona spargitur & veluti se movet, ἡ ῥοπή.

Satyrus porro apud Plinium, carnosas esse Indicas, parte Carbunculi, parte Chrysolithi & Amethysti, totumque hoc genus abdicat. Veram autem Onychem, plurimas variasque cum Lacteis Zonis habere venas, omnium in transitu colore inenarrabili, & in unum redeunte concentum, suavitate grata. Theophrastus: *Ὀνύχιον μικτὴ λευκῶ καὶ φαιῶ παρ' αἰθέρα*. Atque hæc quidem antiquorum de Onyche sententiæ; quæ recentiores, qui de gemmis scripserunt, in diversas sententias abripuerunt, ita ut de nostri ævi gemmis aliter atque aliter iudicarent, & multum differentes gemmas Onychum nomine designarent. Nam cum in Onyche Sudines agnoscat Sardæ colorem, quidam gemmam illam quæ hodie Carneola dicitur, Onychis speciem opinantur. quæ sententiam superiori capite expunxi: nam licet Sudines Sardæ colorem admittat, non nisi mixtum
cum

cum Onychis candido intelligere par est. Alii lapidem illum, quem *Cameum* dicunt, superficie candida seu lactea (quæ non translucet & ectypis figuris hodie accommodatur) radice nigra, Arabicam Onychem iudicant; cum potius marmoris species esse videatur. Quod autem supra è Zenotheno adducit Plinius, facit ut suspicer, gemmas quas hodie *Beli oculos* appellamus, veras esse Onychas Indicas. omnes enim notæ pulchre conveniunt: habent enim igneum seu rubrum colorem, nigrum quoque & corneum, cingunturque candidis zonis sive circulis oculi modo, ita exactis ut arte facti videantur, intervenitque interdum in ipsa pupilla, præsertim postica parte obliqua quædam & albicans, nonnunquam & alterius atque adeo duplicis aut triplicis coloris vena quæ circulos dividit. Sed de his postea dicendum erit. Alii confundunt Onychen cum Chalcedonio, de quo mox: Alii aliter errant.

Cæterum, meo quidem iudicio, vera Antiquorum Onyx fuerit, cuius substratum sive radix unguis humani similitudinem colore & nitore exactè refert: Opaca aut leviter transnitens potius quam translucens, constansque diversorum colorum zonis, exactè & distinctè sibi invicem super impositis: à quibus tamen rubrum colorem exciperem, qui Sardonychen constituit, ut mox dicetur. Proprium enim huius gemmæ existimo, Zonas variorum colorum habere cum Onychino sive unguis colore, interdum singulas, interdum plures, inconfusè substrato additas: qua nota optimè distinguitur ab Achate & aliis gemmis, quæ varios colores aut confusè admittunt, aut distinctis maculis vel punctis interpunctæ sunt: unde Plinius inter laspidis species numerat Onychopunctam sive lasponychem, quia Onychis quidè color in illa cernitur, sed non zonatim distinguitur.

Variae

Varia itaque constituentur Onychum species, pro Zonarum varietate: nam radix sive substratum est aut unguis colore, aut corneo, aut albo sive lacteo: superficies itidem vel nigra vel fusca vel flava, vel denique subcærulea. Est & differentia haud parva in nitore, nam in aliis pene surdus est color, in aliis renitens, interdum etiam pellucidus. Perperam autem à Boetio ad hanc classem referri autumo *Morion*, quæ tota est nigra, de qua peculiari capite dicam: rectius vero calculos illos nigros splendentes, Zonis candicantibus intersectos, quos Hispania hodie mittit, quorum pulvis in pollinem redactus cum vino propinatur, non sine fructu, iis qui calculo laborant.

Cæteras autem Onychas autoritate & pretio superare dicuntur, quæ subcærulea sunt superficie, radice nigricante, licet, quia unguis abest, ambigam an Onyches veterum dici possint: has à Iudæis imprimis appeti scribit Boetius, quia opinantur fuisse unam è duodecim illis gemmis Rationali inditis; nescio quo argumento: licet & Epiphanius id crediderit, qui illam postremo loco ponit: Gesnerus autem in Corollario de xii gemmis loco undecimo, ubi in Hebræo legitur *Schoham*: vide locum Gesneri.

Nascuntur omnes Onychis species in India, Arabia, Armenia, Ponto, Hispania, Italia: effodiuntur enim ex Hetruriæ monte Senæ vicino, ut scribit *Agri-
cola*; in America denique, & maximè in Nova Hispania.

Reperiuntur autem interdum insigni magnitudine, ita ut columellæ ex iis fieri possint, siquidem, ut scribit Boetius, Romæ in Basilica S. Petri sex conspiciuntur. Appianus autem memoriæ mandavit, Mithridaten Ponti regem circiter duo millia populorum

E

culorum

culorum ex Onyche habuisse in suo Thesauro. Verum crediderim, tam columellas illas, quam pocula hæc, potius ex marmore Onychite, quam ex gemma Onyche fuisse facta. Colonia Aprippinæ in templo trium Regum, inquit Agricola, est Onyx latior palmo, cuius venæ lacteæ ita discurrent, ut duorum iuvenum capita exprimant, nigrae ita ut serpentem, qui ex fronte superioris capitis descendat in inferioris frontem, & caput Aethiopis, cui barba etiam nigra. Hanc etiam descripsit Albertus. Memini me vidisse Onychem satis magnam rotundam, planam, è qua singulari elegantia exsculpta erat aquila, & in ambitu corona laurea, utraque colore candido, substratum autem erat nigrum, splendidissimum. Gemmarii nostri vocabant Achatem, sed perperam. Onychis porro præcipua virtus est quod ceram non retineat, quare & olim & nunc expetitur ad sigilla. Nam quod quidam mentis passionibus mederi, sensusque acuire credunt; alii contra melancholica symptomata excitare, nugæ sunt. Cum aliis lævibus gemmis illi commune est pulverem & alia ex oculorum palpebris educere. Agricola: *duæ Onyches, sub mensa ut fieri solet, confricata, ita inardescunt, ut manus calorem earum ferre non possint; nostrates, si altera alteri validius atteratur, in tenebris scintillas edunt; atque perspicuarum corpus totum luminis instar videtur ardere: ex his vero quæ sunt aliqua ex parte perspicua, flamma rubescens exilire: at ex iis quæ non translucent, neque flamma rubescens emicat, neque videntur ardere: sed omnes inter se attrita odorem gravem & cornu usti similem emittunt. Nescio autem quas perspicuas vocet, nam mihi tales numquam visæ.*

CAP. XVIII.

De Beli oculo & oculo mundi.

IN superiori capite facta est mentio oculorum qui in Onyche Indica reperiuntur secundum sententiam Zenothemis: de quibus quedam dicenda supersunt, & imprimis illud indagandum, an hæc gemma sit eadem cum oculo Beli, de quo ita Plinius: *Beli oculus albicans, pupillam pingit nigram è medio aureo fulgore lucentem: Hæc propter suam speciem sacratissimo Assyriorum Deo dicatur.* Agricola lib. vi de Nat. Fossil. Iuniores corrupto vocabulo, *Bello-oculum* (*Bellokel*) vocant; & ipsi ita se hanc gemmam appellare aiunt, quod pulchra sit & aliquam ad oculum similitudinem habeat. Idem: *Leucophthalmus oculi humani speciem exprimit.* Reprehenditur autem à Gesnero in lib. de figuris lapid. qui subjicit: *At a Plinius, Leucophthalmus, inquit, rutila alias, oculi speciem candidam, nigramque continet. Et mox sequenti cap. Leucophthalmus quatuor est colorum, ex rutilo & sanguineo: in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia similis.* Vnde apparet eandem esse gemmam, & precedenti quoque capite *Lycophthalmon* non *Leucophthalmum* legi oportere; deceptumque Agricola qui humani oculi similitudinem illi tribuit. Sed non video cur Agricola in hoc sit reprehendendus. nam longè aliter describitur à Plinio *Leucophthalmus*, quam *Lycophthalmus*: & ratio in hisce oculis ita se habet, ut quidam ex Onyche generentur, & naturam illius & quoad colores & quoad nitorem, & quasi transparentiam quibusdam partibus sortiantur: alii in Achate, qui neque tam exactè oculos referunt & plerumque inclinantes circulos & obliqua aliqua vena divisos habent. Habeo utriusque generis mul-

E 2

tos,

ros, quorum quidam pulcherrimi sunt aspectu, & variorum animalium pupillas referunt: unum quoque & alterum qui lupi pupillam exactè expriment: reperiuntur autem in corpore gemmæ, & arte ex illa eximuntur; qui autem humani oculi pupillam referre dici queat, tantum unum habeo. Reperiuntur etiam interdum duo oculi exiguo spatio à se invicem diffiti, pene ut oculi in corpore humano, interdum etiam tres, & hinc poterunt Triophthalmi Plinii appellari. Non possum autem induci ut credam hanc gemmam esse eandem cum Beli oculo, siquidem hæc arte eximenda est, neque quod sciam ita sola reperitur. Sed descriptio Plinii ita brevis est ut nihil certi ex illa statui possit. Boetius noster Achatis speciem opinatur, sed ut ante dixi, potius ad Onychem referenda est, utpote multo illi similior & consistentia & lumine. Sed demus aliquot eorum oculorum Icones.

I. Prima in qua duæ pupillæ cernuntur ita exactè rotundæ, quasi circino factæ essent; corpus gemmæ est colore corneo paulum subflavescenti egregie nitens, interior pupillarum acies eiusdem est coloris sed paulum dilutioris, circulus uterque ambiens coloris albi. Tota gemma inferius plana est & pene unicolor, superius modice convexa: figuræ ovalis.

II. Figuræ item ovalis & paulo maior, late subflavescentis & pene pellucida, cuius pupilla intus adhuc dilutioris est coloris. cingunt autem tres circuli angusti, candidi, æquè distantibus spatiis, eiusdem cum corpore gemmæ coloris, à se invicem separati,

III. Eiusdem pene coloris pupillam habet in medio eiusdem cum corpore coloris, quam primum cingit circulus satis latus, dein tres alii angustiores, omnes quatuor subcandidi & spatiis æquidistantibus divisi, eiusdem cum corpore coloris.

IV. Quartæ corpus est colore & substantia Sardæ; pupilla autem eiusdem coloris cum superiori, nisi quod punctula quædam rubicunda & macula una in illa cernitur. circulus ambit modicè latus candidus.

V. Quintæ corpus ab una parte candidius est, ab altera eiusdem coloris cum prima; pupilla item lætioris est coloris; quam ambit circulus satis latus candidus, qui ab una parte se spargit.

VI. Huius figura plane convexa est instar dimidii globi; pupilla quæ in vertice cernitur, in medio est coloris albi, quam secant tres veluti venæ, non tamen æqualiter distantes, coloris Sar-

dæ; reliquum pupillæ subcærulefcit: Corpus gemmæ ex albo & fusco mixtum est. Videtur autem non arte sed à natura ita facta. Habeo huius generis plures, variorum colorum, sed circuli hac illac inclinant, & interveniunt in nonnullis ut Zenonthe-
mes loquitur obliquæ venæ. Denique in sex illis sunt circuli, in his momenta.

Longe alterius naturæ est, quem oculum mundi vocant, de quo (licet forte alieno adhuc loco) dicam quid viderim. Ante aliquot annos gemmarius non incelebris ostendit mihi lapillum, mole maioris pisi, sed utrimque compressum colore eburneo, ita

ut primo intuitu officulum crederem; hunc ille aqua limpida imposuit in cochleari argenteo, ita ut totus aqua tegeretur: cepit statim ab ora ad centrum & denique totus translucere, atque adeo splendere, & lumen, debile licet, à se mittere, multum me admirante, qui nunquam simile videram: exemit deinde ex aqua & mensa imposuit: cepit lapillus sensim lumen amittere, donec tandem totus denuo cæcus evaderet. Nomen aliquod germanicum tribuebat, cuius iam non memini, & ille obiit. Sed haud ita nuper misit mihi Vir Clariss. Olaus Wormius è Dania similem lapillum, paulo crassiores, nec tamen exacte rotundum, sub nomine oculi mundi, in quo idem experimentum cæpi, verum hic non tam cito lumen admittit, quam prior ille, neque ita scintillat, tardissime quoque ad pristinum statum rediit. Benedictus Serutus ad Musæum Calceolarium huius quoque meminit & opinatur speciem esse quandam opali: quod non probo.

CAP. XIX.

De Sardonyche.

VIx alia est gemma, in qua recentiores, mea quidem sententia, longius ab Antiquorum mente recesserint, quare me operæpretium facturum existimavi hanc controversiam paulo plenius excutere.

Qualis gemma Sardonyx fuerit, ita explicat ^a Plinius: *Sardonyches*, inquit, *ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur, candore in Sardis: hoc est veluti carnibus ungue hominis imposito & utroque translucido.* Nam superficiem (ut interpretatur Cl. Salmasius) habebat Onychis gemmæ vel unguis humani instar candidam;

^a Lib. 37. c. 6.

dam: radicem vero sive fundum instar Sardæ vel car-
 nium, hic enim Sardæ color. Sed malin contra ac-
 cipere superficiem fuisse Sardæ, radicem Onychis.
 Pergit Plinius: *talesque Indicas esse tradunt Ismenias, De-*
mostratus, Zenothemes, Sotacus: hi quidem duo, reliquas
omnes quæ non transluceant, Cæcas appellantes, quæ nunc
nomen abstulerunt. Id est, (ut idem Cl. Salmasius in-
 terpretatur) Sardonyches quæ candorem in rubro
 (vel potius cum rubro) habebant & utrumque tra-
 lucidum, optimæ iudicabantur, & tales erant Indi-
 cæ, quæ non tralucerent, cæcæ vocabantur; Eæ au-
 tem Plinii ævo in pretio, & nomen abstulerant, ut
 proprie Sardonyches appellarentur. Addit porro
 Plin. *nullo Sardarum vestigio Arabicæ sunt, cœperuntque*
pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi radice nigra aut cæru-
leum imitante, & ungue (ut corrigit Cl. Salmasius) *mi-*
nium in cretum candido pingui, nec sine quadam spe purpu-
ræ in minium transeunte. Sensus est, Sardonychas Ara-
 bicas nullum habere Sardæ vestigium, uti Indicæ
 habent, sed radicem nigram vel cæruleum imitantē,
 non sine spe tamen purpuræ, ob candorem in mi-
 nium transeuntem. Explicat deinde paulo plenius
 differentiam inter Indicas & Arabicas Sardonychas:
 Arabicas quippe esse substrato nigerrimi coloris, cæ-
 tera excellere candore circuli præ lucido, atque non
 gracili, neque in recessu gemmæ aut in deiectu re-
 nitente, sed in ipsis umbonibus nitente: In Indicis
 autem substratum hoc cereum aut corneum inve-
 niri, etiam circulos albos, ita ut quædam cœlestis ar-
 cus in iis æmulatio sit, superficiem vero locustarum
 maris crustis rubentiolem. Concludit denique: *iam*
mellea aut saculenta (hoc enim nomen est vitio) *improban-*
tur, & si alba zona se fundat, non colligat: Simili mo-
 do si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter;
 nihil enim in sua sede alieno interpellari placet. Sunt

& Armeniaca, cætera probanda, sed pallida zona. Hæc ille.

E quibus omnibus patet Antiquorum Sardonychas veras & optimas translucidas fuisse & è Sarda & Onyche veluti coniugatas: Secundæ autem notæ, quæque iam Plinii ævo prioribus nomē abstulerant, cæcas, id est, opacas fuisse: denique improprie sic dictas, quæ substratum habebant nigrum aut subcæruleum & superficiem magis minusve candicantem, sine ullo Sarda vestigio.

Ab hac autem sententia gemmarii hodie quam longissime recedunt, præsertim artifices: neque enim eas gemmas quibus substratum est nigrum, superficies autem candida aut ad cæruleum vergens, Sardonychas vocabunt, sed simpliciter Onyches; & quidem iure hoc, ut autumo; neque illas quibus Sarda est superficies, substratum autem candicans; verum Achatas, quum hæc verissimæ sint Sardonychæ antiquorum, licet cæcæ, ut veteres loquuntur; & illæ iam Sardonychum Arabicarum nomine censæ fuerint Plinii ævo. Denique earum loco ostendent gemmas unicolores vel etiam versicolores, quæ haud dubio aut tantum Onyches sunt aut Achata. Nonnihil quoque à Plinii mente discedunt, qui plures Sardonychum species faciunt, præter Indicas & Arabicas. Longissime autem Franciscus Imperatus, cui Trichrus Sardonychis species videtur; cum Plinius aut alii veteres nihil de Africa meminerint, in natalibus Sardonychis assignandis, & hæc alterius generis gemma fuerit, quam Plinius ita describit. *Trichrus ex Africa nigra est, sed tres succos reddit, à radice nigrum, medio sanguineum, summo candidum.* Quod Imperatus ita accepit, quasi triplici fuisset colore, inferiori scilicet parte nigro, mediâ sanguineo, superiori candido: cum Plinius expresse dicat totam fuisse

fuisse nigram, sed variis partibus varios Succos edidisse; nimirum affricu ad alias res.

Scribit Boetius, etiam Sardonychæ reperiri in Germania, Bohemia, Silesia, locisque vicinis, sed ut plurimum sæculentas; sæpe etiam melleum colorem in se habere, nec zonas aut circulos tam exactè distinctos, ut in Orientalibus. Cæterum hætenus mihi non contigit videre veram illam translucidam Indicam è Sarda & Onyche compositam, nisi forte unicam, quam seruo. Arabicas vero vidi plurimas; atque ipsæ unam atque alteram seruo, præsertim unam, ex qua una parte Aethiopis maris, ex altera fœminæ facies eleganter exsculptæ, ambiente circulo albo ex eadem gemma, qui imagines veluti funda concludat. Habeo & veram, ut opinor, Sardonycha, sed cæcam, cuius substrato candido incumbit Sarda, è qua elegantissima facies ectypa fœminæ formata est; est autem Sarda illa, locustarum marinarum crustis, ut loquitur Plinius, rubentior.

Didici denique ab artifice gemmario, Sardonychæ, ut hodie accipiuntur, licet haud ita duræ sint quam aliæ gemmæ, tamen paulo duriores esse quam sint Onyches aut Achatæ: formari autem Smiridis pulvere, polirique super orbem duriorẽ & è solido stanno factum.

De adulterio gemmæ, siquidem non magni hodie est usus, non est opus dicere, qui desiderat cognoscere, consulat Boetium.

CAP. XX.

Morion & Pramnion.

Morion Indica, inquit ^a Plinius, quæ nigerrimo colore translucet, vocatur Pramnion; in qua miscetur & Carbunculi Colos, Alexandrinum: ubi Sardæ, Cyprium: nascitur in Tyro & in Galatia. Xenocrates & sub Alpibus nasci tradit.

Neoterici dum hanc quærunt, varia comminiscuntur. ^b Agricola: Sequitur, inquit, Morion, quæ sola ex nigris translucet. Nascitur in Misena, sub Alpibus, in Cypro, in Tyro, in Galatia, in India. Color ei aut nigerrimus, quæ vocatur Pramnion, aut cum nigro mistus est alius color: itaque vel Carbunculi, quæ Alexandrinum, quod eo deferabatur: vel Sardæ, quæ Cyprium, ut in Cypro reperta: vel Hyacinthi, quæ appellabitur Misenum. Etenim in Misena Volchesteinii effoditur. Videtur autem Morion esse radix istarum gemmarum, ac ex crassiori Succo, qui subsedit, fieri. Attamen ea quam Pramnion vocari dixi, apud nos inventa est, habens CrySTALLINAM radicem, cum ipsa esset nigerrima, similiter eius mucro. Erat enim ei figura ut Crystallo sexangula: quales etiam Volchesteinii reperte, in quas Hyacinthus desinit. Hæ gemma non aliter quam CrySTALLUS sculpsuntur. Hæc ille. Gesnerus de figur. lapid. eadem repetit, sed præmittit; ad fluores ab eodem Agricola referri; etiam videtur Morion lapis, &c.

^c Boetius de Onychis speciebus agens: quæ nigerrimo, inquit, colore translucet, Plinius Morion Indicam vel Pramnion vocat. Istius generis est forte Obsidianus lapis nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore visu, ex quo gemmas multi faciunt. Atqui Plinius nusquam Onychem appellat neque illius meminit inter species Onychis, sed sui generis facit gemmam. Et

quum

^a Lib. 37. c. 10. ^b Lib. 6 de Nat. Fossil. ^c Lib. 2. c. 21.

quum Agricola ad fluores referat, quæ ob mollitiem sculpi nolunt, omnino non videtur hæc gemma eadem esse cum iis quas Agricola describit. Quod autem Plinius illam nigerrimo colore fuisse dicit, id non ita accipiendum quasi gemma hæc nigri coloris fuerit propriè dicti: sed fuit saturi admodum coloris, ad eundem modum quo Græcis sæpe vinum dicitur nigrum, & Theophrastus μέλαν, Plinius Nigrum sæpe usurpant. Sicuti & Pramnion gemma dicta est à Vini colore, quod Pramni nomine ab Homero celebratur: & Alexandrinum & Cyprium ob eandem rationem: scribit enim Plinius, Alexandrinam vitæ acino esse nigro, fabæ magnitudine: Cyprium quoque vinum laudat, licet colorem non prodar. Fuit itaque in his gemmis color vini satur admodum, à cuius nomine appellatur. Utrum autem hanc gemmam hodie noscamus, ambigo: certè fluores isti, de quibus Agricola, mihi quidem minimè satisfaciunt.

Est mihi ovalis figuræ plana, nigri quidem coloris & opaca primo intuitu, sed quæ, si Soli aut candelæ lumini objiciatur, saturo admodum Carbunculi colore transparet: verum num sit Pramnium aut Alexandrinum, non ausim affirmare: gemmarii nostri artifices iudicant esse Achaten. Habeo & aliam itidem, primo intuitu subnigram, sed lumini obiecta eundem colorem cum superiori prodit: Hanc variis artificibus gemmariis ostendi, sed negabant se scire qualis esset gemma: si Morion non est aut Pramnion, certè quam proximè ad Plinii Descriptionem accedit. Boetius quoque in capite, in quo tractat gemmas ordine Alphabetico, ad Morion annotat; Videtur Bohemorum Topazius, qui nigredine exusta aureus apparet, alias ex nigredine transparente ignis scintillat. Quæ sententia propius ad veritatem

ritatem accedit. Multæ itidem gemmæ quoque videntur, quæ exacte colorem vini Cretensis cocti referunt, (quas gemmarum nostri Sardonychæ perperam nominant,) atque ideo recte Morion aut Pramion possent appellari : nam ut ante dixi decepti multos adiectivum nigri.

Plinius denique scribit ad eclyptas sculpturas aptari; habeo autem tenuissimam, sed volæ amplitudine, eiusmodi gemmam colore vini cretensis, ex qua exsculpta est facies viri senis elegantissimo opere. In altera autem quam dixi Coloris primo intuitu nigri, insculptum est tropheum & vir thoraci scutoque insidens.

In Theophrasti libro de lapidibus, ubi agit de marmoribus, lacuna est. † μέλας αὐτὸν διαφανὴς ὁμοίως τῷ Χίῳ. dubitavi aliquando an supplendū esset Μόριον. Sed quia animadverti Plinium lib. 36. cap. 17. ad hunc locum respexisse, cum scribit; *Theophrastus author est & translucidos lapides in Aegypto reperiri, quos ophiteæ similes ait*: licet Theophrastus dicat τῷ Χίῳ, (in quo Plinium aut memoria aut varia lectio potuit fefellisse) sententiam muto.

CAP. XXI.

De Chalcedonia.

ANtiquos peculiarem gemmam hoc nomine habuisse, nondum potui observare, nisi quod in Apocalypsi cap. xxi inter gemmas ponitur χαλκηδών: pro quo viri quidam docti legendum putant Καρχηδών (licet Hieronymus & Vet. interpretes verterint Chalcedonium) quia Arethas ad hunc locum adfert ea que Plinius scribit de Carchedonio Carbunculo: quod haud dubio inde factum, quod de Chalcedonio nihil apud authores invenerat. Duabus

bus gemmis, sed diversi generis. Smaragdo atque Iaspidi, Chalcedonem quidem patriam assignat Plinius, unde utraque Chalcedonia posset agnominari. Mirum autem quantopere recentiores Scriptores, circa hanc gemmam, quæ hodie Chalcedonia audit & corrupte Cassedonia, hallucinentur; nam ut alios omittam, Anselmus Boetius diligentissimus cætera gemmarum descriptor, cum sibi Chalcedonium vel Carchedonium describendum proposuisset lib. 2. cap. 87, orditur à Carchedonio Carbunculo, de quo Plinius copiose in cap. de Carbunculo, cum tamen ipse fateatur, & recte, illum aut Granatum esse aut Amethystum Orientalem: nihil autem Carchedonio commune cum Chalcedonio, non magis quam Chalcedoni cū Carthagine magna, à cuius opulentia illam Carbunculi speciem nomen meruisse scribit Plinius. Alienum itaque de Carchedonio hic agere. Deinde inter Chalcedonii notas refert, propter duriciem sculpturæ contumacem esse, quod de Carbunculo dixerat Plinius; & quod huic gemmæ quæ hodie Chalcedonia vocatur, & de qua ipsi agendum erat, minime convenit: & ita porro utriusque colores & natales confundit. Postremo & ad Onychis species hodiernum refert Chalcedonium, & Veterum Onychen candidam fuisse arguit: quemadmodum & Cæsalpinus: *hodie, inquit, candidam Onychen Chalcedonium vocant, sive omnino opacus sit, sive aliquantisper transluceat.* Verum neque Plinius neque alii veteres usquam meminerunt Onychis Chalcedoniæ; sed Iaspidis quandam speciem à Chalcedone mitti scribit Plinius, & quidem turbidam; cum qua non male convenit gemma de qua agimus, vel secundum ipsius Boetii descriptionem. inquit enim: *Chalcedonius itaque gemma est quasi per nubem vel nullo vel levi aliquo colore tinctam, totumque corpus occupan-*
tem,

tem, semiperspicua, &c. Accedit autem duricie ad Achaten Germaniæ, uti à perito artifice accepi, tantum abest ut propter duritiem sculpturæ sit contumax. Quare haud male iudicat Franciscus Imperator; Onychen improprie ab authoribus Chalcedonium appellari: duricie enim & albedine inter se differre: siquidem durius est Chalcedonium, Onyx magis perspicua.

Artifices gemmarii hodierni gemmam hanc à Iaspide, Achate & aliis eiusdem generis distinguunt: & cum Chalcedonii perspicuitate differant inter se, maxime laudant eos, qui sunt albo colore, vergente ad cæruleum dilutum. Marbodæus Gallus cap. xxi. *Chalcedon lapis est hebeti pallore resurgens.* Nascuntur in Germania, & quidem Misnia, maxima copia. Reperiuntur & in Brabantia, circa Lovanium & Bruxellam, ut notat Boetius, sed obscuro candido aut terreo colore.

Ufus huius gemmæ maximus hodie est. quem explicat Agricola: *nunc, inquit, in Onychis Germanicæ extracta candidi coloris crusta, à sculptoribus inciduntur insignia, quibus nobiles familiæ gaudent, quod magis cæteris eiusdem gemmæ venis transluceat & durior sit Crystallo: sublinunt autem id genus crustis eorum colorum pigmenta, quæ exigunt insignia.* Ex eadem Onyche Germanica fiunt globuli quibus numeramus preces, capuli, pocula, mortariola, in quibus Smiris contunditur.

Cæterum huius gemmæ non sculptæ aut formatæ vilissimum est pretium, & universæ levis admodum authoritas.

Varias huic gemmæ virtutes tribuunt authores, quas vanas iudico.

Addit Boetius: ex India adferuntur nonnulli modice translucidi, ex albo pallescentes, nonnulli lacteis zonis distincti, quos credunt appensos valere
ad

ad lactis ubertatem. Vidi eiusmodi permultos à Nova Hispania allatos, perforatos superiori parte, ita ut commodè collo appendi possent; sed an hac virtute polleant, non dixerim; vulgo creditur. Præter autem illos in quibus zonæ illæ lacteæ cernuntur, sunt & alii eiusdem generis, in quibus fumosa quædam, interdum & atra nubecula cernitur; alii in quibus veluti putredo quædam flava qualis in corrupto caseo deprehenditur, & similia; reliquum autem corpus est aut album aut lacteum aut pallide fuscum. Incolæ autem Novæ Hispaniæ videntur virtutes aliquas occultas in illis agnoscere, quia & formant illas & aptas faciunt ut aut collo appendi possint aut brachiis alligari.

CAP. XXII.

De Achate, Iaspide, Heliotropio.

PAUCA de hisce gemmis dicenda habeo, siquidem satis notæ sunt, & Boetius diligentissime perscripsit, quæcunque ad differentiam inter se & singulorum naturam atque usum pertinent. Distat Achates ab Onyche, quod hæc zonas versicolores habeat, Achates vero lineas, maculas & variarum rerum imagines, tanta interdum varietate & inter se mixtura ut oculos mirabiliter pascant.

Iaspis autem eandem plane varietatem admittens, in hoc tamen differt ab Achate, quod neque ita sit dura, neque tam exactè perpoliri possit; sed semper aliquid pulverulenti & scabri in se habere videatur. Theophrastus: καλὸς ἡ λίθος καὶ ὁ Ἀχάτης, ὁ δὲ ποτὶς ὁ Ἀχάτης ποταμῷ ἐν Σικελίᾳ. καὶ πολλοῖσι τίμιος. ἐν Λαμψάκῳ δὲ ποτὶς ἐν τοῖς χερσαίοις εὐρέθῃ θαυμαστὴ λίθος, ἐξ ἧς ἀνενεχθείσης πρὸς σφύραν, σφραγίδιον γλυφερόν ἀνεπέμφθη Βασιλεῖ, δὲ τὸ πλεῖστον. Qui locus cum sit

cor-

corruptus, (quid enim sibi vult *quæ cum ad malleum relata esset?*) ita corrigendus *πῆξ Τύχων*, urbem Mœsiae inferioris ad Euxinum.

Fortun. Licetus in Lithosphoro cap. LIV. In Etruria prope Bargam oppidum, effodiuntur passim Dendrachates lapides, insigniti arborum, plantarum, nemonumque pulcherrimis Iconibus.

Iaspis autem laudatissima viridis, quam India mittit. Sunt & in quibus præter varios colores, CrySTALLINÆ partes intercurrent, quæ omnium difficillime exactè poliri possunt.

Heliotropium hoc tantum differt ab Achate & Iaspide, quod in viridi obscuro corpore notas vel puncta sanguinea habeat: perperam autem à quibusdam vocatur Iaspis Orientalis, nam Iaspis illa Orientalis laudata magis viret, & nihil sanguinei in se admittit.

Quod autem ^a Plinius dicit; *Totus Oriens pro amuletis traditur gestare eam, quæ ex iis (Iaspidum generibus) Smaragdo similis est; & transversa linea alba media præcingitur & Grammatias vocatur: quæ pluribus Polygrammos.* Id Boetius non satis rectè cap. 102 ita retulit. Iaspis grammatias aut polygrammos appellata, quæque virens Smaragdo perlimilis est, ac purpureum quid in se continere videtur, albaque cingitur linea, ad venena quævis, ut & aliæ omnes, pro amuleto gestatur. Male enim omissum *transversa linea*. videri enim poterat albo circulo cingi, cum tantum linea distinguatur. Quidam enim Græci *περὶ πύλον* vocant, alii *διαφύλον*, lineam vel ductum rectum. Nihil autem Plinius de purpureo.

Addit porro Boetius; Grammatias, si albas duas lineas decussatas, ut crucis figuram, habeat, prædicatur ferentem contra aquæ iniurias & submersio-

merfionis periculum tueri. Id magicam vanitatem
 fapit. Sed tales nunquam vidi. Cru-
 ciferæ autem Iaspides quæ in Mifnia
 reperiuntur, ad hunc modum fe ha-
 bent, ut hic expreffimus.

CruX decuffata eft coloris cærulei
 faturi, reliquum corpus cinerei. Sed puto magis re-
 ferendum ad cruciferum lapidem quem Boetius de-
 fcribit lib. 2 cap. 245. Achata vel Iafpidis vel potius
 Onychis haud dubio fpecies eft Aegyptilla; de qua
 Plinius lib. 37. c. 10. *Aegyptillam Iacchus intelligit, per
 album Sarda, nigraque vena tranfeunte, vulgus autem in
 nigra radice cæruleam facit.*

CAP. XXIII.

De Lapide Nephritico.

Lapis qui hodie Nephriticus audit, à præftantif-
 fimâ virtute qua pollet arenulas è renibus deji-
 ciendi, ab Indigenis Novæ Hispaniæ appellatur
Iztliayotli querçaliçtli, quia fpeciem arbitrantur Sma-
 ragdi obfcurioris, ut fcribit Fr. Ximenes: Hispani
 vocant *Piedra de los Rinones*; Itali *Oftadam* à Sciatica;
 quod geftatus illam curare dicatur, Galli *une Siadre*,
 corrupto Italico vocabulo ut fcribit Boetius: In quò
 fallitur; nam in eadem Nova Hispania reperitur al-
 lius lapis, quem Hispani vocant *Piedra de hyada*; ex
 quo Itali fecere *Oftada*, & Galli fuum *Siadre*: Ita ut à
 Boetio duo diverfi lapides confundantur. Nam Fr.
 Ximenes poftquam Nephriticum defcripfferet; de
 altero agens cap. fequenti, ita loquitur.

Eft & alia fpecies Iafpidis viridis, licet multum
 diverfa à præcedente, quam Indigenæ vocant *Thila-
 yotic*, & differt in pondere, colore, figuris, & qua-
 litatibus, &c. de qua ftatim dicam. Germani vocant

Nephriticum *Kaleszvyyn*, Belgæ *een Kalfsbee*; depravato nomine à Callais, ut quidam temere credunt: nihil enim commune habent. Sunt qui ad Iaspidem viridem referant, & iudicant Galenum aliosque veteres haud aliam viridem Iaspidem novisse; quod tamen non est verisimile, quia durior est. Longius aberrant à vero, qui Prasio comparant. Ego sui generis gemmam existimo, neque Veteribus, saltem ea qua potissimum pollet virtute, fuisse notam, & si duriciem spectes, potius ad Smaragdi obscurioris species esse referendam illam quæ exactè viret.

Neque obscura est gemma, neque tamen pellucida, sed media inter utrumque: atque hoc pene habet proprium, quod nunquam exacte possit perpoliri, sed superficies eius semper pinguior & veluti oleo inuncta appareat.

Porro plures illius species ab authoribus commemorantur: prima prasio non dissimilis, ad viridem colorem tendens, lacteo permixtū. Altera viridior, quam maximè laudat Monardes. Tertia, quam unam agnoscit *fr. Ximenes*, viridis instar Smaragdi obscurioris, sed candidis aut cinereis punctulis variata. Quarta ex viridi subflava & fere mellei coloris, superficie valde pingui. Quinta ex variis coloribus, viridi, albo, flavo atque nigro mixta: neque tamen ex illis omnibus simul, sed aliquibus tantum, multiplici varietate. Sexta, cuius meminit Boetius, obscure viridis, opaca non secus ac si quis viridi nigrum permiscuisset: in qua etiam punctula nigra ut in Ophite sparsa videntur. Quibus adjici potest, in cinereo cærulea; valde dura, & lineis quibusdam distincta, qualem in Cypro nasci prodidit Plinius, ut censeret Augerius Clutius, qui eam inter Nephriticos suos, quos habebat quamplurimos, mihi ostendit, licet virtutis adhuc dubiæ. Denique quam Boetius

tius se habere profitetur, instar Crystalli, sed alba nubecula conspicuam, à viridiori cui annata erat, separatam.

Invenitur autem, præsertim species illa melleo colore, maxima copia in America, ad ripas Fluminis Amazonum & aliorum quæ ex illa Continentis parte in Oceanum egrediuntur: potissimum autem in Nova Hispania, unde plures in Hispaniam & reliquam Europam adferuntur. Nascuntur autem magna interdum mole: nam Boetius scribit se vidisse apud Gemmarium Rudolphi II. Imper. frustum mille sexcentis thaleris emptum, ex quo poculum satis amplum formatum fuerat. Memini quoque me vidisse in Anglia frustum mole capitis humani, quod ex Continenti Americæ haud longe à fl. Amazonū erat allatum, è lacteo nonnihil vires, quod ille qui attulerat quinquaginta libris sterlingensibus æstimabat. Americani porro gestant hos lapides variis figuris efformatos, alios piscium, alios avium capitibus aut psittacorum rostris similes: nonnullos & rotundos sphæularum forma aut etiam columellarum, omnes autem perforatos. Barbari qui Guianam incolunt magni illos faciunt, & solent pyramidaliforma foraminibus indere sub inferiori labio: talem Gesnerus vocat Oripendulum.

De virtutibus huius lapidis scribit ^a Monardes. *Indi*, inquit, *solebant eos appensos gestare adversus Nephritidis aut Stomachi dolores, tum ad calculum expellendum & arenulas: præcipua enim eius laus ad Nephriticos dolores. Nobilis mihi notus, unum habet, cui nullum alium comparandum vidi: nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, ut, metuens ne noxia sit tanta deiectio, interdum illum deponat; nullumque tum calculum amplius eiicit; sed dolore premente denuo eum gestans statim*

levatur aut minuitur dolor, multarum arenularum atque etiam calculorum expulsiōe. Ea autem occulta facultate præditus est ut ab eiusmodi dolore præservet gestatus, renum calorem mitigando. Ducissa Bejar ter brevi temporis intervallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuo gestat: ex illo tempore (quod decennium superat) eo dolore nunquam vexata est. Alii multi senserunt idem levamen: eamque ob causam in magno pretio sunt huiusmodi lapides; nec uti initio tam facile acquiri possunt, quod soli earum Provinciarum Reguli & domini eas possideant nec immerito, cum tam admiranda sint eius qualitates. Hæc ille. Verum cum tot species prodantur huius lapidis, certumque sit non omnes eadem & pari virtute pollere, difficilis videtur electio: nam Monardes præfert viridiores in eo genere, qui præfatio sunt similes & ad viridem colorem vergunt lacteo permixtum. Ximenes qui Commentarium suum in ipsa Nova Hispania scripsit & in urbe Mexicana edidit, unicum agnoscit & laudat, viridem instar Iaspidis, sed punctulis quibusdam candidis variegatum. Boetius commendat lapidem Nobil. viri Nicolai Damanni, obscure viridem, punctulis nigris confpersum. Alii alios laudant. Ego ex certa experientia, quam sæpe feci in uxore, affirmare possum, lapidem quem habeo oblongum & planum, modiceque crassum, coloris pene mellei, superficie valde pingui, sub carpo alligatum brachio, eadem illa felicissime perfecisse, quæ scribit Monardes de lapide illius Nobilissimi viri. Habeo & armillam è lapide obscure viridi & punctis pene nigris distincto, quam uxor quoque sæpe gestavit, neque tamen similes effectus observavi. Itaque experientia in diversis subiectis facta hîc potius obtinebit, quam gemmario- rum iudicium. Novi multos qui periculum fecerunt in illo qui à fl. Amazonum affertur, sed neque semper

peristi effectus fuerunt producti. Denique & hoc disquirendum, cui potissimum parti corporis sit applicandus: brachio sub carpo alligare, ita ut arteriam, in qua Medici pulsum periclitantur, premat, usitatissimum video: sed & regioni Renum aut parti dolenti alligare suadent alii: quare utrumque experiri tutissimum puto, atque etiam in diversis speciebus, ut ex effectis iudicium de virtute ferri possit.

CAP. XXIV.

De Lapide Colico: & ad suffocationes Vteri.

Nephritico non inconueniens erit adiungere Colicum sive Iliacum: de quo ita Fr. Ximenes, postquam caput de lapide Nephritico absolverat. *Reperitur, inquit, in Nova Hispania, & alia species Iaspidis viridis, diversa à precedenti, quam Indigenæ vocant Tlayotic, & Hispani piedra de la Hyada: quæ differt pondere, colore, figuris & facultatibus à superiore. Est enim hic lapis ponderosior, obscurior, coloris viridis, sine ullis punctis. Solent autem indigenæ varias illi dare formas, uti hominis aut idoli: item efformare longas & rotundas admodum columellas. Itemque planas atque rotundas instar globulorum. Hic lapis saliva aspersus & nonnihil manibus attritus & confricatus, imponitur umbilico aut parti dolenti, sedatque dolores colicos aut iliorum, expellendo humores noxios & flatulentos è corpore per superiora & inferiora: præterea alligatus brachio sub carpo, atque ita continuo gestatus, impedit ne hi affectus nascantur.*

Reperiuntur ibidem præterea alii lapides dilutiores, quos Indigenæ appellant Izticpalo-quetzalitzli, qui ad alias species Smaragdorū possunt referri, non minus utiles contra dolores colicos & affectus intestinorum. Denique alius lapis eiusdem generis, coloris viridis magis diluti, & vergentis ad cinereum, maculis quibusdam viridioribus pictus,

ad species Iaspidis viridis aut Smaragdi vulgaris referendus; quem Indigenæ vocant Xoxouhquiticpatli, cuius facultates adhuc ignorantur.

Ad hanc quoque classẽm adicere possumus lapidem viridem, punctis magis obscuris variegatum, quem appellant *Cuitpalli*, id est, lapidem pictum: licet quibusdam partibus transluceat; de quo nihil memorabile prædicant.

Quia autem iam incidimus in gemmas sive lapides Novi Orbis, addamus & alium lapidem, de quo ita a Monardes: Adfertur è Nova Hispania lapis, quem uteri morbis apprimẽ utilem esse ferunt. Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres & rotundus. Mirum porro est quod de hoc lapide prædicant: nam mihi affirmavit Nobilis quædam & magnæ authoritatis Matrõna, quæ illo usæ est, & in umbilico gestavit adeo firmiter inhærentem, quasi isthuc adglutinator fuisset, ex quo præsens & certissimum sensit commodum: idem aliæ asserunt, quæ simili modo isto lapide sunt usæ. Cum uteri suffocationem imminẽtẽ præsentiant, adhibito lapide, subito levantur, & si eum perpetuo gestent, nunquam simili morbo corripiuntur. Exempla eiusmodi faciunt ut his rebus fidem habeam, Hæc ille.

Franciscus Ximenes qui diligenter de plantis, animalibus, gemmis Nov. Hispaniæ scripsit, meminit lapidis admodum nigri & politi, quem in Misteca superiori nasci tradit & ab indigenis appellari *Iztichuilotli*: verum nullius usus esse, præterquam ad ornatum; ab Americanis eum magni fieri tantum ob insignem eius nigredinem.

Habeo lapidem nigerrimum, politum, instar lapidis Lydii, in Scuti forma effectum, qui è Nova Hispania

spania venit; habet autem notam unam atque alteram pene orbicularem, tanquam perfectissimi argenti, innatam. De quo nihil superiores authores, neque mihi quicquam de illius natura compertum: Sulpicor tamen eundem esse posse cum illo ad uteri suffocationes utili.

CAP. XXV.

De Molochite & Turcoide.

Non translucet, inquit ^a Plinius, *Molochites* spissius virens, a colore malva nomine accepto, reddendis laudata signis, & infantum custodia quadam innato contra pericula ipsorum medicamine. Quia autem Boetius accuratè de hac gemma egit, non puto necessarium quicquam addere, nisi hoc unum; Epiphanium perperam referre ad species Sardonychis; dum inquit, ἐστὶ καὶ αὐτὴ τοῦ σαρδόνυξ ὃς καλεῖται μολοχίς, τῆς δ' αὐτῆς ἰδέας πυργάνει, ὑποχλωρίζων. Molochiten confundit cum Sardonyche, quod plane absurdum est.

Quæ sit gemma *Turcois*, omnibus notissimum est, quippe cum sit usu frequens, licet non magnæ hodie autoritatis: genera eius & facultates diligenter perscripsit Boetius. Sed quæstio est, quo nomine antiquiorib⁹ dicta sit: de nomine *Feruza* & *Ferugezi* iam ante diximus ad *Smaragdum*: mihi non dubium est à Plinio & authoribus quos sequitur Callaidem fuisse appellatam, convenit enim pulchre descriptio, quam Plinius tradit lib. 37. cap. 8. Comitatur eam (nimirum *Topazii* speciem) similitudine propior quam auctoritate Callais, è viridi pallens. Nascitur post aversa *Indie* apud Incolas *Caucasi* montis; *Phicaros* & *Asdats*, amplitudine conspicua, sed fistulosa & sordium plena. Sin-

F 4

cerior

cerior multo præstantiorque in Carmania: utrobique autem in rupibus inuis & gelidis, oculi figura protuberans, leuiterque adherens, &c. Turcoïdes enim oculi instar protuberat, & inferiori sua parte satis ostendit se à rupibus esse avulsam. Authores autem qui Callaidem Iaspidis speciem faciunt, & nominatim illam, quam Plinius eodem cap. VIII vocat Boream; itemque qui Turcoïdem illam Iaspidis speciem credunt, non satis mihi videntur utriusque naturam attendisse. Nam quid quæso commune habet Turcoï nostra cum Iaspide vel figurâ vel substantia? Mollissima quippe est, nec ullam polituram aut desiderat aut patitur. Multo minus probandi qui Cyanum antiquorum opinantur. Sculptas olim Turcoïdas li-

quet. & habeo unam ex qua imago Cæsaris cuiusdam exsculpta, quam hic exhibeo ea mole quæ est: sed cuius pars maxima coloris nitorem amisit, forte aliquandiu terra obruta. Sed antequam abeamus ab hac gemma, iudicia quorundam magnorum virorum adscribenda sunt.

Iul. Scaliger Exercit. cxv. Resudat quasi gummi ex nigro lapide Turchesia, in Persia frequens: vocant Indi Perose. Veras explorant coloris mutatione. Interdiu cæruleam esse oportet; in nocte viridem ad lucernas: minus probari quæ non mutant. Item probatiorum aliud signum: ima pars nigra: à qua non nihil emergit interdum venularum, quæ se insinuant in superficiem. Tertio experimento commendatur. Calcem aqua solutam adlinunt superfici ei. Si calx colorem excipiat, Turchesiam esse optimam. Habeo tibi, ut sæpe, gratiam; quod qua voce diceretur ab antiquis, significasti.

Nam

Nam Eranon, quod ei nomen adscribebas, nusquam comperire potui in universa congerie meorum Elector. Et post pauca: Mihi Perficæ Iaspidis Aërizusæ species hactenus visa est. Nunc qui aliter didiceris & doceas, tibi tanquam scienti atque etiam sapienti cedendum cenſeo. Nam equidem existimabam, omnem annulum, qui pro symbolo daretur ad convivia Sodalitiorum, Eranon græce dictum.

Cl. Salmasius ad Solinum pag. 236. locum Plinii cap. VIIII corrigit & legendum cenſet, *Callaina è viridi pallens*. In Indice MS^o, inquit, Galliana scribitur pro Callaina. ita enim habetur in optimo libro Rigaltii: De Topazo, genera eius II, de Galliana, de Prasîa. Callaica & Callaina idem. & subaudiendum gemma, à colore sic dicta est. In aliis plerisque gemmis, color ab ipsis nomen habet, ut *Amethystinus* ab *Amethysto*, &c. At Callaica gemma vel Callaina à eplore Callaino. Et post pauca: At Callais apud eundem Plinium quasi diversa ab hac Callaica recenſetur, capite quo gemmas perscripsit per series literarum. *Callais*, inquit, *Sapphirum imitatur, candidior & littoroso mari similis*. Certe aliam esse oportet à Callaica vel Veneti coloris gemmâ. Sapphirus purpurea est vel cærulea: hæc Callais, quæ Sapphirum imitatur, candidior est, hoc est, purpuræ dilutioris, & littoroso mari & non ita profundo similis. nam altum mare *πορφύρεον* & *κυάνεον*. Unde Grammatici *πορφύρεον* de mari, *βαθύν* exponunt. & *καλαίς* inde etiam dicta quia *καλαίον* purpureum colorem etiam significat, ut supra notavimus. Callaica vero vel Callaina gemma coloris Veneti atque è viridi pallentis; quare diversa est à Callaide. at nemo unus est hodie eruditorum, quin Callaicam pro Callaide accipiat: quin etiam omnes sibi persuadent passim Callaidem esse quam *Turquesiam* vocamus;

mus eam tinxit. Opaca vero gemma cum tingi non possint, &c. Non tingeatur gemma, sed fiebat color factitius & adulterinus pro vero Cyaneo. Theophrastus autem ante egerat de Cyano gemma; & primum dixerat, Sapphirum, cum nigra sit, (id est, sature cærulea) non adeo longe distare à Cyano mare. & postea; Cyanus etiam altera mas, altera fœmina; nigrior autem mas.

Cæterum Lazuli lapis, ut hodie audit, notissimus est, & satis diligenter à Boetio descriptus aliquot capitibus. Plinii igitur locum obiter emendabimus. Reddetur, inquit, & per se Cyanos, accommodato paulo ante Iaspidis nomine, colore cæruleo. (Omni-
*nino legendum autumo, damnato paulo ante Iaspidis nomine. nam capite antecedenti cæruleum colorem in Iaspide damnaverat; non minus multæ species, in-
 quiens, reliquæ, sed omnes in vitio cæuleæ, &c. Ex
 iis quæ hodie leguntur nullus commodus sensus ex-
 sculpi potest.) Optima Scythica, dein Cypria, postrema
 Aegyptia. (hæc ut ante dixi perperam è Theophras-
 to expressa.) Adulteratur maxime tinctura, idque in glo-
 ria regi Aegypti (ut corrigit Cl. Salmasius) ascribitur,
 qui primus eam tinxit: dividitur & hæc in mares fœminas-
 que. (Hæc iam gemmæ quam lapidem Lazuli vocant
 conveniunt, ut & sequentia.) Inest ei aliquando & au-
 reus pulvis, non qualis in Sapphirinis. Sapphirus enim &
 aureis punctis collucet. Cæuleæ & Sapphiri, raroque cum
 purpura. Optime apud Medos, nusquam tamen pellucide.
 Vide quæ Cl. Salmasius annotavit ad Solinum pag.
 201 & seq.*

Addamus hîc è Zacuthi observat. LXXXIII lib. I,
*Historia, inquit, apud Hispanos trita, sed propter externos
 non reticenda. Inter auxilia celeberrima quæ ad do-
 losâ ulcera & depascentia, præsertimque Gallica
 coercenda, eorum putrilaginem absumentam, utilia
 sunt,*

sunt, hoc præsidium obtinet principatum, nam sua caustica vi, eorum malitiam & virulentiam infrænat, de cuius utilitate eximia nec aromatum diligentissimi scriptores, nec *Garzias ab Horto*, *Christophorus à Costa*, *Monardus*, imo nec *Clusius* ipse, in investigandis Indiarum arcanis laboriosissimi, nec alii fecere commemorationem ullam. Cuius historiam referre non gravabor. In novo Orbe, in provincia dicta Potosi, in civitate vocata *Lipis*, in asperis montibus oritur lapis, cui ab Incolis civitatis iuxta quam nascitur, est inditum nomen, quare vocatur *Lapis Lipis*. Hic intus colorem habet cæruleum Sapphirinum cum transparentia quadam. Durissimus est, sed in minuta finditur fragmenta. Gustu ita acris & mordax, ut si tantillum iuxta linguam apponas, excitato ardore illam exulceret. Affertur à multis mercimonii causa, venditur in taleolas redactus, ita ut si eum è longinquo videris, parum distare à merce illa, à Lusitanis vocata *Anil* & Belgis *Indigo* dicta, arbitreris: nisi quod *Lipis* clarum & transparentem sortitur colorem, merx vero illa aliquantulum obscurum. Demum hic lapis cætera sui generis medicamenta longe antecellit, si grana eius quatuor in tenuissimum pulverem redacta in unciiis duabus aquæ rosarum aut plantaginis per horam maceres, & aqua hac quæ cærulea statim fit, ulcera mundifices: aquæ enim vi & mixtura, caustica & ignea eius vis lenitur & mitescit, Hæc ille. Observandum autem quod & ^a *Plinius* scribat; de cæruleo optimo. *Vis eius in medicina, ut purget ulcera: Itaque & emplastris adjicitur: item causticis.* Porro frustula aliquot huius lapidis, dono accepta à Lusitano, attentius contemplatus, observavi colorem in illo dilutè cæruleum, ut scribit *Zacutus*, sed intermicant micæ quasi argenteæ, ut suspicer metal-

metallici aliquid illo contineri; quinetiam pauxillum viridis nonnullis partibus admixtum est: neque male convenit cum lapide Armenio. Cæterum non video cur Zacutus transparentem habere colorem dixerit, nam omnino cæcus est lapis.

CAP. XXVII.

De lapide Novacularum è Fr. Ximene.

FR. Ximenes lib. 10 parte II cap. XIII describit nobis quendam lapidem N. Hispaniæ hoc modo.

Cultellos aut novaculas, inquit, pugiones & alia mille generum instrumenta similia, quibus Indiantiquitus utebantur, tam ad usum belli quam scindendum alias res, antequam ferri usum nossent, solebant facere è lapide quem suo idiomate vocant *Iztli*: qui tres solet habere diversos colores, nimirum cæruleum, album & nigrum; licet omnes transparentes; & si auro aut argento includantur maximi fiunt, & sunt admodum pellucidæ, quin etiam in eis videntur rerum imagines haud secus quam in speculo optimo. Lapides hi è suis lapidicinis extracti, quarum magna est copia circa metropolin Mexico, finduntur in modicas partes sponte angulatas, & poliuntur aliis lapidibus magis duris & asperis: & cum certo instrumento quod haud dissimile est thecæ Scloppetæ, tenendo lapidem inter duos pollices pedum & cruribus inclinatis, artifices industria & impetu admirabili eruunt ab utroque latere, laminas crassas cum umbone in medio, & duabus aciebus æqualibus, paulo crassioribus quam sunt nostri cultelli, & latis digitum transversum aut paulo plus: quæ tam acutæ sunt & penetrantes acies, ut in mundo nihil acutius fingi possit; verum sunt fragiles, & facile dissiliunt in minutas partes, aut hebetantur.

tantur. Iſtis cultris ſive novaculis ligno inditis, ad modum noſtrorum gladiatorum, & firmatis illo genere gummi quod vocant *ixinacan cuitlatec*, formant gladiolos tam terribiles ut uno ictu hominem findant in duas partes, (modo ſit primus ictus, nam ceteri ſunt vani) tam acuta eſt acies illorum armorum, & tanta fragilitas. Ruptis gladiolis iſtis, eximunt novaculas, denuoque illas acuunt, & eis ſagittas ſuas aſperant, quibus lædunt atque occidunt hoſtes ſuos; ſueti enim ſunt præliari eminus arcu & ſagittis. Pulvis huius lapidis mixtus cum Cryſtalli pulvere mundat admirabiliter oculos & nubeculas diſcutit & alias maculas, & clarificat viſum.

Addit deinde alium lapidem, quem vocant *Tolteca iztli*, punctis nigris & rubris variegatum, cuius pulvis cum pulvere Cryſtalli mixtus eadem præſtat.

C A P. XXVIII.

De Fluoribus.

NON abs re fuerit hîc addere quæ Chriſtophorus Encelius breviter ſcribit de fluoribus lib. II cap. 1.

Fluores, à Germanis fluſſe, lapides ex ſodinis ſimiles ſunt gemmis ipſis, ſed minus duri. Metallici vocant fluores, ſiquidem ignis calore ut glacies ſole, liqueſcunt & fluunt: ſuntque fluores quaſi contrarii metallis iſtis mediis ſeu remotis, quæ in ſpiritus & aërem ſolvuntur. Theophraſtus ipſos ſi noviſſet, &c. *συρροὰς* vocaſſet, quod fluxu in terra fierent. Sed credo ignotos fuiſſe omnino veteribus. Fallitur; nam Theophraſtus ſatis diſerte illorum meminit. Κατὰ δὲ τὴν πύρωσιν τήκονται καὶ ῥέουσιν, ὥσπερ οἱ μεταλλευταί. ῥεῖ γὰρ ἅμα τῷ ὀξυγύρεω καὶ τῷ χαλκῷ καὶ σιδήρῳ καὶ ἡ λίθῳ ἢ ἐκ τούτων. Id eſt. Ad ignem igitur admori nonnulli liquantur & fluunt; quales ii qui in metal-

lis

lis reperiuntur. Nam unà cum argento, aëre ac ferro, fluit & lapis qui ex iis est. Ubi manifeste vides, fluores ipsi haud ignotos fuisse. Pergit deinceps Encelius: *Verum ut fluorum species agnoscas melius, propter studiosos more consueti subijciemus. Rudimenta gemmarum, & similes gemmis sunt fluores, die fluisse, noti in fodinis, suntque*

1. Rubri coloris; videntur primo aspectu argentum quasi rubrum rude; quanquam & hoc interdum translucidum apparet. Videntur etiam esse Carbunculi: sed perspicui languidius resurgent. qui vero non translucent, vel eo ipso distinguuntur à Carbunculis. Omnis autem generis fluores quam primum ignem senserint, disfluunt. Carbunculi vero igne non liquefunt. Hæc sumta sunt ex Agricola Bermanno, sicut & superiora, nisi quod Agricola diserte non dicat Theophrasto fluores ignotos fuisse.

2. Purpurei coloris dilutioris. Videntur esse Amethysti viliores (in edito malè viridiores) quales in Bohemia reperiuntur multis locis, & certe non multum dissimiles eis sunt, quare vulgus his illuditur; deinde Amethystos non novit. Nequam annulis inserunt, & vendunt pro Amethystis.

3. Candidi coloris. Videntur esse Crystalli.

4. Lutei coloris. Videntur quasi Topazii esse.

5. Cineracei coloris.

6. Subnigri coloris. Addit Agricola in Bermanno: quinetiam quibusdam violaceus est color, aliquibus viridis, aliis flavus.

Est autè fluorum usus; dum metalla excoquunt, illos adhibent, & injiciunt. Reddunt enim materiam in igne fluidiorem, perinde ac lapidis genus quod è pyrite conficitur. Ex talibus fluoribus credo fierent optimi colores, si quis tentaret.

Agricola lib. v de Natur. Fossil. Eorum tria sunt genera: unum gemmis simillimum translucidis: alterum eis
non

non multum simile. Nam plerumque non pellucet, raro ex aliqua parte, rarius totum. Illud vero sparsum reperitur in argentariis & ceteris metallis. hoc in propriis venis sepe copiosum. Tertium est ex quo conficitur vitrum: quanquam & iam ex aliis duobus potest confici. Nec vero primi generis lapilli pellucet modo, sed etiam resurgent: eisque color idem qui gemmis insidet. Nam alii sunt similes Crystalli, alii Smaragdi, alii Prasii, alii Cyani, alii Amethysti, alii Hyacinthi, alii Carbunculi, alii Chrysolithi, alii Mori, alii denique aliarum gemmarum, atque ab iis mollitudine tantum differunt. Ex eo autem quod dicit, ex tertio genere vitrum confici; & Plinius ad eundem modum lib. 36. cap. 26 dicat de vitri confectione: simili modo & calculi splendentes multifariam cepti uri; non etiam Plinio ignoti fuisse videntur fluores, licet hoc nomine non designet.

De

L A P I D I B U S .

Libro superiore egimus de lapillis qui gemmarum nomine, aut suo, aliquam dignationem habent: nunc quedam adjiciemus de ceteris lapidibus, ordinem Boetii sequentes, & tantum annotabimus ea quæ aut ille non satis explicavit aut præterivit: aut quæ ab aliis melius explicata invenimus, atque propria experientia didicimus.

C A P U T I.

De Stellari lapide; Asteria: Lapide Bufonis.

E Stellari lapide agit Boetius lib. 2. cap. 145 & seq. & exhibet duas species, quarum Icones dederat Gesnerus, de figur. lapid. cap. 11. & addit: Aliquando in hoc lapide non Stellæ sed rosæ conspiciuntur. Huius Icones hic adiungendas iudicavi, ne quid harum rerum curiosi desiderarent.

Ferrantes Imperatus vocat hos lapides Porofos lib. xxiv. cap. 24. & distinguit in Stellarem maiorem atque minorem: & eum quem dicit Filicis frondes imitari. Subjicit Boetius cap. 148 descriptionem Asteriæ veræ seu Stellaris lapidis, & addit Icones à Gesnero expressas. Camdenus in Provincia Lincolnensi, agens de Castro Belyoir: sub

hoc inveniuntur, inquit, Astroites lapides, qui Stellulas invicem connexas representant, in quibus radii eminent singulis angulis quini, & singulis radiis media cavitas subsidet.

G

A

A victoria hic lapis apud Germanos nomen invenit, quod (ut est apud Agricolum lib. VI. Fossil.) putant illum qui gestaverit, causam obtinere & hostes vincere. An tamen hic noster, ut ille Germanicus, in aceto positus se loco moveat, & in orbem nonnihil torqueat, mihi nondum experiri licuit. Fefellit Camdenum summum virum ambiguitas nominis, nam Agricola tribuit quidem hunc motum Astroiti, sed intelligit Stellarem lapidem paulo ante descriptum; hunc autem vocat Asteriam, qui cum ponderosus sit & metallicæ substantiæ non videtur idoneus huic passioni. Idem Camdenus scribit & in Warvicensi provincia reperiri prope Sgugburie, & dominos illius loci in digma suum gentilitium transulisse.

Lapidem Bufonis seu Garatronium describit Boetius eodem lib. cap. 149. & seq. Icones autem à Gesnero acceptæ sunt, qui de figur. lapid. cap. XII. sub finem de illis ita scribit: *Batrachite vel Crapodina vulgo dicti lapides, à Bufonibus, quorum capitibus eos contineri persuasum est. Sunt autem eius species tres exhibitæ, magnitudine differentes: figura hemisphærica, cavi intus, foris convexi: quartus maior & oblongior est. Ceteros fere Krottensteyn, id est, Bufonis lapides nostri vocant. Quartum qui rarior est, audio Slangensteyn oder grosser Krottensteyn vocari, id est, serpentium lapidem, tanquam Ophitem dicas. Tertium minimum minusque cavum Calvarie Bufonis nomine ab Hieron. Cardano accepi. Sed in huiusmodi lapidum nominibus magna passim varietas & incertitudo est. Et alio loco: Georg. Agricola lib. V de Natur. Fossil. Brontiam simul & Ombriam Germanicè interpretatur gross Krottenstein, id est, Batrachiten vel Chelonitidem maiorem: & Donnerstein, id est, tonitruum lapidem: & Wetterstein, id est, Tempestatis lapidem. Eisdem vero tribus nominibus Cerauniam quoque interpretatur, nisi quod à levitate differentiam addit, cum Ombrie*

*Brontiaque non sint Leves, sed partibus quibusdam inaequales, aliis eminentibus, aliis humilioribus. Nos plura de his omnibus, minori vero imprimis scripsimus in lib. de Quadripedibus oviparis, cap. de Ranis Rubetis G. Sed quia Boetius alibi de singulis distinctim agit, plura hic non dicemus, nisi bene ab ipso observatum esse, hos lapides omnino esse distinguendos, & nomen lapidis Bufonis omnino referendum esse ad illos quatuor, quorum Icones à Gesnero sunt expressæ. Itali vocant *Pietra della Vertigine* aut *del Respo*. In Thesauro gemmarum Italicè edito sub nomine Accademici Ardentis Aetherei cap. xxviii, postquam Auctor varios colores & figuras huius lapidis descripsisset, addit. *Substantia illius est quasi vitrea, durissima, relucens, quasi è terra cocta & invitreata facta esset sine transparentia. Et interius continet lapidem vel saxum loci in quo nata est, nisi industria fuerit excavata, quod haud difficile est. Hæc gemma, quemadmodum propria experientia observavi, nascitur in scopulis quorundam marium Franciæ, Sardinie & Maiorice, forte & alibi: in parte scopuli aut littoris, quæ à fluctibus pulsatur, reperitur saxum album, quasi calcinatum & satis durum, verumtamen fragile; quod homines gnari percutientes massis aut malleis ferreis, comminuunt in partes minutas, & inveniunt in illo has gemmas, ad eundem modum quo Ostreas, quas vocant *Dactylos*, in saxis scopulorum sub fluctibus marinis & in fundo maris. Præcipuam illius virtutem prædicat contra vertiginem capitis, si parti dolenti applicetur, aut brachio: minus compertam, contra pleuritidem, deliquia animi & morbum Caducum. Docuit me Vir Nobilissimus Wilhelmus Bozwellus Serenissimi Regis Mag. Britan. res Agens apud Illustr. & potentissimos DD. Ordines generales Confæderati Belgii; hanc gemmam si ardenti Candelæ propius obijciatur, eam sensim extinguere, quod sæpius fue-**

rit expertus, sed gemmam paulatim nonnihil corrumpi & veluti rugas contrahere.

Sed observandum, Garatronium male confundi à Boetio cum lapide Bufonis, cum Ferrantes Imperatus diversum faciat, uti revera est. quem lib. xxiv. cap. 25. ita describit: Garatronius in lineamentis nonnihil similis est Marmorì scripto, sed differt colore, qui in Garatronio est Ochra, aut Purpureus, in Marmore vero niger & albus: & est lapis multum æstimatus propter pulchritudinem figurarum similium ductibus Arabicis, coloris aurei in campo Purpureo: quia ab Asiaticis receptus est in ornamentum corporis, & ex illo fiunt manubria gladiatorum. Demonstrat manifeste concretionem suam è mixtura putavinum cum terra, cui supervenerit succus petrificans coloratus. Unde lapide polito, è substantia putaminum oriuntur tractus, & è terra quæ illa continet, campus. Diversitas autem coloris, qui in tractibus est Ochra Claræ in Campo purpureo, oritur ex inæqualitate subiecti, quod diverse illum recipit, unde in putaminibus cernitur color clarus, dilutus, qui in terra est saturus & obscurus. Calcinatur hic lapis Ex quibus patet magnam esse differentiam inter Garatronium & lapidem Bufonis, neque debuisse confundi.

CAP. II.

*De Corallio, Pseudocorallio, & aliis quibusdam
Plantis quæ lapidescunt.*

DE Corallio satis diligenter tractat Boetius lib. 2. cap. 152. & sequentibus, ubi & Icones videre est à Gesnero acceptas, cap. x. de fig. lapid. Deinceps cap. 157. agit de Pseudocoralliis nativis. Scripsit & accuratè de Corallio And. Matthiæolus in Dioscor.

scor. lib. v. cap. 97. & alii quoque; quare supervacuum duxi hic plura de utroque addere.

De aliis quibusdam plantis marinis quæ lapidescunt ita scribit Gesnerus de fig. lapid. cap. xi. Inter plantas quæ in mari aut maritimis locis, saxis, testis aut aliis nascentes lapidescunt, nobilissimū est Corallium: de quo & cognatis ei proximè dictum est. Ignobiliores vero ac minus notæ sunt, de quibus deinceps paucis agemus. De Buxo & Quercu quæ glebis bituminosis adnascuntur vide supra & mox à c. ix principio. Corallina, Iuncus, Laurus, Olea, Phycites, Thymum cap. vii. memorantur.

1. Lithophyton marinum cum spongiola enascente ab eadem radice.

2. Lapis spongiæ cum folio herbæ cuiusdā marinæ per cavū eius transeunte. Arbusculam hanc marinam à Io. Bauhino f. medico diligentissimo accepi: videram autem prius & collegeram similes in mediterranei maris Galliæ lit-

tore. Species eius duæ sunt: quæ hic repræsentatur, omni ex parte albicat foris, hoc est, crusta quadam alba ex limo: quæ ad lapideam fere, sed molliorem & arenaceam, si dentibus mandas, friabilemque substantiam accedit. Alterius crusta, in quibusdā partibus, rubri seu purpurei coloris est: unde nonnulli Coralliis cognatam plantam esse suspicati sunt. Constant autem partes illæ purpureæ crusta multo crassiore & tuberosa. Utraque lignum intus nigricans, durissimum & sine medulla habet, Cytisi fere ligno simile. Crusta aspectu aspera est, ut Piceæ rami, cui folia deciderunt relictis vestigiis. Vestigia hæc in priori specie prominent modice ab omni ramulorū parte, rotunda cum puncto cavo ceu centro, acetalis minimis similia: inest autem singulis minimū

quid ruffum ceu vermiculus multipes. In altera, si bene memini, cava sunt, siue natura, siue quod de fluxere. Cortex non alius præter crustam quam dixi. Ligni duritiem si spectes, Quercum marinam dixeris aut Ebenum Cytisumve: si aspera rugarum vestigia, Piceam aut Ericam marinam. Huius generis arbusculæ, aliæ suas virgas recta in sublime tendunt: aliæ in transversum etiam. Ponemus etiam alias Icones in Historia stirpium. Hæc dum scriberem, epistolam ab amico accipio, de hac ipsa planta in hæc verba ad me scribentis: Fruticem hunc marinum in littore Baiano, incolæ vocant *Parman* sua lingua; quem cum rei herbariæ peritissimis viris ostendissem, alii aliter, Corallium imperfectum, A-darcem, Antipathes, Autolides Aristotelis appellabant. sic ille. Sed cum aliæ etiam similes multe huiusmodi plantæ reperiantur, quæ licet in superficie lapidescere videantur, intus tamen ligneam aut herbaceam naturam perpetuo retinent, vel omnes illæ Corallio (cuius & Antipathes species est) cognatæ erunt, quod non probo: vel potius sua cuiusque generis forma fuerit, & singulæ facultatibus inter se differentes, crusta singulis è limo aliave causa externa annascente. Corticem an huiusmodi arbusculæ initio habeant, qui crustæ postea concorporetur & ab ea corrumpatur, quærendum est diligentius. Verum quia hæ plantæ propriè ad hanc materiam non pertinent, plura de iis non ascribam: sed persequar de lapideis plantis quæ huc referendæ sunt: tantum adhuc unum addam. Pseudo-coralium nigrum (loquitur de eo cuius Icon extat apud Boetium cap. 156 litera B. notata) hanc plantam dixeris: intus enim lignum transit per omnes partes: foris substantia fere lapidea est, crassa & tenacissime annata, non ita mollis ac friabilis ut præcedentium.

Cutem

Cutem extimam si adimas & expolias, nigro colore pulchrè nitebit. Hactenus Gesnerus. Sunt aliæ plantæ prorsus lapideæ, ex arenis concretæ, quæ nihil lignei in se habent, sed è petris enascuntur, quarum varia est forma, de quibus hîc dici poterat, sed longiorem tractationem requirunt, quare consultius putavi peculiari Cõmentario illas servare. Hoc tantum addo, duras quidem esse, & digito percussas sonum edere instar Parii marmoris, sed admodum fragiles. Suntque maximam partem candidissimi coloris, nonnullæ & cinerei.

CAP. III.

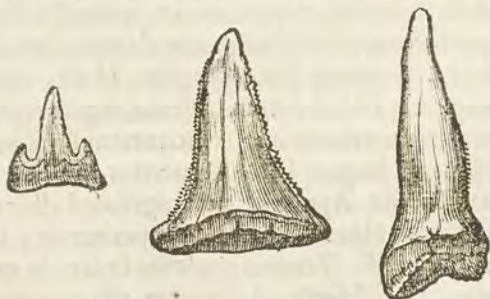
*De Glossopetra: Alectorio lapide; Chelidonio
& Dracontia.*

Glossopetram describit Boetius cap. 186, & adjicit Icones à Gesnero editas, de figur. lapid. cap. xiv. Operæpretium autem fuerit ascribere hîc quæ Gesnerus ibidem tradidit.

In tribus hisce formulis, inquit, quæ notantur litteris A. B. C. lapides exprimuntur, quos Glossopetras appellamus, aliqui Lamiarum dentes, Cardanus Glottides, Germani Naterzunglin, id est, Natricum linguas. Glossopetra nigricans, inquit Agricola, Germanis natricum lingua dicitur: cui similis non est, sed magis linguæ Pici. Reperitur in terrâ aluminosa. Sicille. Apud nos non nigro, sed albicante in roseo fere colore & splendido reperiuntur, saxis interdum inclusi. Veneno præsentè sudare in mensa creduntur: sed facile ad vaporem alii quoque læves & præduri lapides sudant. Differunt colore, magnitudine, figura. Alii dentatis aut serratis sunt marginibus, alii lævibus. De eo qui in A. formula exprimitur, plura leges in volumine Aquatiliū no-

stro, ubi de Cane Carcharia & Lamia agimus pag. 210. In formula C. ad numerum primum expressus lapis, similis est cæteris substantia, duritie & splendore; sed avis alicuius, Merulæ fere rostri superiorem partem præ se fert, minor cæteris, & vero Lamia aut Carchariae denti (qualem Petrus Coldebergus Pharmacopœus Antwerpianus ad me misit) simillimus: Unci retro eminentes, dentis veluti radices sunt: aut si quis ad linguæ similitudinem referre malit, ossi Hyoidi bipartito quod linguæ animalium subditur non dissimiles. In eadem formula media figura Glossopetram longiusculam & sine radice sua repræsentat. Tertia vero lapidem Cornu serpentis à quibusdam dictum: quo nomine figuram hanc Georgius Sittardus medicus sane doctissimus & longiore vita dignus Norimberga olim ad me misit.

Porro Glossopetris aut color est candidus & splendens, qualis revera est dentibus: aut cæruleus dilutus: nigro colore non memini me vidisse. Reperiuntur & aliis figuris, quam quæ à Gesnero positæ fuerunt, quarum quasdam hîc addimus.

Operæpretium quoque iudicavi adiungere Iconem veri dentis Lamia, ut de similitudine iudicari possit; Sane cum hoc quæ sunt in hoc genere latiores, optime conveniunt.

Alestorium lapidem describit Boetius cap. 169. & Chelidonium cap. 170. Utriusque autem Icones dedit Gesnerus de figur lapid. cap. vi. quas hic adiungendas curavi.

De Alestorio ita Agricola lib. vi. de Nat. Fossil. Alestoriae ex gallis gallinaceis nomen duxerunt. Et enim, quanquam raro, in eorū atque etiam castratorū ventriculo & jecore gignuntur Sed in Iecore plerumq; maiores. Nā nuper in capo inventus est longus uncia, latus digitū, altus sescuncia. Inferior pars quē latior, humiles habet cavernas: Superior, quē angustior, ad dexteram extuberat: ad laevā humilis est & fusca: cū reliquū eius corpus in fusco candidū sit. At in ventriculo reperti non raro fere figura sunt lupini, magnitudine eiusdem aut fabae, modo in cinereo candidi; modo fusci coloris, sed diluti: nunc vero Crystallina specie, sed coloris obscuri, quā venulas interdum habent subrubras.

Locus Plinii lib. 37. cap. 10. de Draconite sive Dracontia, ita corrigendus est: *E cerebro fit Draconum, sed videntibus abscisso nunquam gemmascit invidia animalis mori se sentientis: Igitur dormientibus amputant.* Pro eo quod legitur in editis *viventibus*: ita enim legendum liquet ex eo quod sequitur è Sotaco; spargere somnifera medicamenta & ita praecidere, nimirum Draconi soporato. Vide quā Cl. Salmasius annotavit ad Solinum pag. 388.

Non possum autem praetermittere ea quē Io. Gropius Becanus noster de Glossopetris doctissime

commentatus est. Originum Antwerp. lib. III. Ad eandem causam, inquit, dentes illi in fossis (loquitur de fossis Antwerpiæ) inventi, referendi sunt, qui Carchariae dentibus ad amussim respondent, nisi quid de terra, in qua diu iacuerunt, pro candido pullum colorem videantur traxisse; in his aliqui sunt ferrati, aliqui citra ferram in acumen tendunt: Omnes tamen acutissimi. Sed quia pauci sunt, qui Carchariae Canis dentes viderunt, fit ut non dentes, sed linguae serpentine vulgo nominentur; quibuscum tamen nihil habent similitudinis. Huius generis sive dentes sive linguas è fossis circa Antverpiam frequenter extrahunt minore miraculo, quod piscem cuius dens videri queat, non agnoscant, alioqui clamaturi, Carcharias hic olim habitasse. Quibus lapides hi linguae videntur, glossopetras eas nominarent. Pari ratione buglossum lapidem illum vocabimus, qui similiter è fossis urbis nostrae est extractus. Huic longitudo sesquicubitalis; Latitudo qua maxime patet, dodrantem aequat, paulatim in cuspidem obtusam, ad linguae formam producta: colore & durinci basaltem refert, pondere ferrum: parte sui latiore & crassiore foramina duo habet ea amplitudine, qua in Calyaria equina oculorum cavitates videntur, cetera linguae bubula non dissimilis ut merito vel ab ea, vel ab ingenti magnitudine buglossus appellari posset. Cuius rogo marinae belluae, & quod os in hunc lapidem transfuisse dicemus, si omnia id genus ad animalium partes sunt revocanda? Ego certe nulla invenio nec fuisse quidem opinor, non magis quam animal aliquod fuisse cuius vel lingua vel dens glossopetra dicatur. Nam quamvis his locis non longo intervallo à mari dissitis suspicari quisquam posset Carchariae dentes esse, non tamen idem sibi persuaderet in colle illo qui Aquisgrano imminet tantum id genus piscium fuisse, quantum fuisse de glossopetrarum copia coniectari deberet. Generantur haec in terra, perinde atque alii infiniti generis lapides, nihil cum vivis animantibus habentia commune.

CAP. IV.

De lapidibus qui serpentes referunt: de Ovo
Anguino.

GESNERUS de figuris lapid. cap. xv. dat Iconem lapidis, de quo ita scribit.

Lapis huiusmodi non multo maior quam hic apparet, inventus est in monte quodam Helvetię, serpentis in spiram revoluti effigie, ita ut caput in circumferentia promineat, extremavero cauda pro centro sit. Erat & alia pars lapidis, foris ex a-

liqua parte ambitus tanquam alterius maiusculi serpentis minorem hunc ambientis: quam in hac figura non addidimus, quod fracta esset. Hic lapis apud me est, satis durus & fuscus, inferiore parte planus & informis, nisi quod uno in loco serpentini corporis breve indicium apparet. Hęc ille.

Agricola lib. vii. de Nat. Fossil. Ad Babemburgum nobile Franciæ oppidum in saxo calcis inveniuntur lapidei serpentes parvi, & lacerti.

Camdenus in descriptione Magnæ Britan. primum in Provincia Sommerfettenſi: Secundum eundem Avonam, inquit, (qui hic Limes est inter hunc & Glocestrensem agrum) in Occidentali ripa *Camsham* cernitur, à Keina Britannica virgine sanctissima denominata, quam serpentes in lapides mutasse superioris ævi credulitas multis persuasit, eo quod eiusmodi ludentis naturæ miracula ibi in latomiis nonnunquam inveniantur. Vidimus enim lapidem hinc

hinc delatum serpentis in spiram revoluti effigie, cuius caput imperfectius in circumferentia promi-
nuit, extrema cauda centrum occupante. Sed ple-
risque caput abest. Deinde in provincia Eboracen-
si: Iuxta ad *Huntlii Nalb* littus quod longo tractu ia-
cuit apertum, in cautes celsius surgit, & sparsim ad
earum radices iacent saxa, varia magnitudine tam af-
fabre sphaerica figura à natura efformati, ut globi
artificis manu in maiorum tormentorum usum tor-
nati videantur. In quibus effractis inveniuntur ser-
pentes saxei suis spiris revoluti, sed qui plerique ca-
pitibus destituti. Tertio in parte eiusdem Provin-
ciæ quæ appellatur *North Rhiding*: Lapidēs hîc inve-
niuntur, serpentium in spiram revolutorum effigie,
naturæ ludentis miracula, &c. Hæc ille. Obser-
vant alii horum alios armatura tectos esse, & splen-
dere instar Orichalci; qualē nuper ex Anglia acce-
pi, elegantissime omnibus partibus efformatum.
Accepi & superioribus annis à Nobilissimo amico
eiusmodi lapidem, eiusdem coloris cum illo quem
Gesnerus descripsit: substantia autem quæ ambit &
nonnullas partes tegit similiter dura est & in medio
pene protuberat. Didici, terram illam lapideam am-
bientem, ferventi oleo coctam demi posse, sed non
ausus sum illud experiri, ne & serpentem in spiram
convolutum corrumperem: in eo perfectior est illo
Gesneri, quod utrinque spiram exactè repræsentat.
Andreas Cæsalpinus lib. 2. cap. 44. scribit, in agro
Senensi locis sterilibus & cretosis reperiri lapides
qui vermiculos terrestres imitantur, colore candi-
do; substantia gypsea: qui si frangantur, intus globuli
inanes veluti ampullæ spectantur, assidue tenuiores
prope caudam. T. Bartholinus lib. de Unicornu
cap. 37. cum egisset de Conchyliis lapideis, addit:
Quo spectant serpentum integra gyrataq; corpora,
qua

qua linguas qua oculos, dorsumque, Melitæ in petram conversa; de quibus in mea de Glossopetris dissertatione sententiam tuli. Fuerint ergo hi superioribus perfectiores, quod etiam capita serpentū repræsentent: cum Anglicos illos omnes fateantur capitibus destitutos esse. Credit enim vulgus hodieque, S. Hildam Abbatissam virga sua serpentes illos profligasse & præcípites dedisse de rupibus in mare, atque eo casu capita ipsis esse defracta.

Ovum anguinum describit Boetius cap. 174. & Iconem illius affert à Gesnero acceptam, qui de illo ita scribit: Lapis hic admirabilis inventus est in agri Tigurini torrente, quem *Tosam* nominant, pugno maior paulo, unciarum xxi pondere, è fusco albicans, intus vero, si scalpatur, candidus: mirè durus, foris præsertim: ambitur enim ceu crusta filicea: intus paulo mollior: figura ei lenticularis vel globi dimidiati. Utramque speciem apud me seruo. A basi quæ plana & lævis est in medio, ut ad 2. numerum apparet, quinæ veluti caudæ serpentium aut lacerorum, versus superiorem partem elatæ paulatim attenuantur. Interstitium autem quodque inter duas caudas, duos acetabulorum, quæ ceu verrucæ quædam eminent, ordines habet. Hoc sane ovum anguinum Plinii videtur, descriptum ab eo pluribus lib. 29. cap. 3. An vero aliqua sit cognatio cum Bronitiis ab Agricola descriptis lib. v de Nat. Fossil. nondum exploravi. Hæc ille.

Locus autem Plinii ita se habet: *Est ovorum genus in magna Galliarum fama, omissum Græcis. Angues innumeri æstate convoluti, salivæ faucium, corporumque spumæ, artificii complexu glomerantur. anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari, sagoque oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi donec arceantur annis alicuius inter-*
ventu.

ventu. Et post pauca: vidi equidem id ovum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorum Polypi crebris insigne. Missis fabulis, descriptio cum Icone bellissimè convenit.

Capite 175. tractat Boetius de lapide Carpcionum, qui potius ossiculum est dicendus, neque in hac historia memorari debebat: sicuti nec oculi Cancrorum, de quibus agit cap. 176. Memini me ab Illustr. Viro Iosepho Scaligero audivisse, singulare esse remedium adversus calculum, si eximantur sole per signum Cancri meante.

CAP. V.

De Umbilico marino, lapide Caimanum, & aliis.

DE Umbilico marino agit Boetius cap. 177. qui potius testa est quam lapis & revera operculum testaceorum animantium, & pro diversitate eorum diversæ molis & figuræ. Adiungo Iconem maioris,

plana facie; nam convexa nihil memorabile ostendit. De his loquitur Victor de Caligula agens: neque

que secus contractis ad unum legionibus, specie in Germaniā transgrediendi conchas umbilicosque in ore maris Oceani legi iussit, &c. Sed quia magno errore hæc opercula testacea in lapidum classē admissa sunt, plura de iis non dicam. Sicuti neque de lapide Caimanum, de quo agit cap. 178. aut Palumbarum, de quo agit cap. 179. aut Porcino, de quo cap. 180.

De lapide Cenar agit cap. 181. ex quo dicit pocula fieri in China; de quo, licet plures commentarios de rebus Chinenſibus legerim, nihil hætenus potui observare.

Lapis Malacensis quem describit Boetius cap. 182. haud dubio idem est cum Porcino, quem describit cap. 180. uti accurate conferenti utriusque vires & substantiam, liquido patebit.

De lapide Bulgolda agit Boetius cap. 183. & citat Ferdinandum Lopez lib. 1. Historiæ Indiæ: qui cap. XLVI in editione Castellana, agens de muneribus quæ Rex Cochī largiebatur Portugallorum duci, ita scribit: *una piedra del tamaño de una avellana, la qual se cria en la cabeza de un animal, à quien los Indios llamanor Bulgoldalf (de las quales se hallan muy pocas) que aprovecha contra qualquier genero de ponçonna.* Id est: unum lapidem figura nucis avellanæ, qui nascitur in capite animalis, quod Indi vocant Bulgoldalf, (reperiuntur autem paucissimi) qui proficit contra quæcunque genera veneni. In aliis autem scriptoribus nihil hætenus aut de hoc animali aut de lapide potui observare.

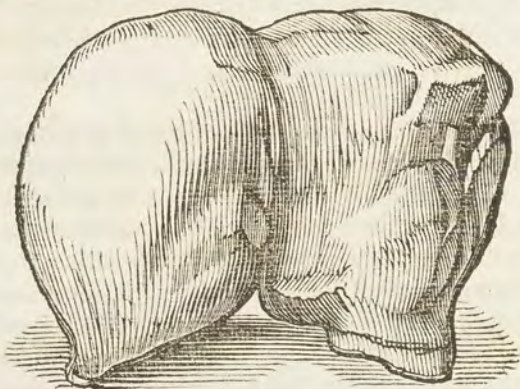
De lapide sanguinali satis diligenter agit Nic. Monardes cap. 36. apud Clusium, uti & de Manuali, eodem capite.

De lapide Hysterico iam ante egimus.

CAP. VI.

De lapide Manati, Perce, Limacis, Tuberonum, Bezoar.

Lapidem Manati describit Boetius cap. 187 ex Oviedo & Clusio. Qui perperam confunditur cum lapide Tuberonum, uti statim dicam; neque proprie lapis dici potest, sed potius os durissimum instar lapidis. figura autem ut plurimum talis est, qualem hic exprimi curavimus. Observandum autem

quod annotat Franciscus Ximenes: dicunt, inquit, præterea lapides exentos è masculis, opitulari maribus; fœminis vero è fœmellis. Oviedus lib. 13. cap. 19. monet; ut quis rite utatur hoc lapide, opus esse ut primum uratur & in pulverem redigatur, sumaturque pondere dimidii regalis è vino aut aqua mane à ieiuno.

De lapide Perce quem describit cap. 188. nihil addo, nisi quod ille quoque sit osseus: similes autem reperiuntur in piscibus quibusdam marinis, quorum Icones expressit Gesnerus, de fig. lapidum cap. xiv. dicit.

diciturque potissimum reperiri in capitibus Asellorum generis.

Lapidem limacis describit cap. 189. de quo nihil habeo quod addam.

Lapidem Tuberonis describit cap. 190. verum in hoc describendo duobus modis erratum est. nam primo male confunditur Tuberon piscis, qui non alius est quam Canis Carcharias aut Lamia, cum Manati; saltem lapis qui hic describitur, & cuius sunt vires quæ hic prædicantur, eximitur è capite Carchariæ piscis, quem nostrates vocant Heye, supra oculos & quasi in fronte: deinde non recte lapis appellatur, cum sit mollissimus, candidissimus, friabilis instar pollinis, qualem sapissime à nautis nostris accepi, & multa experimenta & ab aliis didici & ipse cepi, in iis qui gravissime morbo nephritico laborabant; exigua enim quantitate sumtus cum liquore aliquo convenienti dejicit arenulas & lapillos quoque ita valide, ut dubitem an interdum tutum sit illum sumere, præ metu ne ureteres obstipet; saltem summa cautio est adhibenda.

Denique lapides Manati, qui sexu distinguuntur, tantum differunt colore, siquidem alii sunt plane candidi, alii dilute rubentes, colore qualis est sanguinis multa aqua diluti: atque hos fœmellos vocari arbitror, sicut illos masculos; neque tamen credo virtutes esse diversas, aut huius discriminis rationem esse habendam.

De lapide Bezoar satis diligenter scribit Boetius cap. 191. & seqq. ad quæ nihil addo, nisi variis figuris nasci pro figura eius rei cui crustæ annascuntur, cuius multa exempla dare possem si operæpretium esset.

Franciscus Ximenes parte prima lib. IV, cap. XX, in quo tractat de variis speciebus Ceryorum & Ru-

picaprarum & lapide Bezoar, sub finem adiungit:

Reperiuntur quoque in hac Nova Hispania lapides isti fossiles, quos Arabes item nominant Bezoares, ob virtutem quam habent contra venena, in primis in fluvio *Detzhuatlan*, ubi varii reperiuntur & diversarum formarum, qui descendunt cum aqua e montibus, in quibus est magna copia Boli Armenę; verum non videntur alii illi lapides, quā quos Arabes dicunt nasci in angulis oculorū eorundem animalium quæ supra diximus, quando se præcipitant in fluvios postquam comederunt serpentes, quos ex antris suis elicuerunt halitu aut alia facultate nobis occulta.

Ad hæc ostendunt Indi lapillos parvos, quos inveniunt in vulvis quorundam Corvorum, eosque gestant ad faciliorem partum.

C A P. VII.

De Aëtite, & Callimo, Geode, Enhydro, atque Enorchi.

DE lapide Aëtite satis diligenter agit Boetius capite 196. & seqq. & dat illius tres figuras. quibus plures alias addidit Tollius noster à Ferrante Imperato, lib. xxiv. cap. xix. qui ita distinguit, ut prior

res vocet Aëritas Geodes: secundos Aëtitas gravidos altero Aëtite: tertios Ventres Crystalinos, ab aliis dictos Enhydros: adiungam tantum unius Aegyptiæ, ut ferebat ille à quo accepi: quanquam credam, potius

LIBER SECUNDUS. IIS

potius Arabicum esse Plinii, siquidem & durissimus est & subrutilus, sed an durum lapidem in alvo contineat ignoro, saltem sonitu non prodit. De Callimo porro agit Boetius cap. 200. de quo Gesnerus

cap. xi. de figuris lapidum: Callimo, inquit, invento in Geode, miræ imagines impressæ fuerūt: quarum Ge. Fa-

abricius & figuram in annulo, quæ hic exprimitur & descriptionem ad nos misit. Callimus, inquit, hic fere lupini est magnitudine, forma eius rotunda & oblonga: corpus partim pellucidum ut Crystalli: partim nebulosum ut Sardæ, aut gemmæ quam vocant Huiæ. Inventus est lapillus in Geode grandi, qui inclusos fluores varios habuit, sed in medio iacuit separatus: ita ut argentum capillare aut in lapide aut pyrite invenitur, quasi impositum sit & pars corporis integri non sit. Igitur & forma & translucitas & locus τὸ μυστήριον per se admirationem movent, sed multo magis sunt impressæ à natura imagines admirandæ: ex una enim parte lapillus, in latus sinistrum versus, duas refert facies, & tertiæ veluti umbram; primam monacho similem cum cucullo, alteram viro grandi imberbi, tertia ut umbra non cognoscitur. Versus in latus dextrum, unam tantum faciem habet priori non dissimilem quæ cucullata est: qua vultum convertit, ea pars lapilli pellucet instar lunæ gibbosæ seu (ut Lactantius) concavæ, quæ Græcis ἀμφιπύρρον dicitur. Cuiusmodi fundæ quæ in annuli supremo converti potest, ita ut utrimque considerari possint insculptæ naturæ artificio imagines. Georg. Agri-

colæ descriptio in lib. v. Fossil. editionis posterioris paulo est alia. Verum & ipsa converso aliis modis lapillo, à vero aliena plane non apparet. Hanc in exiguo corpore varietatem, nullus artifex satis expresserit. Hæc ille.

De Aetita vide Gesnerum de fig. lapid. fol. 10. verso; & 11. Geodes inquit hic lapis proprie dicitur cum terram continet: Aetites cum lapidem aut arenam, (etsi hoc nominum discrimen non semper servatur) aquam si contineat, Enhydros vocabitur. Repertur in aliquot Germaniæ locis & in Gargano Apuliæ monte: Unde etiam allatas eius species tres Val. Cordus in Sylva variarum observationū quam cum reliquis eius operibus edidimus) describit. Qui insunt lapilli si forte adhærescant, non sonant: sed soluti duntaxat. Solvuntur autem ætatis progressu, ubi interiora magis siccata fuerint, & lapides veluti maturuerunt. Et post pauca: Geodes Misenensis oblongus, continens harenam indurata, inventus est in Ludo illustri Misenensi, cum effoderetur vinaria. Impositus aquæ stridorem varium emisit. Huius quidem picturam Kentmanus ad me dedit, digitos quatuor latam, longam vero sex: colore rubiginis quæ radi cæperit, &c. Enhydros est rotunditatis absolutæ, in candore levis, sed admodum fluctuat intus in ea veluti in ovis liquor, Plinius. Vidi ego lapides plane rotundos, magnitudine & figura, avium quarundam ovis persimiles, maculosos (nolabat memoria) ut coturnicum ova: quos qui habebat, ad faciliem reddendum partum conducere persuasus erat.

Antequam ab hac materia abeam, non possum omittere quod à Goropio nostro narratur lib. 111. Originum Antwerpianarum. In Littore Anconitano, inquit, saxa magni ponderis, quinquaginta aut plu-

plurimum etiam librarum, è mari trahuntur: his colos & constitutio exterior ea est, quæ lapidi Aetitæ, rudis nimirum, & non difficilis læsi aut tritu: interior vero crusta aut tunica dura est, & quæ poliri possit haud secus atque interior Aetitæ tunica: colore etiam subcæruleo, ne hac quidem nota ab Aetite discedens. Rumpuntur hæc saxa maioribus malleis ferreis, magna vi impactis: non quo intus, ut in aquilæ lapide alius calculus inveniatur; sed quo pisciculi delicatissimi extrahantur eiusdem generis cum solenibus, quas Cappas longas Veneti appellant; sed eo delicatiores, quod non aqua marina, sed rore quodam tenuissimo, per lapidem imbibito, pascantur. Hi plures numero, ad viginti, modo plures, modo pauciores, ita saxo includuntur, ut singulis suus sit nidus, ad magnitudinem & figuram piscis omnibus lineamentis respondens. Inter nidos saxeo interstitio relicto, ex his veluti è vaginulis rupto lapide eximuntur integri Solenes, ad palatum & lumbos delicatiorum plurimum facturi. In his ergo solidissimis saxis, in quibus aqua nulla, nullus liquor invenitur, præter eum quem piscis continet, non figura modo Dactyli sive solenis, sed vita etiam & omnis pisciculi laus perficitur & absolvitur, melior ut multo sit, quam si in ipso mari extra lapidem natus fuisset. Fortun. Licetus in Lithosphoro suo cap. LIV. Certum est inter viva saxa contineri quandoque bufones, serpentes, & passim Dactylos marinos appellatos: nam & nos Genuæ sæpe vidimus, & asserit Cæsalpinus, in scopulis maris intra invias lapidum solidorum cavernulas reperiri animalia quædam, quæ Dactylos vocant, ostrearum medullis similia & gustui grata.

Enorchin quoque è Gesnero expressit Boetius cap. 203. de quo ille ita: Enorchis quoque rotundus

est. Agricola Godenstein (quod nomen etiam pyritæ rotundo aliqui tribuunt) interpretatur. Videtur autem lapis maior & informis, qui alium rotundum ac testi similem in se contineat, Enorchis potius appellandus, Orchis autem qui continetur. Sic Entrochus quoque & Trochites distinguuntur. Lapidem cuius hæc figura est (quam vide apud Boetiū) Io. Kentmanus misit, durum, splendidum, pallidum, lævem, gravem. Enorchis Agricolæ candidus est, fragmentis testium similis, (hoc est, fragmentis suis in quæ frangitur vel dividitur, testium speciem præ se ferens) sed nec fulget, nec pulcro colore nitet, Non procul Rotvila oppido Helvetiis finitimo & confœderato, lapis rotundus & pani cibario rusticove maximo simillimus reperitur, ambitu fere, si bene memini, dodrantum quinque, in medio protuberans parte superiore; Teufelsleib, hoc est, dæmonis panem nuncupant incolæ agrestes: & si equus de hoc lapide impositum salem lingat, lumbricos pelli credunt.

CAP. VIII.

De Amianto lapide.

A Mianti veri, inquit Gesnerus, è Cypro, quem Franc. Calceolarius, pharmacopola Veronensis, ut artis suæ peritissimus, ita omnium simplicium medicamentorum indagator acerrimus, ad me misit, frustulum delineatum hic exhibeo: quod fila molliuscula neri texique apta remittit, & ab alumine scissili, tum vero & aluminis vim saporemque referente, tum falso & insipido, quod Alumen plumæ hætenus vocare soliti sunt medici, non parum differt. Omnia tamen hæc genera antequam in filamenta sua resolvantur, scissilem compagem præ se

ferunt, sicut & Entalium à quibusdam pharmacopolis dictus lapis, in Sabaudia Amentum dulce: Amenti nimirum nomine corrupto ab Amianto; non quod verus Amiantus sit, sed similis ei lapis, Eboris instar candidus, splendens & friabilis, inque fila solubilis, sed fragiliora.

Videtur autem res gypso cognata. In eo, certo modo preparato & imagines exprimi possunt, quæ cum ebore aut ipsa nive candore certent: quales Petrus Coldebergus Antwerpiensis pharmacopœas doctissimus celeberrimusque mihi donavit. Amiantum Agricola Germanicè interpretatur Alumen plumæ, vulgo dictum Federwüß, Pliant Salmanderhar: & amentum amarum à quibusdam recentioribus dictum addit. Eundem vero lapidem Asbestum: linum Asbestinum vivum, aut Carystium, item Poliam, Spartopolium, Corsoidem, Bostrochyten & à Quadrigario Alumen vocari censet. Encelius Amianti speciem Katzenfilber interpretatur quod vocabulum Magnetidi & Micæ melius tribuit Agricola. Idem refert in Hildesheimio tractu lapidem inveniri fusci coloris, planum, Ammoniaci salis instar scissum: qui tubercula superius habeat clavorum capitibus similia: & ad Hasdam pagum, alium huic non dissimilem, candidum tamen & sine tuberculis. Hæc ille fol. 6. editionis Tigurinæ. Idem & aliam Iconem dat fol. 150.

Amianti quibusdam lapidis frustulum. Veriorem è Cypro cap. primo posui.

Perperam autem meo iudicio confunditur Amiantus cum Alumine scissili ; & illius fila cum flore petræ. Porro locus Pauli Veneti qui à Boetio citatur ita se habet in antiquissima

editione Latina lib. 1. cap. 47.

(nā in editione Italica Rhamusii omissus est.) *In hac Provincia, inquit, (loquitur autem de Chynchyncula) est mons ubi sunt minera Chalybis & Amdavici & Salamandre de qua pannus fit, qui si projiciatur in ignem comburi non potest: fit autem pannus de terra hoc modo, sicut didici à quodam meo socio Turco viro valde prudenti, qui ex commissione magni Kaam in illa provincia presuit operi minerarum. Referebat enim quod in monte illo quadam minera terre habebatur, quæ fila quadam habet lane similia. Ipsa fila desiccantur ad solem & postea in mortario aneo conteruntur, & postea lavantur aqua; & à terra grossicie separantur; terra vero projicitur, & fila de lana filantur, de quibus filis postea panni fiunt. Hi autem panni albi ex textura non assumuntur, sed in ignem projiciuntur, & per horam unam dimituntur in flamma, & hinc albescunt ut nix, nec leduntur in igne; quod similiter fit quandocunque lavari debent, nam alia lotio ad removendum maculas non aahibetur, &c. & de Salamandra vero serpente nihil audiivi in Orientalibus partibus. Id autem totum quod de Salamandra didici scripsi fideliter. Fertur quod Romæ sit quadam Mappa de Salamandra, quæ est Sudarium Domini involutum, quam misit summo Pontifici quidam Rex Tartarorum. Hæc ille. Qui si vera narret, ut malo credere, non loquitur de Amianto, sed de lino vivo; de quo ita Plinius lib. 19. cap. 1.*

In-

Inventum iam est etiam quod ignibus non absumeretur. Vium id vocant, ardentesque in focis conviviorum ex eo vidimus Mappas, sordibus exustis splendescentes igni magis quam possent aquis. Regum inde funebres tunice, corporis favillam ab reliquo separant cinere. Nasitur in desertis adustisque Sole India, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes; assuescitque vivere ardendo, rarum inventu, difficile textu propter brevitate. Rufus de cetero colos spendescit igni. Cum inventum est, aequat pretia excellentium Margaritarum. Vocatur autem à Grecis Asbestinum ex argumento Natura. Anaxilaus author est, linteo eo circumdatam arborem, surdis ictibus & quis non exaudiantur cedi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Atqui hoc linum aliud est ab eo quod fiebat ex lapide Amianto, licet aliter crediderint Matthiolus & Mercurialis, ut demonstrat Cl. Salmasius in Animadversionibus ad Solinum pag. 178. quem admodum iam ante nos observavit Tollius ad Boetium. De Amianto idem Plinius lib. 36. cap. 19. *Amiantus alumini similis, nihil igni deperdit.* Natales autem huius lapidis aperit Sotacus apud Apollonium; *γίνεται δὲ ὁ λίθος ἐκ τῆς καὶ ἐν Καρύστῳ μὲν ἀφ' ἧς καὶ τὸ νομα ἔλαβεν, πολλὸς δὲ ἐν Κύπρῳ.* Unde & Carystius lapis dictus. Sotacus: *ὁ Καρύστιος λεγόμενος λίθος ἀπὸ τοῦ ὅτι ἐκείνῳ εἶχει ἐρωδεις.* Ab urbe autem Cypri Carbaso vel Carbasia Pausanias vocat *Καρβάσιον λίθον*, quod ex hoc lapide fiebat. Accepi frustum eiusmodi lapidis Amianti, quod Clariss. Viri Pauli Merulae filius è Cyprio attulerat, cuius Iconem hic apponam, ea mole qua est: Coloris est fusci, constans totus è filamentis, sed admodum fragilibus, ita ut videre non possim quomodo ex iis aliquis pannus texi possit; simillimus autem est Alu-

mini scissili. Vidi alia lapidum fragmenta itidem è Cypro allata, sed quæ è duriori saxo constabant, & suas habebant veluti commissuras, è quibus tenuia filamenta educi possunt, sed admodum brevia.

CAP. IX.

*De Hematite vero & spurio;
Smiri lapide; & Schisto.*

DE Hematite diligenter agit Boetius lib. 2. cap. 205. 206. 207. 208. de spurio triplici cap. 209. Ad quæ hoc tantum addo è Benedicto Ceruto ad Musæum Calceolarium.

Hematitis, inquit, non spernendam speciem, quinimo suspiciendam, sculpta figura refert; non arte sane paratam, sed ut res fossilis in proprio domicilio, duritie, densitate ac pondere gravem, quæ est concretæ. Huius superficies ferro expolito similis est, intus ferrugineo scætet colore; à cuius basi veluti à radice globuli satis eminentes pullulant, qui instar uvarum compacti & racematim coherentes, totum lapidis corpus, animalium cerebella imitans construunt. Videndus Christoph. Encelius lib. 3. cap. 6. Qui hanc speciem ita describit.

Reperitur in Cheruscis, Northusæ, Harszgerodæ qui.

quibusdam in montibus, qui omnino formam cerebri deiecti præbet, longe pulcherrimus. Cuius formam satis mirari nequeo; & eius virtutem mirabilem in sistendo sanguinem ex naribus sum expertus.

De Smiri lapide agit Boetius cap. 210. de Schisto cap. 211. Cum ordinis ratio postulat ut de Schisto ageretur statim post Hamatitem. Nam ut recte observat Cl. Salmasius in Exercitationib. ad Solinum pag. 408, *Schiston similem esse Hamatiti, & idem posse tradunt auctores. quinimo & in genere Hamatarum quidam Schiston ponunt: quum dicat igitur a Plin. Hamatitem discernere venas rubentes, sic intelligi debet, quasi in Hamatite venæ sint rubentes, quæ non sint in Schisto. atqui contrarium est, nullas quippe venas habet Hamatites, quibus distinctus est Schistos, & inde illi nomen.* Dioscorid. de Hamatite: ἐν αὐτῷ ἡ πληρὸς, καὶ ὁμαλὸς, ἀνεπίμικτο ὑπαρίας τινός, ἢ διαζωμάτων. Ergo nulla διαζώματα in Hamatite. Et paulo post: ἀπελέγχεται ἡ ὁκαποτεχνημύθη, πρῶτον μὲν τῇ διαφύσει, ὃ μὲν γὰρ εἰς κτηδόνας ἐπ' ὀφθείας δοτυκᾶται, ὃ δ' αἰματίτης ἔχ' ἕτως ἔχει. In adulterato Hamatite apparent διαφύσεις & κτηδόνες, quibus caret sincerus. In Schisto eadem venæ visuntur. Omnino in Plinio rescribendum; adulteratum Schisto, Hamatitem discernunt venæ rubentes. Vide reliqua apud authorem. Hoc tamen non omittendum quod addit de Schisto Plinius; sed in iis commodior croco similis, peculiarius splendet. Legendum commendatior. Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri; procidentesque oculos præclare cohibet. Hæc verba, inquit, Cl. Salmasius, reddidit pro istis Græcis Dioscoridis: πληρὴ ἡ καὶ κοιλώματα γυναικείῃ δαΐσει γάλακτι. Scribendum itaque in Plinio: proficit oculorum lacunis. Certè κοιλώματα sunt oculorum vitia. De quibus vide Galenum in Medico.

Casal-

Cæſalpin. lib. 2. de metallicis, cap. 58. Hodie Schistus incognitus est vulgo, quamvis quidam ostendant varios lapides. Reperitur tamen verus Romæ in Vaticano effossus è fundamentis. Glebæ sunt colore nigro, quæ laminas complectuntur admodum tenues invicem hærentes, ut in lapide speculari: sed colore ex nigro ad croceum inclinante, splendentes & perspicuæ: per quas si Sol inspiciatur, videtur croceus: inspicere autem potest sine noxa. Idem in Saxo nigro, & durissimo reperitur in Montacuto prope Anglarium. Nam eius montis cacumen ex hoc lapide constat.

CAP. X.

De Ostracite & Ollis nativis.

GESNERUS de fig. lapid. fol. 84. & 85. Ostraciti Ostrea nomen & similitudinem dedere: a Plinius: quem in hoc deceptum dixerim, quod Ostrea cum pro Ostreo accepisse videatur: cum & res sint diversæ, & qui denominantur ab utraque lapides plurimum differant. Ab Ostraco enim, id est, testa figulina, Ostracias vel Ostracites derivatur, quæ duo nomina leguntur apud Plinium lib. 37. c. 10. Ostracias sive Ostracites, inquit, est testacea, durior: altera Achata similis, nisi quod Achates politura pinguescit: duriori tanta inest vis, ut aliæ gemmæ scalpantur fragmentis eius. Idem lib. 36. cap. 19. Ostracitæ similitudinem testæ habent: usus eorum pro pumice ad levigandam cutem. Agricola Ostraciten Germanicè interpretatur Topffstein; Ostraciam alterum vero Luxaffiir. Quo nomine mihi ostensa est gemma saturatissimi indici colore: qui ostendebat gemmarius, magni pretii esse dicebat,

præ-

præduram, ita ut alias gemmas incideret: Maioris autem pretii esse in eo genere, cui aurei coloris aliquid mixtum esset. Germanicum nomen à Lyncean aliunde ei factum sit nescio: cum Lyncurio quidem nihil ei commune video. Ex Ostracite, inquit idem, natura in Hildeshemio tractu inter antrum & Chardram facit Hæmatitem, ars ex magnete. Utræque urendo. Et alibi: ad cutem lævigandam, & pilos amovendos convenit Ostracites, ita dictus quod testæ similis sit. Eum iuniores Græci λιθόσπερον videntur nominasse, ut ab Ostracorum testis distinguerent. Veteres & Ceramitem, cum testæ habet colorem; & Cheramidem maxime cum eum cæruleæ bullæ cingunt. Ex crustis, constat facileque findi potest. Digitis percussus, tanquam Olla sonitum edit. Hodie reperitur in Hildeshemio circa antrum à Nanis appellatum colore subrubens. Eum tractum, ut dixi, quondam arsisse, multa indicant. Exsiccat Ostracites, & adstringit, &c. Quod ad remedia forte non multum interest, Ostraciten testis similem, & Ostreitem lapidem similem Ostreis, confundi. Cæterum ut Ostreorum, quæ proprie sic dicuntur, testæ superficiem valde asperam, & inæqualem habet, ut ea ratione pumicis vicaria esse possit, sic & Ostracites vel Ostreites potius lapis. Ostraciæ alteri translucida viriditas est, mixta nigrore. Eius fragmentis quidam nostris temporibus alias gemmas scalpunt. Agricola. Atque hæc è Gesnero.

Boetius dicto capite: *Ab hoc, inquit, differt Ostracites Germanorum, vulgo Topfstein, seu Olla fossilis. Nam argilla potius videtur, quam lapis. Has Ollas Ethnici olim cineribus mortuorum impositis telluri committebant. Molles sunt in terra, exemptæ in aere lapidescunt.* Rejicit itaque Agricola sententiam. Sed perperam hæc ur-

nas veterum attingit, quæ figulino opere factæ fuerunt. Non enim satis attendit Gesneri locum fol. 87. (unde sua descripsit.) qui ita se habet: *Ollæ alicubi effodiuntur nativæ, molles in terra, foris lapidescunt, ut Georg. Agricola tradit, & Germanice interpretatur Erdtopff sicut Ostracitem Topffstein. Nonnullis in locis Germania effodiuntur etiam urnæ fictiles, in quibus cineres mortuorum combustorum conditi fuerant, antequam religio Christiana recepta erat. eas imperitum vulgus intra terram esse natas sibi persuadet. Distinguendæ itaque fuerant Ollæ quæ natura tales, ab urnis quas imperitum vulgus nativas credit: Boetius autem has ita confundit, ut quæ de prioribus dixit Agricola, ea posterioribus attribuat manifesto errore, quem corrigendum existimavi.*

Gesner. de figur. lapid. fol. 111. verso. Plurii, qui pagus est Rhætorum egregius ultra Alpes proximè Clavennam oppidum Lacui Lario (quem Comensem hodie vocant) vicinum, in monte proximo effossi lapides quidam pulli coloris & molliusculi, ad lebetes & varia vasa tornantur: & inde in diversas Italiæ, vicinasque regiones exportantur. Io. Augustinus Pantheus Chemista, hunc lapidem lebetum vocat, & ni fallor, alio nomine petram columbinam, nescio quam ob causam. In Siphno (inquit Plinius lib. 36. cap. 22.) lapis est qui cavatur, tornaturque in vasa coquendis cibis utilia vel ad esculentorum usus: quod & in Comensi Italiæ lapide accidere scimus. Sed in Siphnio singulare, quod excalefactus oleo nigrescit durescitque natura mollissimus. Horum & Agricola meminit lib. 7. de Nat. Fossil. E saxis mollibus, inquit, & in opere tractabilibus, fabri ærarii faciunt formas ad æs fundendum aptas: quia ignem sustinent. qualia sunt apud Chattos Saxa in fusco cinericea, in quorum

formas quodvis metallum liquidum funditur. Hoc genus in Siphno, & in Italia circa Comum excavatur, tornaturque in vasa coquendis cibis utilia, quæ circumdantur circulis ferreis. Sed dura saxa quamprimum è lapicidinis exemta fuerint, ferro sunt tractanda. nam in aere magis durefcunt. Ex his fiunt & mortaria pharmacopolarum, & cotes, &c.

Audiendus & Scaliger Exercitat. 128. sect. 2. De Comensi lapide abs te pauca. Non sine subtilitate plura licuit. Ex eo lebetes efficiunt tanta tenuitate, ut pene ductiles videantur. Excisum lapidem extrinsecus lebetis adornant forma. Excavant deinde tanta dexteritate, ut ni interior massa tota eximatur integra, tum ex ea tertia, ab illa quarta, ac deinceps alia; quoad exeat pusillarum capacitas ollarum. Itaque in mercatibus plures aliis alios insertos, perinde ac si una esset moles, admirere. Exquisita quoque subtilitate fundos ex aliis lapideis orbibus ære assuunt atque adglutinant, æneisque circulis adversus offensiones atque dissolutiones, aut ferreis muniunt. Sed redeamus ad Ostracitem, quem lapidem satis liquet testis similem; sicuti Ostreitis Ostreis: Ita ut credam posteriorem omnino referendum ad lapideas conchas, de quibus postea dicturus sum, nam sunt inter eas quæ forma & asperitate planissimè referunt Ostrea peculiariter dicta.

CAP. XI.

De lapide Samio: Talco: Selenitide.

Lapidem Samium describit Boetius cap. 213. Gesnerus de figur. lapid. fol. 43. Tria hæc, inquit, Terra, Aster & Lapis, Samia, coniecerim duriæ

rici fere solum differre. Terra enim levior & mollior est: Aster densior, glebosior, durior, solidior: Lapis denique, iam lapis, hoc est, durissimus præ illis, adeo ut auro etiam argentoque lævigandis poliendisque adh. beatur. Color etiam omnibus tribuitur albus, si in suo quique genere excellent, aliter etiam alius eis color esse potest. E Samio lapide candido facta est gemma, quam Zoroastres Exhebenum appellavit. Agricola lib. vi. de Nat. Fossil. Quare magno errore Boetius nigricantē dicit Exhebenum à quibusdam appellari. Dioscorides autem tradit, lapidem Samium efficacem esse *περὶ τὰ ἐν ἐμφυτοῖς ῥέματα*.

Talcum describit cap. 214. ubi sub finem scribit: *reperitur genus quoddam crustosum, & fragile in colle Petre sanctæ, quod ignis non absumit, ac aliqui Galaicon Plinii putant.* Cæsalpin. lib. 2. cap. 59. Lapis quidam argenteus crustosus & fragilis in colle Petre sanctæ, quem ignis non absumit, fortè apud Plinium est Galaicos Argyrodamanti similis, paulo sordidior. Locus Plin. lib. 37. cap. 10. ita se habet: *Galaicos Argyrodamanti similis est, paulo sordidior.* Inveniuntur autem *bina & terne.* qualis autem sit Argyrodamas non satis explicat eodem capite, nisi quod ambigat an eadem sit cum Androdamante: de quo ibidem: *Androdamas argenti nitorem habet, ut Adamas, quadrata, semperque tessellis similis.* E quo quid certi colligi possit non video.

Certe malim cum Callaina Plinii componere, quæ à colore Callaino dicitur, è viridi pallente; vide Cl. Salmasium in Solinum pag. 236. & 237. Idem pag. 1098. ex Zosimo Panopolita ostendit Talc esse Aphroselenon. Et subdit: *De Talcho quod hodie sic vocatur, haud dubium est quin sit Arabicum Τάλχ.* Quid sit, dubitari video, disputarique inter summos Philosophos.

sophos. *Astera Samium* esse veterum, placuit *Avifene*, quem plerique recentiorum sequuntur. Alii malunt esse *Alumen Scaiole*. At *Græci* omnes, recentiores præcipue *χημαπικοὶ* in eo consentiunt, *Arabice*, & *Persicè*, atque etiam *Aegyptiacè* ita appellatum *Græcorum* Ἀφροσέληνον, qui alio nomine Σελωτῆς λίθος dicitur. *Dioscorides*: Σελωτῆς λίθος ὃν πινες ἀφροσέλλων ἐκάλουν, διὰ τὸ δὲ ἔσκεθ' αὐτὸν νυκτὸς μεσὸν ἐν τῇ σελωτῆς ἀφροσέλλῃ. Longe alius hic lapis à *Selenite* *Plinii*, de quo statim. Hic enim inanis & levis, quæ ita dictū interpretatur *Dioscorides* quod per *Lunæ* augmenta plenior ac solidior inveniat. Idem *Dioscorid.* γενᾶται ὃ ἐν Ἀφροσέλλῃ, διανυγῆς, καὶ φθός. Hinc etiam καφόλιον dixerunt *Græci* recentiores. *Lexicon Chemicon*: Ἀφροσέληνὸν ἐστὶ κέμαρις καὶ καφόλιος. Ergo multum diversus hic lapis ab *Astere*, utpote levis & inanis.

• *Selenitidem* describit *Boetius* cap. 215. ita tamen ut nihil certi statuatur. *Plinius* lib. 37. cap. 10. *Selenites* ex candido transluet melleo colore, imaginem lunæ continens, redditque eam in dies singulos, crescentis minuentisq; numeris, nascique putatur in *Arabia*. Vide quæ *Gesnerus* annotavit de figur. lapid. fol. 45. & sequentib. ubi hoc quod dicit *Plinius* ita interpretatur: Ego, inquit, *Lunæ* quocunque tempore lucentis imaginem in hoc lapide tanquam speculo reddi puto. amplissimam vero cum plena est, ideoque tum facilius inveniri: & crescere aut decrescere in eo repercussam *Lunaris* imaginis lucem, non autem ipsummet, ut *Marbodæus* credidit. Verum reddere alicuius rei imaginem sua mole, commune est omnibus rebus quæ imagines reddunt, ita ut non videam quicquam hic peculiare cur propterea *Selenites* dici debuerit: *Plinius* autem dicit imaginem *Lunæ* continere, eamque reddere suis incrementis: ita ut ipsius sententia fuerit, continere lu-

I

cem

cem quandam obambulante[m] instar Lunæ, eamque pro Lunæ incremento aut decremento maiorem aut minorem videri ab intuitibus; aut illam magis minusque splendere. Dioscoridis descriptionem supra attulimus, sed ea non convenit cum illa Plinii: quare omnino dicendum est, Selenitem illum Plinii alium esse ab hoc Dioscoridis: an autem hodie Plinii ostendi possit, dubito, nisi forte statuamus speciem esse oculi felis, de quo diximus lib. 1. cap. xiv. in illo tamen non observavi aliquam mutationem lucis per numeros Lunæ. Mira vero hæsitatio est Andræ Cæsalpini, qui lib. 2. cap. 22. iudicat, *Selenitem esse Margaritas, quas vulgo perlas vocamus.* Quo nihil inficetius dici potuit, nam Plinius Margaritas satis operose describit, neque tamen Selenitides vocat.

Franciscus Ximenes parte secunda lib. iv. cap. III, postquam egit de lapide speculati, subjicit: Est & alius lapis non dissimilis illi; quem Mexicanii vocant *Metzcuitlatl*, quem itidem solent findere in laminas, quæ ab aureo colore vergunt ad purpureum: quæ si igni indantur, neque calefiunt neque uruntur, magno miraculo.

C A P. XII.

De Pumice, Poro, Topho, aliisque lapidibus pumici cognatis.

CEsnerus de figuris lapid. fol. 31. verso: Pumex, Porus, & Tosus dicti lapides, etsi ad spongas forte referri poterant, quod iis similiter multifora (ut ita dicam sicut Græci *πολύρητοι*, & multiforos specus Plinius) sint corpora cavis exiguis creberrimis, seu cavernulis & foraminulis plena; hoc tamen loco in huius capitis primi fine, eorum mentionem facere

facere malui; quod pori, id est, meatus & cava cum intrinseca etiam sint & interiora penetrant, figuræ potius differentiam constituere videantur quam formæ. In locis (inquit Agricola lib. v. de Nat. Fossil.) qui olim arserunt, aut etiam nunc ardent, Pumex reperitur ex terra vel lapide excoctus, & ad hanc figuram redactus; sicuti in Campaniæ monte Moderino & Vesuvio, in Aenaria, in Aeoliis insulis, &c. Effoditur etiam ad Confluentiam Germaniæ. Pumex autem quia non aliter ac sponsia est fistularum plenus, dicitur, ut Vitruvius auctor est, sponsia. Græcis vero *Klōneis* vocatur (ac si vermiculatum lapidem dicas) quod veluti à vermiculis (quos *νίαι* Græci vocitant) erosus videatur. Theophrastus etiam Alcyonium, quod ex maris spuma conerescit, pumicem vocat.

Differunt autem inter se pumices. Nam primo non omnibus unus color, sed sunt aut nigri, aut cinerei, aut candidi. Tum alii molles sunt, manibusque teri in arenam possunt, quales in Nisyro reperi scribit Theophrastus; alii duri. Plura de Pumice, & tribus eius generibus Iul. Scaliger de Subtilit. Exercitat. 134. & Agricola de Nat. Fossil. lib. v.

Gesnerus ibid. fol. 33. Porus, Πῶρ (per ω circumflexum, nam per σ breve porus meatum significat) lapis idem forte qui Tosus est. Hæc dictio Latina, illa vero Græca est. Sarcophago (sæu Assio lapide) mitior servandis corporibus nec absumentis Chernites est, ebori simillimus (in quo Darium conditum ferunt) Parioque similis candore & duritia, minus tamen ponderosus qui Porus vocatur. Plin. lib. 36. cap. 17. Pori mentionem etiam Theophrastus facit, & Aristoteles in tertio de generat. Animalium (ubi Gaza Tosum vertit) & ante sane Hippocrates.

Plinius in undecimo (inquit Scaliger Exercitat. 135.) videtur Tofum interpretari, commemorans Tofum in ventre iuvenearum inventum. Grammatici Tophum aiunt esse genus lapidis asperi, qui facile in arenam resolvatur. Hæc ille.

Verum operæpretium est audire Scaligerum Exercitat. 57. Si Tofus est Theophrasti $\Pi\omega\epsilon\theta\omicron$, sic enim Aristotelis $\Pi\omega\epsilon\theta\omicron$ Theodorus interpretatur, iam neque tibi neque mihi Tofus compertus est. Nam Tofum vulgarem quo Vascones ad furnos & caminos utuntur, brutam quidem inter lapides massam esse constat. Gravis est: Surdus est ad ictus & pertinax: neque abjicit nisi quantum mallei mucrone decutitur. Nusquam præterea squamma. Multum igitur humoris continet. Facies tristis, color cinereus, ignobilis, planicies subaspera. Fluvialis Tofus, qui ad Oltam eruitur fluvium, levis, spongiosus & ad pumicem accedens. Theophrasti vero $\Pi\omega\epsilon\theta\omicron$ Pario marmori similis est. Porro quod Gesnerus hic è Scaligero affert, de Topho in ventre iuvenearum invento, plane nihil ad hanc materiam facit; nam non modo in iuvenearum, sed & in vaccarum, & taurorum ventriculo reperiuntur Tophi Sphæricæ ut plurimum figuræ, levissimi ponderis, cute quadam nigra tecti, partim laves, partim tuberculis quibusdam asperi: interiori substantia nihil sunt quam pili in unum veluti compacti. tales plures habeo è Brasilia acceptos: ferunt autem utiles esse ad dysenteriam. Vide quæ ad cap. 249. Boetii sunt annotata de palla marina. Et quæ Agricola de Tofo scribit lib. VII. de Nat. Fossil. Ubi & loca designat in quibus reperitur.

CAP. XIII.

De Sarcophago sive Affio lapide.

DE hoc lapide Boetius plura c. 220. Plin. l. 2. c. 96. At circa Affon Troadis lapis nascitur, quo consumuntur omnia corpora; Sarcophagus vocatur. Et lib. 36. cap. 17. In Affo Troadis Sarcophagus lapis fissili vena scinditur: corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra XL. diem exceptis dentibus. Ubi tamen Cl. Salmasius legendum censet *Affia*, id est, regione circa Affon. Facultates autem huius lapidis ibidem describit Plinius: Cl. autem Salmasius ad Solinum pag. 1203. annotat: Eodem capite, paulo post, Affium lapidem ex Dioscoride: & remedia eius describit, & videtur alium facere ab eo Sarcophago lapide, qui in Affia Troadis invenitur. Hic mos est Plinii perpetuus ac solemnus. Nugatur bon^o Hermolaus qui Affium lapidem cum unico *s* distinguit ab Affio. Culpa est librariorum ubicunque Affus lapis scribitur pro Affio. Stephanus urbem Mysiæ tradit eam Affon, in qua lapis Sarcophagus reperiabatur. Et post pauca. Dioscorides de Affio lapide, qui perperam Αΐσιος ibi vocatur pro Αΐσιου: καὶ τὸ σκευάζοντι τὴν καὶ πύελοι ἐκ τῆς λίθου, εἰς ὧς οἱ ποδαγρικοὶ τοῦ πόδας ἐνλιθύντες ὠφελῶνται. Prorsus male vertunt interpretes; Ex Affio lapide pelves in balneis fiunt. pelves sunt λεκάναι; at πύελοι sunt alvei vel folia. Plinius ita hæc reddidit: Affius gustu salsus podagras lenit, pedibus in vase ex ea cavato inditis. Legi etiam commodè possit: pedibus embasi ex eo cavata inditis. Εμβασίς est πύελος, vel folium. Qua voce embasis etiam Latini usi sunt. Sequitur longe vitiosissimus apud Dioscoridem locus: καὶ σφοδρὸς σαρκοφαγοὶ γίνονται. ἰσχυραίνονται τὰ πολύσχερα, καὶ περὶ τὰ σώματα καταπλάσσειν μετὰ ἀντὶ νίτρεος ἐν βαλανείῳ.

λανείω. Græci σαρῆς vocant arcas mortuales. Ex ex Sarcaophago lapide etiam fiebant, quas appellat σαρῆς σαρκοφάγος Dioscorides. Sic tamen vulgo hæc vertunt. Fit etiam ex eodem farina modo pulvis minuendis carnibus utilis. Quæ nihili sunt. Ita legenda ac distinguenda illa sunt. καὶ σαρκοφάγονται ἢ καὶ πύλοι ἐκ λίθου, εἰς ἃς οἱ ποδαρχοὶ σπὺ πόδας ἐπιθέντες ὠφελεῖνται, καὶ σαρκοφάγοι. Τοῦ ἢ ἀνθρώπου ἰσχυαίνει τὰ πόδια σαρκοφάγοντα, καὶ ταπεινὸν ἀνὴρ γίνεται ἐν βαλανείῳ. Ex lapide fieri alveos balneares & mortuarias arcas dicit: florem autem in balneis vice nitri insparsum crassa ac præpinguia corpora attenuare. Flos Assii lapidis instar farinæ tenuis: Dioscorides, τῇ συστάσει λεπτόν. Plinius: Eiusdem lapidis flos appellatur, farina ex eo quadam perinde efficax. Ita hic locus legendus è libris. Et post pauca: Sequentia etiam sic legenda: prodest & phthisicis linctus cum melle: ulcera ad cicatricem perducit, excrescentia erodit. Vide cætera. Iul. Scalig. Exercitat. 132. de Sarcophago nihil hic scripsissem, nisi esset in hac urbe area ad Hilarii, pauperum dicata sepulturæ, in qua defossa cadavera, post octavam, ut aiunt, diem nuda carne reperiuntur. Idem quoque Romæ proditur.

C A P. XIV.

De Phrygio lapide & Agerato.

DE Phrygio lapide agit Boetius cap. 221. de Agerato cap. 222. de quo cum consuluissem Cl. Salmasium, ita rescripsit. De Agerato quid dicam nescio, Fruticis genus est hoc nomine. Lapidis non meminit Dioscorides, à quo tamen Galenus, & cæteri habent. Idem Galenus μόροχθος mentionem non facit: an μόροχθος idem cum ἀγρογάτω. Quod

Quod enim dicit sutores eo uti, fortassean ad dealbanda coria candida, ex quibus mulierum calceos faciebant. Nam & linteones, dealbandis linteis eo utebantur. Mirum, ut dico, non facere mentionem *μορόχθς* Galenum & facere *ἀγέρς*, & è contrario meminisse Dioscoridem *μορόχθς*, & non *ἀγέρς*. Cæsalpinus lib. 2. de metallicis, cap. 52. de lapide Phrygio: quamvis, inquit, hic minime vulgo cognoscatur, existimo tamen haberi in Italia & ubicunque efficitur Chalcanthum. Cum enim ad tingendas vestes eo uterentur antiqui, putandum est Chalcanthi vim habere. Glebæ igitur quæ fodiuntur, ex quibus Chalcanthū extrahitur, lapis Phrygius vocabatur: sunt enim quædam palleſcentes, quædam cinereæ, maculis aut venis aliquando candidantibus, aliquando subvirentibus, gustu astringenti & mordaci. Ex eodem genere videtur esse Ageratus apud Galenum, quo Coriarii utebantur, mistæ facultatis, digerentis scilicet & astringentis, quamvis gustu non evidentem astrictionem, aut acrimoniam habere videatur. Evidenter iuvat columellas phlegmone gravatas. Mitioſorem igitur vim habet quam Phrygius. Ageratus ad nitorem calceis præbendum prædicatur, ut notat Hermolaus.

CAP. XV.

De lapide Spongiæ, Renali & Hyſtera petra.

Spongiæ lapides describit Boetius cap. 223. de Sillis Plinius lib. 36. cap. 19. *Spongiæ lapides inveniuntur in Spongiis, & sunt nativi. Quidam eos Tecolithos vocant, quoniam Vesicæ medentur: Calculos rumpunt in vino poti.* Idem lib. 37. cap. 10. *Tecolithos oleæ nucleo similis videtur: neque est ei gemmæ honos, sed lingen-*

tium calculos frangit pellitque. Sed hunc eundem esse cum lapide Iudaico docet Actius: de quo vide Cl. Salmasium ad Solinum pag. 712. Alius ab hoc lapis Spongiæ, qui tamen eodem nomine à quibusdam appellatur ab eodem effectū. In posteriore autem loco pro *lingentium* legendum esse *ungentium* recte annotat Cl. Salmasius. Georg. Agricola de Nat. Fossil. lib. iv. *Lapis Spongiæ, qui & spongites, in spongiis solet inveniri, atque inde nomen traxit. Is cochlea instar perforatur, & quidem utrimque. Cum vino potus calculos renum frangit, atque ex eo Tecolithos nominatur.* Vidi aliquot eiusmodi lapides perforatos, in ipsis spongiis enatos, qui magnam cognationem habent cum Pseudo-coralliis lapideis, & ramosi apparent.

De lapide Renali agit Boetius cap. 224.

De Hystera petra (quam Boetius describit cap. 225.) ita Gesnerus fol. 147. In diœcesi Treverensi, cum cementa pro reparandis structuris, quæ vitium fecerant, arcis Erebreiteniensis, eruerentur, inventi sunt lapides nigricantes & duri, qui muliebri pudendū exprimerent. Agricola lib. v. de Nat. Fossil. c. 14. Cardanus lapidi huic hystera petra nomen finxit, nō recte: neque enim *ὡς ἐστὶ τὸ γυναικῆος μέσος* significat. addit & Marieburgi reperiri.

Plinius lib. 37. cap. 10. *Diphrys* (lego *Diphyes*, inquit Gesnerus, *διφύης* cum Agricola, à sexu duplici) duplex, candida ac nigra, mas at fœmina, genitale utriusque sexus distinguente linea.

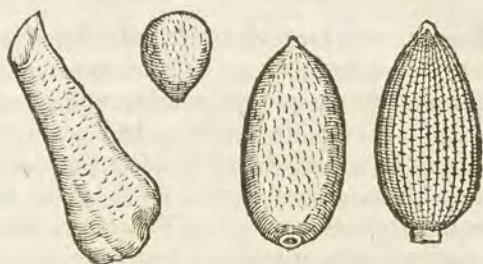
C A P. XVI.

De lapide Iudaico.

Lapidem Iudaxum describit Boetius cap. 226. Sed operæpretium erit & Gesnerum, à quo Icones accepit, audire. Lapidēs quidam, inquit, fol. 128, è marmoribus aut saxis fiunt: quod genus sunt lapides Iudaici, Trochitæ, Dactyli Idæi, & similes.

La-

Lapis autem Iudaicus à Dioscoride dictus, Syriacus ab Aëtio vocatur: & ab aliis Phœnicites: vel ab olivæ nuclei similitudine Pyrene: vel Tecolithos à vi lapidem (renum aut vesicæ) liquefaciendi. Nonnullis Eurhœus, quod, quia comminuit calculos, & movet urinam, facile fluere videatur, &c. Hæc fere Agricola lib. v. de Nat. Fossil. Nos hic quatuor eius differentiarum figuras posuimus. 1. minimus & ro-

tundior, ovi fere figura: fœmina, ut conjicio, appellatus à veteribus: frequentior & communior pharmacopolis. Reliqui tres oblongi, rariores, masculi, &c. Tertium striatum cognominare licet: in eo quidem & secundo principium quoddam, è quo lapis nasci videtur, ansæ aut umbilici instar apparet, ut in Aetitis nonnullis. Sunt qui Cysteolithon vocent, id est, vesicæ lapidem, quod calculos eius comminuere crederetur: Galenus id negat, in solis renū caleulis comminuendis efficacem faciens. Tecolithos quidem etiam spongiarum lapides à simili effectu à quibusdam vocari Plinius tradit: ubi aliqui Cysteolithos legunt, quod minus probo. Eurhœos nucleo olivæ similis est, striata concharum modo, non adeo candida. Plinius. Galeno Iudaicus lapis est, *ἀπὸ τοῦ καὶ τὸ ἄλμα* (id est, scite concinnatæ figuræ, quod vocabulū ad Eurhœos videtur accedere) & lineas habet velut torno factas: quod tertio

tio ex quatuor illis, quos delineavimus, convenire videtur. Pyrene ab olivæ nucleo dicta est, huic aliquando inesse piscium spinæ videntur; Plin. Et alibi; Tecolithos olivæ nucleo similis videtur, &c. Vide Cl. Salmasium ad Solin. cap. 712. ut supra.

C A P. XVII.

De Trochite, Entrocho & Encrino.

TRochitem & Entrochum describit Boetius cap. 227. & adiungit figuras à Gesnero acceptas; operæpretium autem ipsum Gesnerum audire, qui de figur. lapid. fol. 88. ita scribit : In Rotæ figuram formantur Trochitæ, ab ea ipsa dicti: de quo idem Agricola lib. v. de Nat. Fossil. cum lapide Iudaico, inquit, cognationem habet Trochites. Etenim cum ei natura dederit tympani figuram, eius pars rotunda lævis est, utraque vero lata habet quendam quasi modiolum, à quo undique radii ad extimam orbis partem, quæ ipsis est loco canthorum, procedunt ita eminentes ut striæ fiant. Multum variant quantitate, sed minimus adeo parvus est, ut maximus decuplo maior sit. Maximus vero latus est digitum transversum: crassius tertiam eius partem, aut amplius. Differt colore: nam aut cinereus est, aut nigricat aut luteus est. Sed is magis propter contagionem terræ talis esse solet, intus enim cæteris candidior. Omnis fractus lapidis Iudaici instar lævis est, & nitet. Frangitur autem similiter ut ille in longum, latum, obliquum. In acetum impositus, ut Astroites, bullas agit: atque etiam reperitur interdum qui se tanquam Astroites moveat de loco. At ex Trochitis nondum separatis constat Entrochos: modo ex binis, modo ex ternis, modo ex quaternis, nunc vero ex pluribus: viceni enim sic reperiuntur coniuncti.

Et. Eius duæ sunt species: aut enim æqualiter teres est, aut teres quidem, sed pars eius media tumet, utrumque caput strictius est. Cuius autem Trochitæ radii sunt eminentes, in eo, qua parte duo committuntur, semper inesse cingulum retortum videtur: at cuius humiles, carent cingulo, totique læves sunt. Trochitæ vero sic coniunguntur, ut unius radii ingrediantur in alterius strias: Entrochi quidem tumidi Trochitæ, plerumque humiles admodum habent radios. Quin sæpenumero lapis informis reperitur una cum Trochite, & Entrocho, rotæ in se continens figuram: quæ in eo quasi quædam radix, Trochitis iam abruptis, remansit. Hos autem lapides gignit Saxonia ad Hildesheimum ultra montem Mauriti, in commissuris marmoris in cinereo candidi, & in terra glutinosa, &c. Hæc Agricola: qui Trochiten interpretatur *Spangen oder Rederstein*. Ego quem à viro quodam nobili accepi sequenti pagina expressum apponam, tum singularem, tum ternos iunctos. Lapis est fuscus satis durus, in medio centrum habet cum levi indicio modioli: in circuitu radii eminentes apparent, intervallis mediis cavis. Si cohærentes separe, singulis utrimque veluti sigillo impressa rotæ species videtur: ut rotæ sigillum non ineptè hic lapis vocari queat: figura autem eius hæc est.

Encrini non meminit Boetius, nisi demum cap. 303. in Catalogo Gemmarum, & lapidum secundum ordinem Alphati, cum tamen Agricola, è quo sua hausit, cum Entrocho coniungat, utpo-

te eiusdem naturæ & virium in medendo.

CAP. XVIII.

De Morochto lapide, & Galactite.

DE Morochto lapide agit Boetius cap. 228. male autem scribit, alias *Leucophragis*, cum scribendum fuerit *Leucographis*. Plinius lib. 37. cap. 10. *Meroctes porracea lacte sudat*. Ubi tamen legendum *Morochtis*, ut docet Cl. Salmasius ad Solinum pag. 796. ubi & hæc addit: *Μοροχθίς* Dioscoridi dicitur, eademque *λευκογεφίς & γαλαξίας*. Aëtius *Μοροξόν* hunc lapidem appellat, *λευκογεφίδα*. Eo utebantur Ægyptii ad dealbanda lintea: *ὧ χρωῶνται*, inquit, *πλεῖντες τὰς ὀφθῆας*. Dioscorid. *ὧ καὶ οἱ ὀφθοπόοι πρὸς λεύκωσιν ἱματίων χρωῶνται, μαλακῶ ἢ διανέτω ὄντι*. Colore viridem esse Aëtius ait: *ὑπόχλωρον ὃν γρόμυρον ἐὰν παρατεῖβειν ἀκόνη ἢ ἱματίων τεύχῳ πλευκαίνει τὸ πόπιν*. cum sit subviridis, si ad cotem atteratur aut asperitate vestium, locum dealbat. Plinius porraceam esse *Morochtida*, & lacte sudare. Porraceum est *περσινον*, vel *ὑπόχλωρον*. Lacte sudat. nam & *μοροχθίς* τὸ εἰς χυλὸν ἀναλεμβύων λίθων unus est & lacteo succo sudare certum est. Sartores vestium hoc lapide utuntur in delineandis, quos ad modulum corporis in vestem cædunt, pannis. Nam & subviridis est, & lineam albam, per vestimentum ductus, facit, præcipue si saliva tangatur. Hæc ille.

Præter virtutes huius lapidis, quas Boetius recenset, scribit Fer. Imperatus lib. xxv. cap. 6, vulgo credi appensum pectori copiam lactis in uberibus generare. Addit præterea, igni expositum perdere colorem, & mutari in lapidem durum album, qui tamen neque lineas ducat, neque amplius in lacteum succum resolvatur.

De Galactite agit Boetius cap. 229. atque hinc iterum

rum male pro *Leucographis* scribit *Leucophragis*. De hoc Plinius lib. 37. cap. 10. *Galactites ex vino colore lactis est. Eandem dicunt Leucam, & Leucographiam appellant, & Synnephiten, tritam lactis succo & sapore notabilem. Quem corruptissimum locum ita corrigit Cl. Salmasius in Solinum pag. 137. Galactites è Nilo colore lactis est. Quod mirum est non vidisse tot Plinii correctores: quæ sequuntur id evincunt: mittit eam & Achelous amnis. Et Solinus de hoc lapide; quem post Nilum, Achelous dat, nec alter alius. Ergo Galactites è Nilo & Acheloo. Sequitur apud Plinium: eandem dicunt leucam, &c. quæ corrupta esse indicat lectionum varietas: libri quidam habent *leucam & leucogageam*; scribe, *leucogæam*; λευκόγαϊαν aut λευκαίαν, & leucographidæ: ἡ λευκογραφίς Dioscoridi; pro *Synnephiten* iidem libri scribunt *Smetitin*; scribendum, *Smetidem* vel *Smeictidem*, σμηκίδα. σμηκίς aut σμηπίς dicta est, quod ea uterentur ad dealbanda ac pumicanda vestimenta. Dioscorid. ὃ καὶ οἱ ὀθροποιοὶ περὶς λευκωσιν τῇ μαλίων χερῶν τι. Idem μαλακὸν καὶ δῶνασιν esse dicit. ut terra sit potius quam lapis; unde & λευκόγαϊα vocitata est. Ex his constat Plinium errore nominum inductum, Galactiten & Galaxiam confudisse. Hic lapis qui Leucographidis, & Leucogææ, & Smeictidis nominibus vocitabatur, Galaxia est Dioscoridis, & Morochtus, qui assumebatur poliendis & dealbandis vestimentis. Hunc Nilus dabat; nā ἐν Αἰγυπτῷ γεννᾷσθαι scribit Dioscorides: colore lactis erat, unde & γαλαξίας dicebatur, & λευκόγαϊα. Hic diversus ab eo Galactite, cui nomen dedit non color lactis, sed succus lacteus quem reddebat, nam lapis ipse cinerei coloris. Vide carta apud authorem.*

Porro affertur è Nova Hispania terra quædam fungosa, friabilis, alba, levissima; quæ per omnia con-

convenit cum ea quam Lac Lunæ vocat Gesnerus, nam & valide siccatur sine morfu, uti sæpe sum expertus. Franciscus Ximenes scribit in Lacu Mexicano nasci.

Casalpinus de Metallicis lib. 2. cap. 60. Hodie, inquit, omnes hos lapides habemus in Hetruria, Pictoribus & Mathematicis cognitos ad lineas ducendas. Reperiuntur in fluminibus devoluti ex Apennino in Lunensi regione. Quidam cinerei, quidam nigri: alii subvirides, alii mellei coloris: omnes tactu adeo lubrico ut peruncti videantur saponis modo: omnes succum lacteum reddunt ac dulcem, facileque solvuntur. Qui igitur cinereo colore constat aut nigro, Galactites fuerit: qui flavescit mellis similitudinem etiam in colore referens, merito dici possit Melitites: subviridis autem Morochtus. Nitet autem gemmæ instar Morochtus magis quam cæteri.

C A P. XIX.

De Thyite, Melitite, Steatite.

DE Thyite agit Boetius cap. 230. de quo Dioscorides lib. v. cap. 109. ad quem locum Matthiolus refellit opinionem Fuchsi, qui eundem lapidem hunc censuit cum gemma Turquoide. Quod autem affert Boetius ex Hermolao, Thyiten à *θῦα* deduci, quod vocabulum mortarium significat id minime probat Cl. Salmasius: Non probō, inquit, coniecturam eorum, qui putant *θῦα* deduci, id est, mortario quasi ex eo lapide mortaria fierent. Sed videant an aptus sit mortariis faciendis qui diluitur, & dilutus succum lacteum remittit. Præterea libri omnes verustissimi apud Dioscoridem, & Galenum legunt *Θύτης* non *Θύτης*.

Quæ

Quæ sit ratio nominis non video. An quod colorem refert arboris *ῥύς*? ita oportet. Citrum Latini verterunt. Unde *ῥύς* mensæ Græcis, quæ Latinis citriæ. Hesychius *ῥύς* ἔστι *ῥύς* δένδρον. Agricola lib. vi. de Nat. Fossil. iudicat nihil differre à Morochto.

De Melitite agit Boetius cap. 231. De eo sic Plinius lib. 36. cap. 19. *Melitites lapis succum remittit dulcem mellitumque rufus: & cere mistus eruptionibus pituita maculisque corporis medetur, & faucium exulcerationi: Epinyctidas tollit & vulvarum dolores impositus velleri.*

De Steatite agit Boetius cap. 232. Plinius lib. 37. cap. 11. *Steatites à singulorum animalium adipe numeroso.* Gesnerus de figur. lapid. fol. 149. & 150. Sevum Græci proprie *στάς* nominant, adipem *πυεάλω*: quod Plinius in Steatite lapide non animadvertisse videtur. Conicias autem, ex Græco aliquo auctore hæc male vertisse, & esse *στατίτλω τῇ ἔῃ ζώων θάλαττῃ ἐμολογῆται διάφορον*, id est, animalium sevi similitudine insignem. *στάτος* autem Græcis videtur, & pro insigni vel excellenti & pro numeroso vel multiplici quibusdam differentiis accipi. Dat deinde eius Iconē

& subiecit. Steatites hic propositus lapis vocari posse videtur quod mollis eius substantia sit sevo per similes, sed duriuscula, Morochto cognata, ut suspicor; licet enim fulci in ruffo coloris sit, lineas tamen albas in ligno

ducit, si affricetur. Quod si lapis alius substantia similis, & pinguedine, & colore similior inveniatur, is esto Steatites: qualis forte reperietur in Terrarum vel Bolorum (ut vulgo vocant) genere, qualis maxime est *Ful erde*, id est, terra fullonum, vel *Seifferde*, id est, saponis terra, nominata: quæ si durior, & lapidi similior sit, *στατίτλω λίθον* appellari, nihil vetabit. Hæc ille.

CAP. XX.

De Ossifrago lapide; Enosleo; Stalactite.

DE Ossifrago lapide eiusque differentiis agit Boetius cap. 233. & duobus sequentibus, & exhibet Icones à Gesnero acceptas, de figur. lapid. fol. 150 verso; ubi ille & singulas describit.

De Enosleo cap. 236. de quo sic Gesnerus de figur. lapid. fol. 151. Enosteos lapis, inquit, divisus ossium effigiem repræsentat. Agricola: qui hunc lapidem Germanicè interpretatus Knochenstein. Idem lib. v. de Nat. Fossil. Cotibus aquariis grandibus tantum, inquit, tympani figura datur, & ex saxo molari duro fiunt. Ex his autem ipsis, quæ ex Germania inferiori afferuntur, variæ nigro, & candido colore, quædam fractæ ossis speciem repræsentant: quas iccirco ἐνόςσης Græci appellarent.

De Stalactite seu Stillaticio lapide agit Boetius cap. 237. Gesnerus autem de figur. lapid. fol. 73. & 74. Cæterum, inquit, ut Stalagmites (*de quo statim*) è guttis suam formâ servantibus coit: sic ubi descendunt in longitudinem guttæ, & veluti stirias efficiunt (quales è nivibus liquatæ tectorum alibive aquæ, rursus antequam defluant gelu astrictæ pendent) pyramidum specie, plures plerumque pariter magnitudine inæquali aut inæqualiter protuberantium choradum vel strumarum specie, lapides gignuntur, quos Walslein Germanicè vocant, ab eo quod ossa ferruminare credantur emplastris additi. Dependent autem, ni fallor, à saxis fere, per quæ crassior aqua, & frigidior paulatim defluit: ut in arce Bruneggo non procul à Lenceburgo in Helvetiis: & prope cataracten Rheni inferiorem ad Lauffeburgū oppidum in proximo monte, qui plane stirii similes sunt, ob-

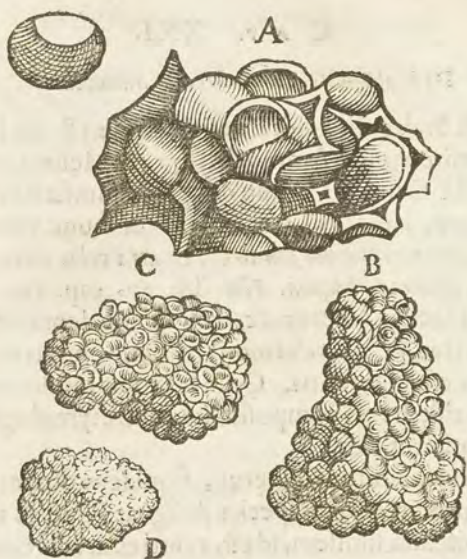
oblongi, teretes, nisi quod in mucronem ut pyramis exeunt, albi pellucidi.

CAP. XXI.

De Stalagmite, Hammite, & Ammochryso.

DE Stalagmite agit Boetius cap. 238. de Hammite 239. de Ammochryso 240. Meliori ordine de iisdē Gesnerus (à quo & figuras sumsit Boetius) de figur. lapid. fol. 71. & seq. in hunc modum. *Hammities ovis piscium similis est, & atra velut nitro composita, predura alioquin.* Plin. lib. 37. cap. 10. Est autem locus obscurus, & ut suspicor, depravatus, in his verbis, & *atra velut nitro composita*: quibus omissis clarior esset sententia. Quid si pro iis substituas, & tota velut arenis composita. sic enim etymologiæ ratio constaret, &c.

Verum fallitur Gesnerus, siquidem omnes libri consentiunt, & duas species designat Plinius, unam ovis piscium similem, id est, veluti ex arenis compositam, alteram veluti ex nitro. Quod & observavit Agricola; Ammonites, inquit, ex arenis ita componitur, ut ovis piscium quod ad figuram attinet, similis videatur esse: nitro interdum quod ad substantiam & colorem. Id genus lapides inveniuntur in Saxonibus ad Alfeldam, & Hildesheimum, nucis juglandis magnitudine, aliquando etiam maiores.

Potro ex tribus figuris hîc expressis, prima seu B est lapidis ex multis veluti pîsis concreti) inquit Gefnerus) quem Pisolithon vel Orobiam dixerim (Germanicè Erbstein) vel Hammitè maiorem; Secunda vel D. Hammitem minorem; qui ova piscium minora vel aranearam refert, ut papaveris miliivæ semina conglobata (unde & Meconites, & Cenchrîtes Plinii vocari possit.) Agricola Rogenstein vel Ragenstein interpretatur, quod tamen nomen Saxo arenario quoque tribuit. Hunc lapidem Berna ad me misit Vir Doctissimus Sacrarum literarum interpres Benedictus Aretius, duplicem; album è Iura monte:

monte : ruffum ex cinereis Bernenfium ditionis montibus, quos Aefchepirg vocant. Eundem autem (vel paulo maiusculis granis) prius miferat nobilis Medicus Io. Kentmanus Dreſdenſis, qui & alios permultos miſit. Videtur autem totus quaſi ex arenulis rotundis conflatus, ideoque ovis piſcium ſimilis, quæ recentiores quidam arenida cognominarunt, hoc eſt, *ſaſſvege* & friabilia. Confricatur autem & reſolvitur facile hic lapis in arenulas ſive granula ex quibus conſtat, quæ quidem ſingula prædura ſunt, inſipida & inodora. Tertia ſive C, Thermarū Carolinarū in Bohemia guttas habet in lapideæ formæ veluti piſa converſas, quæ gypſi aut calcis planæ naturam colore & ſubſtantia præ ſe ferunt. Cæterum ut Hammites totus arenulis rotundis conſtat, ita Stalagmites, aptè ſane à Doctiſſ. Viro Georg. Fabricio dictus, è guttis itidem rotundis in lapidem gypſæ ſubſtantia converſis, totus congmétatur. De quo ſic aliquando ad me idem Fabricius ſcripſit. Hammites alius eſt à Stalagmite: ſic enim nomen qui è guttulis calidarum in terra arenaria formatur, qui pro qualitate terræ, modo candidus, modo gryſeus, (fulcus) pro quantitate aquæ defluentis guttatim, modo pilorum, modo coriandri refert magnitudinem: & reperiuntur in una maſſa plurimi quaſi favis incluſi, & eximuntur ceu grana. Hammitæ vero corpus unum eſt, ſaxea duritie, & ex una fit materia, aut ex ſola arena, qui coloris cinerei effoditur in Pruſſia eo loco qui Hortus Roſarum appellatur, aut ex ſucco lapideſcente qui eſt candidus. Utrique ſunt inſparſæ micæ coloris argentei. Stalagmites copioſiſſimus eſt in Thermis Carolinis prope Schlacſewaldum Caſp. Pflugii oppidum in Bohemia.

De Ammochryſo videndus Agricola lib. v. de Nat. Foſſil. qui ſcribit reperiſi ad Lotharingiæ Cali-

das plumbarias : in Thuringiæ collibus, qui sunt ad Chelbram oppidum, in rivo quodam ad Cœnobium quod Valdefassum nominant; admodum autem tenuem in antro ab Hasta appellato, quod est in Brivalda Carinthiæ Sylva. Videndus & Scaliger Exercitat. cxxx.

CAP. XXII.

*De lapide Crucifero, Cornu Ammonis, Tephrite,
& Hephesite.*

Lapidem Cruciferum describit Boetius cap. 245, de quo nihil addo.

Cornu Ammonis cap. 246: cuius & Iconem dat è Gesnero de figur. lap. fol. 159, quæ in hac editione nō satis fideliter expressa est : quare consultum putavi duas alias addere ad vivū delineatas; utriusq; generis;

nam unum, ut videre est, plane cochleam refert a-
quati-

quaticam, estque læve sine ullis tuberculis; alterum elegantissime verrucis, tuberculis, & quasi rugis quibuldam variegatum est. Ioannes autem Bauhinus in nova sua Methodo de Aquis medicatis seu Historia admirabilis fontis Bollenfis dat plures Icones Maiorum minorumque.

Quod porro dicit Boetius: *solet ferreo armari hoc Cornu colore*, &c. id hausit ex Agricola lib. 4. de ortu & causis subterraneorum: Accedit autem hic color ex humore aluminoso intra terram; observavi enim Bathoniæ in Anglia, in illis Thermis, argenteos nummos aliquandiu in aqua illa relictos, auri seu Orichalci colorem acquirere, sed dilutiorem, quem diu servant. Porro, ea, quam metallici vocant armaturam, (inquit Agricola, *ein harnisch* Germanicè) quod ferri politi aut æris similitudinem gerat. At neutrum metallum non modo est, sed ne tantillum quidem illius ex eo potest confici. Verum est veluti naturæ rudimentum ea metalla facere discuntis. Lapis vero qui tandem fuerit hac armatura indutus, Hoplites Græce dici potest. Hæc ille. Interior huius lapidis substantia pene similis est pyritæ ærofo, nisi quod paulo mollior sit, & quod observavi, sensim in se consumatur, & in partes dissiliat. Sed operæpretium fuerit Agricolæ locum ascribere è lib. v. de Nat. Fossil. Idem, inquit, Plinius scribit, Ammonis Cornu aureo colore arietini Cornus effigiem reddere, & in Aethiopia nasci. Is videtur aurei coloris armatura obductus esse nam in toto Hildesheimio tractu, qui longissimi collis speciem præ se ferrens, à Mariæburgo arce per inferiorem urbis partem pertinet ad Hasdam pagum invenitur lapis novæ Lunæ speciem habens curvæ in cornua aurei coloris armatura vestitus, modo magnus, modo parvus: mediocriter autem du-

rus, & interdum striatus. Sed eundem aliquando ferrei coloris armatura tegit: aut adamanti similis. Etenim ubi in terra aluminosa reperitur aut atramentosa, aureo colore splendet, ubi in alterius generis terra, ferreo aut consimili. Nam alumen & atramentum sutorium permutant ferrum in Orichalci colorem, qui assimilis auro. Ibidem effoditur lapis eiusdem figuræ, sed omni vacuus armatura, & cinerei coloris, qui & Tephrites apud Plinium. Idem dicit Hephaestiten in Coryco natum speculi naturam habere in reddendis imaginibus, quanquam rutilus. Nomen ex eo invenit, quod in solem additus aridam materiam accendat, non aliter ac speculum concavum sulfurata, stramina, sarmen-
ta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiuntur Hildesheimi in fossa mœniorum, qua spectat septentriones. In modum vero patinæ excavati sunt, & aurea armatura rutilant; quare & reddunt imaginem, & ob solis radios versi aridam materiam accendunt. Hæcille. Non solum autem in ipso Cornu Ammonis, sed & in matrice eius qua Cornu tetigit eiusmodi armatura cernitur, uti è multis fragmentis observavi. T. Bartholin. lib. de Unicornu cap. 37: Nos vero Arietinis Cornibus simillima complura ipsi ex Colle Messanensi cum Petro Castello summo loci doctore eruimus, ea parte qua altius hortus publicus assurgit.

C A P. XXIII.

De Belemnite, Dactylo Ideo.

DE Belemnite agit Boetius cap. 257. Sed quia maximam partem, sumsit à Gesnero qui diligentissime de illo scripsit de figuris lapidum, operaprecium fuerit locum integrum hic inferere. Belemnites,

res, inquit, sagittæ, quæ βέλεμνον Græcis dicitur, effigiem repræsentat; quare Saxones eum vocabulo ex ephialte & sagitta composito, Alpfeſcht, Alpſcoſz nominant; potumque contra eiusmodi ſuppreſſiones, & noctis ludibria valere dicunt, ac fascinationibus occurrere. Hunc lapidem hodie quidam Medici pro Lyncurio habent & utuntur, qui ex urina Lyncis non concrevit: nec enim ullum tale fuit Lyncurium. Sed Veteres ſcriptores Succinum ſic appellarunt, quod ipsis perſuaſum eſſet ex urina Lyncis fieri. Siquis tamen unquam Græcorum Lyncurium, quod non eſſet ſuccinum, vidit, hos Belemnitas, opinor, vidit. Nam ex iis quidam Succini Falerni habent colorem, & pellucet: quidam paleas aliasque res minutas, tanquam Succinum ad ſe alliciunt: reperitur autem in pluribus Germaniæ locis: eſtque aut cinereus, aut candicans, aut in rubro niger, qui omnes inveniuntur Hildesheimi; aut Succini Falerni colore, ut Pruſſicus, & Pomeranicus. Uſtus vel candidus ſit, vel in candido cinereus. Uterque reperitur inter urbem Hildesheimum, & arcem Mariæburgum in marmore antri, quod à Nanis appellant, ad ſiniſtram. Nam locum illum quondam ariſſe, alia multa, præter huius lapidis odorem, indicant; quin aurea armatura non modo Belemniten Hildesheimi in foſſa mœniorum generatum ortu, ſed etiam radicem conveſtit extrinſecus: quæ armatura ſine arte mirifice nitet atque imaginem inſtar ſpeculi reddit. Belemnitæ autem ſi confricentur, ex iis quidam olent Cornu bovis limatum aut uſtum, ut Hildesheimi in marmoris eiſdem odoris cōmiſſuris nati; aliqui ſine odore ſunt, ut reliqui. Diverſa vero ipsis eſt magnitudo: cum enim maximis eſſe ſoleat digiti longitudo & craſſitudo, Hildeshemiis in foſſa mœniorum qua ſpectat ad ſeptentriones repertis,

est interdum sesquipedis longitudo, brachii crassitudo. at figura omnibus est sagittæ ex ampla radice deficientis in tenuissimam aciem: omnibus natura inest quædam quasi rima, qua fit ut facilius in longitudinem diffindantur, sed ea pellucidis magis quam cæteris est conspicua; eadem interdum aurea armatura vestitur intus: in aliis præterea inest terra, in aliis arena & terra. Verum lapis qui continet Belemnitas, aurei coloris armatura tectus, plerumque constat ex crustis, tanquam membranis quibusdam, primo latis, mox magis ac magis strictis. Quoniam vero Belemnitæ exsiccant, Prussicis ac Pomeranicis Chirurghi curant vulnera: iisdem medici & Saxones suis non aliter a lapide Iudaico frangunt calculos. Hæc Agricola lib. v. de Nat. Fossil. Belemnitæ hîc positas Icones secundum numeros deinceps enarrabimus.

1. Belemnites vel Dactylus Idæus maior nigricat, & radios à centro diffundit, ut apparet: solidus excepta basi: sicut etiam Cornua animalium aliquo usque cava sunt, inde solida: accedunt autem odore quoque ad Cornu vel os ustum, aut felium fere urinam. Substantia friabilis fere est, color nigricat. Quidam ex iis fracti videntur, & rursus sponte coagulati.

2. Eiusdem basis concava in medio, terram vel lutum continens.

3. Eiusdem alia species, intus atra & lævissima, nullis radiis, foris albicans tanquam crusta è creta inducta: substantia ei durissima, ut & ignem emittat tanquam silex. Fœtoris nihil habet; magnitudine & figura, cacuminis etiam modice inclinati, pollicis articulum superiorem referens.

4. Belemnitæ radiati species minor, linea per medium divisa, & ad lucem perspicua; minus nigra, è
fusco

fusco candicans, vel etiam subruffa, obscurius radiata; nec ita foetida, quam multi Pharmacopolæ habent pro lapide Lyncis; eam præsertim speciem, quæ parte altera pellucet & subruffi coloris est, linea media secundum longitudinem dividente. *Et post pauca.* Lapis Belemnites omnis plerumque constat cortice & parte interiori ceu carne: nonnullis etiam medulla inest mollior. Germani quidam hunc lapidem vocant Luchsstein, id est, Lyncis lapidem; alii Schoszftein à similitudine teli quod Schosfz vocamus: alii Rappenstein, id est, Coraciam aut Corvinum lapidem, sive à colore nigro, quo species eius quædam colorantur, sive ut quidam nugantur, à Corvini veretris similitudine. Ad renum calculos in Hispania eius usum esse accepi: ustus quidem mihi videretur utilior, saxifraga præsertim & aliis admixtis: aut potius liquor in quo macerata hæc fuerint, colatus. Dentes etiam ustus expurgat; posset autem odoris gratia aliquid iridis misceri. Sunt qui oculis equorum ad exterendas cicatrices, ustum inflent. Audio & ad vitrum nescio quem eius usum esse, & Alabandicum, nescio quam recte, appellari. *Addit deinde, tertio loco pictum præ cæteris Dactyli Idæi nomine dignum, & nominis causam exponit. Vbi & hoc habet:* Ab eodem quidem Cretæ monte, Corybantes etiam olim similiter Dactyli Idæi dicti sunt.

Quod Boetius ita accepit quasi Belemnitæ hi seu Dactyli Idæi olim Corybantes fuerint appellati; perperam, quum Corybantes homines appellati fuerint Dactyli Idæi, non contra. Cætera vide apud Gesnerum.

Georg. Agricola lib. v. de Nat. Fossil. a Idæi vero Dactyli in Creta ferreo colore pollicem humanum expriment;

K 5

munt: iidem reperiuntur in Prussia loco, qui Rosarum hortus appellatur.

Dicit Boetius cap. 258. in Belemnite interdum reperiri lapidem in conum acutum, turbinatū, etiam concavum, nec minus terra vel arena repletum: quē hic exprimendum duximus.

Quia autem Boetius de Belemnite agens, etiam Lyncurii meminit, pauca de illo dicenda. Theophrastus de lapid. agens de gemmis aliquot, quarum species sexu distinguuntur.

Καὶ τὰ λυγγέλα δ' ὡσάντως, ὡς τὸ ἡλυ διαφανέστερον, καὶ ξαντότερον. Dixerat autem paulo ante, de Smaragdo agens: αὐτὴ τε δὴ παρὰ τὴν δὲ μωάμει, καὶ τὸ λυγγέλον. καὶ γὰρ ἐκ τούτου γινώσκεται τὰ σφραγίδια, καὶ ἐστὶ στερεωτάτη, καὶ ἴσως λίθου, ἔλκει γὰρ ὡς περ καὶ ἡλεκτρον. Οἱ δὲ φά-

σι ἔ' μόνον καὶ φη καὶ ξύλον, ἀλλὰ καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, ἐὰν ἡ λεπτός, &c. Plin. lib. 8. cap. 38. *Lyncum* humor ita redditus ubi gignuntur, glaciatur arefcitque in gemmas Carbunculis similes, & igneo colore fulgentes, *Lyncurium* vocatas, atque ob id *Succino* plerisque ita generari prodito. Et lib. 37. cap. 2. de *Succino* agens: *Demonstratus Lyncurion* id vocat, & fieri ex urina *Lyncum* bestiarum ē maribus fulvum & igneum, ē fœminis languidius atque candidum. Alii dixerē *Langurium*, & esse in Italia *Langurias*. Et eodem lib. cap. 3. postquam plura dixisset de *Succino*: De *Lyncurio*, inquit, proxime dici cogit authorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset, *Lyncurium* tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem *Lyncis*, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniam invideat hominum usui. Esse autem, qualem in igneis *Succinis*, colorem, scalpique. Nec folia tantum aut stramenta ad se rapere, sed aris etiam ac fer-

ri Laminas, quod Diocli Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arbitror, nec visam in ævo nostro gemmam ullam ea appellatione, & quod de medicina simul proditur, calculos vesicæ eo poto elidi & morbo regio occurrere, si ex vino bibatur, aut si portetur etiam. Epiphanius meminit etiam utriusque nominis Lyncurii & Langurii; & quoniam sacræ literæ non faciunt mentionem Hyacinthi gemmæ, suspicatur illam Lyncuriam appellatam. Et sane descriptio Lyncurii non male convenit cum Hyacintho Neotericorum: ita ut mihi non fiat verisimile lapidem Lyncis aut Belemniten Lyncurium antiquorum dici posse; eoq; magis quod figuræ non meminerint, & gemmas ex eo factas memorent: quæ è Belemnite fieri non possunt. Gesnerus in Collario ad Epiphaniū de xi i. gemmis: Ego Lyncurium à Succino differre non video: & id quoque pro gemma habitum olim, præsertim quod aureo colore pellucet ac splendet, minime dubito.

CAP. XXIV.

De Ceraunia.

DE Ceraunia agit Boetius cap. 261, & illius figuras affert è Gesnero: operæpretium autem fuerit ipsum Gesnerum audire lib. de figur. lapid. fol. 39. Similiter vocatur Astrios (malim Asterios ex Dionysio Afro) Crystallo propinquans, in India nascentis & in Pallenis littoribus, intus à centro seu stella lucet, fulgore Lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt quod Astris opposita fulgorem rapiat ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullamque minus obnoxiam vitio: Cerauniam enim vocari quæ sit deterior, pessimam Lucernarum luminis similem. Plin. lib. 37. cap. 9. Legendum, pessimam Lychnitē Lucernarum &c. Verum hæc Ceraunia non pertinet ad hanc de qua agimus: nisi
sta-

statuatur nobilissima eius species. Subjicit autem Plinius eodem loco: *Sotacus & alia duo genera facit Ceraunia, nigras rubentesque, ac similes eas esse securibus, per illas quæ nigrae sunt & rotundæ, urbes expugnari & classes, easque betulos vocari: quæ vero longæ sunt, Ceraunias.* Quod autem hîc dicitur *betulos* vocari, alludit ad vocabulum *Beitels*, quo vocabulo Belgæ nostri intelligunt cuneos, instrumenta fabrorum, quibus ligna & lapides dividunt. Porro Icones quas adiunxit Boetius, à Gesnero sunt acceptæ, qui de ea quam litera E notavit, ita scribit: *Lapis quem Vir Nobilis quidam & rerum naturæ studiosus mihi pro lapide fulminis (Germanicè enim Stralhamer vocabat) dono dedit, cuius hîc Iconem adiunxi: longus est digitos quinque, latus vero tres quatuordecim, nempe sub insimam partem, qua Cunei instar utrimque attenuatur & totus plane Cuneum refert: Crassitudo ei pollicaris, qua crassissimus est, circa medium scilicet, ubi caput & latera angulis clauduntur, ut quadrangula corpora in Cuneo vero anguli cœunt, ut in aciem secantem exeant, crassitudine infra medium paulatim attenuata. Color in albo fuscus, circa caput plus nigredinis est. Gravissimus est durissimusque; Silici vulgari, è quo ignis excutitur, similis substantia: & ex ipso quoque ignis similiter ducitur. Cultrorum & ferramentorum, quæ in eo ducuntur, aciem dirigit, non etiam acuit. De hoc nimirum genere, sentit Cardanus scribens: Obscure nitet lapis fulmineus, quem lima non tangit. Nam meus quoque non sentit, propter summam durissimamque levitatem, ne in angulis quidem. Cerauniæ lapides sunt, (inquit Christoph. Encelius lib. 3. cap. 25.) quos Germani vocant Donnerstein: cadunt de nubibus cum Tonitruo. Reperiuntur in Grania, irem in Hispania, candenti colore, ut ignis fere. (Hæc forte de Ceraunia gemma veterum potius aliquis dixerit.) Inveniuntur etiam hinc inde in Germania, præcipue ad flumina, ut*

ad Albin: ubi Ceraunias gemmas (ego lapides simplicius hos dixerim) Cryſtallo ſimiles, infectos colore Cæruleo inveni diverſæ formæ: nonnunquam ſicuti clavas: nonnunquam tanquam pyramidem, ut repræſentarent caput Saccharinum (ſeu è Saccharo metam.) Integras tamen nunquam invenire potui, forſitan propter vim fulminis, qua excutiuntur nubibus, & reſultationem in terram. Harum vim eſſe prædicant (hec è Marbodæo) provocare dulces ſomnos, & valere contra fulmina: item facere ad prælia & cauſas vincendas. Hæc Encelius. qui certè Cerauniam gemmam, quam Alteriæ nomine deſcripſimus, cum lapide è nubibus cadente confundit, ſicut & Marbodæus. Solinus in fine cap. 23. quod eſt de Germania. Cerauniarum, inquit, genera diverſa ſunt. Germanica candida eſt: ſplendet tamen cæruleo; &, ſi ſub divo habeas fulgorem rapit ſiderum. Similiter autem & Albertus & Marbodæus, Germanica legerunt; cum ex Plinio lib. 6. cap. 23. Carmanica ſit legendum, deque gemma intelligendum, non lapide. Vidi ego & alium apud eundem Nobilem virum, meo quem is donavit, cuius Iconem exhibui ſimilem, figura eadem Cunei: Sed multo maiorem, nigrum & pertuſum foramine rotundo: quod quidem nulla arte, ſed impetu motus factum conjiciebat. Sic & diſcus lapideus perforabatur, ut ad projiciendum (ligno forte inſerto) idoneus fieret. Et hoc ipſo diſtinguitur à Solo Græcis dicto, ut in differentiis vocum annotavit Ammonius his verbis: Διſκὸς μὲν ἐſτὶ λίθος περὶ μὲν, ὁ δὲ ὅλ-
 ῳ τὸ χαλκὸν ὀλοσφύρεται, &c. Ex his ergo Cerauniorum lapidum differentiis, alios Cuneiformes, alios Diſcoides, διſκοειδῆς; alios vero claviſformes, non à clavi ſed à clavæ ſimilitudine: qualem & Encelius ſe viſiſſe ſcribit: noſque pictum talem à Kentmanno

accepimus, Iconem tamen omisimus: alias vero ab eodem missas species eorum quatuor subijciemus, literis distinctas A. B. C. D. A est lapis Torgæ 1561. deiectus. B prope Arcem Iuliam effossus. Uterque est nigri coloris, partibus quibusdam in Caruleum vergentibus. C aliâ figurâ, D in pago Siplitz effossus. Hoc etiam accepi, colore viridi interdum reperiri genus illud cuneiforme primo loco exhibiturum. Veri autem Cerauniæ experimentum esse, si lapis totus tenui filo ita obvolvatur, ut filum nusquam duplicetur, & lapidis nihil appareat, sic prunæ imposito lapide, si genuinus sit, filum madescere, non uri, aiunt. Et post pauca. Postremo Gallos audio, lignum in lapidis naturam conversum, (si modo lignum unquam fuit, Petrus enim Bellonius putat nunquam lignum fuisse, sed tale statim à natura factum) vulgo lapidem fulminis, *pierre de foudre*, nominare. Inveniuntur autem in quibusdam Galliæ locis magna eius frusta in agris, quæ ædificiis etiam adhibeantur. Hactenus è Gesnero.

C A P. XXV.

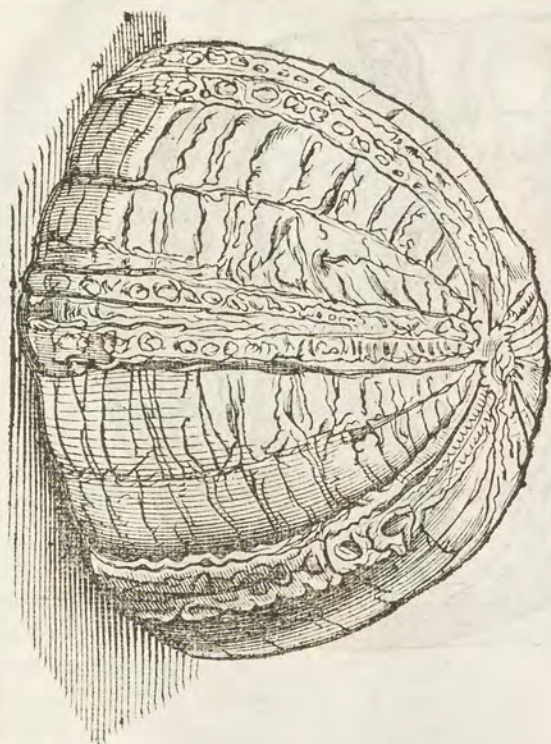
De Chelonitide, Brontia, Ombria.

HOs lapides describit Boetius cap. 264. Gesnerus de figuris lapidum fol. 59. Habent, inquit, etiam lineas eminentes & strias lapides in agris nati: ex quibus eum qui cum tonitruis, ut nunc quoque credit vulgus, cadit, Brontiam vocant Græci, capitibus testudinum similem: qui cum imbribus, Ombriam. Nostri sunt modo sublurei, modo subvirides, modo subrubri, modo subfusi: nunc vero variant colore. politi tanquam specula, imagines reddunt. Figura ipsis fere dimidiati globi, raro oblonga. Interdum ovi magnitudine sunt, sæpius minores.

res. Aliquibus bini sunt circuli, quasi quidam moduli, (modioli Plinio sunt mediæ partes cavæ & rotundæ rotarum, à quibus radii in circumferentiam extenduntur) à quorum superiori, quinæ lineæ eminentes aequalibus inter se spaciis divisæ, procedunt ad inferiorem: quarum singulæ utrinque striam habent. Totidem rursus lineæ eminentes à superiori circulo per media spacia descendunt ad strias proximas. Inter eas autem semper sunt humilia spacia quadrata. Aliqui vero tantummodo habent has postremas quinque lineas descendentes cum multis transversis, & spaciis non admodum longis. Reliqua autem media spacia tota eminent, carentque & lineis & striis. Nonnulli eodem modo se habent, nisi quod linearum loco habeant strias & quod spacia transversa emineant. Hæc Georg. Agricola lib. v. de Fossilib. Idem Brontiam simul & Ombriam Germanicè interpretatur groß Krottenstein, id est, Batrachiten (vel Bufonis lapidem) vel Chelonitidem maiorem: & Donnerstein, id est, Tonitruilapide; & Wetterstein, id est, tempestatis lapidem. Eisdem vero tribus nominibus Cerauniam quoque interpretatur, nisi quod à lævitate differentiam addit, groß glat Krottenstein, &c. cum Ombriæ Brontięque non læves sint, sed partibus quibusdam inæquales, aliis eminentibus, aliis humilioribus. Chelonitidem vero, ein kleinen Krottenstein, hoc est, Batrachiten minorem. *Brontia gemma capitibus testudinum similis est, & cum tonitruis cadens, ut putant: & fulmine tacta resinguit si credimus; a Plinius.* Unde Brontiam quoque alio nomine Chelonitin vocari posse apparet. Ego testudinei capitis similitudinem in nullo adhuc lapide animadverti: Batrachitæ vero dicti minores nostri,

cum

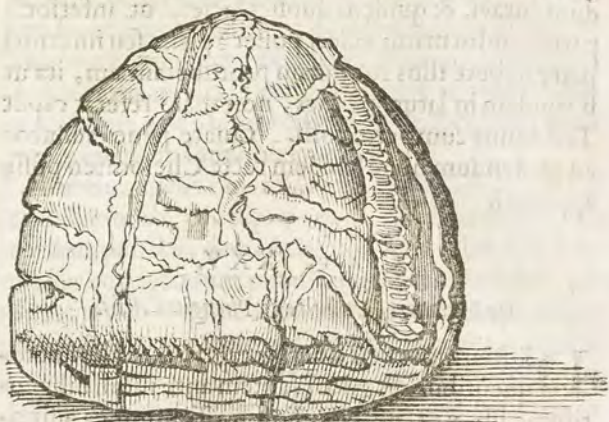
cum rotundi fere & cavi sint, globi dimidiati instar, specie sua convexa Chelonium, hoc est, operimentum seu testam testudinis potius quam caput eius referunt. At si testudinis nomine structuram cameratam accipias, & in ea caput appelles medium summumque veluti modiolum, quem Aristoteles in lib. de Mundo ad Alexandrum umbilicum appellat, pulchre sane videtur quadrare similitudo: et si lineæ quinque in Ombria à medio procedant: in structura quaternæ &c. Differentias inter Ombriam & Brontiam; itemque inter Brontiam, & Ovum Anguinum explicat Boetius. Ubi & apponit Ombriorum species à Ioan. Kentmano ad Gesnerum missas. Gesnerus autem addit: Luteus hic lapis (inquit Kentmanus) ex Ombriorum genere est unus, nisi quod compressior est forma, ut notulæ in eo minus conspicuæ sint, quam in altioribus & maioribus. Hæc Gesnerus. Attigi nonnihil de hisce lapidibus supra cap. IV.

Hic
 I.

Hic autem altioris & maioris Iconem adicere visum est, ea mole & figura quam habet. Inveni autem similem in Anglia ad Ostium Thamisis, aliquandiu fluctibus iactatum ita, ut lineæ & striæ minus appareant, sed forma plane similis est, qualem & expressit Gesnerus de figuris lapid. fol. 166. Porro si accurate consideres alterum lapidem, quem duplici facie hic expressimus, manifesta apparent in
con-

convexa eius parte vestigia divisionum inaequales in
 testa Testudinis cernuntur: verum exterior tunica
 huius lapidis, ut ita vocem, substantia multum di-
 stat ab interiori corpore; nam cum illud durissimum
 & silicium sit, illa paulo est mollior. Hoc quoque
 in illis lapidibus observavi, (habeo enim plures &
 unum triplo maiorem priore, quem & exprimendum

dum curavi, & quidem duplici facie, ut inferioris partis conformatio videri posset) plana seu inferiori parte habere illos rotundam protuberantiam, ita ut si lapidem in latus inclines, non male referat caput Testudinis cum parte colli. Quare pene adducor ad credendum hunc lapidem recte Cheloniten posse appellari.

C A P. XXV.

De Marmore, Lychnite & Phengite: Aliis.

DE Marmore agit Boetius cap. 266. & aliquot sequentibus. Agricola autem ante illum diligentissime lib. vii. de Nat. Fossil. Tantum ea adiungam quæ lucem aliquam videntur posse adferre. De generatione marmoris nihil dicam, (sicuti & de cæterorum silui, quia tractatio illa longiorem disquisitionem requirit) quanquam mihi haud dubium sit, lapides è siccissima, & durissima terra constare, & visco quodam naturali coniungi aut aqua lapidificante, quam quidam salsam vocant; (quanquam non abnuerin quosdam etiam ex ipsa illa aqua coagulari ut multæ cavernæ faciunt fidem;) eorumque rudimentum esse in arenis, & quò partes tenuiores magisque unitæ sunt, eo perfectiores, politiores & lucidiores lapides gigni atque adeo gemmas: nam experientia docet etiam in Silicibus illam coagmentationem reperiri & eandem in illis observari colorum varietatem, & mixturam: Silices autem omnium minime polituram exactam admittunt, vidi enim Silices in quibus quidem vari coloribus elegantissimè mixti erant, haud secus quam in Iaspide, quique durissimi erant, à peritissimo artifice politos, in quibus tamen desiderabatur neque ulla arte obtineri potuerat lævitas illa & nitor, qui in Achate & Iaspide

de atque adeo marmoribus plerisque politis cernitur. Ita ut hæc specifica sit differentia inter Silices & Marmora, quod hæc exactam polituram admittant, licet alia magis alia minus, & niteant, illi vero minime. Atque hoc obiter observato, de speciebus marmoris quædam sunt observanda.

Boetius agens cap. 281. de Porphyrite, citat locum Plinii lib. 36. cap. 7. ex eo candidis intervenientibus punctis, *Leucostictos* vocatur. Ubi Cl. Salmasius corrigendum putat *Leptosephos*. In MS^{to} est *Leptosephos*. Paulus Silentarius vocat λεπτὰς ἀπείρας candida illa puncta quæ in rubro lucebant, quas alii λεπτὰς ψήφους. Sidonius vocat *Furfures* Porphyritæ lapidis maculas Epist. 1. lib. 11. Neque per Scopulos *Aethiopicos* & abrupta, purpura genuino fucata conchyliis sparsum mihi saxa furfurem mentiuntur. Sic enim legendus & distinguendus ille locus.

Boetius cap. 267. agens de marmore Pario, simul agit de Lychnite; quod omnino distinguendum est à gemma Lychnite, ut bene observatum est à Gesnero: Is autem de hoc marmore tractans de figur. lapid. fol. 52, postquam mentionem fecisset marmoris pellucidi albi ex Hispania allati Sangallum, subjicit: His scriptis literas ab Amico accepi, cui profecturo Sangallum, ut hunc lapidem inspectum mihi describeret mandaveram. Vulgo, inquit, lapidem Alabastrum vocant: tabulæ binæ ex eo factæ, sive crustæ, singulæ circiter pedes duos longæ sunt, sesquipedem latæ: quæ magnitudo specularibus (fenestris vulgo dictis) mediocribus fere convenit: in quæ usum marginibus ligneis includuntur: & lucis splendorem mediocrem transmittunt iis qui intus sunt, ita tamen ut neminem foris agnoscere possint: foris autem Astantium aut prætereuntium visus omnino non penetrat. Quare ad cubiculorum specularia,

quæ ad internas ædium partes spectant, aliquibus in usu sunt. In Hispania ferunt templorum aliquot specularia ex hoc lapide facta esse vitri loco, & picturis quibusdam ornata. Lapis albicat, albo marmoris ad subfuscum colorem vergenti, aut filici albo fluviali splendido persimilis, non sine quibusdam maculis tamen. Quibus in partibus fractus est, aluminis instar splendet. Planula (ut recentiores vocant, nostri *ein hobel*) attenuari & poliri potest. Ungue digiti pulsatus vitri aut æris instar sonat. Tabula nondum expolita pollicis; polita vero digiti crassitudine erat. Fiunt & pocula aliaque vascula ex eodem lapide in Hispania; quæ in alias regiones exportantur; & fracta etiam, si crustæ integræ sint, ferruminari possunt. Hæc Amicus.

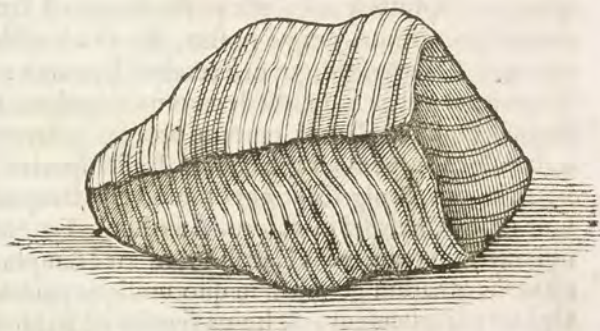
Nerone Principe (inquit Plinius) in Cappadocia repertus est lapis duritia marmoris, candidus & translucens, etiam qua parte fulvæ inciderant venæ, ex argurento Phengites appellatus. Hoc construxerat ædem Fortunæ, quam Seiam appellant à Servio rege sacratam. Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quam specularium modo (Cl. Salmasius legit ex antiq. alio quam specularium modo, tanquam inclusa luce non transmissa).

De Alabastrite agit Boetius cap. 268. & seqq. Plinius lib. 36. cap. 8. *Hunc aliqui lapidem Alabastriten vocant.* (egerat autem capite præcedente de Onycho marmore, è quo scribit primum potoria vasa facta, deinde pedes lectorum sellasque, postremo & columnas.) *quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur. Idemustus emplastris convenit. Nascitur circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic ceteris candidior. Probatissimus vero in Carma-*

nia,

nia, mox in India: iam quidem & in Syria, Asiaque. vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur qui maxime mellei coloris, in vertice (Cl. Salmasius in vortices) maculosi atque non translucidi. Vitia in iis cornuus color aut candidus, & quicquid simile vitro est. Vide quæ Cl. Salmasius annotavit ad Solinum pag. 558. & seq.

Plura alia marmora diligenter describit Boetius, ad quæ nihil iam addo, præterquam è Francisco Imperato cap. de marmorum generibus ab Antiquis cognitis, sub finem: Insigne, inquit, marmorum genus silentio prætermittere nolui, à nemine (ni fallor) descriptum, quod ex insula quadam devehitur in Ligustico mari sita, communiter Mons Christi nuncupata, cuius color est albus ad viridem vergens, sed totum est lineis nigris æquidistantibus delineatum; durum equidem genus, raro visitur, ex eo tantum parva fragmenta servamus. Dat deinde hanc Iconem.

De Obsidiano & aliquid notandum. Boetius lib. 2. cap. 91. dubitat an ad Onychis genera sit referendus. Dein cap. 163. dicit Agricola putare esse Gagaten. Denique cap. 272. *Obsidianus lapis nigerrimi coloris ab Obsidio primum inventus in Aethiopia*

marmoris genus est. Recte marmor facit sed ab Obsidio inventum perperam. Cl. Salmſius in Solinum pag. 204. Obsidianus lapis in Aethiopia inventus, quem Græci ὄψιδιον vocabant, quod nigerrimi esset, splendoris, & imagines redderet, ut ὄψις, & oculi pupilla. Hesych. ὄψιν. ὄψις.

CAP. XXVI.

De marmore Ophite & lapide fungifero.

Ophites, (inquit Encelius lib. 3. cap. 40.) est species marmoris, cuius Dioscorides tres facit species. Prima est pōderosa & nigra. Secūda cinerei coloris, habens lineas cinereas, distincta punctis, quæ reperitur apud nos non procul à monte Ioachimico, seu valle, ut dicunt. Tertia lineis quibusdam candidis intercincta est. Dicitur autem Ophites quia colorem habet serpentinum. Non est vero Echites, *ein Natterstein*, qui vipereas habet maculas; licet is quoque, Ophitis species esse possit: neque est Dracontias peregrinus, neque noster, *der Drachenstein*, oder *vnser Schlangenſtein*, qui fit è cerebro Draconū aut Serpentum vel ex spuma ut docuimus coagulata. In summa Ophites dicitur tantum propter colorem, quia colore Serpentes repræsentat. Et illa species lineis cinereis, & nigricantibus omnino est, tanquam sunt nostri Chelydri in colore. Ad ostium Tangræ, ubi fuit olim regia sedes Caroli IV, in arce templum est variis ornatum gemmis, in quo undique parietes Ophite tali splendent, & huius species est Echites, qui vipereas notas habet. Est alia etiam species Ophitis magis accedens ad formam serpentis, quia squamas habet ut serpens, & est crustaceus lapis. Reperitur in Saxonia multis locis circa Hildesheimum. Sordet omnino tanquam cornu. Illa species
ali-

aliquando mihi à Cordo est demonstrata. Est & terra Ophitis species à me inventa ad littora Albis prope ostium Tanager: eratque lapis tenuis, oblongus, in forma omnino tanquam serpens, ut si serpens indurisset in lapidem, intus coloris nigri in caruleo nitentis, foras albicantis.

Plinius lib. 36. cap. 7. de marmoribus agens Pretiosissimi, inquit, generis Lacedemoniū, viride, cunctisque hilarius. Sic & Augustum, ac deinde Tiberium, in Aegypto Augusti ac Tiberii primum principatu reperta. Differentiaque eorum ab Ophite, cum sit illud serpentium maculis simile, unde & nomen accepit, quod hæc maculas diverso modo colligunt, Augustum undatim crispum in vortices, Tiberium sparsum convoluta canitie.

Gesnerus: Ophitem marmor legimus esse viride, maculis totum plerumque albis, tum vero alterius coloris distinctum. Bauhinus de fonte Bollenfi lib. 1. cap. 15. Venit in mentem Ophites lapis, mihi Rotemburgi ad Niccarum monstratus, & laudatus à primario viro ad Colicum dolorem; lapis planus, ac nonnihil concavus, magnus: calefactum in aqua ferventi applicant abdomini; magno erat emittus lapis.

Accepi olim à Cl. Viro Carolo Clusio fragmentum, cui ipse inscripserat: *Fragmentum è poculo Eduardi IV. Angl. Regis ex Ophite lapide adversus venena, donum H. Morgani anno 1581.* Est autem illud fragmentum coloris viridis obscuri, & parum transparentis, maculis intersparsum Crystallinis læte virentibus, & satis conspicuis, si luci obvertas. De lapide fungifero agit Boetius breviter cap. 298. De eo I. Scaliger Exercit. cxxxvii. Sect. 2. Privata lapidis natura inter admirabiles referenda: is apud Romanos magno in pretio est. Unum vidimus Neapoli; quo in regno tradunt inveniri. Crusta crassa est. Ea

terræ dodrante operta, asperfaque tepida irroratio-
ne, quarto post die fungos edit.

CAP. XXVII.

De Geranite, Hieracite & Perdicite.

A Gruis oculo, inquit
Boetius, Geranites; ab
Accipitris oculo Hieracites,
nomen obtinuerunt. Longe
aliter Gesnerus. qui cap.
xii. de figuris lapidum:
Pro capite, inquit, xii. i.,
quo lapides ab avibus de-

nominati, aut ex avibus sumti enumerantur, non alios in praesentia pictos habemus, quam qui hic exhibentur, 1. Hieraciten & 2. Perdiciten: ab aliqua pennarum in hisce avibus similitudine dictos. Eos autem à Io. Kentmano accepi.

^a Plinius Hieracitem describens dicit: *Hieracites alternat tota, milvinis nigricans veluti plumis.* Quem locum ita corrigit Cl. Salmasius ad Solinum pag. 713. melius scripseris è vetere; Hieracites alternata milvinis nigrisque veluti plumis. Quæ alternatim milvinis veluti plumis ac nigris distincta est. Aëtius: Ἱερακίτης λίθος, ὡς ἰσχυρὸς καὶ μέγας τὸ μέλαν ἀπὸ πρὸς τοῦ λευκοῦ καὶ χροαῖς Ἱερακίτης ὥστε ποικίλον εἶναι. Hoc est, ad verbum quod Plinius dixit: *alternatam esse milvinis ac nigris veluti plumis.* Agricola lib. v. de Nat. Fossil. Invenitur in tractu Hildeshemio, quā itur versus occasum à iam dicta mœniorum fossa, in colle ultra flumen, & citra: estque similis specie & colore accipitrum mollioribus pennis quæ ipsis sunt in pectore.

Alter

Alter ibidem reperitur lapis qui exprimit striis & colore perdicum pennas, quas itidem habent in pectore.

Sed non est hic prætereundum, quod scribit Pontus Tyardeus Bissianus Cabilonensis Episcopus in Libro de recta nominum impositione, edito Lugduni anno 1603. pag. 80. Sed aliud quiddam, ait, non tacendum quod de Perdicite experientia, cognitionis singularium rerum magistra, me docuit. Ea habet. Quum in Salano meo castro sub finem astatu anni 1591, una cum Philippo Roberto doctissimo Iuris-consulto, literarum omnium Latinarum & Græcarum eruditissimo, secessissem: & ibidem ille suo Demostheni vel Isæo diei meliorem partem daret: ego vero in Philonem omnia mea studia conferrem: die quadam cum iam advesperasceret, Calmontius Calligraphus à manu meus, gestiens ad nos: habeo, inquit, me intuens, habeo, mi here quod addere possis si lubet libello tuo de Recta nominum impositione, quem mihi exscribendum dedisti: Ecce Perdiciten, quam ego è sinu gutturis unius puli perdicis qui inter reliquias cœnæ tuæ nobis appositus est his ipsis meis digitis extraxi. Ego vero id Crystallinum tanquam frustulum conspiciens, elegantissimam pelluciditate, ab aqueo splendido nitore in dilutissimum ruborem emicante, sed ea figura & magnitudine, ut vix crederes hunc à pullo parvissimo, qualis erat hic *περδικίδεϋς*, devoratum fuisse, at innatum putares: quare miratus & emiratus dubiusque, Ohe, inquam, Calmonti, quibus facetiis nobiscum ludis? Ille subpudens, honorem præfatus, bona, inquit, tua venia dixerim: Næ hac mea assertione ipsa certe verior non est veritas: ni ita sit, mi here, posthac neque divini, neque humani mihi quicquam accredas: sinum discidi gutturis pulli, lapillum hunc offendi,

fendi, evulsi ab ipsa ingluvie, quam esitavi: Tuum istum piæ stipis erogatore, huncque cubicularium, cæteros etiam alteros ex domesticis quosdam oculos testes, te coram produco, si lubet. Acquivi subridens: & cedo igitur lapillum, inquam, fidem impetraſti. Tunc ad Robertum conversus: mentem meam subiit istud Aeliani, inquam, Συροπερδιξ γίνεται ὡς ἂν Ἀντιόχῳ καὶ Πισιδίᾳ, καὶ οὐτάρ πῃ ἢ λίθῳ. Syroperdix circa Antiochiam Pisidiæ nascitur, qui etiam lapides vorat. Sed longo ab Antiochia distamus intervallo. Postquam hunc super, inter doctissimum Robertum & me, aliquantulum dissertum esset, eum in dactylithea inclusi, quem diligenter apud me servatum habeo. Verum dum hæc aliquandiu post scriberem, color ille rubescens, mihi penitus, perspicuitate tamen CrySTALLINA remanente, oblitteratus & elutus esse visus est.

Porro ut Geranites, & Hieracites, & Perdicites à plumis avium denominantur: ita & Aetites (non ille de quo suo loco egimus, ne quis erreret de quo Plinius l. b. 37. cap. 11. Aetites à colore aquilæ candicante cauda. Quæ de gemma aliqua sunt intelligenda, non Aëtite lapide, qui nomen gemmæ neutiquam meretur.

CAP. XXVIII.

De variis lapidibus qui nomen à similitudine rerum quas referunt aut è rebus ipsis in lapides mutatis habent.

DE his compendio agit Boetius cap. 299. ad quod caput tantum obiter quædam notabimus, nam multa suis locis tractata sunt.

Cissites, inquit Plinius, in candido collucet hedera foliis, quæ totam teneat: Narcissites venis etiam Edera distinguitur.

quitur. Reliquit autem dubitandi locum, inquit Gesnerus, ne Narcissitem cum Cissite forte confuderit, edera à qua Cissites denominatur, similem utramque faciens, nulla Narcissi in Narcissite facta mentione. Et paulo post cap. viii. Videntur autem duo lapides diversi: & alius forte ab iis Cissites fuerit, quem eiusdem libri cap. x. circa Copton nasci tradit candidam, & videri intus habere partum, qui sentiat etiam strepitu. Ex quibus verbis ad Aëritas hunc referendum esse apparet, & forte non à Cisso, id est hedera, sed aliunde derivari. Κισσῶν quidem verbum pro concipere in sacris carminibus à septuaginta translatis legitur; ἐν ἀμαρτίαις ἐν' ὄσσειά με ἡ μήτηρ μου. Κισσῶν vero in eadem significatione poeticum videtur. Verum hic Copticus lapis à Plinio non vocatur Cissites, sed manifeste Cissiten ab Heberæ foliis deducit; differentiam autem inter Cissitem & Narcissitem constituit, quod in illo edera folia, in hoc etiam venæ foliorum appareant, & quidem utraque in candido. Narcissites autem corruptum nomen videtur, nihil enim Narcisso commune cum hedera. Cl. Salmasius iudicat legendum *Inocissites*. Nam tres sunt venæ foliorum unde ἐξινίζεσθαι dicuntur cum eximuntur illæ venæ. Porro pro Cissite illo altero, qui intus partum habere videtur scribendum iudicat Cytes *ὄσσειά κισσῶν*, quod & series literarum indicat & vetus lectio suadet.

Agricola lib. v. de Nat. Fossil. iudicat Cissiten & Gasidanen & Præantides & Gemonides omnes esse Aëritas; & omnino hos lapides quos Theophrastus & Mutianus parere crediderunt.

Rhodites, inquit Boetius, à *rose figura*. Sed Gesnerus; *Rhodites* à *rosæ similitudine* (in colore nimirum; nam & melites mali coloris, sequitur) dictus memoratur Plinio. Cuius locus lib. 37. cap. 11. ita

se habet: *Rhodites à rosa est: melites mali coloris, Chalcites eris, Sycites fici.* Legendum credo; *Rhodites* autem rosæ, *melites mali coloris*, &c. Nam in hisce omnibus non figuræ, sed coloris similitudo spectatur, & haud dubio aut *Acharis* aut *Iaspidis* species fuerunt.

Stelechites, inquit Boetius, à *stipitis vel trunci forma*. Gesnerus; *Stelechites* stipitis speciem ostendit, cuius rami sunt mutilati; colore cinereus reperitur in Chattis ad Spangebergum arcem. Agricola. Dat autem illius Iconem cap. xi i. de Osteocollis, quam Boetius expressit ad cap. 234. figura quæ A notatur. Et à Gesnero, Num. i. ad quam notat. Ex his primus in Palatinatu locis arenosis copiose nascitur è sabulo, ossium specie *σελεχιδως*, hoc est, truncorum quadam forma, cum rudimentis ramorum, unde & *σελεχίται* dici possunt: vel *ὀσείται* à similitudine ossium: vel ammosteï, composita ab arena & osse dictione: vel osteocolli à facultate qua ossa fracta intra corpus sumti, & foris emplastris additi, mirificè feruntur; & ab eadem holosteï: unde & Germanice Beinwell & Walstein appellant. Vide cætera, si lubet.

Elatites. Gesnerus de figur. lap. fol. 126. verso. Abies Græcis *ελάνη* est, unde *Elatitæ* lapidi nomen. Hematiten quarti generis *Elatiten* vocari Sotacus tradit apud Plinium: forte autem Abietis lignum aliquo modo refert pectinum aspectu, aliterve. Alni lignum in lapidem conversum *Clethrites* à quibusdam hodie vocatur. Nam *Clethram* Græci Alnum dicunt; Tale ad me misit Georg. Fabricius cum innato Pyritæ. Hæc ille. Verum species illa Hematitæ, non dicitur *Elatites* ab Abiete; sed à Phœnicio colore: *ελάνη* enim Græcis proprie dicitur integumentum.

mentum fructus palmarum, quam primum florere incipiunt; *αμυγδαλι* etiam vocarunt. Vide plura apud Cl. Salmasium in Solinum pag. 409.

Amygdaloides, inquit idem Gesnerus, dici potest lapis Amygdali ossi per similis; qualem Verona misum accepi. Invenitur etiam eidem fructui similis Saccharo incrustato. Huiusmodi aliquot habeo, qui Amygdalam Saccharo incrustatam tam probe referunt, ut simpliciores facile sit iis fallere: Continent autem intus Siliculum Amygdaliformem, crassa autem gypsea est.

Gesnerus fol. 143 verso. *Polia* (*πολιά*, subaudi *λίθου*) canitiem quandam sparti indicat; eandem durior, nigra spartopolios. Plin. lib. 37. cap. 11. Mihi in verbis illis, *eandem durior*, locus est suspectus. Agricola tum *poliam*, tum *spartopolion* pro eodem lapide accipit, & Amiantum interpretatur: de Nat. Fossil lib. vi. iisdem, inquit, de causis Asbestos, Bostrychites, Corfoides, *Polia*, *Spartopolios*, quibus nominibus Amiantus vocatur, eximentur de numero gemmarum. In quo tamen fallitur. Merito autem Gesnero suspectus fuit locus, quem Cl. Salmasius in Solin. pag. 766. ita corrigit. Libri scripti culpam hanc, inquit, à Plinio in correctores eius transmovent, dum legunt; *Polia canitiem quandam Sardi inducit, eandem durior, nigra Spartopolios*. Parvæ mutationes magna plerumq; momenta conficiunt. Totus ille locus sic venit legendus: *Polia canitiem quandam Sardo inducit, eandem rariorem nigro Spartopolios*. *Polia* gemma est quæ radicem vel fundum habet colore Sardii vel Sardæ gemmæ, id est, rubrum, cui inducta est canities quædam: unde & *Polia dicta*, nam *πολιά* est canities. Eandem porro canitiem, sed rariorem, non rubro sed nigro indutam & impositam habet, ideoque *απαρτοπόλις* appellat-

pellatur, id est, canis sparfa. Græci *σπαρτοπλῆες* appellunt homines qui non penitus sunt cano capite, sed quibus intermixti cum nigris cani, qui caput aspersum canis habent. Fuerint ergo hæ gemmæ potius è genere Acharum aut Iaspidum, quam Amianti.

Gesnerus de fig. lapid. cap. ult. dat Icone lapidis, quem Scolopendriten dici posse putat, quia per eum discurrunt lineæ undarum pene ductu, plenæ utrimque brevissimis ceu petiolis transversis, sicut intervermes Scolopédre.

Quam Iconem hic addendam duximus; cum aliis duabus quas è nostris delineari curavimus.

Mei autem Scolopendritæ diversi sunt coloris, alter enim est colore albo, alter fusco: in utroque aurem ductus illi Scolopendriformes sunt manifesti. Incitè autem reprehenditur Gesnerus à Francisco Imperato, quasi lapidem ibidem depictum, quem ovum anguinum opinatur nominaverit Scolopendritem; quum descriptiones sequantur & tantum Icones transpositæ sint.

Agricola lib. v. de Nat. Fossil. Lepidotes squamas piscium imitatur variis coloribus. Dicam hoc loco

loco de quibusdam lapidibus qui in eodem Hildesheimio reperiuntur tractu. Itaque inter antrum quod ex nanis nomen reperit & Charadram, lapis invenitur fusci coloris, planus, ammoniaci salis instar scissus, tubercula superius habens clavorum capitibus similia: & ad Haldam pagum alter huic non dissimilis, nisi quod candidus sit & careat tuberculis. Ibidem reperitur & Rhombites magnitudine castaneæ vel nucis iuglandis, candidus, undique plenus squamis parvis eminentibus utrimque obliquis: unde Rhombi speciem gerunt, quæ lapidi nomen dedit.

Quin alterius generis Rhombites reperitur in Gølgebergo: Is longus esse solet digitos sex, latus duos, crassus unum: ipsi figura est Cylindri compressi, sed striæ tam inferioris quam superioris partis, ita se interfecant, ut plures in earum medio fiant eminentiæ: quibus omnibus item Rhombi est figura.

CAP. XXIX.

De Testis seu Conchis lapideis quæ variis in locis reperiuntur.

Quemadmodum spiritus Metallicus à Deo terræ naturâ inditus, in venis auri argentique mirabili artificio efformat arbusculas, & herbas, ex puro auro atque argento; ita in lapidinis etiam varias effigies testaceorum animantium è materia plane lapidea, & quasi metallica, quod & supra vidimus in lapidibus Serpentinis & cornu Ammonis. Quare meo iudicio frustra sunt qui opinantur has conchas aliquando testaceas fuisse & viva animantia continuasse & successu temporis in lapides esse conversas. nam præterquam quod nulla ratio sit cur hoc magis credamus

damus de his, quam de illis, reperiuntur ut plurimum in gremio terræ, & quidem satis profundè, atque adeo aliis lapidibus inclusa. Sed non est nobis propositum hanc controversiam plenius discutere aut definire. Tantum aliorum sententias annotabimus, & tum demum Icones dabimus aliquot eiusmodi concharum quas habemus.

Georg. Agricola lib. iv. de ortu & causis subterraneorum. Cochleas vero in saxis repertas calor conclusus ex materia pingui & lenta efficere videtur; & ex eadem gignere musculos, murices, conchyliya. Sed terra quanto est crassior quam mare, tanto magis ea imperfecta gignuntur. Item lib. v. de Nat. Fossil. Redeo, inquit, ad eos quos multos in uno loco vel in pluribus eadem natura gignit: quales sunt qui nascuntur in terra glutinosa, quæ est in venis, venulis, & commissuris saxorum, testis aquatilium similes. Sed quanto crassior est terra quam aqua, tanto imperfectiores gignit formas, & quæ animantibus careant. Quod genus lapides reperiuntur in Germania, in Hildesheimio Saxonie tractu, & in saxum inclusi in multis regionibus. Itaque *Strombites* assimilis est cochleæ aquatili: ex amplo enim in tenue turbinis instar deficit, in spiram à dextra tortus. Is interdum est brevis, interdum longus dodrantem: intus candidus; extrinsecus terræ, in qua nascitur, colorem assumit. Reperitur autem in Saxonia ad Hildesheimum in Galgebergi lapidinis, & in nova urbis parte cum fodiuntur cellæ, in quibus vinum cerevisiave recondi solet. In eadem Saxonia Alfeldæ inter speculam & oppidum, petenti Embecam: Hanoveræ in lapidina Saxi calcis: in Misena in vico Rabschytio ad Trebitiam torrentem. *Crenites* vero striatus est, omninoque pectinis effigiem repræsentat: color ipsi plerumq; cinereus.

Hil-

Hildesheimi reperitur in lapicidinis illius tractus, qui est ultra montem Mauriti, & in Prussiae loco, qui Rosarum hortus vocatur. *Myites* quia striatus non est musculi speciem præ se fert. Is duplex, oblongus, & pectinis modo rotundus. Hic colore cinereus reperitur in Chattis ad Spangebergum arcem: ubi & Trochitæ; & in Saxonibus ad Hildesheimum in lapicidinis iam dictis: ille modo subfuscus, modo subflavus effoditur ex fossa mœnium urbis, qua ad septentriones spectat. *Onychites* unguibus odoratis, quos Græci nominant *Onychas*, fere similis tam colore quam figura, nascitur in iisdem Hildesheimi lapicidinibus.

Ostracis lapis ex *Ostreis*, quibus similis est, nomen invenit: duplex est, maior qui lapidis specularis modo fissilis effoditur etiam ex fossa Hildesheimiæ urbis, qua, ut dixi, ad septentriones spectat; minor non longe ab Hanovera, prope Lindam pagum, reperitur in terra pingui & subviridi, quæ est in loco abrupto. *Porphyroides* purpuræ instar aculeis clavatus, & colore cinereus reperitur in eadem fossa Hildesheimiæ urbis, sed ut purpura turbinatus non est. Ibi- dem alius invenitur huic non multum dissimilis, verum tamen caret aculeis; strias vero habet transversas. Ex eadem fossa eruitur *Conchites* qui incurvis liris ad scapulas redeuntibus & aurei coloris armatura decoratur. Longus esse solet palmos duos, latus palmum.

Sed *Conchites* in Prussiae loco, qui Rosarum hortus nuncupatur, repertus, ex lapide intus armatura obducto eruitur. quinetiam conchæ marinæ, ut Pausanias scribit, in toto corpore lapidis Megarici sparsæ sunt, atque ob id *Conchites* dictus. Armatura autem quoniam *Philogynos* etiam obductus esset, *Chrysites* est appellatus: Is vero *Ostreæ* Atticæ affi-

mulatus invenitur, ut Plinius scribit, in Aegypto. In Italia quoque Veronæ ex monte urbi vicino effossæ sunt Conchæ, Cochleæ, Echini, Paguri, Ostreae, Stellæ pisces, avium rostra. In ripa insuper fluminis Elle aquarum impetu abrupta Conchæ reperiuntur: & prope oppidum ex Florentinis conditoribus nominatum: & in Germania in Rabschicio Misensæ pago ad Trebitiam amnem. Hæc ille. Idem lib. VII. Quin Megaræ in Saxo valde albo, & reliquis lapidibus molliore, undique insunt Conchæ Marinae, quod iccirco lapidem Conchiten appellant, ex quo ut author est Pausanias, fuit monumentum Phoronei & multa opera in urbe Megarensium. Id genus Saxa etiam reperta sunt in Thessalia, in Hemionia, in Macedonia, in montibus Calabriae: similiter Saxa quæ effodiuntur ad Luterias Parisiorum, non raro Cochleas habere solent. Ibidem Saxum nuper divisum Coronæ Laureæ speciem reddidit. At in Eula Bohemiæ pago prope Tetscham oppidum in Saxo Calcis reperiuntur *Ctenitæ*. Item in Toringia ad Berchlingum Arcem in ea sylvæ parte, quæ inter septentriones & Orientem sita est, solidum effoditur Saxum, quod disruptum, sex, septem, pluresve *Ctenitas* in se continet aut *Myitas*.

Gesnerus in Commentario suo de figur. lapid. à fol. 164. aliquot Icones illorum lapidum nobis dedit. Cochlea quædam, inquit, (à Io. Kentmano ad me missa sicut & aliæ plures) quam *σκληροειδής* à superficie ferro simili vel Hopliten cognominare licebit. Lapis est intus cultro cedens: foris crusta tenui, splendida & ferri politi instar intectus, fusci vel cinerei coloris. Ambitus externus totus pulchrè intortus est, ita ut margines placentarum rotula coquinaria vel placentaria dissecti. Videtur quidem similitudinem aliquam habere primo aspectu cum

Cornu

Cornu Ammonis, similiter fere striata & revoluta superficie; plurimum vero differt; nam huius exterior ambitus non tereti figura spectatur ut Cornu, sed in angustū margine torto se colligit, & tum foris ferro similior est, tum intus lapis durior: totaque figura latior, planior, compressior. Sed neque fætet in ore mandentis, ut illud. Media pars, qua revolutio desinit, cava est ab uno latere: ab altero protuberat, nec apparent revolutiones. Ad ferrum ignem emittit. Adfert deinde & Icones alias, Strombi lapidei, Conchæ striatæ, à Rondeletio dictæ, genus; Pectinem lapideum; Cochleæ genus scissile, subruffo colore foris, intus albo: lapidem cum Cochleis lapideis, partim extantibus, partim in eo latentibus, ita ut totus ex iis compositus videatur: Ctenitæ speciem: quæ Hildesheimi in lapicidinis reperitur: pectunculos, umbilicum: Strombos duorum generum: Echinum marinum; pagurum: quorum omnium Icones apud ipsum videre est: nam quia similes daturus sum, non putavi operæpretium eas huc accersere.

Memorabilis est locus Io. Bauhini in Methodo nova de Aquis medicatis lib. 1. cap. 1. Agens enim de fonte Bollenfi & eius effossione, ita scribit: Ut autem hoc fieret commodius, fissæ & perfractæ fuerunt rupes, ubi plures & varii reperti lapides scissiles, quorum magna pars domibus integendis in Bollpago inserviunt: quosdam etiam videas tenues, quadratos instar pugillarium, valde fragiles & inutiles fere. In fissilibus lapidibus variæ apparent figuræ, quarum aliæ serpentes, aliæ limaces, cochleas, chamas, mytilos exprimunt, omnia sane eiusmodi ut artificii sculptoris pictorisve manu delineatæ videantur. Reperiuntur etiam squamæ tenues eupri instar lucentes, quibus figuræ plures quasi insculptæ con-

spiciuntur, non aliter quam in lapide scissili Mansfeldiano pisces. Impressa sunt & pectinum vestigia: Cochleæ lapideæ figura marinis egregiè respondentes acervatim observantur: Concharum etiam lapidearum aliæ tenues, aliæ læves, oblongæ aliæ.

Adfunt & Cochleæ pulchræ limacum instar compressæ, & quos Serpentes convolutos dicas, ex duro lapide cinereo, cum pyrite & sine pyrite. Reperiuntur quoque veluti Cornua, quæ Ammonis vocant. Limaces item quidam cupri modo lucentes, pavri, &c. Dat autem lib. I V varias Icones Chamæ lævis, rugatæ è lapide cinereo, pectinum & similia.

Camdenus de Provincia Glocestrensi. Sub hoc (loquitur de oppidulo *Barkley*) *Aven* fluviolus mare subintrat, ad cuius fontes vix VII I pass. mil. à littore in collibus prope *Alderley* viculum lapides Cochlearum & Ostrearum specie nascuntur, quæ sive viva aliquando fuerint animantia, sive naturæ ludicra, querant Philosophi naturæ venatores. Fracastorius vero Philosophorum nostra ætate Coryphæus, animantia fuisse minimè dubitat in mari enata & in montes undis delata. Montes enim à Mari fuisse egestos affirmat, arena primum in tumulos coniecta, mareque inundasse ubi nunc montes exsurgunt, eodemque recedente insulas & montes fuisse detectos. Meminit & eorum lapidum in Eboracensi provincia, iuxta Richemondiam.

Iul. Scaliger Excercitat. 196. Sect. 9. In Saxis Lanarum (tractus est hic Agri Vafatenfis) ad pagum qui *Cphors* dicitur, saxeos Cancros multos vidimus; procul à mari plurimum, à Garumna triginta circiter millia passuum.

Bernardus Palissius (in lib. suo Gallico, quem inscripsit *Le moyen de devenir riche* parte secunda) opinatur,

tur, in locis ubi eiusmodi lapides reperiuntur aliquando aquas fuisse salvas, quæ animantia illa testacea generaverint, deinde absumto humore ab affluxu aquæ petrificantis non modo illa sed & terras vicinas in Saxa esse conversa.

Loca autem in Gallia ubi reperiuntur prodit, primò suburbium S. Martialis prope Lutetiam Parisiorum: deinde montes Sylvæ Ardennæ & inprimis iuxta Sedanum. Tertio in Provincia Valesiæ. Quarto in montibus prope oppidum Sueffionense. Quinto in Provincia Sanctonum & Campania.

Torellus Sarayna de Antiquit. Veronæ; Civitatis illius montem describens ea parte qua fons est, qui à ferro dicitur: *Aliud, inquit, etiamnum mihi subivit miraculum; quum in eodem monte foderetur, spectabantur Echini lapidei, Paguri, Conche, Cochlea, Ostrea, Scillaque pisces, Avium rostra & id genus alia passim multa.*

Meminerat porro Sarayna (inquit And. Chiocius ad Musæum Calceolarium) se apud Theophrastum & Plinium legisse ossa & alia multa lapidescere; Pontanum quoque scripsisse; *Vidi lapidescere Sarni. Ceruleo sub fonte alnum, filicisque maniplos:* non adeo mirandū esse si illa diuturnitate temporis in lapidem concreverint: illud maiori dignum admiratione, quo pacto hæc si viva quandoq; fuere, in hos montes aut delata fuerint, aut enata. Cum ergo de his valde anceps esset Sarayna Clariss. Fracastorium à se lapideo paguro egregio & prægrandi donatum rogavit, quænam esset de hac re Philosophorum opinio. Respondit, tres esse de hac quæstione sententias; unam eorum qui putarent hos effigiatos lapides iactatos fuisse in montes quo tempore aquarum colluvia montes superavere; quam sententiam sibi non probari professus est, tum quia aquæ, quæ montes exsuperarunt non fuerunt maria, sed inundationes è

cœlo, tum quod oporteret videri Conchas, & id genus alia, in verticibus montiũ, aut si super, excrevisset terra, videri certo saltem tractu, qua tum vertices montium erant: quod certe non liquido constat, quando erutis montibus in quibus sunt hæc non una saltem parte appareant, sed etiam in medijs & in imis & ubique. Aliam sententiam esse, dicentium, in montibus esse humorem quendam, & alicubi falsum & varium, à quo sæpe vera animalia maritima fiunt, & quodam modo generantur, ut in Dactylis videre est, qui in medijs saxi nascuntur, & inde excavantur. Interdum non vera animantia fieri, sed quæ imitantur vera: nam quemadmodum & natura imitatur species terrestrium in mari, ita in montibus nõ veras Conchas fieri viventes, sed consimile quiddam, quod mox lapidescit ob frigiditatẽ circum ambientis loci, cuius signum affirmant esse, quod Conchæ quantum ad id quod intra est, non plane animal referunt. Sed hanc quoque sententiam non placere sibi aiebat, quoniam lapidea hæc aut unquam vixere, animantiaque extitere, aut non: si quidem olim vixere, non iam iocatur natura & imitatur, sed verum animal facit, quale in mari gignitur: at vero in Montibus inter saxa esse eam vim generatricem, quæ in mari, non satis rationi consonum videtur: præsertim in grandioribus animalibus, quæ multa poscunt, & illud potest, quod si olim genita fuissent oporteret & nunc alicubi gigni & erui è montibus viventia hæc animalia quemadmodũ & Dactyli: si vero numquam vixere, sed imitationes tantum fuere verorum animalium, hoc certe contra sensum est: eruuntur enim Conchæ non paucae, quarum pars in lapidem concrevit, pars nondum mutata est, sed veræ Conchæ rationem habet & teneritatem, & cū reliquis molitudinere.

Quare videre est, illas olim veras fuisse Conchas. Quod si id quod intra est in quibusdam non plane Concham refert, causa est quod caro quæ mollis ex se erat & contrahi nata, multa terra circumtecta mox in lapidem coivit.

Ex Philosophia nova (opere posthumo MS^{to}) Gulielmi Gilberti; lib. v. cap. XXI. *Quod lapides brevi tempore generantur, deque celeri rerum in lapides metamorphosi, &c.*

In Britannia nostra in foresto de *Knaresborovve* fons est, cuius aquâ ligna, frondes, carnes in lapides mutantur, postquam aliquod tempus in eo residerint. Iuxta rivulum inde aquæ sunt quæ ex pendentibus rupibus distillant, in quibus imposita quæcunque temporis intervallo lapidescunt. In Germania, in Saxonia varii sunt fontes, in quos immissa corpora lapidescunt.

In montibus iuxta *Alderley* prope *Kingsvrod* in Anglia frequenter inveniuntur lapides, qui formam habent Cochlearum & Ostreorum. At vulgus existimat ea fuisse illic à diluvio usque. Ipse inter multa mea rariora, domi Silicem habeo durissimum, in cuius latere magna Cochlea, cuius altera medietas eminet, in lapidem durissimum conversâ, altera vero in lapide absconditur. Cor etiam habeo animalis lapideum, ut etiam caput Anatis. Viperam etiam aut alium viperæ similem serpentem in lapidem mutatum, quorum tres vidi, qui reperiuntur in monte quodam Angliæ Borealis; lapides sunt ad duplam pugni magnitudinem excreti, quos dum indigenæ frangunt, in medio tanquam in ventre serpens conglobatus cernitur lapideus, omnibus membrorum lineamentis absolutus: dicunt vexatum tali peste populum, & à *Sta* quadam omnes illos serpentes in lapides conversos: quæ licet ad pietatem sit opinio, ta-

men in lapides mutatos manifestum est, forsā frigorib⁹ enectos gelatos permanissē, donec terrę proximæ partes concreverent: ita & lapide intumulatos & ipsos etiam in lapides conversos.

Pago quodam Glocestriæ in Anglia, plurimæ sunt arbores, quercus aliæque quarum radices lapideam naturam induunt; & tamen locus ille est arborum feracissimus. Iuxta *Stonie-Strafford* fons est in quo ligna fiunt lapides. In *Neyvenam* etiam Comitatus *Warwicæ*, quæ diutius permanferint, lapide tanquam cortice vestiuntur. Quare citissimam generationem esse manifestum est; Nec ita multa ante secula fuisse, nec semper longissimis temporibus crescere, formasque induere: non aliter atque in humano corpore calculi subito in perniciem mortaliū generantur. Hæc ille.

Ioan. Goropius Becanus noster in originibus Antwerpianis prolixè disputat de hisce lapideis Conchis lib. 111. qui inscribitur Niloscopium.

E quo tantum quædam adducam. Præter eas quas se in Alpibus reperisse scribit; addit: Apud vicinos nostros Limburgos, Leodios, Chondrusios, Namurcos, Hannones, Atrebatas, Tornacenses, & alios multos, à quibus vel marmora nobis vel alia lapidum genera advehuntur, nō parva est Concharum copia & varietas. Vidi ipse in marmore cæruleo solidissimo pectinem, & ipsius sedem ita affabre delineatam ut nihil ars simile posse videretur. Vidi in Silice durissimo, Bethunis advecto, quo viæ apud nos sternuntur, tot Conchulas totas lapideas & conclusis valvulis integras, magna ut cura & arte ex illis fuisse cemento aliquo compactus iudicaretur. Et post alia: Ubicunque igitur humor sive liquor invenitur ad testaceorum vitam idoneus, viva testacea generantur. Ubi vero materia illa erit capax quidem for-

formæ eius, quæ dat ut testa quid sit & vocetur, non possit vero vivo pisciculo liquorem idoneum præstare; fiet ut testa duntaxat, non pisciculus generetur. Formas autem istas, sive figuras, accuratas & animalium proprias, non cælo adscribo, quod instrumentorum peculiare formas dare non potest; sed ipsi formarum datori: quem singulis speciebus alium & alium adesse, tanquam efficientem quandam ideam, si dixerò, id dixerò quod possem tueri. Antwerpia latomus quidam vivum bufonem in medio marmore invenit. Quod si eo loco aptus humor bufoni fuit inventus; quid vetat quo minus aliquando liquor in Saxis inveniatur, quo marina quoque animalia generentur; viva quidem, si locus & humor ferant, corporata vero tantum, si humor vitam non admittat? Opifex enim progreditur eo, quoad eius materia patitur, ultra progressurus, si loci & materiæ inopia non excluderetur. Non est igitur mirum testas in montibus summis inveniri: minus vero mirum in illis inveniri, in quibus *Salpugo* aliqua est, marinæ *Salpugini* compar. Similis enim materia ad formas recipiendas est apta. In Aegypto igitur, regione non *Salpuginis* modo, sed nitri etiam ferace, quis admirabitur *Conchyli* generari? quis etiam in nostræ regionis ea subterranea arena, quæ loco & natura marinis vadis respondet, illa admirabitur, cum ea temperamentum quoddam marini liquoris exugat? Oceano in terras sursum per omnes canales magna vi irruente. Cavis igitur subterraneis & maxime ei arenæ quæ proxima est aquis, per orbem terræ subtus meantibus, liquor quidam apud nos communicatur, qui *Conchyliorum* figuras facile induit, vitam etiam accepturus, si locus vivum pisciculum alere posset. Videmus itaque Antwerpia quibusdam locis, postquam ad hanc aquam subterraneam fodiendo

fodiendo ventum est, magnam quandā crustam, ad duos pedes vel plus eo crassam, aliquando etiam tenuiorem, quæ tota est ex eiusmodi varia Conchyliorum congectione coagmentata, quasi vena quædam lapidis aut marmoris esset. Nec porro usquam in littore aut mari tanta congeries Concharum cuiquam visa est: ut frustra somniemus, ita paulatim mari recedente fuisse congectam. Nam si hoc ita evenisset, cerneremus adhuc in Zelandiæ, Hollandiæ, & Flandriæ littoribus, tantæ crassitudinis congeriem iacere. Quid? quod pectinum in littoribus nostris magna est raritas, adeo ut à D. Iacobo è mari Galliæ pro monstris adferantur? at è fossis nostris infinita copia est educta, quam in vallo, quod montis instar est, cuivis licet videre. Et, qui Conchulas legere volet: ei nihil opus est ad littora proficisci: in mœnibus habet plus multo, quam littoribus, abundantia. Ego igitur non magis hic mare fuisse credo, quam in lapicidinis Megarensium, è quibus lapis effeditur concharum marinarum coalitu constans, cæteroque candidissimus; quem à re ipsa conchida appellarunt. Quod si mare huic originem causamque dedisset, in Piræo potius debebat inveniri. Iam cum tota Græcia variis promontoriis in mare excurrat, variis sinibus mare admittat, nusquam tamen Conchis, quam Megaris invenitur. Utinam nostra crusta sic indurisset, ut lapidem quoque solidum componeret. Nam Megaricus ille adeo solidè coivit, ut Caris Phoronei filii sepulchrum & alia non pauca opera ex eo facta fuisse Pausanias testetur. Qui plura volet, adeat ipsum authorem. Eius autem sententiam, ut maxime vero consentaneam, amplectitur Achilles Aldrovandus in commentario suo de testaceis: neque video hætenus quicquam melius ab authoribus traditum.

Scribit

Scribit ad me Divione Cl. Bartholome⁹ Morifortus: Et hic quoque natura passim gignit, quod mireris; in proxima quippe rupe, hæc nobis *le fort aux Feos* dicitur, scis quam longe à mari, ubique prostant lapides, formâ rotundâ ac striatâ, qui ipsam superinduisse videntur Conchyliorum marinorum materiem, nescio quo sale per infirmiora crescentium lapidum penerrante, paulatimque ita crescente, ut ambienti undique lapidi uniformem Conchyliorum formam faciat, nisi quod alia aliis maiora sunt, ita ut si lapidi lapidem attriveris, è medio utriusque Conchylia lapidea erumpant, obversi, transversi, mixti, inæquali quidem proportionem, sed forma una. Interdum etiam, sed rarius, eodem in loco phucarum fluviatilium, æquoreorumque, & limacum, lapideæ & conchyliatæ domus inveniuntur.

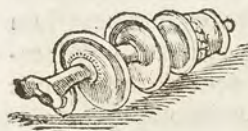
Iacobus à Salmasia Salviniaci Dominus, patruelis Claudii Salmasii. Pagus ille Salviniacum uno milliari distat ab *Avallono*, ut nunc appellatur, vel ut prius vocabatur Aballono & tribus aut quatuor milliariibus à Vezelio Patria Theodori Bezæ. Huius pagi ager arabilis montosus est, & lapidosus totus, qui tamen est feracissimus. In lapidibus illis reperiuntur inserta quasi ex differenti lapidis materia omne genus Conchylia, aliquando plura, aliquando pauciora, prout est ipsius Saxi magnitudo. Visuntur ibi Pectines, Ostrea, Solenes, Cornua Hammonis, & alia genera. In toto illo tractu per spatium trium aut quatuor milliarium hæc *καρχυλιώδη* in agris reperiuntur usque ad oppidum vel castrum Montis Regalis, nomine *Mont real*, cuius ditionis ager constitutus est totus huiusmodi lapidibus varias Conchyliorum species partim interius insertas partim in superficie etiam extantes præferentibus.

Accepi à Nobiliss. illo viro quamplures eiusmodi

di lapides, quorum Icones sicuti & aliorum quos ex Anglia & aliis locis accepi hîc adjiciendas curavi. Potuissẽm utique & plures addere: sed quia hæc opera, alia occasione, si Deus vitam concesserit, repetenda erit, & penitius de natura horũ lapidũ disquirẽdũ, nunc tantũ de hisce observo; materia plurimũ inter se differre & forma, pro natalium diversitate.

Nam Conchæ cuius Iconem primo loco ponimus, forma plane rudis est & materia mollior & pene creracea, qualem nullam aliam hætenus vidi.

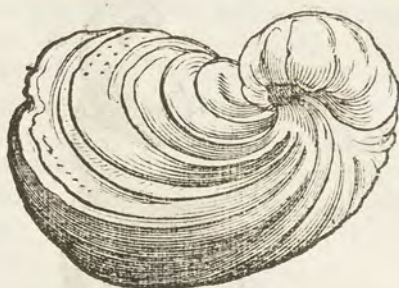
Secunda autem Icon representat potius interiorẽ Conchæ compositionem, quam integram Concham, & constat ex eadem materia, quæ prior, paulo tamen durior est, ita ut opiner exteriorẽ partem dextritam aut abruptam esse.

Tertia

Tertia & quarta quæ sequuntur elegantissimæ sunt, & constant ex materia arenosa, duriuscula, quas è Sedanensi tractu accepi, ubi in vivo Saxo nascuntur: & sunt pene eiusdem materiæ cum quadratis Saxis, quorum in ædificiis usus est.

Reli-

N

Reliquæ plane lapideæ sunt & durissimæ, & variorum colorum, cinerei & fusci, quas ex Burgundia & Anglia accepi: figuras cum Conchis & Ostreis communem habent, & quivis eas cum veris Conchis poterit conferre. Non est autem prætereundum, me una cum hisce accepisse, quarum partes à veris Conchis substantiâ parum admodum differrent, & præsertim ab Ostreis proprie dictis. Verum de his aliâs plura dicenda erunt.

C A P. XXX.

Observationes aliquot ad cap. ccciii. Boetii in quo agit de nonnullis lapidibus & gemmis variorum Auctorum secundum ordinem Alphabeticum.

FEcerat hoc Plinius lib. 37. cap. 10. in quo multa repetita sunt quæ ante dixerat, (& quidem melius,) quia diversos authores est secutus: potuisset

set Boetius huic operæ parcere: nam inter-auctores quos hic citat, sunt tam inepti, ut potius explodendi fuerint, nam inscitia sua pleraque nomina vetera corruerunt & magica omnia deliria in scenam revocarunt. Observabimus tamen quædam ad hoc caput, omiſſis eis de quibus Boetius recte iudicavit.

Agapis lapis; nomen corruptum est ex Achate; nam Plinius lib. 37. cap. 10. scribit; *Leonine Pellis similes potentiam habere contra Scorpiones dicuntur*: quod Agapi hîc tribuitur. Epiphan. cap. VIII. idem tradit quod Plin.

Anachytes. Plinii locus extat lib. 37. c. 4. *Adamus & venena irrita facit, & lymphationes abigit, metusque vanos expellit à mente, & propterea quidam Anachitem vocare, Cl. Salmasius ad Solin. pag. 1085. Corrupta vox Anachytes. Nihil enim significat quod illi efficaciæ respôdeat.*

Correxere aliqui *Eunaciten*: alii Anachyten volunt dictum quod animi mœrorem effundat. Nugæ. Lego: & ob id quidam eum *Ananciten* vocare: hoc est, ἀναγκίτῳ. Orpheus de Galactite ex correctione nostra:

Ὁν καλέουσιν ἀναγκίτῳ ἀδάμαντα.

In indice manuscripto: *de Adamante sive ancite*. Ita scriptum pro *anancite*. Sed cur ἀναγκίτης ἀδάμας quod mentium vanos metus pellat? Quæ ratio huius appellationis? Id explicemus. Ἀνάγκη Græce dicitur quicquid animum suæ spontis esse non patitur. Ira dolor, voluptas, metus alique animi πάθη totidem sunt ἀνάγκη. Isti enim affectus rapiunt nos ac trahunt quo ire nolumus. Vide cætera.

Androdamas: locum Plinii ita corrigit Cl. Salmasius ad Solinum pag. 564. *Androdamas argenti nitorem habet, ut adamus, quadrata, &c.* Vim & duritiem Adamantis habere innuit. Et post pauca addit, Androdamas certe genus Hæmatitis pondere & duri-

tie insignis, sed ferrei coloris : nec alium puto Androdamanta veteribus fuisse cognitum: hinc vim Adamantis habere propter invictam duritiam scribit. Vide ibidem cetera.

Antachates. Agricola lib. vi, de Nat. Fossil. aut Succinum putat aut saltem è Bitumine constare.

Anterotes, inquit Boetius, *Opali vel Paderotidis species, Plinio teste*. Sed fallitur. Plinius enim lib. 37. cap. 9. Ametysti quintum genus scribit : *Tales aliqui malunt Paderotas vocari, alii anterotas, &c.* decipit illum quod & Opalus, Pæderos appelletur, sicuti aliarum res. Cl. Salmasius ad Solinum pag. 565. Notum quid sit ἀντέρως, hic ea voce significatur qui æque venustus est ut amor, contra amorem pulcher: idem vult & παιδέρως.

Antipathes. Plinius lib. 37. cap. 10. *Antipathes nigra non translucet, &c.* Cl. Salmasius ad Solinum pag. 542. Ἀντιπαθὲς Græci vocant, quicquid adversus effascinationes, incantationes, & amoris faciendi artes magicas potenter est efficax. Hinc *Antipathes* gemma Plinio quæ contra effascinationes auxiliari putabatur: & Antipathes Coralli genus ab eodem effectu dictum.

Arabica Plin. lib. 37. cap. 10. *Ebori simillima est & hoc videretur nisi abnueret duritia, &c.* Cl. Salmasius ad Solinum pag. 565. Idem Plinius inter lapides eum recenset lib. 36. cap. 21. *Arabicus lapis, ebori similis dentificiis accommodatur crematus*. Nec dicendum diversos esse lapides Arabicum & Arabicam, nam Arabica dicitur cum subintelligitur gemma, Arabicus autem cum lapis, & sic solet Plinius, dum diversos sequitur, eandem rem alio atque alio loco referre. Dioscorides: ὁ δὲ Ἀραβικὸς λεγόμενος λίθος ἔοικεν ἐλέφαντι ὁπίλῳ. Similis est Eboris maculæ. Imò scribendum; ἔοικεν ἐλέφαντι ὁπίλῳ Ebori si-

ne macula. Quod extra controversiam est. Dentificiis accommodari Arabicum lapidem scribit Plinius. Dioscorides de Arabico: ὁ δόντων ἢ σμῆγμα γίνεται καυθεῖς κάλλιστον.

Encelius autem lib. 3. cap. 17. opinatur lapidem Arabicum non esse alium quam lapidem specularem seu lunæ aut glaciem mariæ, German. *Merglasz oder unser Frayven eisz*: unde olim fenestræ parabantur, lignis lavigatis positis loco plumbi. Unde & fit gypsum optimum, teste Plinio.

Argyritin nominat Plinius, sed inter Spumas Argenti lib. 33. cap. 6. Hæc autem Argyritis quæ hic describitur, non videtur alia quam Magnetis lapis, licet stigmata aurea non conveniant. Theophrastus in commentario de lapid. οἱ δὲ γλυπτοὶ καθάπερ ἐλέχθη καὶ τοιοῦτοὶ τυγχάνουσι, καθάπερ καὶ ἡ Μαγνήτις αὐτῇ λίθῳ, ἢ καὶ ὅψι περὶ τὸν ἔχουσα, καὶ ὥστε δι' ἡ πνεύματις τῶ ὁμοίωσιν τῷ ἄργύρῳ μηδαμῶς ἔσσαν συγγενῇ. Dicit similitudinem argenti in hoc lapide mirari quosdam, quum nulla cognatione argentum attineat nec eiusdem sit cum illo generis. Vide Cl. Salmasium in Solin. pag. 1102. & seq.

Aspilaten describit Plin. lib. 37. cap. 10.

Alyctos. Plin. l. 37. cap. 10. Sed Cl. Salmas. perperam in editis legi iudicat Alyctos, cum in optimo libro *Aspictos* scribatur, ἀψικτῶ.

Atizoen de qua Plin. lib. 37. cap. 10. Agricola lib. vi. de Nat. Fossil. putat Bitumine constare.

Augitis Plin. lib. 37. cap. 10.

Bapten de quo Plin. Agricola lib. vi. de Nat. Fossil. putat Bitumine constare.

Boleniæ; sed apud Plin. lib. 37. c. 10. legitur, *Bolæ*. videtur idem lapis cum Ombria.

Callais. Plin. lib. 37. cap. 10. *Callais Sapphirum imitatur, candidior & littoroso mari similis.* & eodem

libro cap. 8. *Comitatur eam* (nimirum Topazii speciem) *similitudine propior, quam autoritate Callais e viridi pallens. Nas citur post aversa India apud incolae Caucasii montis Phicaros ac Asdatas amplitudine conspicua sed fistulosa ac sordium plena, sincerior multo prestantiorque in Carmania: utrobique autem in rupibus inuis & gelidis, oculi figura extuberans, leviterque adhaerens, &c.* Male autem iudicat Boetius qui Aquam marinam recentiorum opinatur; nam mihi non dubium est Turcoidem designari, uti supra pluribus dixi.

Callaina: Plin. lib. 37. cap. 10. *Callainas ferunt plures coniunctos semper inveniri. & mox: Galaicos Argyrodamanti similis est paulo sordidior. Inveniuntur autem bina vel terne. Videtur de eodem lapide vel gemma loqui sed nomen variare pro diversitate authorum à quibus sumsit. Porro Cl. Salmasius priorem locum ita corrigit è MS^o (in quo legitur Callaica è turbido Calamo. Ferunt plures coniunctas inveniri.) Callaica è turbido Calaina. Callaicam dicit Callaini coloris esse, sed turbidi. Callainum enim Latini pro Veneto etiam usurparunt. Vide in Solinum pag. 237. quem locum ascripsimus cap. de Turcoide.*

Capnites Plin. 37. cap. 10. Sed non erat omitendum, quod Plinius interferit, *ut suo loco diximus: designat enim locum cap. 1x, ubi de Iaspidium generibus agens: & veluti fumo infecta, quæ Capnias vocatur. Fuerit ergo species Iaspidis; est enim etymi eadem ratio.*

Catochites de quo Plin. 37. cap. 10. Bituminis quoddam genus videtur. Κατοχή Græcis coloris alligatio, cum superinducitur medicamentum quo tinctura alligatur & ex fluxa fugacique redditur hæsuræ ac permanens.

Cepites sive Cepocapites, *Candida est, venarum no-*
dis

dis coëuntibus, candore imaginem regerens. Plin. lib. 37. cap. 10. Ad quæ Claudius Salmasius hæc observat. Cepites lapis vel gemma in Plinio sine dubio nomen sortita est à voce κῆπε & quæ hortum significat. Atqui nihil in eius descriptione quod horti similitudinem præferat. Alterum eius nomen in vulgaris est *Cepocapites*, quod est corruptissimum. Nam in Indice scripto exemplaris Regii vetustissimi legitur *Cepolafius*. Puto rescribendum *Cepoprasius*. περσισαῖ sunt aræ hortorum qui Latinis pulvini. In ipso Plinii contextu legerim, ut descriptio sit nomini congrua, *pulvinorum notis coëuntibus*. Nam vulgata scriptura non potest explicari. Quod ergo pulvinorum quales in hortis sunt notæ in illa gemma coëant, dicta est κηπίτις & κηπεπερσίσι & κηπεπλάσι, ut nihil mutetur in scripta lectione. Nam pulvini hortorum maxime herbis confiti sunt & λάστοι, intervalla inter pulvinos aut areas nuda.

Cepionites quoque in Plinio mendosum est. Nam ex ordine literarum apparet nomen eius incepisse à litera χ non κ; præcedit quippe χεύσφρ. in Indice scripto legitur Cetionites, scribendum *Chetionites* vel *Chetonites*, fortasse est χυτονίτις. Nam χυτὸν Hesychius etiam interpretatur ξέσθον λίθον. Alioquin posset videri à loco dictus χιτονίτις. Nam χιτων nomen loci est in Græcia & fluminis à quo & Diana dicta χιτώνη & χιτώνια. Sed series literarum eius loci postulat ut per υ scribatur; non per ι. Nam debet esse litera quæ posterior sit ordine litera ρω. Cum præcedat χευσοφός. χυτὸς etiam locus est Epiri à quo lapis ille dici potest χυλῆτις. Nihil aliud possum divinare. Salmasius.

Chrysopagion Alberti; haud dubio est Chrysolampis Plinii lib. 37. cap. 10. *Chrysolampis*, inquit, in *Aethiopia nascitur, pallidi coloris die, noctu ignei.*

Hæc autem gemma eadem est cum Chrysopasio Solini, pro quo tamen Cl. Salmasius in Solin. pag. 406, legendum monet *Chrysopastus*. Ita autem vocatur Chrysolithi quædam species: nimirum quæ varia erat & scobe sua referta. Plinius de Chrysolithis Aethiopicis: *preferuntur iis Indica, & si varia non sint, Bactriana. Deterrima autem Arabica, quoniam turbide sunt & varia, & fulgoris interpellati nubilo macularum, etiam quæ limpide contigere, veluti scobe sua referta.* Hæ sunt quæ vocantur *χρυσόπαστοι*, quod aurea scobe quasi aspersæ essent. Vide ibidem cætera.

Chalazias. locum Plinii ita legendum esse è veteri libro docet Cl. Salmasius ad Solinum pag. 718. *Chalazia figuram grandinum & candorem & adamantinam duritiem inesse narrant, etiam igni addito manere suum frigus.* Id est, Chalazia in ignem addito; nam est *ὁ χαλαζίας λίθος*, ut *ὁ ἀπνίας, ὁ ἀσερίας*. Hunc lapidem *χαλαζίτιον* vocant Geoponicorum Eclogæ & sic dictum aiunt, quod grandinem imminuentem avertat ac depellat: *Ὡρὼν λίθον χαλαζίτιον ἔχει, καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν χάλαζαν, κερῶσιν αὐτὸν, καὶ ἀποστραφίσεται.*

Cholon Smaragdi genus Plin. lib. 37. cap. 5. quod ita dicitur à felleo colore; nimirum viridi sed non austero, in aureum descendente, qualis & fellis. Male à quibusdam cola appellatur.

Cyamea Plin. lib. 37. cap. xi. quomodo possit esse Neotericorum Camehuia, ut vult Boetius, non video; potius Aetiræ speciem crediderim.

Diadochus Plin. l. 37. c. 10. *Diadochus Beryllo similis est.* Unde autem cætera commenta acceperit Lud. Dulc. ignoro.

Emires haud alius est lapis quam Plinii Chermi-tes, de quo dictum supra cap. 12.

Exhebenum. Agricol. lib. vi. de Nat. Fossil. ni-
hfi

hil differre putat à Samio lapide, ut diximus cap. xi.

Galaxia, de hac iam ante dixi cap. xviii.

Galaricides vel Galarictis, non est alius lapis quam Galactites Plinii. Ita misere barbari isti homines nomina corruerunt.

Gallerica, hæc quoque exsculpta videtur ex Galactite; nam dicit Plinius ibidem; *sunt qui Smaragdum albis venis circumligatum Galactiten vocent.*

Hyæniæ, inquit Plin. lib. 37. cap. 10. *ex oculis Hyæne & ob id in vase inveniri dicuntur.* Quæ ita corrigenda ostendit Cl. Salmasius in Solinum pag. 337. *& ob id in vase*; quasi nisi ob hoc ipsum invadatur Hyæna, lapis hic in eius oculis non sit inveniendus. Nam vulgata caret sensu.

Iscultus, inquit Albertus, gemma croco similis, in ultimis Hispanorum partibus & iuxta Gades reperitur, quæ friabilis est propter viscositatem in eo arefactam; si de ea fiat vestis, non comburitur, sed igne purgatur & nitet. An idem sit cum Amianto, an eius species, inquit Encelius, tuo relinquimus iudicio.

Lapis Fabalis: præter testimonia Plutarchi & Stobæi, addit Maussacus in Notis ad Plutarchum, & auctoritatem Aristotelis ex fragmento quod adiunctum est libello de Mirabilib. & Eustathii in Diosyn. de situ orbis.

Liparis. Agricola lib. vi, de Nat. Fossil. iudicat è bitumine constare. & sane ipsum etymum hoc indicat, λιπαρός enim significat pinguem, resinofum ac lentum.

Libanochros ad eundem modum è resina videtur constare.

Lychnites, de marmore Lychnite iam ante egimus, hinc agendum de gemma. *Ex eodem genere* (in-

quit Plinius, lib. 37. cap. 7.) *ardentium Lychnites appellata à lucernarum accensarum præcipua gratia.* Ubi Cl. Salmasius ad Solinum pag. 1104. docet legendum; *appellata à lucernarum accensu: tum præcipua gratia.* Tum præcipua gratiæ esse dicit hanc gemmam cum lucernæ accensæ sunt, quia vigor eius & ardor excitatur accensarum lucernarum fragrantia: legendum quoque Lychnis: nam si scripsisset Lychnites non fœmineo genere id nomen enuntiasset: aut igitur *λυχνίης* aut *λυχνίς* ibi scribendum. Græci tamen etymon accersunt ab eo quod instar lucernarum accensarum ardeat. Dionysius:

--- Λυχνίς ἢ πρὸς φλογὶ πέμπαν ὁμοίη.

Græci quoque qui de lapidibus scripsere *ἀνθερα* exponunt *λυχνίτις* quia luceat ut lucerna accensa vel ignis. Unde & remissior Carbunculus dicta. Nihil autem commune habet cum Astrio quæ candida est. Solinus autem duo tantum genera Lychnitis facit, Plinius quatuor. Primam ac probatissimam apud Indos, quam remissiores Carbunculum dixere quidam. Secunda ab Indica, bonitate illi similis, Ionia appellata. Sequentia apud Plinium ita legit Cl. Salmasius in Solinum pag. iam dicta: Et inter has invenio differentiam. Una purpura radiat, altera cocco. A sole excalefacta, aut digitorum attritu paleas & chartarum fila (non folia ut perperam in veteri codice legitur) ad se rapit. Subdit deinceps Plinius; hoc idem & Carchedonius facere dicitur, quanquam multo vilior prædictis. Porro hæ gemmæ hodie non aliæ videntur quam Granatorum species; bene enim conveniunt Notæ. Confundit dein Plinius, ut solet è vicinitate noninum & diversitate auctorum, cum lapide Lychnite. Sed gemma à lapide omnino distinguenda est.

Medum haud dubio exsculpere ex Medea Plinii.

&

& illi suas nugas assuerunt. Rulandus in Lexico Alchemiæ, iudicat Hæmatitem nigrum qui reperitur Goslariæ & reddit succum croceum. Quod à Christophoro Encelio accepit lib. 3. cap. 6.

Meroctes Plin. lib. 37. cap. 10. Sed legendum Morochris, ut docet Cl. Salmasius, in Solinum pag. 769. male autem ex lapide hic gemmam fecit Plinius.

Mythridates Lud. Dulc. haud alia est gemma quam Mitrax Plinii; nam ita inquit; *Mitrax à Persis accepta est & Rubri maris montibus, multicolor, contra solem variè resurgens.* Hæc autem Solino dicitur *Mithridax*, è quo barbari suam Mythridatem formarunt.

Nebrites, (inquit Plin. lib. 37. cap. 10.) *Libero patri sacra, nomen traxit à nebridum eius similitudine.* Nam Bacchus qui in initiis Cereas, Atticis simul colebatur: ministri & Bacchæ *veceidas* gestabant, id est, hinnulei pellicula induebantur. Fuerit igitur gemma quæ colore illas pelliculas imitabatur: quam faciliè inter Achatas invenias aut Iaspides.

Nemesites. Hunc lapidem finxisse puto barbaros auctores ex historia quam prodit Plinius lib. 36. cap. v. Narrat enim Argoracritum à condiscipulo Alcamene non tam opere quam populi suffragiis victum, signum Veneris à se factum ea lege vendidisse ne Athenis esset & appellasse Nemesim.

Ornicus, id est, Sapphirus, inquit, Boetius: imo Oriniscus Sapphirus. Rationem nominis reddit Cl. Salmasius ad Solin. pag. 132. Infima ætas orinū dixit pro aurino vel aureo. Unde & nostrum *Orin*, quod est aureum. Hinc Oriniscus Sapphirus, qui aureis guttis sparsus est, quem Græci *χρυσόπρασον* vocant.

Phloginos, inquit Plinius, lib. 37. cap. 10, *quem & Chrysiton vocant, Ostrea Attica assimilata invenitur in Aegy-*

Aegyptio. Ostrea Atticæ nusquam mentio, itaque lege, *Ochra Attica*, ea enim commendatur inprimis. Hæc corrupta lectio in Plinio Agricola & alios fecellit, qui Ostream petrificatam intellexerant: Sed mihi non dubium est fuisse lapidem Ochrae optimæ colore.

Punicus Lud. Dulc. non est alius quam Pumex, Videndus Plinius lib. 37. cap. 21. *Laudatissimi sunt, inquit, in Melo, Scyro & Aeoliis insulis.* & postea; *usque farinae eius oculorum maxime medicamentis, &c.*

Phenicites itidem Lud. Dulc. est Plinii Phœnicites qui ex balani similitudine appellatur. Βάλαντον enim nomen Græciæ populare de Palmæ Dactylo, quod Latini usu suum fecerunt.

Sarcites male apud Boetium scribitur pro Saurite. Plinius lib. 37. cap. 10. *Sauriten in ventre viridis Lacerti Harundine dissecti tradunt inveniri.* Quamquam Plinius & Sarciten describat. *Sarcites, inquit, Bubulas carnes representat.* In hoc manifesta est etymologia, & videtur Sardæ esse species. Sicut & in illo, nam Sauras etiam Latini pro lacertis dixerunt.

Sarmenius à Sarmia insula nomen habens, Alberto, haud alius est quam Samius lapis; nam quæ est Sarmia insula? Samius autem lapis inservit auro poliendo. Utilis & in medicina, inquit Plinius, lib. 36. cap. 21. Quod autem ibidem dicit: *Vulvas & partus contineri adalligato eo tradunt:* Id est, abortum impedire; quod Albertus male intelligens scribit, ac manu parturientis alligatum partum impedire. quis enim ita insanit ut partum impedire velit?

Sallius Lud. Dulc. idem est; melius tamen ille dicit, *abortum prohibere.* Vide quam misere nomina corruerint isti nugatores.

Sinochites est Synochites Plinius lib. 37. cap. 11. qua scribit *umbras inferorum evocatas teneri*. Boetius Galactiten dicit; sed sefellit eum ratio, nam Synephites vocatur ille in libris editis, de cuius vocis correctione iam diximus cap. xvi. 11.

Syrus à Syria dictus Alberto; haud alius est quam Thyreus Plinii nam easdem qualitates illi tribuit.

St. fires Lud. Dulc. à Camillo Leonhardi vocatur Stuxites: ita ludunt in nominibus hi minorum gentium & fabulosi scriptores.

Trichrus: Encelius lib. 3. cap. vi. Hæmatitæ species enumerans numero 5. Fossilis reperitur in iisdem locis, niger, tres ad cotem reddens colores, Trichrus qui possit dici, sicuti Plinius lib. 37. cap. 10. Trichrum ex Africa describit, &c. Turbinatus est & durus.

Xanthos; Plinius lib. 37. cap. 10. inter Hæmatitæ species: *Est alia eiusdem generis, quæ vocatur Henui ab Indis, Xanthos appellata Græcis, è fulvo candicans.* Ad quem locum Cl. Salmasius in Solinum pag. 410. In Indice libri veteris *Menui* scribitur & *Exyphos* pro *Xythos*: idque pro *Xuthos*. Eadem est gemma quam in genere Chrysolithorum retulit, quo loco & *Xynthi* scriptum est in Indice & in veteri libro *Xuthi*. Græcum est ξανθὸς quod è fulvo candicantem significat. Hesychius: ξανθὸς ἢ μόνον ξανθὸς, ἀλλὰ ἢ λευκὸς ἢ πυρρὸς. proprie λευκός πυρρὸς. Capite 19. perperam Xysthion legitur. Eadem India & Xuthon parit plebeiam ibi gemmam.

CAP. XXXI.

De lapide Bononiensi: Cocco & Ita-Pu.

NE quid intactum prætermittamus, audiendus Fortunius Licetus de lapide Bononiensi; qui in Præfatione libri sui qui inscribitur Lithosphorus ita breviter illum describit. *Ceterum, inquit, quod omnem penitus excedere videtur admirationem & omnem prorsus Antiquitatem latuit, est genus lapidum in agro Bononiensi non ita pridem an. 1604. inventorum, qui ex arte calcinati & illuminato aëri, seu solis radiis, seu flammæ fulgoribus expositi, lucem inde sine calore recipiunt in sese: quam in ambientis lumine prorsus inconspicuam, visui spectabilem referunt in tenebris tantummodo, & in obscuro loco penitus aliquandiu conservatâ, mox sensim atque sensim languescentē, pedetentim exuunt, atque extingui patiuntur. Et cap. 11. Nam & noster lapis candidus est, qui ceteris in suo genere præstat, Crystallina propemodum perspicuitate præditus; & a sidere Solis fulgorem sibi rapiens ac regerens; & intus a centro radiorum instar undique Strias albas emittens ad circumferentiam in effigiem stellæ: quapropter incolæ rustici petram Strellinam, quasi stellinam, adeoque cum sapientibus & antiquis Astrion sive Astroiten appellant; etenim villicis Bononiensibus ipsæ Stelle materna lingua Strelle nuncupantur. Et cap. xii. à sola natura non habet admirabilem illam vim concipiendæ lucis ab ambiente claro & in se diutius retinendæ etiam in obscuro; sed eam utcumque sibi comparat à calore flammarum ipsum calcinantium. Et cap. xviii. non nisi pusille magnitudinis reperitur; nam maioris amplitudinis quam pugnus hominis grandioris, nondum inventus est: quum enim ponderosissimus sit supra plumbum, maximus hætenus inventorum, qui servatur in Aldrovandi nobilissimo Musæo crudus, ibi positus à Cl. Montalbano duarum librarum cum dimi-*

dimidia pondus non excedit; frequentissime nucis avellanae, ovi gallinae minoris ac primiparae, ac semipugni quantitatem exaequare comperiuntur. Et cap. XIX. Nullam à natura sibi certam ac regularem figuram obtinuit; sed tamen, ut Cl. V. V. Montalbanus & Poterius observarunt & ego etiam vidi non semel, alius est oblongus ac teres, ac cylindricus; alius planus, quem tabulatum appellant, alius ad rotunditatem inhiare videtur, sed frequentissime ad ovi figuram ellipticam, alius perfectè sphaerrens, alius lenticularis & alius mistæ figuræ, semper tamen irregularis magis minusve. Lenticularis figuræ lapis, ubi cetera conditiones respondeant, inventus est semper optimus omnium. Et cap. XXXVI. Durissimus est, frangibilis, non sectilis: & ideo multum aquei non est elementi particeps; & ea propter metallica non abundat substantia; quam à prædominio dicit Aristot. aqueam esse. Calcinationem & reliqua huius lapidis vide apud Authorem. Idem a ex literis Cassiani Equitis à Puteo hanc adtexit descriptionem: Lapis alter est, qui nascitur in provincia Paraguay & vocatur Coccus, quem iuxta sententiam Ferrantis Imperati nuncupare possumus ventrem CrySTALLINUM vel Aetitam gemmatam, aut quid simile. Magnitudo lapidis est, ad longitudinem dodrantis cum dimidio, in speciem crassi farciminis, ac eius ferrei fulminis, quæ solet ad voluptates, publicas testandas vulgo displodi & Italice dicitur un mortatetto. Color externa superficie lapidis mistus est ex rubro impuro & albo: intus apparet universus in speciem pulcherrimi ingemmamenti (ut ita loquar in re nova) quasi brillorum seu beryllorum multarum facierum superficierumve; quandoque cum colore vergente ad dilutum purpureum ceruleumve, quem vulgo dicimus Italice Avinato. Ingemmamentum æquale satis est, nec magis apte potest assimilari quam olla cuidam Sacchari canditi nuncupati: lapis tamen in suo meditullio vacuus est,

capax ut plurimum materiei ad quatuor aut sex & plures etiam uncias. Indigenarum relatu, lapis ubi pervenerit ad perfectam naturitatem, sponte disrumpitur: & dum disrumpitur, ingenti crepitu sonat, perinde ac displisum fulmen arcum ludicrum in spectaculis; & superstantem terram pellit in sublime: quo crepitu audito coloni quæsitum pergunt huiusmodi lapides & inventos referunt. Cortex lapidis est ad crassitudinem dorsi cultri seu numi argentei, quem Talerum dicimus aut Ducatonem: & apparet esse Chalcedonius lapis, & meo iudicio prorsus est, cum sit duritie Chalcedonii. Pellis seu corticis exterior superficies lapidis est referta veluti poris latioribus, seu parvis cavitatibus, ad intima tamen non penetrantibus. Vbi fuerit deterfus & expolitus iste cortex, apparet lapis satis nobilis, habens naturam Chalcedonii Sapphirini, quia vergit ad colorem cinereum carulei participem. Prope corticem interius ingemmamentum sequens incipit colore Amethysti diluti, ac terminat velut in conos Berylli vel Crystalli: pergit ingemmamentum æquale ab orificio lapidis usque ad eius fundum, ad crassitiem pollicis, vel ampliolem; & pulcherrimum est aspectui, &c. Observat author & quidem iure meritoque similem expressum in Museo Calceolario ex gemmato lapide ducis Mantuani.

Idem 4 Fort. Licetus cap. LIII, eiusdem libri. Nuncupatur alter lapis idiomate Paraguayano Yta-pu quod interpretatur Campana fonans, ideo quia vacuus est intus & reipsa resonat atque tinnit pulsatus: & multo maiorem edere sonum debet quando non est fractus aut apertus. Invenitur, in quibusdam fluminibus. Magnitudo videtur esse quanta duarum manuum hominis iuste molis, que simul coniungantur solo mutuo contactu Carpi & summorum digitorum, volis interim sinum & caveam vacuam figurantibus. Arbitror esse speciem Aëtitis, & dici posse Aëtitem maximam Indiæ Occidentalis. Crassitudo lapidis

lapidis est dupla aderasitiam numi argentei, quem dicimus vulgo Ducatonem. Color lapidis interior, & labri eiusdem est thalassicus obscurus qui dicitur etiam Venerus, quin & lividus saturus, Italicè bigio obscuro: & apparet quasi color materia uste. Durissima plane est lapidis substantia. Cortex lapidis exterior est colore luteo; quum sit aspersus per totum arena quadam eiusdem lutei coloris, quæ dissolvitur affricu inter digitos, & manibus inducit molestā quandam siccitatem & scabritiem, ita ut cogatur, qui lapidem paululum contrectaverit, manus abluere; quo liberetur ab ea molestia, qua non parum angitur. In huiusmodi arena & sub ea sunt infixæ multa tubercula, quæ referunt imaginem fere lapidis Aleætorii, qui reperitur aliquando in ventriculo gallorum & caporum antiquorum, coloris albi non puri, vergentis tamen ad diaphanum: quæ tubercula huic lapidi Indico insidentia, si ad rotam expolirentur, possent etiam annulis inferi. Maximam vim adstringendi necesse est habere quod intra lapidis cavum reperitur, cum inventum in eius externa superficie molestam adeo siccitatem & adstrictionem advehat in contrectantium manus.

Vide quæ lib. 1 diximus cap. xxv1. de lapide Lipis, qui sane colore aliquatenus cum hoc convenit.

CAP. XXXII.

De Bucardia.

NEquè hic omittendus est Lapis quem sub nomine Bucardiæ ita describit Fer. Imperatus lib. xxiv. cap. xxv1. Bucardia, inquit, petra sic dicta à figura & magnitudine, qua imitatur figuram cordis bovini, est superficie lævi, simili ab utraque parte; unde demonstrat condensamentum cum interna concavitate Concharum valvis ambis convexis: habet autem in extremitate superiore ab utraque valva

O

pro-

processus revolutos, & est substantia quæ calcinatur. Reperitur & altera, figura cordis, minoris magnitudinis, processibus brevibus & sine revolutione, substantia arenosa & quæ non calcinatur; species non minus Conchæ, similibus valvis & convexis: Est & tertia species, quæ magnitudine & figura imitatur fructum Castaneæ, & habet in convexa parte concavitatem similem valli, quæ à rostro ad infimum ambitum quasi in duos colles dividit, & à similitudine quam refert appellatur *pie di Nibbio*. Id est, pes Milvi. Dat autem hanc illius Iconem, nimirum maioris & primo loco descripti.

Meminit & Plinius huius sed admodum breviter lib. 37. cap. 10. *Bucardia*, inquit, *bubulo cordi similis Babylone tantum nascitur.*

I N D E X

Præcipuarum rerum quæ in his libris
tractantur.

A.

A <i>Chata consideratio.</i>	79
<i>Adamantis vitia</i> 1. <i>locus natalis.</i> ibidem. <i>quomodo</i> <i>eruat</i> hac <i>gemma</i> 2. <i>eius forma naturalis</i> 5. <i>quo-</i> <i>modo formetur</i> & <i>poliatur.</i> ibid. <i>quomodo ab aliis</i> <i>gemmis dignoscatur</i> 7. <i>virtutes falsa</i> 8. 9. <i>pre-</i> <i>tium.</i> 9.	
<i>Actites gemma.</i>	172
<i>Aetites lapis.</i>	114
<i>Agapis lapis falsus.</i>	195
<i>Ageratus lapis.</i>	134
<i>Alabandici Carbunculi.</i>	20
<i>Alabastrites lapis.</i>	166
<i>Alectorius lapis.</i>	105
<i>Alumen scissile.</i>	120
<i>Amethysti historia.</i> 24. <i>species varia.</i> 25. <i>Natales.</i> 26. <i>quomodo</i> <i>poliatur.</i> ibid.	
<i>Amentum dulce.</i>	119
<i>Amianthus lapis</i> 118. <i>Icones</i> 119. 120. 122.	
<i>Amochryfos.</i>	147
<i>Amygdaloides lapis.</i>	175
<i>Anachyles Plinii.</i>	195
<i>Anconitanus lapis.</i>	116
<i>Androdamas.</i>	195
<i>Antachates.</i>	196
<i>Anterotes.</i>	196
<i>Antipathes Plinii.</i>	196
<i>Aphroselinon.</i>	128. 129
<i>Arabica gemma.</i>	196
<i>Armatura in lapidibus quid sit.</i>	149
<i>Assius lapis.</i>	133
<i>Asteria vera.</i>	97.

I N D E X.

B.

B Alasi historia 14. forma naturalis.	15
Belemnites lapis.	151
Beli oculus qualis gemma 67. species diversa & Icones.	68. 69
Berylli historia. 44. differentia 45. usus. 46.	
Bezoar 113. fossilis in N. Hispania.	114
Bononiensis lapis.	206
Bractea qua gemmis subduntur.	10
Brasiliani Smaragdi.	41
Brontia lapis.	158
Bucardia lapis.	209
Bufonis lapis.	98
Baglossus lapis.	106.

C.

C Allais Plinii.	197
Callaina Plinii.	198
Callimus singularis.	115
Camilli Leonardi error taxatus.	51
Capnites lapis.	198
Carbunculi.	10
Catochites lapis.	198
Cepites vel Cepocapites.	198
Cepionites Plinii.	199
Ceraunia Plinii.	55
Ceraunia histeria.	155
Chalazias Plinii.	200
Chalcedonii historia 76. recentiorum circa illam errores.	
Chelonitis lapis 159. Icones 162. 163.	
Cholon Smaragdi species.	200
Chrysolithi historia 49. natales. ibid.	
Chrysopagion Alberti.	199
Chrysoprasus.	13. 45
Chrysopetron.	48
Cissites Plinii.	172
Coecus lapis.	207
Corallium & Corallio cognata.	101
Calici lapidis historia.	85
Conchites lapis.	179
Car-	

INDEX.

<i>Cornu Ammonis.</i>	148
<i>Corvorum lapis.</i>	114
<i>Crapandina lapides</i> 98. <i>vires</i> 99.	
<i>Crucifer Iaspe.</i>	81
<i>Cryſtalli historia</i> 56. <i>figura ratio.</i> 60.	
<i>Ctenites lapis.</i>	178. 180
<i>Cyanea Plinii.</i>	200
<i>Cyani seu lapidis Lazuli historia.</i>	90.

D.

D <i>Aſtyle Idai.</i>	153
<i>Diphues vel Diphrys lapis.</i>	136.

E.

E <i>Chites lapis.</i>	168
<i>Elatites lapis.</i>	174
<i>Encrynos lapis.</i>	139
<i>Enhydros aetites.</i>	116
<i>Enorchis lapis.</i>	117
<i>Enosteos lapis.</i>	144
<i>Entalium.</i>	119
<i>Entrochos lapis.</i>	138
<i>Exhebenum.</i>	128.

F.

F <i>Luores varii</i> 94. <i>etiam veteribus noti.</i> <i>ibid.</i> <i>varia species.</i>	
95	
<i>Fulminis lapides.</i>	156
<i>Fungifer lapis.</i>	169.

G.

G <i>Alaſites lapis.</i>	140: 141
<i>Garatronius lapis alius à lapide Buſonis.</i>	100
<i>Geodes aetites.</i>	116
<i>Geranites lapis.</i>	170
<i>Gloſſopetra historia</i> 103. <i>varia species & figura.</i>	104
<i>Granatorum historia</i> 17. <i>varia species.</i> <i>ibid.</i> 18. <i>natales</i> 18. <i>quomodo poliantur.</i> <i>ibid.</i>	

I N D E X.

H.

H æmatites singularis.	
Hammites lapis.	145
Heliotropii historia.	80
Hephæstites lapis.	150
Hyacinthi gemma historia. 27. varia species 28. 29. Neoterico- rum error circa hanc gemmam. ibid.	
Hysterapetra lapis.	136.

I.

I aspidis historia 78. viridis species.	80
Iridis historia 57. Citrina iris 58. natura illius. ibid.	
Iudaicus lapis, & varia illius species 136: 137. Icon. ibid.	

L.

L azuli lapis eiusque virtutes.	91
Lepidotes lapis.	176
Lapis lapis eiusque vires in medicina.	91
Linum asbestinum.	119
Lychnites gemma.	201
Lychnites lapis & marmor.	165
Lyncurius lapis veterum.	154.

M.

M anati lapis.	112
Marmoris historia.	164
Medus lapis.	202
Metzantlaxl lapis.	130
Melitites lapis.	143
Molochites lapis.	87
Morion historia.	74-75
Moroctus lapis.	149
Myctes lapis.	179.

N.

N aticæ quid significet.	28
Nebrites Plinii.	203
Nephri-	

I N D E X.

Nephritici lapidis historia 81. *virtutes* 83. *electio*. 84.
Novacularum lapis.

93.

O.

O bsidianus lapis.	167
Oculus mundi.	69. 70
Oculi felis historia.	54
Olla fossiles.	126
Ombria lapis.	158
Onychites lapis.	179
Onychis historia 62: species 65	
Opali historia.	52
Ophites lapis.	168. 169
Ostracites lapis.	124
Ossifragus lapis.	144
Osteocolli lapides.	174
Ostracis lapis.	179
Ovum anguinum.	109.

P.

P entagonion.	58
Phengites.	166
Perdicites lapis à Ponto Tyardao observatus.	171
Pisciculi qui in Saxis reperiuntur.	117
Plinii locus correctus.	141
Phrygius lapis.	135
Polia lapis.	175
Porus lapis.	131
Porphyroides lapis.	179
Pramnion quæ gemma.	74
Præsti historia.	42
Pseudoadamantes varii.	59. 60
Pumices.	131.

R.

R hodites lapis.	174
Rhombites lapis.	177
Rubaci & Rubacelli.	16
Rubini veri 11. pretium 12. natales. ibid. forma naturalis 13.	
Virtutes. ibid.	

S.

S alamandra Pauli Veneti.	120
Samius lapis.	127
Sandaster Plinii.	21
SAN-	

I N D E X.

<i>Sandaresus.</i>	22
<i>Sapphiri historia</i> 30. <i>species</i> 31. <i>natales</i> 32. <i>pretiū ibid.</i> <i>virtutes.</i> 33	
<i>Sarcophagus lapis.</i>	133
<i>Sarda gemma</i> 60. <i>vires</i> 62.	
<i>Sardonychus historia</i> 70. <i>eius politura.</i> 73.	
<i>Schistos lapis.</i>	123
<i>Scolopendrites lapis.</i>	176
<i>Selenitis lapis.</i>	129
<i>Serpentis convoluti facie lapides</i> 107. <i>quibus locis reperiatur.</i> 108	
<i>Silicum eadem substantia qua gemmarum.</i>	164
<i>Smaragdi historia</i> 33. <i>species</i> 34. 35. <i>natales incerti</i> 37. <i>Occidentales</i> 38. <i>forma naturalis</i> 39. <i>magnitudo</i> 40. <i>virtutes.</i>	41
<i>Smaragdoprasus.</i>	43
<i>Spartopolios lapis.</i>	175
<i>Spinelli rubini historia.</i>	16
<i>Spongia lapides.</i>	135
<i>Stalactites lapis.</i>	144
<i>Stalagmites lapis.</i>	147
<i>Steatites lapis.</i>	143
<i>Stellaris lapis.</i>	97
<i>Stelechites lapis.</i>	174
<i>Sirombites lapis.</i>	178.

T.

T <i>Alci historia.</i>	128
<i>Tephrites lapis.</i>	150
<i>Testarum lapidearum historia.</i>	177
<i>Tensels lieb lapis.</i>	118
<i>Topazii historia</i> 46. <i>color nativus</i> 47. <i>natales</i> 48.	
<i>Tophus è ventriculo Iuvenearum.</i>	132
<i>Thyites lapis.</i>	142
<i>Traezenii Carbunculi.</i>	21
<i>Trichrus non est Sardonyx.</i>	72
<i>Trochites lapis.</i>	138
<i>Tuberonis lapis eiusque vires.</i>	113
<i>Turcois gemma</i> 87. <i>olim sculpta</i> 88. <i>magnorum virorum iudicia de hac gemma & illius veteri nomine.</i>	88. 89.

V.

V <i>Mbilicus marinus.</i>	110
<i>Vieri morbis lapis qui medetur.</i>	86.

X.

<i>Xanthos lapis</i>	205.
----------------------	------

Y.

<i>Yta-pu lapis.</i>	
----------------------	--

F I N I S.

